

AKADEMICKÉ AKCENTY

ODBORNÝ SEMINÁR
DOKTORANDOV A MLADÝCH VEDECKÝCH PRACOVNÍKOV
POD ZÁŠTITOU DEKANA FAKULTY PRÁVA
PANEURÓPSKEJ VYSOKEJ ŠKOLY
Prof. JUDr. Jaroslava Ivora, DrSc.

Zborník príspevkov
z odborného seminára
s medzinárodnou účasťou
konaného dňa 9. septembra 2010

Bratislava 2011

AKADEMICKÉ AKCENTY

odborný seminár
doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov

POD ZÁŠTITOU DEKANA FAKULTY PRÁVA
PANEURÓPSKEJ VYSOKEJ ŠKOLY

Prof. JUDr. Jaroslava Ivora, DrSc.

Zborník príspevkov z odborného seminára
s medzinárodnou účasťou
konaného dňa 9. septembra 2010

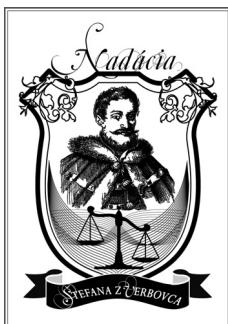

2011
Paneurópska vysoká škola

Rezenzenti: prof. JUDr. Vladimír Mathern, DrSc.
doc. JUDr. Jozef Záhora, PhD.

Organizačný výbor: Mgr. Martin Bezák
Mgr. Ivana Hauerlandová
JUDr. Martin Vlha
Mgr. Dominika Árvaiová
JUDr. Marcela Tóthová

Vydané s podporou Nadácie Štefana z Verbovca.

Odborný seminár doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov
Pod záštitou dekana fakulty práva Paneurópskej vysokej školy
Prof. JUDr. Jaroslava Ivora, DrSc.

Zborník príspevkov z odborného seminára s medzinárodnou účasťou
konaného dňa 9. septembra 2010

Zostavili: Mgr. Martin Bezák
Mgr. Ivana Hauerlandová
JUDr. Martin Vlha

September 2010

Vydavateľ: Paneurópska vysoká škola, 2010
Za odbornú a jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.
Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-89447-39-8

EURO
KODÉX
www.eurokodex.sk

Obsah

Obsah	3
Program konferencie	6
JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., MA	
Šport na pomedzí verejnej správy a združovacieho práva	9
Mgr. Marek Pipa	
Odôvodnenie súdnych rozhodnutí	31
Ing. Mgr. Ondrej Blažo, PhD.	
Urovanie ako nástroj zefektívnenia konania v súťažnom práve	43
JUDr. Michal Turošík	
Spojenie vecí v rímskom práve	55
JUDr. Martin Turčan	
Symboly ako finálne alebo inštrumentálne hodnoty?	63
Mgr. Jozef Malagyi	
Vzťah 1. ČSR a Vatikánu – Marmmagiho aféra	69
Mgr. Bc. Lucie Bendová Bednářová	
Mravnostní delikty před C.k. krajským soudem v Olomouci na konci 19. a na počátku 20. století	75
Mgr. et Mgr. Henrich Ostertag, JUDr. Marcela Tóthová	
Komparácia systémov trestov platných a účinných na území Slovenskej republiky	89
Mgr. Martina Kočíková	
Uplatňovanie alternatívnych trestov v SR	101
JUDr. Lukáš Bohuslav	
Rozsah kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob	113
Mgr. Martin Bezák	
Aktuálne k problematike trestnej zodpovednosti právnických osôb ..	121

○	JUDr. Marcela Tóthová	
	Vývoj právnej úpravy postihu korupcie vo svetle prvého Protokolu k Dohovoru o ochrane finančných záujmov ES	141
○	JUDr. Jakub Chromý	
	Sprejerství jako trestní čin	151
○	Mgr. Denisa Mrázovská	
	Pretrvávajúca problematika drogovej trestnej činnosti	159
○	JUDr. Martin Cuľba	
	K zaisťovaniu omamných a psychotropných látok (niekoľko inšpirácií nielen pre vyšetrovateľa PZ)	165
○	Mgr. Jana Gavalcová	
	Liečba namiesto trestu pre konzumentov drog (?)	193
○	Mgr. Dominika Árvaiová	
	Vybrané procesné aspekty europeizácie trestného práva	207
○	Mgr. Bystrík Šramel	
	Európsky verejný žalobca	221
○	JUDr. Martin Vlha	
	Európsky zatýkací rozkaz	237
○	Mgr. Jana Tereková	
	Sloboda a bezpečnosť	249
○	Mgr. Nina Hujíková	
	Právne aspekty Charty základných práv EÚ	257
○	JUDr. Veronika Budayová	
	Zákaz mučenia podľa judikatúry ESĽP	265
○	Mgr. Jaroslav Větrovský	
	Zabít nebo zajmout? Několik poznámek k extraterritoriální aplikaci Evropské úmluvy o lidských právech	277

○	JUDr. Ján Grman	
●	Úloha národných parlamentov v EÚ	285
○	Mgr. Ivana Hauerlandová	
●	Novodobé tendencie v aplikácii sekundárneho práva EÚ	299
○	Mgr. Viktor Ewerling	
●	Otázka novej úpravy maďarského občianstva v kontexte medzinárodného, európskeho a slovenského práva	313
○	Mgr. Tomáš Mészáros	
●	Zneužitie dominantného postavenia odmietnutím poskytnúť licenciu v EÚ	321
●	Prehľad vydanej odbornej literatúry	329

Program konferencie

9. 9. 2010

Odborný seminár Akademické akcenty, Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy, Tomášikova 20, Bratislava

9,00 – 9,10

Otvorenie - dekan Fakulty Práva PEVŠ prof. JUDr. Jaroslav Ivor, DrSc.

9,10 – 11,15

Blok I. moderuje: JUDr. Marcela Tóthová a Mgr. Bystrík Šramel

Aktuálne otázky evidencie nehnuteľností

JUDr. Michal Petřík, PF UPJŠ, Košice

Šport na pomedzí verejnej správy a združovacieho práva

JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., MA, PF UK, Bratislava

Odôvodnenie súdnych rozhodnutí

Mgr. Marek Pipa, PF UPJŠ, Košice

Urovanenie ako nástroj zefektívnenia konania v súťažnom práve

Ing. Mgr. Ondrej Blažo, PhD., PF UK, Bratislava

Družstvo v právno-historickej perspektíve

Mgr. Michal Považan, PF UK, Bratislava

Niekoľko poznámok k činnosti rímskych právnikov – ius respondendi

JUDr. Ján Havrličák, UPJŠ, Košice

Spojenie vecí v rímskom práve

JUDr. Michal Turošík, PF UMB, Banská Bystrica

Symbols ako finálne alebo inštrumentálne hodnoty?

JUDr. Martin Turčan, PF UK, Bratislava

Vzťah 1. ČSR a Vatikánu – Marmagiho aféra

Mgr. Jozef Malagyi, MV SR, Bratislava

Mravnostní delikty před C.k. krajským soudem v Olomouci na konci 19. a na počátku 20. století

Mgr. Bc. Lucie Bendová Bednářová, PF MU, Brno

Komparácia systémov trestov platných a účinných na území Slovenskej republiky

Mgr. et Mgr. Henrich Ostertag v spolupráci s JUDr. Marcelou Tóthovou, FP PEVŠ, Bratislava

11,15 -11,45

Coffee Break

11,45 - 13,45

Blok II. moderuje: Mgr. Ivana Hauerlandová a JUDr. Martin Viha

Uplatňovanie alternatívnych trestov v SR

Mgr. Martina Kočíková, FP PEVŠ, Bratislava

Rozsah kriminalizácie trestnej zodpovednosti právnických osôb

JUDr. Lukáš Bohuslav, PF UK, Praha

Aktuálne k problematike trestnej zodpovednosti právnických osôb

Mgr. Martin Bezák, FP PEVŠ, Bratislava

Vývoj právnej úpravy postihu korupcie vo svetle prvého Protokolu k Dohovoru o ochrane finančných záujmov ES

JUDr. Marcela Tóthová, FP PEVŠ, Bratislava

Sprejerství jako trestní čin

JUDr. Jakub Chromý, PF MU, Brno

Pretrvávajúca problematika drogovej trestnej činnosti

Mgr. Denisa Mrázovská, FP PEVŠ, Bratislava

K zaisťovaniu omamných a psychotropných látok (niekoľko inšpirácií nielen pre vyšetrovateľ a PZ)

JUDr. Martin Cul'ba, ÚJKP OR PZ, Trnava

Liečba namiesto trestu pre konzumentov drog (?)

Mgr. Jana Gavalcová, FP PEVŠ, Bratislava

Vybrané procesné aspekty europeizácie trestného práva

Mgr. Dominika Árvaiová, FP PEVŠ, Bratislava

Európsky verejný žalobca

Mgr. Bystrík Šramel, FP PEVŠ, Bratislava

Európsky zátykací rozkaz

JUDr. Martin Viha, FP PEVŠ, Bratislava

13,45 - 14,30 Obed

14,30 - 16,30

Blok III. moderuje Mgr. Dominika Árvaiová a Mgr. Martin Bezák

Sloboda a bezpečnosť

Mgr. Jana Tereková, FP PEVŠ, Bratislava

Právne aspekty Charty základných práv EÚ

Mgr. Nina Hujíková, FP PEVŠ, Bratislava

Zákaz mučenia podľa judikatúry ESĽP

JUDr. Veronika Budayová, FP PEVŠ, Bratislava

Zabit nebo zajmout? Několik poznámek k extraterritoriální aplikaci Evropské úmluvy o lidských právech

Mgr. Jaroslav Větrovský, FP PEVŠ, Bratislava

Úloha národných parlamentov v EÚ

JUDr. Ján Grman, FP PEVŠ, Bratislava

Právomoc Súdneho dvora vykladať ustanovenia zmiešaných dohôd

Mgr. Martin Garaj, FP PEVŠ; MS SR, Bratislava

Novodobé tendencie v aplikácii sekundárneho práva EÚ

Mgr. Ivana Hauerlandová, FP PEVŠ, Bratislava

Vybrané aspekty a analýza súčasného stavu problematiky občianstva Európskej únie

Mgr. Jaroslav Bič, FHV UMB, Banská Bystrica

Otázka novej úpravy maďarského občianstva v kontexte medzinárodného, európskeho a slovenského práva

Mgr. Viktor Ewerling, FP PEVŠ, Bratislava

Zneužitie dominantného postavenia odmietnutím poskytnúť licenciu v EÚ

Mgr. Tomáš Mészáros, FP PEVŠ, Bratislava

17,00 Zhodnotenie a záver odborného seminára

Šport na pomedzí verejnej správy a združovacieho práva

Tomáš Gábriš

Abstrakt

Príspevok poukazuje na otázku zaradenia športovej správy buď do sféry verejnej správy, alebo do sféry súkromnej správy. Táto debata je prítomná najmä v anglosaských štátoch, avšak snahy o zaradenie športových organizácií do verejnej správy stretneme aj v českých a slovenských podmienkach. Vlastná povaha týchto organizácií sa pritom javí byť súkromnoprávna, aj keď štát im priznáva určité úlohy a funkcie. Ak by sa mali považovať za súčasť verejnej správy, mali by rozhodovať podľa správneho poriadku či osobitných predpisov, a prípadné preskúmavanie rozhodnutí športových organizácií by muselo podliehať správne súdnictvu, ktorému dnes nepodlieha.

Abstract

The article points to the debate on sports administration, belonging either to the system of public administration, or to „private administration“ on the basis of the right of association. This discussion is vivid mainly in some common-law-countries. However, even in the Czech Republic and Slovakia one can come accross opinions considering sports organizations to be a part of public administration. Still, the nature of the bodies seems to be more private-law based, or right-of-association-based, even though the government seems to attribute certain tasks and functions to these organizations. Should they be considered a part of public administration, their decisions should be issued in accordance with the Administrative Procedure Act and they would fall under the review scope of courts within the so-called administrative judiciary. This is not the case in Slovakia though.

Úvod

Keď televízne práva na vysielanie zápasov slovenskej reprezentácie a Corgoň ligy získala rumunská káblová televízia, ozvali sa hlasy tvrdiace, že zápasy národnej reprezentácie predstavujú verejný záujem, a mali by byť odvysielané verejnoprávnu televíziou, aby boli dostupné širokej verejnosti. V tomto príspevku sa nebudeme venovať otázke televíznych práv na vysielanie športových zápasov – táto otázka je vyriešená na európskej úrovni aj na národnej úrovni (zákonom o vysielaní a retransmisii) v tom zmysle, že verejný

záujem je dôvodom na odvysielanie majstrovstiev sveta a olympiád verejnoprávnou televíziou, ale nie zápasov národnej reprezentácie a prvej ligy. Na tomto mieste sa skôr zameriame na otázku, či šport predstavuje verejný záujem, teda vec verejnú, a v súvislosti s tým, či jeho správa predstavuje verejnú správu, alebo ide výlučne o súkromnú správu v rámci občianskeho združovania na základe ústavného združovacieho práva. Zodpovedanie tejto otázky má význam nielen teoretický – s cieľom poukázať na špecifický, hybridný charakter športovej „samosprávy“, ale tiež význam praktický, a to v dvoch rovinách. Ak by sa totiž preukázalo, že športové organizácie predstavujú verejnú správu (záujmovú samosprávu, ako napr. vysoké školstvo, či advokátske komory), ich rozhodnutia by mali byť vydávané podľa správneho poriadku a mali by podliehať prieskumu v rámci tzv. správneho súdnictva. Na druhej strane, v prípade občianskych združení nejde o správne rozhodnutia, a v prípade, že orgány združení porušujú zákonom zaručené práva a slobody, ich úkony sa preskúmajú mimo správneho súdnictva, v rámci riadneho občianskoprávneho konania. Druhou praktickou rovinou výskumnej otázky riešenej v tomto príspevku je otázka povahy interných predpisov športových organizácií – predstavujú všeobecne záväzné predpisy s charakterom právnych predpisov, tak ako hodnotia niektorí autori interné normy profesných komôr, alebo skôr ide o iný druh noriem, ktoré nemajú právnu povahu?

1. Verejná správa, záujmová samospráva a šport

Pojem verejnej správy zahŕňa štátnu správu a samosprávu. Štátna správa sa člení na ústrednú a miestnu, pričom miestna môže byť všeobecnou alebo špecializovanou. Samospráva sa člení na územnú a záujmovú. Nás v tejto časti príspevku zaujíma charakter záujmovej samosprávy, konkrétne či jej znaky možno aplikovať aj na športové organizácie, zvyčajne považované za občianske združenia, či obchodné spoločnosti (príp. združenia podnikateľov). Výsledkom porovnania znakov by malo byť popísanie charakteru športových organizácií a športu ako takého – buď ako veci verejnej a patriacej do verejnej správy (štátnej správy alebo samosprávy) alebo do súkromnej správy ako občianske združenia na základe zákona o združovaní občanov, príp. ako obchodné spoločnosti. Budeme tu vychádzať z hypotézy, že šport ako fenomén preniká jednak verejnú správu, ale aj súkromnoprávne združovanie, a aj organizácie pôsobiace v oblasti športu môžu mať zmiešaný charakter, resp. vykonávať úlohy verejnoprávne aj súkromnoprávne. Či ich však kvôli tomu možno považovať za orgány verejnej správy, bude predmetom výskumu na nasledujúcich stranách.

1.1 Šport ako fenomén verejnej správy a súkromnej správy

Otázkou, či športové organizácie a športovoprávne vzťahy majú výlučne súkromnoprávny základ, alebo obsahujú aj prvok verejného práva, sa v zahraničí zaoberali napr. anglické sudy v prípadoch *Aga Khan*, a *R v. Panel on Takeovers and Mergers ex parte Datafin*. Neprevládol však náhľad, že ide o viac ako súkromnoprávne zmluvné vzťahy.¹⁾

Napr. v prípade *Aga Khan* (1993), kde bol zo súťaže diskvalifikovaný dostihový kôň z dôvodu pozitívnych výsledkov testu na doping, bolo rozhodnuté, že súd nemôže preskúmať rozhodnutie o diskvalifikácii. Proti tomuto postoju súdu sa argumentovalo aj tým, že dostihová športová organizácia má celoštátny monopol, a v prípade, že by nevznikla takáto organizácia, jej úlohy by zrejme vykonával štát. Tým sa malo naznačiť, že aj „združenia“ vytvorené na báze dobrovoľnosti môžu v skutočnosti predstavovať a chrániť verejný záujem.

Aj v prípadoch *Massingberd-Mundy a RAM Racecourses* niektorí sudcovia navrhovali možnosť použiť prieskum rozhodnutia ako v prípade verejnej správy a správneho súdnictva. V juhoafrickom prípade *Jockey Club of South Africa v. Forbes* bol súd naklonený uznať možnosť prieskumu v procese obdobnom nášmu správnomu súdnictvu. V austrálskom prípade *Western Australian Turf Club v. Federal Commissioner of Taxation* však súd výslovne skonštatoval, že športová organizácia, aj keď sú jej zverené niektoré verejné úlohy, zostáva dominantne súkromnou, čo sa prejavuje aj tým, že jej verejné funkcie sú iba vedľajšími popri primárne komerčnom poslaní organizácie.

Podobne ako v Austrálii, aj v Británii ešte stále dominuje forma nad obsahom, teda charakter súkromnoprávnej organizácie nad verejnými funkciami a prípadným verejným záujmom, aj keď je podľa niektorých názorov ťažké akceptovať, že niektoré rozhodnutia môžu byť preskúmané v správnom súdnictve a iné nie, len kvôli povahe samotnej organizácie. Vylúčením určitej skupiny prípadov zo súdneho preskúmania (v správnom súdnictve) sa však vraj dosahuje riadne fungovanie súdov, ktoré by inak mohli byť zavalené množstvom prípadov (porovnaj argumentáciu v prípadoch *Stevenage Borough FC Limited v. The Football Limited*; *Modahl v. British Athletic Federation Limited*).

Súčasný prevažujúci prístup v Británii je teda taký, že športové organizácie patria do súkromnej, nie verejnej správy. Niektorí autori sa však domnievajú, že šport je skôr záležitosťou verejnou – nie je totiž praktizovaný za čisto komerčnými cieľmi, a je spojený s určitou geografickou oblasťou, ktorú reprezentuje.²⁾ A to podľa autorov nie je súkromnoprávna činnosť, ani súkromnoprávny cieľ.

1) BELOFF, Michael – KERR, Tim – DEMETRIOU, Marie: *Sports Law*. Oxford and Portland, Oregon : Hart Publishing, 1999, s. 229 a nasl.

2) Tamže, s. 232.

Pokiaľ ide o aktuálnu situáciu na Slovensku, základné predpisy (zákony) upravujúce význam športu a telesnej kultúry hovoria otvorene aj o štátnej správe v oblasti športu. Konkrétne zákon č. 288/1997 Z.z. o telesnej kultúre a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v § 1 konštatuje: „*Tento zákon upravuje starostlivosť o telesnú kultúru a úlohy orgánov štátnej správy, samosprávnych krajov, obcí, občianskych združení v oblasti telesnej kultúry (ďalej len „občianske združenie“) a iných právnických osôb a fyzických osôb pri jej zabezpečovaní.*“ Základná legislatíva z oblasti právnej úpravy športu, resp. telesnej kultúry teda vyslovene konštatuje, že v tejto oblasti pôsobia:

- a) orgány štátnej správy,
- b) samosprávny kraj,
- c) obec,
- d) občianske združenia,
- e) iné právnické osoby a fyzické osoby.

Orgány štátnej správy ako aj samosprávny kraj a obec môžeme jednoznačne zaradiť do oblasti verejnej správy, či už úlohy v rovine telesnej kultúry vykonávajú ako výkon štátnej správy alebo výkon územnej samosprávy.

Ponúka sa nám však otázka, či občianske združenia a iné právnické a fyzické osoby pôsobia v oblasti telesnej kultúry v rámci súkromnej správy, alebo verejnej správy – štátnej správy alebo samosprávy. Obzvlášť ak „iné právnické a fyzické osoby“ nie sú výslovne definované. Definované sú iba občianske združenia. § 2 zákona č. 288/1997 Z.z. špecifikuje, že „*Občianske združenie na účely tohto zákona je telovýchovné, turistické alebo športové združenie podľa osobitného zákona, ktoré plní úlohy v oblasti telesnej kultúry.*“

Môžeme len predpokladať, že do kategórie iných právnických osôb majú spadať najmä športové organizácie (kluby, zväzy, prípadne aj medzinárodné federácie), ktoré nemusia mať iba podobu občianskych združení, ale tiež napr. obchodných spoločností.

V nasledujúcom texte sa zameriame práve na otázku povahy činnosti občianskych združení a iných právnických (a fyzických) osôb v športe, a zodpovieme otázku, či ide o verejnú správu (konkrétne prichádza do úvahy najmä záujmová alebo profesná samospráva) alebo súkromnú správu.

Ak však ide o súkromnú správu, prečo jej štát venuje takú výraznú pozornosť vo svojej legislatívnej činnosti? Šport je zrejme považovaný za natoľko významnú verejnú vec, že je potrebné zákonne uznať existenciu občianskych združení a iných orgánov fungujúcich v tejto oblasti. Po roku 1989 si len ťažko môžeme predstaviť, že by zákon podobne výslovne predpokladal napr. vytvorenie záhradkárskeho, či filatelistického občianskeho združenia. Reguluje však

postavenie cirkví, či súkromných vysokých škôl, keďže ich poslanie považuje za napĺňanie verejných záujmov. Samotný fakt verejného významu telesnej kultúry však sám osebe z organizácií predstavujúcich a realizujúcich telesnú kultúru ešte nerobí verejno(s)právne organizácie. Nad všetkými týmito aspektami sa zamyslíme v nasledujúcich kapitolách.

1.2 Záujmová samospráva

Kým bližšie preskúmame charakter športových organizácií, pristavíme sa najprv pri otázke verejnej správy a jej zložky, ktorú považujeme pri popise športových organizácií za najvýznamnejšiu, totiž záujmovú samosprávu. Zdeněk Koudelka záujmovú samosprávu vnútorne člení na profesné komory s povinným členstvom, komory s nepovinným členstvom a vysokoškolskú samosprávu.³⁾ Ako spoločné znaky záujmovej samosprávy pritom rozlišuje: zákonný základ jej zriadenia, vlastnú právnu subjektivitu, možnosť regulovať vnútorné vzťahy a správanie podriadených subjektov, majetkový základ a personálny základ.

Ako prvým venuje vo svojom výklade pozornosť **profesným komorám s povinným členstvom**. Profesné komory Koudelka zároveň považuje za verejnoprávne korporácie, pričom súčasná definícia týchto subjektov v správnom práve rozlišuje nasledujúce hlavné znaky verejnoprávnych korporácií:

1. vôľa zákonodarcu viedla k ich vzniku
2. dôvod vzniku vyplýva zo zákona alebo z iniciatívy verejnej správy, nie z vlastnej iniciatívy
3. povaha činností predstavuje výkon verejných služieb
4. majú niektoré výsady verejnej moci.⁴⁾

Tieto subjekty môžu vydávať aj svoje interné predpisy, ktoré Koudelka považuje za predpisy s charakterom právneho predpisu, aj keď tak výslovne nie sú označené. Argumentuje tým, že sú všeobecne záväzné pre členov komory. Právne predpisy teda chápe materiálne, nie formálne, pričom sa odvoláva na nálezy českého Ústavného súdu č. 73/2000 a č. 142/2002, kde dva skúmané akty boli považované za právne predpisy, aj keď nemali formu nariadenia vlády alebo vyhlášky ministerstva.⁵⁾

Zásadne pre tieto predpisy platí, že predpisy vydávané stavovskými (profesnými) komorami môžu ukladať povinnosti iba na základe zákona, a musia rešpektovať zákonnú pôsobnosť komory, inak ich súd zruší v správnom súdnictve. Sporné však je ukladanie povinností nečlenom komory – napríklad

3) KOUDEKLA, Zdeněk: *Samospráva*. Praha : Linde, 2007, s. 339.

4) ŠKULTÉTY, Peter a kol.: *Správne právo hmotné*. Bratislava : VO PF UK, 2004, s. 21.

5) KOUDEKLA, Zdeněk: *Samospráva*, s. 352.

Advokátskou komorou koncipientom.⁶⁾ V takomto prípade treba pozorne sledovať, či predpisy a rozhodnutia nejdú nad rámec zákona.

Ak by sme teda športové organizácie mali považovať za obdobu profesionálnych komôr s povinným členstvom, ich rozhodovanie by muselo podliehať preskúmvaniu v rámci správneho súdnictva, a ich predpisy by sme mohli považovať za *sui generis* právne predpisy. Možnosť ukladať povinnosti nečlenom by bola limitovaná na prípady predpokladané zákonom.

Iný charakter majú podľa Koudelku **komory s nepovinným členstvom**, kde v prípade ich predpisov nemožno hovoriť o právnych predpisoch, nakoľko nie sú všeobecne záväzné, a ich pôsobnosť sa každý môže vyhnúť tým, že do takejto komory nevstúpi, alebo z nej vystúpi.⁷⁾ V prípade športových organizácií však podľa nás nemožno akceptovať takúto povahu dotknutých organizácií a ich predpisov, nakoľko niektoré športové organizácie majú v športe monopol, príp. minimálne dominantné postavenie. Profesionálne totiž nemožno vykonávať športovú činnosť inak ako akceptovaním členstva v nich, či akceptovaním záväznosti ich predpisov.

Sumárne, pri porovnaní športovej organizácie s komorou s povinným členstvom a s komorou s nepovinným členstvom vidíme podobnosť s komorou s povinným členstvom v tej skutočnosti, že napr. na výkon advokátskeho povolania je nutné stať sa členom advokátskej komory a akceptovať jej vnútorné predpisy. Podobne v prípade športového klubu musí byť hráč kolektívneho športu registrovaný ako hráč tohto klubu (obdoba členstva) a musí rešpektovať jeho predpisy. Na rozdiel od komôr s nepovinným členstvom však hráč nemože profesionálne vykonávať športovú činnosť, ak nie je v žiadnom klube registrovaný.

V prípade **vysokých škôl** Koudelka tiež neakceptuje ich vnútorné predpisy ako právne predpisy, a to z dôvodu absencie ich všeobecnej záväznosti, ktorej sa podľa neho možno vyhnúť opustením školy a prestupom na inú vysokú školu. V športe je však nutné vziať do úvahy navyše aj existenciu národného zväzu, ktorý vykonáva najvyšší dohľad nad dodržiavaním interných predpisov, s možnosťou ich faktického vynucovania vďaka existujúcemu monopolu v danom športovom odvetví na národnej úrovni. Prirovnanie k vysokému školstvu teda celkom nesedí.

Z uvedených Koudelkových úvah teda záverom môžeme pre oblasť športu akceptovať podobnosť športových organizácií s profesionálnymi komorami s povinným členstvom, nakoľko mimo športových organizácií výkon športového „povolania“ nie je možný, a na rozdiel od vysokého školstva v športe existuje centrálna monopolná autorita. Prípadným argumentom proti vnímaniu športových organizácií ako profesionálnych komôr však je ich súkromnoprávny

6) Tamže, s. 355.

7) Tamže, s. 361-362.

charakter, a otázka skutočného verejného záujmu, resp. verejnej správy športových záležitostí.

Koudelka však tiež upozorňuje na zaujímavé príklady prenosu niektorých znakov a oprávnení verejnej moci na súkromné subjekty vo forme súkromných vysokých škôl.⁸⁾ Niekedy sa dokonca v súvislosti s vysokými školami hovorí o zmiešanom type samosprávy (profesnom a záujmovom).⁹⁾

Beran používa na rozdiel od Koudelku inú terminológiu a klasifikáciu, konkrétne rozlišuje verejnoprávne korporácie a verejnoprávne ústavy. Obe tieto kategórie považuje za osoby verejného práva.¹⁰⁾ Pritom verejnoprávne korporácie definuje rovnakými znakmi ako boli hore uvedené, avšak s tým, že verejnoprávnou formu zriadenia považuje iba za indikatívny znak, a nie základný znak. Samostatnosťou sa ďalej korporácia líši od štátnych orgánov a členským princípom (personálnym substrátom) od nadácie a ústavu. Základným definičným znakom verejnoprávnej korporácie je podľa Berana skutočnosť, že je nositeľom verejnej moci ako obdoby legislatívnej aj výkonnej moci, kým ostatné subjekty (napr. ústavy) sú nositeľmi iba obdoby výkonnej moci. Verejný ústav je podľa neho organizácia určená výlučne na výkon verejnej správy (výkonnej moci),¹¹⁾ ktorá poskytuje plnenia, na ktoré majú prijímatelia právny nárok. Univerzita podľa neho predstavuje zároveň verejnoprávnou korporáciu aj ústav, ale nerozlišuje presne, v akom vzťahu sú tieto dve zložky.¹²⁾

Ak by sme tieto jeho náhľady preniesli do športovej oblasti, mohli by sme konštatovať, že športové organizácie by museli byť nositeľom verejnej moci, a to obdoby legislatívnej aj exekutívnej moci, ak by mali byť považované za verejnoprávne korporácie. Iné znaky verejnoprávných korporácií – verejnoprávna forma zriadenia (napr. zákonom, či uznanie zákonom), či členský princíp alebo ekonomická a personálna samostatnosť sú iba indikatívnymi znakmi, ktoré samy osebe nie sú určujúce pre povahu verejnoprávnej korporácie.

Je zaujímavým, že vo všeobecnej rovine, v rámci východísk svojich úvah, Beran rozlišuje právnické osoby verejného práva v užšom zmysle (výlučne verejnoprávne – korporácie a ústavy), a v širšom zmysle, ktoré plnia funkcie verejných úloh aj prostriedkami súkromného práva. Práve do tejto kategórie by mohli spadať aj športové organizácie, ak by sme uznali, že vykonávajú skutočne úlohy verejného záujmu, hoci sú svojou povahou súkromnoprávne. Pojem verejných úloh však Beran nepovažuje za dostatočný na to, aby bol daný subjekt chápaný ako právnická osoba verejného práva. Inak by totiž bolo nutné

8) Tamže, s. 364-365.

9) GRUŇ, Lubomír – PAULIČKOVÁ, Alena – VYDROVÁ, Vladimíra: Samospráva ako súčasť verejnej správy. Bratislava : Eurounion, 2005, s. 36.

10) BERAN, Karel: Právnické osoby veřejného práva. Praha : Linde, 2006, s. 172-173.

11) Tamže, s. 173-175.

12) Tamže, s. 180.

považovať aj verejné (štátne) podniky za osoby verejného práva. V tomto ohľade s ním možno súhlasiť.

Zdá sa teda, že na to, aby sa športové organizácie považovali za verejnoprávne korporácie, je nutné, aby disponovali obdobou legislatívnej aj výkonnej moci ako moci verejnej, inak ich možno chápať iba ako osoby verejného práva v širšom zmysle.

Mimo Beranovej koncepcie pritom zostáva v hre aj otázka, či športové organizácie nemôžu predstavovať paralelu k profesným komorám. Túto už naznačenú paralelu si vo svojej dizertačnej práci všimol aj S. Sádovský, podľa ktorého *„Postavení profesionálního sportovce jako člena zájmové sportovní korporace je nejpodobnější postavení člena profesní komory s bezvýjimečně povinným členstvím. Chce-li kdokoli vykonávat profesi, na jejíž výkon komora dohlídí, musí se nejprve na základě projevu vůle (příhlášky) stát členem této komory. Stejně tak sportovec, chce-li vykonávat svou „profesi“, musí se stát členem příslušné sportovní organizace. Alternativa k této povinnosti neexistuje. To je trochu paradoxní, vezme-li se v úvahu, že i profesionální sportovci jsou zpravidla organizováni na základě zák. č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, který v ust. § 1 odst. 3 písm. b) stanoví, že „tento zákon se nevztahuje na sdružování občanů k výdělečné činnosti nebo k zajištění řádného výkonu určitých povolání.“ A v ust. § 3 odst. 1 pak, že „nikdo nesmí být nucen ke sdružování, k členství ve sdružení ani k účasti na jejich činnosti.“¹³⁾ Tím je vyjádřena tzv. dobrovolnost sdružování.“* Sádovský tu teda zároveň poukazuje na niektoré koncepčné nezrovnalosti pri porovnaní občianskeho združovania a profesných komôr. Preto podľa nás nie je v tejto fáze možné jednoznačne zodpovedať na otázku, či športové zväzy a kluby predstavujú verejnoprávne korporácie, obdobu profesných komôr, alebo ide o rýdze súkromnoprávne subjekty, prípadne takéto subjekty so zverenými verejnými funkciami.

1.3 Verejnoprávne organizácie sui generis alebo súkromnoprávne organizácie sui generis?

Veľmi inšpiratívnym je Beranovo pojednanie o cirkvách ako verejnoprávných organizáciách *sui generis*, aj keď ich český Ústavný súd považuje za subjekty súkromného práva. Majú tiež právomoc tvoriť vlastný normatívny systém – cirkevné právo.¹⁴⁾ Práve do takejto kategórie akýchsi verejnoprávných organizácií *sui generis*, či z opačného uhla pohľadu súkromnoprávných organizácií *sui generis*, by mohli spadať aj športové organizácie, ak by sme preukázali, že plnia niektoré verejné úlohy a funkcie. Neboli by teda skutočnými

13) SÁDOVSKÝ, Stanislav: *Boj proti dopingu a právní garance lidských práv* (dizertačná práca). Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2008, s. 71.

14) Tamže, s. 181-184.

verejnoprávnymi korporáciami, boli by len osobitne uznávané a chránené štátom, plniac niektoré kultúrne funkcie, ktoré štát uznáva za verejný záujem.

Je tiež nutné podotknúť, že aj podľa teórie správneho práva niektoré súkromnoprávne organizácie môžu vykonávať verejnú moc, hoci sa tým nestávajú verejnoprávnymi korporáciami. Napr. podľa P. Průchu sa na výkone verejnej moci môžu podieľať tiež subjekty so súkromnoprávnym postavením. To prichádza do úvahy vtedy, keď subjekty verejnej správy zadajú výkon verejných služieb, ktoré by inak mali vykonávať samé, súkromným subjektom. V takom prípade podľa Průchu už ich činnosť nie je súkromnoprávnou, ale je verejnou správou, lebo sa vykonáva vo verejnom záujme.¹⁵⁾ Súkromné športové organizácie by teda mohli vykonávať verejné funkcie, ak by sa šport a organizovanie športového rozvoja a športových podujatí považovali za verejnú funkciu a verejnú správu, prináležiacu primárne štátu, a štát by tieto svoje úlohy delegoval na súkromné športové organizácie.

Z výkladu v prvej časti tohto príspevku teda vyplýva, že športové organizácie môžu byť chápané jednak ako súkromnoprávne organizácie s verejnoprávnymi úlohami, alebo verejnoprávne organizácie, súčasť záujmovej samosprávy, s istými špecifikami. V nasledujúcej časti preskúmame aktuálnu slovenskú právnu úpravu verejnoprávných úloh zverených športovému hnutiu, ako aj možnosť ich chápania ako verejnoprávných korporácií, za predpokladu, že majú zverené alebo uznané aj normotvorné kompetencie, ako to vo svojej definícii verejnoprávnej korporácie vyžaduje Beran.

2. Športové organizácie v Slovenskej republike na pomedzí verejného záujmu a autonómie športového hnutia

V súčasnosti v Slovenskej republike podľa platných právnych predpisov športové organizácie majú formu obchodnej spoločnosti alebo občianskeho združenia. V oboch prípadoch však v praxi predstavujú zásadne súkromnú správu súkromných vecí.

Základnou kategóriou športových organizácií sú už spomínané občianske združenia. Ich právnu formu upravuje zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov, podľa ktorého sa však tento zákon nevzťahuje na združovanie občanov na zárobkovú činnosť alebo na zabezpečenie riadneho výkonu určitých povolaní. Je preto prinajmenšom otázne, či právna forma občianskeho združenia je vhodná pre úpravu športových organizácií, ktorých členovia (registrovaní hráči) môžu šport vnímať ako zárobkovú činnosť. Na tento aspekt poukázal už S. Sádovský vo vyššie uvedenom citáte.

15) PRŮCHA, Petr: *Veřejná správa a samospráva*. Praha : Vysoká škola aplikovaného práva, 2004, s. 10-11. Podobne MACHAJOVÁ, Jozefína a kol.: *Všeobecné správne právo*. 4. vyd. Bratislava : Eurokodex, 2009, s. 122.

V prípade obchodných spoločností je zase otázne, v akom vzťahu sú jednotliví športovci k takej organizácii – či sú zamestnancami (zvyčajne nie), alebo zmluvnými partnermi, ktorí sa dobrovoľne podriaďujú jurisdikcii orgánov danej organizácie. Podobné názory v českých a slovenských podmienkach vyjadril opäť aj Stanislav Sádovský vo svojej dizertačnej práci: „*Pokud je na základě Směrnice [za použití sportovně-technické normy konkrétního sportovního svazu (např. disciplinární řád)] uplatněna vůči aktéru sportovního dění jakákoli sankce, děje se tak na základě dobrovolného podřízení se sportovně-technické regulaci. Jedná se v podstatě o jakýsi smluvní základ svého druhu soukromoprávní, byť s veřejnoprávním charakterem, neboť se jedná o oblast zájmové (profesní) samosprávy a samospráva spadá do problematiky veřejné správy. Podpisem přihlášky za člena sportovního oddílu vyjadřuje uchazeč vůli podřídit se interní regulaci a tedy i sankcím z této regulace vyplývajícím, jak již bylo shora uvedeno. Jako typická hybridní úprava jsou pak takto zaležené vztahy dozorovány státem maximálně v rámci možného soudního přezkumu rozhodnutí orgánů zájmové samosprávy zejména s akcentem na dodržování lidských práv (např. čl. 36 Listiny).*“¹⁶⁾ Sádovský teda jednak stojí na stanovisku, že športové organizácie predstavujú záujmovú samosprávu, pritom však argumentuje aj zmluvným podriadením sa športovej organizácii, a použitím riadneho (?) občianskeho súdneho konania pri súdnom prieskume týchto vzťahov, namiesto využitia správneho súdnictva. Predstavuje teda športová organizácia akýsi prechodný stupeň, resp. kombináciu, medzi verejnou a súkromnou správou, ako sme to naznačili už vyššie? Môžu niektoré úlohy predstavovať súkromnoprávne aspekty, a iné zase verejnoprávne? A ako rozlíšiť, ktoré funkcie sú verejné a ktoré súkromné, a ktoré podliehajú akému súdnemu postupu pri preskúmaní? Je potom aj povaha interných noriem odlišná pri realizovaní, alebo rozhodovaní o súkromných a verejných záujmoch v športovej organizácii (zväze, klube)?

Pripomeňme znova, že podľa Berana na prekvalifikovanie súkromnoprávných na verejnoprávne korporácie nestačí, ak plnia funkcie verejného záujmu, resp. realizujú veci verejné. Aby bola správa verejnou, musí byť jej forma zriadená alebo uznaná zákonom, a musí ísť o správu vecí verejných. Korporácia tiež musí mať zverenú obdobu legislatívnej a výkonnej moci. Pristavme sa preto najprv pri otázke, či je šport vecou verejnou, a následne, či športové organizácie majú delegovanú obdobu legislatívnej aj výkonnej moci, a teda aspoň časť ich činnosti možno pokladať za činnosť (správu) verejnoprávnej osoby (korporácie).

16) SÁDOVSKÝ, Stanislav: *Boj proti dopingu a právní garance lidských práv* (dizertačná práca), s. 60.

2.1 Šport ako vec verejná?

Z čirej existencie ministerstva pre šport by sa mohlo javiť, že šport by mal byť považovaný za vec verejného záujmu, v slovenských podmienkach dokonca oddelenú od otázok kultúry, spadajúcich pod ministerstvo kultúry. Spojením s úlohami na úseku školstva by sa skôr mohlo javiť, že šport má bližšie k špecifickej autonómii akou disponuje (vysoké) školstvo, aj keď v predchádzajúcej kapitole sme poukázali aj na rozdiel v porovnaní so školstvom, spočívajúci v podobe monopolného postavenia národného športového zväzu nad jednotlivými klubmi.

Skutočnosť že šport ako konkrétna činnosť je minimálne v niektorých svojich prejavoch predmetom verejného záujmu, sa prejavuje napr. tým, že podľa smernice Európskeho parlamentu a Rady 2010/13/EÚ z 10. marca 2010 (smernica o audiovizuálnych mediálnych službách), čl. 14: „(k)aždý členský štát môže prijať opatrenia v súlade s právom Únie, aby zabezpečil, že vysielatelia, na ktorých sa vzťahuje ich právomoc, nebudú exkluzívne vysilať udalosti, ktoré tento členský štát považuje za udalosti veľkého významu pre spoločnosť, takým spôsobom, že pripravia podstatnú časť verejnosti v tomto členskom štáte o možnosť takéto udalosti sledovať prostredníctvom priameho prenosu alebo prostredníctvom záznamu vo voľne dostupnej televízii. V takom prípade dotknutý členský štát vypracuje zoznam stanovených vnútroštátnych alebo vonkajších udalostí, ktoré považuje za udalosti veľkého významu pre spoločnosť. Vypracuje ho zrozumiteľným a prehľadným spôsobom v dostatočnom časovom predstihu. Zároveň dotknutý členský štát určí, či by tieto udalosti mali byť dostupné prostredníctvom úplného alebo čiastočného priameho prenosu, alebo ak je to nevyhnutné alebo z objektívnych dôvodov v záujme verejnosti vhodné, vysielaním úplného alebo čiastočného záznamu.“ Táto európska úprava umožňuje zabezpečiť všeobecne dostupné televízne vysielanie športových udalostí, ktoré sú považované za „udalosti veľkého významu pre spoločnosť“, čo má zrejme znamenať „udalosť verejného významu“.

Obdobne slovenský zákon č. 308/2000 Z.z. o vysielaní a retransmisii upravuje v § 31 prístup verejnosti k významným podujatiam, ktoré definuje ako „politické, spoločenské, kultúrne alebo športové podujatie, ktoré spĺňa najmenej dve z týchto podmienok:

- jeho výsledok má osobitný a všeobecný ohlas a je predmetom záujmu aj tej časti verejnosti, ktorá podujatia takého charakteru zvyčajne nesleduje,
- má neopakovateľný kultúrny význam pre obyvateľov a osobitne sa v ňom prejavujú prvky ich kultúrnej identity,

c) *je významným medzinárodným podujatím a zúčastňuje sa na ňom štátna reprezentácia...*“

Prístup verejnosti k významným podujatiam prostredníctvom vysielania televíznej programovej služby zabezpečí Rada pre vysielanie a retransmisiu v spolupráci s Ministerstvom kultúry a Ministerstvom školstva Slovenskej republiky, s nositeľmi práv a vysielateľmi, a to vypracovaním zoznamu takýchto podujatí. Zoznam podujatí Európska rada po jeho odsúhlasení Európskou Komisiou oznámi prostredníctvom svojej internetovej stránky a na svojej úradnej tabuli v mieste svojho sídla, a doručí ho dotknutým vysielateľom.

V súčasnosti sú v tomto zozname v slovenských podmienkach zaradené nasledujúce športové podujatia:

- *Letné Olympijské Hry*
- *Zimné Olympijské Hry*
- *Semifinálové zápasy a finálový zápas Majstrovstiev Sveta vo futbale ako aj všetky zápasy slovenského národného mužstva na týchto majstrovstvách*
- *Semifinálové zápasy a finálový zápas Majstrovstiev Európy vo futbale ako aj všetky zápasy slovenského národného mužstva na týchto majstrovstvách*
- *Semifinálové zápasy a finálový zápas Ligy Majstrov a Pohára UEFA v prípade účasti slovenského mužstva*
- *Zápasy slovenského národného mužstva na Majstrovstvách sveta v hokeji*

V tomto zozname uvedené podujatia teda zjavne predstavujú vec verejnú, resp. verejný záujem. Predstavujú potom ostatné športové podujatia iba záujem súkromný? Prípadne existuje osobitný záujem regionálny? Podľa Berana však samotný verejný záujem nestačí na kvalifikovanie športových organizácií ako verejnoprávnych osôb. Preto je potrebné ďalej preskúmať verejnoprávne funkcie a kompetencie týchto organizácií, a to osobitne aj z pohľadu možnosti vydávať obdobu legislatívnych aktov.

2.2 Verejné funkcie športových organizácií a rola štátu

Do akej miery môže byť občianske združenie poverené verejnoprávnymi, resp. štátnymi funkciami a úlohami? Podľa § 9 ods. 2 zákona o telesnej kultúre: „*Občianske združenia a iné právnické osoby sa na základe dohody spolupodieľajú na zabezpečovaní niektorých úloh telesnej kultúry, ktoré podľa tohto zákona vykonávajú ústredné orgány štátnej správy.*“ Pritom však podľa § 5 Zákona o združovaní občanov, „*Združenia nesmú vykonávať funkciu štátnych orgánov, pokiaľ osobitný zákon neustanovuje inak*

(inak ustanovuje práve zákon o telesnej kultúre). Nesmú riadiť štátne orgány a ukladať povinnosti občanom, ktorí nie sú ich členmi.“

Športové občianske združenie teda môže mať zákonom zverené určité verejné funkcie, príp. sa spolupodieľať na ich výkone a naplňaní, a to za dodržania predpokladu, že k ich vykonávaniu dochádza na základe dohody medzi štátnymi orgánmi a občianskymi združeniami pôsobiacimi v oblasti telesnej kultúry.

Verejnoprávne prvky a funkcie sa v oblasti športu vyskytujú v nasledujúcich formách, siahajúcich od priamej účasti štátu a zverenia určených úloh športovým organizáciám,¹⁷⁾ cez vytváranie základného organizačného rámca športu štátom (zákonom), až po štátne uznanie autonómnych kompetencií (normotvorby) športových organizácií aj v oblastiach, ktoré štát určuje alebo uznáva ako potrebné upraviť:

A) Priamy podiel štátu

Štát do športu a telesnej kultúry zasahuje jednak priamo, a to nasledujúcimi spôsobmi:

1.) Štátny záujem na športe sa prejavuje najmä v rovine medzinárodných športových podujatí, podobne ako v prípade už spomínaných tzv. významných podujatí vysielaných v televízii. Podľa § 16 zákona č. 300/2008 Z.z. totiž *„Športovec, ktorý je členom športovej reprezentácie, je športovým reprezentantom Slovenskej republiky a jeho účasť v medzinárodnej športovej súťaži alebo v medzinárodnom športovom podujatí sa zabezpečuje v rámci pravidiel medzinárodného športového zväzu alebo ich organizátora.“* Ide teda o konštrukciu, v ktorej osoba reprezentuje Slovenskú republiku, ale zároveň podlieha súkromným pravidlám športového hnutia, ktoré bežne nie sú považované za právne normy.

Športovou reprezentáciou poveruje športovca Slovenský olympijský výbor, Slovenský paralympijský výbor a národný športový zväz, ktorého je členom. Štát však normuje, že Slovenský olympijský výbor, Slovenský paralympijský výbor a národný športový zväz pri poverení vychádzajú zo športových výkonov športovca, najmä z hľadiska splnenia kritérií určených organizátorom medzinárodnej športovej súťaže alebo medzinárodného športového podujatia, a zo svojich finančných a materiálnych možností.

17) K úlohe štátu v športe pozri napr. ČORBA, Jozef: Obmedzenie výkonu športovej činnosti z dôvodu použitia dopingu v zmysle pripravovanej úpravy. In: *Ingerencia orgánov verejnej moci do podnikania : Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*. Ed. Ján Husár. Košice : UPJŠ, 2006, s. 27. Tiež v jeho dizertačnej práci ČORBA, Jozef: *Obchodnoprávne vzťahy v oblasti športu* (dizertačná práca). Košice : UPJŠ, 2008, s. 49 a nasl. Pojednáva tu o legislatívnych, inštitucionálnych, finančných, daňových a hospodárskoprávnych nástrojoch štátu v oblasti športu. Zastáva však stanovisko, že športové organizácie sú súkromnoprávnymi subjektami a na podobnú debatu upozorňuje v súvislosti s prípadom Piau riešeným Súdnym dvorom EÚ.

2.) Ďalší záujem štátu sa prejavuje pri ochrane poctivosti súťaže – úpravou dopingov v § 19 zákona, podľa ktorého „*Užívanie a držanie liekov, liečiv a iných chemických látok uvedených v zoznamoch medzinárodných antidopingových organizácií alebo medzinárodných športových zväzov ako zakázaných dopingových látok je zakázané v športovej súťaži a v príprave športovca na ňu... Športovec je povinný podrobiť sa dopingovej kontrole a na tento účel oznamovať v čase dôležitom na vykonanie dopingovej kontroly miesto svojho pobytu národnému športovému zväzu, ktorého je členom.*“

V § 21 dokonca štát preberá iniciatívu pri trestaní dopingov pre prípad, že športové organizácie neurčia iné sankcie: Ak Svetová antidopingová agentúra alebo medzinárodný športový zväz neurčí iné pravidlá, národný športový zväz má podľa zákona potrestať športovca za užitie dopingov dočasným alebo doživotným zákazom účasti na športových súťažiach a vyradením zo športovej reprezentácie. Podobne sa športovec potrestá, ak počas 18 mesiacov trikrát znemožní vykonanie mimosúťažného testovania. Národný športový zväz ho následne potrestá dočasným zákazom účasti na športových súťažiach a vyradením zo športovej reprezentácie na tri mesiace až dva roky, pričom Zákon stanovuje aj povinnosť prihladať na mieru zavinenia.

V oblasti dopingov štát zasahuje aj zriadením Antidopingovej agentúry (v zákone č. 300/2008 Z.z. o organizácii a podpore športu a o zmene a doplnení niektorých zákonov), ktorá je príspevkovou organizáciou Ministerstva školstva (a športu) s úlohami:

- a) výkon preventívnych opatrení v boji proti dopingov v športe,
- b) spolupráca so Svetovou antidopingovou agentúrou a s medzinárodnými antidopingovými organizáciami,
- c) spolupráca s medzinárodnými športovými zväzmi a s národnými športovými zväzmi v boji proti dopingov v športe,
- d) organizácia dopingových kontrol a rozhodovanie vo veciach týkajúcich sa antidopingových kontrol,
- e) povoľovanie použitia dopingovej látky na liečebné účely športovcov,
- f) vzdelávanie odborníkov v oblasti boja proti dopingov v športe.

3.) Napokon, ďalšími príkladmi verejného záujmu je úprava bezpečnosti v zákone č. 479/2008 Z.z. o organizovaní verejných telovýchovných podujatí, športových podujatí a turistických podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Podľa jeho § 11 „*Futbalový zväz a hokejový zväz, ktorý je členom medzinárodnej športovej organizácie, je povinný vytvoriť a prevádzkovať informačný systém o bezpečnosti pri športových podujatiach,*“ s vedením evidencie fyzických osôb, ktoré v minulosti porušili zákazy uvedené v zákone, či voči ktorým usporiadateľ podujatia uplatnil isté opatrenia.

Štát teda priamo zasahuje do športového života a bráni jeho základné idey poctivej a bezpečnej súťaže, zároveň si však výsledky športovcov prívlastňuje ako „reprezentovanie“ Slovenskej republiky. Súčasne však na náklady tohto reprezentovania aj finančne prispieva, čo možno pokladať za ďalší priamy vplyv štátu na výkon športovej činnosti v SR.

B) Nepriamy podiel štátu – tvorba regulačného rámca

Štát rešpektuje činnosť neštátnych organizácií v národnom aj medzinárodnom športovom hnutí, sám však existenciu týchto organizácií normuje.¹⁸⁾ Úlohy v oblasti športu totiž na národnej úrovni plnia aj tieto právnické osoby:

- a) Slovenský olympijský výbor,
- b) Slovenský paralympijský výbor,
- c) národné športové zväzy a
- d) športové kluby.

Slovenský olympijský výbor a Slovenský paralympijský výbor plnia úlohy spojené so zabezpečením účasti športovej reprezentácie na olympijských hrách a na paralympijských hrách.

Podľa § 6 zákona č. 226/1994 Zb. o používaní a ochrane olympijskej symboliky a o Slovenskom olympijskom výbore je Slovenský olympijský výbor občianskym združením a riadi olympijské hnutie v Slovenskej republike, pričom má postavenie a oprávnenia národného olympijského výboru podľa Olympijskej charty a v súlade s ňou. Ods. 4 § 6 mu deleguje právomoc rozhodovať o povolení používať olympijskú symboliku, chránenú zákonom – nachádzame tu teda prvky verejného záujmu, zverené do rúk športovej samosprávy.

Národný športový zväz je v zmysle zákona č. 300/2008 Z.z. občianske združenie, ktoré

- a) uznal Slovenský olympijský výbor ako národného predstaviteľa športu uznaného Medzinárodným olympijským výborom,
- b) uznala Medzinárodná federácia školského športu alebo Medzinárodná federácia univerzitného športu, alebo
- c) je členom medzinárodného športového zväzu v športe, ktorý nie je uznaný podľa písmena a) alebo b), ale ktorý združuje najmenej 10 národných

18) Uznanie noriem a významu medzinárodného olympijského hnutia sa prejavuje aj v zákone č. 226/1994 Z.z. o používaní a ochrane olympijskej symboliky a o Slovenskom olympijskom výbore, kde vlajka, heslo, príp. oheň, pochodeň a pod. nie sú chránené iba bežnými prostriedkami ochrany duševného vlastníctva (ochranná známka a pod.), ale zákonom prijatým osobitne na úpravu konkrétnej otázky neštátneho hnutia. Vzhľadom na význam osobitne pripisovaný účasti Slovenskej republiky a jej reprezentantov na medzinárodnom olympijskom hnutí je osobitne upravená aj slovenská olympijská symbolika – emblém (odznak), vlajka a iné symboly Slovenského olympijského výboru, schválené Medzinárodným olympijským výborom.

športových zväzov ako svojich riadnych členov, a súčasne spĺňa tieto požiadavky:

1. má najmenej 10 aktívnych športových klubov a najmenej 200 športovcov s preukazom športovca,
2. pravidelne organizuje celoštátnu športovú súťaž najmenej 3 roky,
3. zabezpečuje výber a prípravu športovcov na športovú reprezentáciu a starostlivosť o športové talenty a
4. vytvára podmienky na športovanie detí mimo školského vyučovania.

Národný športový zväz zároveň:

- a) zastupuje záujmy športového odvetvia a druhu športu vo vzťahu k ministerstvu a k ostatným orgánom verejnej moci a k medzinárodnému športovému zväzu, ktorého je členom,
- b) zabezpečuje prípravu športovej reprezentácie a jej účasť v medzinárodnej športovej súťaži alebo v medzinárodnom športovom podujatí,
- c) zabezpečuje starostlivosť o športové talenty,
- d) organizuje alebo povoľuje organizovanie celoštátnych športových súťaží,
- e) zriaďuje komisie a iné vnútorné orgány na zabezpečenie športovo-technickej stránky športových súťaží, prestupov športovcov medzi športovými klubmi, dodržiavania pravidiel a disciplíny v športových súťažiach a ďalších potrieb podľa druhu športu,
- f) povoľuje vykonávanie špecializovaných činností športových odborníkov a zabezpečuje ich vzdelávanie a odbornú prípravu,
- g) plní úlohy v boji proti dopingu.

Osobitne sú zákonom upravené aj príjmy národného športového zväzu:

- a) členské príspevky,
- b) výnos hospodárenia s vlastným majetkom, najmä nájomné z prenájmu hnutel'ného a nehnuteľného majetku a plôch na reklamné účely,
- c) výnos marketingových aktivít,
- d) príjmy z televíznych a rozhlasových práv za prenosy zo športových súťaží a športových podujatí,
- e) poplatky z prestupov športovcov do zahraničia,
- f) príspevky od medzinárodných športových zväzov,
- g) výnos pokút za disciplinárne previnenia,
- h) dotácie z rozpočtu verejnej správy a granty,
- i) dary a príspevky,
- j) iné príjmy,
- k) príjmy z predaja vstupeniek.

Vo vzťahu k charakteru národného športového zväzu ako občianskeho združenia, ktoré nemá zakrývať obchodnú činnosť je zaujímavým ustanovenie, podľa ktorého národný športový zväz môže založiť obchodnú spoločnosť. Obmedzením v jeho podnikateľskej slobode je však zákonný limit, podľa ktorého na účely podnikania v športovej reprezentácii môže založiť obchodnú spoločnosť, iba ak je v nej jediným spoločníkom alebo akcionárom, a podiel na zisku obchodnej spoločnosti po zdanení môže použiť len na plnenie úloh podľa § 8 ods. 2 písm. b) a c) a na svoju činnosť.

Obdobne ako národný športový zväz je aj **športový klub** v Zákone definovaný ako právnická osoba založená na vykonávanie športu a na účasť v športových súťažiach organizovaných národným športovým zväzom, ktorého je členom, alebo medzinárodným športovým zväzom.

Športový klub môže byť založený ako občianske združenie alebo ako obchodná spoločnosť založená na iný účel ako na účel podnikania. Na účel účasti v športovej súťaži môžu právnu formu športového klubu určiť stanovy národného športového zväzu, ktorého je športový klub členom. V súčasnosti sa presadzuje trend, aby športové kluby napr. vo futbale boli obchodné spoločnosti – najmä akciové spoločnosti.¹⁹⁾ Športový klub môže byť zriadený aj ako rozpočtová organizácia alebo príspevková organizácia

Športový klub financuje svoju činnosť z vlastných príjmov. Vlastnými príjmami sú:

- a) členské príspevky,
- b) výnos hospodárenia s vlastným majetkom, najmä nájomné z prenájmu huteľného a nehnuteľného majetku a plôch na reklamné účely,
- c) výnos marketingových aktivít a z predaja suvenírov,
- d) príjmy z televíznych a rozhlasových práv za prenosy zo športových súťaží a športových podujatí,
- e) výnos z predaja vstupeniek na športové podujatia,
- f) príjmy z prestupov športovcov,
- g) príjem od medzinárodných športových zväzov za účasť v medzinárodných športových súťažiach a na medzinárodných športových podujatiach,
- h) dotácie z rozpočtu verejnej správy a granty,
- i) dary a príspevky,
- j) iné príjmy.

19) ČORBA, Jozef: Športové kluby – podnikatelia pro forma? In: *Naděje právní vědy : sborník z mezinárodního setkání mladých vědeckých pracovníků : 12.-14.október 2007 na Zámeckém statku Býkov. Plzeň* : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 273.

Športový klub tiež môže založiť obchodnú spoločnosť, nie je však limitovaný vo svojej podnikateľskej forme a činnosti tak ako národný zväz.

Na tomto mieste si opätovne možno položiť otázku: Upravoval by štát rovnako podrobne aj činnosť a poslanie združenia záhradkárov? Zrejme nie, čo vyplýva z osobitného postavenia športu, a zároveň potvrdzuje jeho osobitné postavenie. Správa športu by teda mala tiež vykazovať niektoré špecifiká, ktoré presahujú bežnú súkromnú správu, aj keby nešlo priamo o správu verejnú.

C) Nešťatná úroveň športovej správy – štátom uznaná autonómia

Napriek nesporným štátnym zásahom do fungovania športu, či už priamymi reguláciami, alebo vytvorením (presnejšie uznaním) organizačného rámca, základ činnosti športových organizácií spočíva v ich autonómnej aktivite občianskeho združenia, či obchodnej spoločnosti.

Tu však narážame na niekoľko nevyjasnených, už vyššie naznačených otázok. Napr. je zákonom vylúčené, aby združenie ukladalo povinnosti nečlenom. Ak by teda jednotliví športovci neboli považovaní za členov športových organizácií (napr. národného zväzu), tieto by im nemohli z titulu právomocí občianskeho združenia ukladať žiadne povinnosti. Povinnosti sa im môžu ukladať iba ak sú členmi, prípadne iba na základe zákona. Ak sú však členmi, a vykonávajú v rámci občianskeho združenia zárobkovú činnosť, povaha združenia ako občianskeho združenia je pochybná, keďže združenie nemá členom slúžiť na zárobkovú činnosť. Vychodiskom by mohlo byť riešenie, že nečlenovia dobrovoľne akceptujú rozhodnutia združenia a podriadia sa im, podobne ako to zrejme funguje v prípade, že športová organizácia je obchodnou spoločnosťou. V tomto prípade ide o akúsi domnienku zmluvného súkromnoprávneho vzťahu medzi organizáciou a športovcom podriaďujúcim sa jej kompetencii, ako sme to už naznačili vyššie, aj s citáciou z dizertačnej práce S. Sádovského. Dokazovať túto koncepciu by mohla aj formulácia zákona č. 300/2008 Z.z. o organizácii a podpore športu, ktorý v § 25 hovorí o športovcovi alebo športovom odborníkovi, ktorý „*je v členskom alebo v zmluvnom vzťahu k športovému klubu*“. Podľa gramatického výkladu sa teda javí ako prípustnou možnosť, aby športovec bol v členskom alebo zmluvnom vzťahu k športovému klubu.

Napriek tomu, že ide o súkromnoprávne subjekty – občianske združenia a obchodné spoločnosti – zákony výslovne týmto organizáciám garantujú možnosť vytvárať si pravidlá hry a stanovy, na základe ktorých môžu rozhodovať svoje spory, ktoré sa netýkajú štandardných právnych vzťahov občianskeho a obchodného práva, ktoré sú vyhradené rozhodovaniu súdmi.

Riešenie a preskúmavanie športových sporov na Slovensku výslovne upravuje zákon č. 300/2008 Z.z. o organizácii a podpore športu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý rozlišuje v § 24:

- 1.) Rozhodovanie sporov **v priebehu hry**, ktorého postupy určujú pravidlá športovej súťaže národného športového zväzu (ide o rozhodovanie rozhodcami),
- 2.) Rozhodovanie sporov **mimo konkrétnej hry** (v § 25), pričom spory, ktoré vyplývajú z porušenia pravidiel športovej súťaže mimo konkrétnej hry, **rozhodujú národné športové zväzy svojimi orgánmi podľa pravidiel športových súťaží a podľa vlastných stanov**. Ide o spory medzi:
 - a) organizátorom športového podujatia, ktoré je súčasťou športovej súťaže vyhlásenej podľa § 8 ods. 3, a športovým klubom zúčastneným v tejto športovej súťaži, alebo športovcom, ak vystupuje samostatne vo vlastnom mene,
 - b) športovými klubmi, ktoré sú členmi národného športového zväzu, **ak sa netýkajú obchodnoprávných vzťahov alebo ich majetku**,
 - c) športovým klubom, ktorý je členom národného športového zväzu, a športovcom alebo športovým odborníkom, ktorý je v členskom alebo v zmluvnom vzťahu k športovému klubu, **ak sa netýkajú plnenia v oblasti pracovnoprávných alebo občianskoprávných zmluvných nárokov, ktoré sú príslušné rozhodovať súdy**.

Zákon teda priznáva športovej samospráve kompetenciu prijímať vlastné predpisy a rozhodovať určité vymedzené okruhy sporov, pokiaľ nejde o spory, ktoré sú príslušné rozhodovať súdy. Takto negatívne vymedzené spory môže rozhodovať podľa svojich interných predpisov. Príslušnosť orgánu národného športového zväzu, pravidlá rozhodovania a možné disciplinárne sankcie upravujú zvyčajne pravidlá športovej súťaže a stanovy národného športového zväzu.

Okrem tohto typu sporov zákon ešte rozlišuje

- 3.) **disciplinárne spory a konanie** (§ 26): „*Disciplinárne konanie možno viesť voči športovcovi, športovému klubu alebo športovému odborníkovi, ktorý porušil pravidlá športovej súťaže v priebehu hry alebo pravidlá vyplývajúce zo stanov športového klubu alebo národného športového zväzu alebo z rozhodnutia ich orgánov. Príslušným na disciplinárne konanie je disciplinárna komisia alebo inak označený orgán národného športového zväzu podľa jeho stanov.*“

Sadzby disciplinárnych opatrení podľa odseku 1 písm. b) až d) ustanovia národné športové zväzy vo svojich **stanovách**. Pritom zohľadnia pravidlá medzinárodných športových zväzov, ktorých sú členmi. Zákon tu teda slovenským zväzom ukladá zohľadňovať úpravu medzinárodných organizácií, ktoré sú zásadne súkromnej povahy. Normuje teda aj vnútorné členské vzťahy v rámci športových organizácií na medzinárodnej úrovni, pričom uznáva autonómnou normotvorbu týchto organizácií.

Možno snáď takéto uznanie štátom chápať ako Beranom spomínané zverenie obdoby legislatívnej moci (popri exekutívnej, a dokonca aj súdnej moci) – konkrétne verejnej moci? Ide o štátom uznanú formu práva podľa definícií súčasnej prevažujúcej teórie práva?²⁰⁾ V prípade kladnej odpovede by podľa Beranovej definície športové organizácie mohli byť chápané ako verejnoprávne korporácie, čo by však znamenalo nutnosť skúmať rozhodnutia športových organizácií v správnom súdnictve,²¹⁾ a chápať ich ako rozhodnutia vydané v správnom konaní. Zároveň by došlo k uznaniu interných športových noriem ako právnych noriem, a športových organizácií ako obdoby profesných komôr, čo je ďalšia sporná otázka, ktorej v tomto príspevku venujeme pozornosť. Tieto naše závery sú však v rozpore so súčasnou právnou praxou.

V súčasnosti totiž prevažuje na celosvetovej, ako aj slovenskej úrovni doktrína, podľa ktorej šport podlieha úprave občianskeho združovania a súkromnoprávnej regulácii, s prípadnými excesmi preskúmateľnými v riadnom súdnom konaní. Napriek niektorým náznakom sa stále nepresadila koncepcia chápania športových organizácií ako profesných komôr, či inej formy záujmovej samosprávy, ktorej rozhodnutia by boli vydávané podľa správneho poriadku a preskúmateľné v rámci správneho súdnictva.

Záver

V súčasnosti prevažuje v právnej praxi chápanie športových organizácií ako súkromnoprávnych organizácií s niektorými zvereniami a rešpektovanými verejnými funkciami, hoci v teórii sa môžeme stretnúť aj s opačným názorom, že ide o verejnoprávne subjekty, resp. hybridné subjekty. My zastávame názor, že ide o súkromnoprávne organizácie, ktoré vykonávajú niektoré úlohy verejného záujmu, prípadne že ide o hybridné subjekty, ktoré sa v predmete svojej činnosti riadia internými predpismi, ktoré môžeme chápať ako predpisy uznávané a predpokladané zákonom, teda blízke pojmu „právne normy.“

Nejasné právne postavenie športových organizácií z hľadiska práva komplikuje aj otázku súdneho konania pri riešení ich sporov z hľadiska voľby medzi správnym súdnictvom a riadnym občianskym súdnym konaním.

20) Porovnaj ČORBA, Jozef: Lex sportiva ako zmluvný systém. In: Súčasnosť a perspektívy právnej regulácie obchodných zmlúv II : zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie : 19.-21.október 2009, Stará Lesná. Košice : UPJŠ, 2009, s. 33-34.

21) Rozhodnutie športových orgánov je vždy možné napadnúť na súde, ak toto rozhodnutie znamená porušenie práva, prípadne ak sa rozhodnutie rozchádza so skutkovým stavom, stanovami, či je iracionálne. § 15 zákona o združovaní občanov upravuje súdnu ochranu tak, že "Ak člen združenia považuje rozhodnutie niektorého z jeho orgánov, proti ktorému už nemožno podľa stanov podať opravný prostriedok, za nezákonné alebo odporujúce stanovám, môže do 30 dní odo dňa, keď sa o ňom dozvedel, najneskôr však do 6 mesiacov od rozhodnutia požiadať okresný súd o jeho preskúmanie." Ide pritom o rozhodovanie podľa riadneho občianskeho súdneho konania. V prípade správneho rozhodnutia by však rozhodnutie muselo podliehať prieskumu v rámci správneho súdnictva.

Záver nášho výskumu je ten, že *de lege ferenda* by bolo vhodné navrhnúť osobitnú úpravu právneho postavenia športových organizácií, ktorá by zároveň vyriešila aj otázku ich verejnoprávnej alebo súkromnoprávnej povahy, a problém záväznosti ich interných predpisov. Táto otázka je však spojená s vôľou a silou štátu intervenovať do oblasti športu, resp. s vôľou ponechať športu čo najvyššiu mieru autonómie. Vyriešenie tejto dilemy je skôr otázkou politickou a mocenskou, nie právnou.

JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., MA
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Odôvodnenie súdnych rozhodnutí¹⁾

Marek Pipa

Abstrakt

V príspevku sa autor zaoberá odôvodnením súdnych rozhodnutí. V úvode poukazuje na argumentatívnu povahu právnej vedy a význam a osobitosti právnej argumentácie. Ďalej poukazuje na povinnosť sudcu odôvodniť súdne rozhodnutie a na metódy odôvodňovania súdnych rozhodnutí. V stručnosti uvádza aj judikatúru Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva k predmetnej problematike.

Kľúčové slová:

Aplikácia práva, právna argumentácia, právna interpretácia, odôvodnenie súdnych rozhodnutí, metódy odôvodnenia súdnych rozhodnutí

Abstract

In this contribution the author deals with the justification of judicial decisions. The introduction notes argumentative nature of legal science and the importance and particularities of a legal argumentation. It also points to the duty of a judge to justify a judicial decision and the methods of justification of judicial decisions. He briefly states the case-law of the Constitutional Court of the Slovak Republic and the European Court of Human Rights relating to the issue.

Key words:

Application of law, legal argumentation, legal interpretation, the justification of judicial decisions, methods of reasoning of judicial decisions

Úvod – podstata a povaha právnej argumentácie

Právo sa realizuje dvomi základnými formami: prostredníctvom súkromnoprávneho konania - právnych úkonov a prostredníctvom verejno-právnych aktov orgánov verejnej moci.²⁾ Druhú formu realizácie práva, ktorej „

1) Tento príspevok predstavuje čiastkový výstup z riešenia čiastkovej úlohy grantového projektu VEGA č. 1/0325/08 („Sociokultúrne determinanty tvorby a pôsobenia práva v európskom právnom priestore“).

2) V súčasnosti už nemožno za subjekty aplikácie práva považovať len štátne orgány, ale aj iné subjekty verejnej moci. Zákon č. 514/2003 Z.z. o zodpovednosti za škodu pri výkone verejnej moci

výstupom“ je verejnoprávny akt (vo forme rozhodnutia, uznesenia...), označujeme pojmom aplikácia práva. Súdne rozhodnutie je teda „výsledkom“ aplikácie práva sudcami. Proces aplikácie práva je tradične členený do troch fáz. V prvej ide o zistenie skutkového stavu, v druhej o „nájdenie“ vhodnej právnej normy/noriem a subsumovanie zisteného skutkového stavu pod príslušné právne pravidlo/pravidlá a konečnou fázou je vydanie rozhodnutia.³⁾ Takto býva proces aplikácie práva štruktúrovaný v učebniciach teórie práva slovenskej, či českej proveniencie. Možno sa však stretnúť aj s členením procesu aplikácie práva do štyroch fáz,⁴⁾ pričom táto koncepcia spočíva v zaradení výroku vyjadrujúceho individuálnu normu, tj. rozhodnutia a odôvodnenia rozhodnutia do osobitných fáz⁵⁾. Týmto je poukázané na význam odôvodnenia súdneho rozhodnutia, resp. na význam právnej argumentácie ako záverečného procesu aplikácie práva.

Teórie právnej argumentácie vychádzajú, jednoducho povedané z toho, že právna veda nie je vedou axiomatickou, ale argumentatívnou.⁶⁾ To znamená, že poznanie práva, právnych inštitútov atď. a dôsledne ani zistenie *quid iuris* v určitom prípade nemožno odvodzovať z axiémov, ale je spravidla potrebné ho zistiť argumentáciou z niekoľkých možností.

Argumentácia vo všeobecnosti znamená uvádzanie dôvodov pre nejaké tvrdenie. Právna argumentácia je svojou povahou špecifická v dvoch smeroch. Prvou zvláštnosťou je dvojaký predmet právnej argumentácie: je ním jednak tvrdenie o význame jazykových výrazov, ktorých obsahom sú právne normy a jednak sú nimi skutkové tvrdenia. Druhou zvláštnosťou je argumentačný cieľ. V rovine najvšeobecnejšej je týmto cieľom akceptácia prijatej tézy a tým úsilie o dosiahnutie legitimacy právnych inštitúcií.⁷⁾ Konkrétne rovine argumentačného cieľa závisí následne od kultúrneho kontextu, od historických paradigiem argumentačného postupu.

v § 2 vymedzuje nasledovné orgány verejnej moci: štátne orgány, orgány územnej samosprávy, verejnoprávne inštitúcie, orgány záujmovej samosprávy, fyzické alebo právnické osoby, ktorým zákon zveril výkon verejnej moci.

- 3) Napr. BRÖSTL, A. – DOBROVIČOVÁ, G. – KANÁRIK, I.: Teória práva. Košice: UPJŠ, 2007, s. 115-116.
- OTTOVÁ, E.: Teória práva. Šamorín: HEURÉKA, 2006, s. 271. BOGUSZAK, J. – ČAPEK, J. – GERLOCH, A.: Teorie práva. Praha: ASPI, 2003, s. 130. KUBŮ, L. – HUNGR, P. – OSINA, P.: Teorie práva. Praha: Linde, 2007, s. 132.
- 4) WEINBERGER, O.: Norma a instituce (Úvod do teorie práva). Brno: MU, 1995, s. 167.
- 5) V. Knapp rozlišuje štyri prvky (fázy) aplikačného postupu: faktickú skutkovú podstatu, zákonnú skutkovú podstatu, subsumpciu faktickej skutkovej podstaty pod zákonnú skutkovú podstatu a rozhodnutie, avšak nezdôrazňuje osobitný význam, resp. samostatnosť fázy odôvodnenia súdneho rozhodnutia. KNAPP, V.: Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 187.
- 6) KNAPP, V.: Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 167.
- 7) HOLLÄNDER, P.: Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech ústavního soudu. Praha: Linde, 2003, s. 9.

Právnu argumentáciu možno vymedziť ako súbor postupov, ktorými sú uvádzané dôvody podporujúce použitie zvolených právnych pravidiel pri rozhodovaní, dôvody pre výsledky výkladu právnych pravidiel a dôvody pre ich použitie na posudzovaný skutkový stav.⁸⁾ V prípade odôvodnení súdnych rozhodnutí plní justifikačnú funkciu zastávaného právneho názoru. Následne je možné argumenty hodnotiť ako správne/nesprávne, či pravdivé/nepravdivé. Hodnotenie je však rôzne, v závislosti od subjektu, ktorý právnu argumentáciu a použité argumenty hodnotí. Inak ju môže vnímať strana sporu, inak súd vyššej inštancie v prípade využitia opravných prostriedkov, inak nestranný pozorovateľ – či už advokát snažiaci sa o získanie predošlých rozhodnutí v určitej veci alebo predstaviteľia právnej doktríny.

R. Alexy⁹⁾ poukazuje na to, že právna argumentácia obsiahnutá v rozhodnutí súdov má dvojakú podobu. Na jednej strane stelesňuje autoritatívnu, inštitucionálnu a reálnu povahu práva, vyjadrenú predovšetkým v roli formálnych (inštitucionalizovaných) právnych argumentov, na druhej strane je spojená s otvorenou, diskurzívnou a do určitej miery ideálnou povahou práva. Nevýhnutnosť diskurzívnej a otvorenej povahy práva je pritom daná tým, že právo (vyjmúc jednoduché prípady aplikácie práva) nemôže byť aplikované len na základe jednoduchšej subsumpcie, ale k jeho realizácii v spoločnosti sú potrebné aj ďalšie (neinštitucionalizované argumenty).

Taktiež O. Weinberger uvádza, že právna argumentácia sa v zásade dotýka dvoch oblastí: interpretácie a odôvodnenia rozhodnutia, pričom v oboch prípadoch ide na jednej strane o logickú analýzu, na strane druhej o racionálne zdôvodnenie.¹⁰⁾ Rozlišuje dva druhy argumentácie: zdôvodnenie právnej normy, rozhodnutia alebo právneho názoru platnou právnou normou a zdôvodnenie, prečo by určitá právna norma mala byť prijatá uvažovaným systémom.¹¹⁾ Argumentácia prvého typu sa tradične označuje ako *úvahy de lege lata*, zatiaľ čo rozbor druhého typu sa označujú ako *úvahy de lege ferenda*. Hranica medzi nimi je však veľmi tenká, pretože akonáhle je pozitívne argumentované v prospech akceptovateľnosti právnej normy (v širokom zmysle) právnym systémom, stáva sa súčasťou práva *de lege lata*.

1. Možnosti interpretátora v procese aplikácie práva a ich odraz v odôvodnení súdneho rozhodnutia

Odôvodnenie majúce argumentačnú povahu má vo vzťahu k samotnému procesu aplikácie práva a jeho fázam najužší vzťah k právnemu výkladu

8) TRYZNA, J.: Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva. Praha: Auditorium, 2010, s. 72.

9) ALEXY, R.: The Special Case Thesis, Ratio Juris, 1999, č. 4, s. 375 an.

10) WEINBERGER, O.: c. d., s. 179.

11) WEINBERGER, O.: Přirozené právo a právní argumentace. In: Právník, 1993, č. 3, s. 195.

aplikujúceho orgánu. Interpretácia je podstatnou zložkou argumentácie a jej výsledky slúžia ako významné argumenty v právnom spore. Právna interpretácia a konečné rozhodnutie s jeho odôvodnením sú vo veľmi úzkom vzťahu a odôvodnenie je závislé aj od úrovne výkladu právnych pravidiel¹²⁾, ktoré boli v súdnom konaní aplikované.

V dôsledku toho, že je to práve právna prax, konkrétne proces aplikácie a realizácie právnych noriem, ktorá vyžaduje pri všetkej relativite možných interpretačných postupov a záverov jednoznačný a svojim spôsobom konečný súd, A. Gerloch konštatuje, že je možné formulovať určitú **mocensko-organizačnú funkciu interpretácie v oblasti práva**¹³⁾, ktorá vyplýva z právomoci určitých inštitúcií podávať záväzný výklad normatívnych právnych textov a tým zjednocovať právnu prax. Konštatuje, že rozsah takéhoto oprávnenia je v právnej teórii a v právnej praxi trvalým predmetom sporu, lebo je zrejmé, že za určitých okolností by pozícia „oficiálneho interpretátora bola silnejšia než pozícia tvorca pravidiel“. Ten, kto by vskutku mocensky mohol donútiť ostatných, aby jeho interpretáciu zdieľali a v daných prípadoch presadzovali, bol by skutočným „pánom nad osudmi všetkých“. V argumentačnej funkcii interpretácie z hermeneutického hľadiska ide len o mieru presvedčivosti argumentov. Z mocensko-organizačného hľadiska pristupuje *argumentum ex autoritate*, v krajnom prípade doslova *argumentum ad baculum*.¹⁴⁾

Medzi týmito dvomi hľadiskami je nevyhnutné dospieť k optimálnemu stavu. Ten spočíva v organickom spojení oboch týchto rovín, teda v konkrétnom prípade je súdna inštitúcia oficiálnou autoritou a zároveň prirodzenou autoritou s presvedčivou a konštantnou argumentáciou v odôvodnení jej rozhodnutí. Stav nie je optimálny v prípadoch, kedy z hľadiska mocensko-organizačnej funkcie interpretácie je prevaha argumentácie *ex autoritate*. Z hľadiska heuristickej funkcie však musí byť podriadená presvedčivosti argumentov opierajúcich sa taktiež o korektnosť a metodologickú správnosť zvolených interpretačných postupov.

2. Nové náhľady na proces aplikácie práva súdmi a ich odraz v odôvodnení súdnych rozhodnutí

Mocensko-organizačné a hermeneutické hľadisko nemožno zaiste vzťahovať len na argumentačnú funkciu interpretácie. Prvé hľadisko je vôbec nevyhnutnou podmienkou toho, aby sme príslušný proces realizácie práva mohli

12) Nemožno však povedať, že interpretácia sa vzťahuje len k výkladu právnych pravidiel. Jej význam sa prejavuje aj vo fáze zisťovania skutkového stavu, kedy sa interpretujú jednotlivé dôkazné prostriedky, čo má vplyv na ďalšie fázy aplikácie práva, aj na konečné rozhodnutie.

13) GERLOCH, A.: Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi. In: GERLOCH, A. – MARŠÁLEK, P. (eds.): Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 14.

14) GERLOCH, A.: c. d., s. 15.

označiť ako aplikáciu práva (možno hovoriť o verejnomocenskom atribúte aplikácie práva). Druhé hľadisko nachádza svoje uplatnenie taktiež pri tvorbe súdneho rozhodnutia a napokon aj v jeho výklade účastníkmi konania, ich právnymi zástupcami a predstaviteľmi doktríny.

Okrem problematiky zjednocovania právnej praxe prostredníctvom konštantnej judikatury sa v súčasnosti vedú diskusie aj o možnostiach dotvárania práva sudcom, či dokonca jeho tvorby. Je nevyhnutné prihliadať aj na iné právne princípy, ktoré sú charakteristické pre európsky typ právnej kultúry a sú stáročia uznávané aj súdnou praxou – napríklad zásada zákazu denegatio iustitiae. K ďalším predpokladom patrí výskyt zložitých prípadov, nemožnosť zákonodarcu predpokladať všetky právne situácie, ako aj poukazovanie na hodnotový základ práva a odmietanie príliš formalistického prístupu a viazanej ideológie práva, či konvergenciu angloamerického a kontinentálneho právneho systému a budovanie právneho poriadku Európskej únie a jej súdnych inštitúcií.

V tejto súvislosti Z. Kühn poukazujúc na to, že súdne **rozhodnutie by nemalo byť výlučne legálne, t.j. mať oporu v úzko chápanom pozitívnom práve, ale malo by byť racionálne**, zdôrazňuje, že princíp formálnej spravodlivosti, podľa ktorého sa majú rovnaké prípady posudzovať rovnako, je základom právneho uvažovania common law a jeho zásady stare decisis.¹⁵⁾

Nie je však možné prehliadnuť, že tento princíp je v skutočnosti súčasťou azda každej právnej kultúry a vyplýva z prirodzeného ľudského citu pre minimum spravodlivosti a v skutočnosti je stredom a jadrom každého právneho poriadku. S predstavou rovnakého rozhodovania obdobných vecí sa spája tiež hodnota predvídateľnosti práva a jeho právnych následkov, ktoré majú svoj pôvod v právnej istote.¹⁶⁾ Ak teda sudca aplikuje neurčité právne ustanovenie pre jednu kauzu jedným spôsobom, musí pre rovnakú neskôr sa vyskytnúvšiu kauzu aplikovať právo tým istým spôsobom, samozrejme ak neuvedie relevantný rozdiel oproti predchádzajúcej situácii. Inak by právo ťažko mohlo byť systémom, tobôž systémom predvídateľným.

3. Povinnosť sudcu odôvodniť súdne rozhodnutie

Odôvodnenie súdneho rozhodnutia je jeho nevyhnutnou a integrálnou súčasťou. V kontinentálnom type právnej kultúry vyplýva povinnosť sudcu odôvodniť jeho rozhodnutie z ustanovení kódexov upravujúcich jednotlivé druhy súdno-aplikačných procesov. Podľa slovenského Občianskeho súdneho poriadku¹⁷⁾ je odôvodnenie rozhodnutia obligatórnou

15) KÜHN, Z. – BAŇOUCH, H.: O publikaci a citaci judikatury aneb proč je někdy judikatura jako císařovy nové šaty. In: Právní rozhledy, 2005, č. 13, s. 484.

16) Tamtiež.

17) Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

súčasťou písomného vyhotovenia rozsudku. V odôvodnení súd okrem iného stručne, jasne a výstižne vysvetlí, ktoré skutočnosti považuje za preukázané a ktoré nie, z ktorých dôkazov vychádzal a akými úvahami sa pri hodnotení dôkazov riadil, prečo nevykonal ďalšie navrhnuté dôkazy a ako vec právne posúdil. Súd dbá na to, aby odôvodnenie rozsudku bolo presvedčivé.¹⁸⁾ Rovnaká povinnosť vyplýva aj z ustanovení Trestného poriadku¹⁹⁾ a podobne sú konštruované aj obsahové náležitosti odôvodnenia (s ohľadom na povahu trestného súdneho konania)²⁰⁾. Povinnosť odôvodňovať súdne rozhodnutia sa vzťahuje aj na rozhodnutia Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ÚS SR“) vo veci samej.²¹⁾

Ako konštatoval ÚS SR (IV. ÚS 115/03-14) odôvodnenie súdneho rozhodnutia je súčasťou obsahu základného práva na spravodlivé konanie podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 36 ods. 1 listiny. Konkrétne ide o právo účastníka konania na také odôvodnenie súdneho rozhodnutia, ktoré jasne a zrozumiteľne dáva odpovede na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany, t. j. s uplatnením nárokov a obranou proti takému uplatneniu. Z hľadiska rozsahu odôvodnenia, vo vzťahu k § 157 ods. 2 OSP ako aj vo vzťahu k odôvodneniu rozhodnutia opravného (odvolacieho) súdu uviedol, že všeobecný súd nemusí dať odpoveď na všetky otázky nastolené účastníkom konania, ale len na tie, ktoré majú pre vec podstatný význam, prípadne dostatočne objasňujú skutkový a právny základ rozhodnutia bez toho, aby zachádzali do všetkých detailov sporu uvádzaných účastníkmi konania. Preto odôvodnenie rozhodnutia všeobecného súdu (prvostupňového, ale aj odvolacieho), ktoré stručne a jasne objasní skutkový a právny základ rozhodnutia, postačuje na záver o tom, že z tohto aspektu je plne realizované základné právo účastníka na spravodlivý proces.

Taktiež Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) vo vzťahu k čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd vyslovil, že právo na spravodlivý súdny proces nevyžaduje, aby súd v rozsudku reagoval na každý argument prednesený v súdnom konaní, ale postačí ak bude reagovať na ten argument (argumenty), ktorý je z hľadiska výsledku súdneho rozhodnutia považovaný za rozhodujúci²²⁾ a že splnenie povinnosti odôvodniť rozhodnutie je vždy posudzované so zreteľom na konkrétny prípad²³⁾

18) § 157 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku (OSP).

19) § 163 zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

20) § 168 ods. 1 Trestného poriadku.

21) § 33 ods. 3 zákona č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov.

22) Rozsudok vo veci Ruiz Torijo c. Španielsko z 9. decembra 1994, Annuaire, č. 303-B.

23) Napr. Georgiadis v. Grécko z 29. mája 1997, Recueil III/1997.

4. Hlas sudcu v odôvodnení súdneho rozhodnutia

Rozsudok je hlasom sudcu, prostredníctvom ktorého sudca realizuje svoju úlohu v demokracii. Je jeho vyjadrovacím prostriedkom, exkluzívnym prostriedkom prostredníctvom ktorého je hlas súdu uskutočňovaný v praxi.²⁴⁾ Štýl jednotlivých sudcov v odôvodnení rozhodnutí, ktoré sú ich integrálnou súčasťou sa zrejme viac prejavuje v angloamerickom type právnej kultúry v tzv. obiter dictum, aj keď sudcovia v tomto type právnej kultúry nemajú povinnosť svoje rozhodnutia odôvodňovať, tak ako ju poznáme v kontinentálnom type právnej kultúry. Dictum je dôležitým nástrojom pre realizáciu súdnej úlohy a malo by byť použité, keď približuje túto úlohu.²⁵⁾

Preto v prípade, kde je potrebné nové pravidlo alebo kde staré pravidlo vyžaduje vyjasnenie, aby sa preklenula priepasť medzi právom a životom alebo kvôli ochrane ústavy a jej hodnôt, súdne rozhodnutie by malo túto otázku riešiť, aj keď tak nebude záväzným case law, ale dictum. Sudca tým zároveň ovplyvňuje rozumné očakávania spoločnosti, pričom taktiež motivuje zákonodarcu.

Slovenskí sudcovia všeobecných súdov postupujú viac menej schematicky, pričom dôvodom je v podstate podobnosť opakujúcich sa prípadov, ktoré prejednávajú. Vzhľadom k uvedenej podobnosti prípadov je to aj pochopiteľné, avšak to neznamená, že účastníci súdneho konania nemajú právo na odôvodnenie, ktoré spĺňa požiadavky náležitej argumentácie tak, ako to vyslovil vo svojich rozhodnutiach aj ÚS SR, či EŠLP vo vzťahu k právu na spravodlivý proces. „Hlas sudcu“ sa môže prejavíť predovšetkým v odlišnom stanovisku (votum separatum, dissent) alebo v zhodnom stanovisku (concurrence). Rozdiel medzi nim spočíva v tom, že zatiaľčo v prípade dissentu sudca nesúhlasí ani s výsledkom rozhodnutia (s jeho výrokom), ani s jeho odôvodnením, v prípade zhodného stanoviska nesúhlasí s jeho odôvodnením. A Barak uvádza, že rozdiel v odôvodnení môže byť založený na rétorike, úrovni abstrakcie, alebo na právnom základe, na ktorom je rozhodnutie založené²⁶⁾. Takýmto spôsobom môže každý sudca v konečnom dôsledku prejavíť svoj štýl odôvodňovania rozhodnutí, ako to poznáme na príklade sudcov Najvyššieho súdu USA.

Slovenský právny poriadok umožňuje v prípade senátneho, kolegiátneho, či plenárneho rozhodovania vyjadriť odlišné stanovisko sudcom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky²⁷⁾ a sudcom ÚS SR²⁸⁾. Odlišné stanovisko

24) BARAK, A.: *The Judge in a Democracy*. Princeton University Press, 2006, s. 205.

25) Tamtiež, s. 208.

26) BARAK, A.: c. d., s. 211.

27) Čl. 12 bod 14., čl. 18, čl. 19 bod 8., čl. 20 bod 13 Rokovacieho poriadku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Publikované v Zbierke zákonov SR pod č. 291/2006 Z. z.

28) § 32 ods. 1 zákona č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov.

sa zverejňuje spolu so zaujatým stanoviskom, resp. rovnako ako ostatné časti rozhodnutia.

5. Metódy odôvodnenia súdnych rozhodnutí

V literatúre sa možno stretnúť ako s analýzou štýlov, tak aj metód odôvodnení súdnych rozhodnutí. Rozdiel tkvie v podstate len v pomenovaní veci, pretože v oboch prípadoch je predmetom analýzy jazyk, v ktorom je rozhodnutie formulované; spôsob jeho formulácie, predovšetkým s ohľadom k tomu, či a v akom rozsahu obsahuje typické justifikačné rysy; stupeň rozsiahlosti a podrobnosti justifikácie; referencie na zdroje rozhodnutia vrátane jednotlivých druhov zdrojov poznania práva, ako aj citovanie predchádzajúcej judikatúry (precedentov) atď.

Z hľadiska komparatívneho možno následne porovnávať štýly rozhodnutí v systéme anglo-amerického práva a v systéme práva európsko-kontinentálneho, vrátane rozdielov medzi štátmi spadajúcimi do týchto typov právnych kultúr.²⁹⁾

V závislosti od všeobecnosti a rozsiahlosti (a teda aj koherentnosti) odôvodnenia súdnych rozhodnutí, rozlišuje A. Peczenik päť metód odôvodnenia súdnych rozhodnutí a následne uvádza aj príklady najmä zo škandinávskeho právneho okruhu:³⁰⁾

1. **Pseudo-odôvodnenie** - nie je ani všeobecné, ani rozsiahle. V niektorých starších prípadoch, sudy uviedli veľmi stručné dôvody pre rozhodnutie, v iných boli dôvody dosť nejasné. V rozhodnutí bolo napr. napísané, že žalobca alebo odporca mal alebo nemal určité právo, bez udania presných dôvodov pre toto tvrdenie. Často nebolo vôbec možné zistiť, ktoré všeobecné pravidlo súd nasledoval. Metóda dominovala vo Švédsku v prvej polovici 20. storočia. Do istej miery sa stále používa (Fínsko, Dánsko).

Táto metóda vytvára veľmi nízku koherentnosť rozhodnutia. Z tohto dôvodu je prinajmenšom *prima facie* alebo *ceteris-paribus*³¹⁾ neprijateľnou.

2. **Jednoduchá subsumpčná metóda** - je všeobecná, ale nedostatočne rozsiahla. Súd prezentuje rozhodnutie ako logický dôsledok všeobecného pravidla a nejakých skutočností (faktov). Robí to dokonca v zložitých

29) Podrobne k tomu napr. KÜHN, Z.: *Aplikace práva ve složitých případech*. K úloze právních principů. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 346 an.

30) PECZENIK, A.: *On Law and Reason*. Springer, 2008, s. 275 – 277.

31) V slovenskom jazyku „za existujúcich podmienok“. V Peczenikovej teórii táto doložka znamená, že žiaden princíp alebo kritérium koherencie nie je samostatne dostatočné, ale musí sa vyvažovať s ostatnými. Napríklad, ďalšie zásady koherentnosti môžu vysvetliť fakt, že relatívne veľa tvrdení patriacich do teórie nie je justifikovaných, ale sú len brané za samozrejmosť. Okrem toho, kvalita koherentnosti môže byť posudzovaná a vyvažovaná s ostatnými hodnotami. Napríklad v prípade núdze by hasič mal počúvať rozkazy a nie ustavične požadovať čas pohlcujúce vysvetľovanie.

prípadoch, kedy všeobecné pravidlo, nie je obsiahnuté v zákone, ale predstavuje výsledok hodnotiaceho výkladu založeného na ďalších premisách, ktoré nie sú tlmočené. Dominovala vo Švédsku na konci 19. storočia. Ešte stále je uplatňovaná napr. vo Francúzsku. V mnohých prípadoch, súd zhrnul celé odôvodnenie do jednej vety s mnohými vedľajších klauzulami ako dôsledok rozhodnutia (“keďže ... a keďže ... pretože ... potom” apod.).

Táto metóda je *prima-facie* alebo *ceteris-paribus* neprijateľná. Spĺňa jedno kritérium koherentnosti, tj. požiadavku všeobecnosti, ale vôbec nespĺňa druhé kritérium, požadujúce početnosť a dĺžku reťazcov odôvodnenia³²⁾. Súdržnosť a teda prijateľnosť výsledkov vyplýva z posúdenia a vyváženia všetkých kritérií koherentnosti. Akt vyváženia môže viesť k úplnému odstráneniu jednej z nich len vtedy, ak by ich splnenie veľmi výrazne znížilo stupeň plnenia ďalších.

3. **Fakty popisujúca metóda („The fact-stating method“)** - je rozsiahla, ale nedostatočne všeobecná. V rozhodnutí sú tvrdenia týkajúce sa faktov, ale nie týkajúce sa hodnotových súdov a noriem. Interpretátor (rozhodnutia, resp. jeho odôvodnenia) musí sám odhadnúť, z ktorých zákonných ustanovení, noriem pre zákonné konštrukcie, morálnych hodnôt súdnych rozhodnutí a iných premis spolu s podanými faktami logicky vyplýva záver. Vo Švédsku sa táto metóda často používa na nižších súdoch a dokonca aj na odvolacích súdoch, aj keď v menšom rozsahu. *Prima-facie* alebo *ceteris-paribus* je taktiež neprijateľná. Spĺňa kritérium koherentnosti vyžadujúce početnosť a dĺžku reťazcov justifikácie, ale vôbec nespĺňa kritérium všeobecnosti.
4. **Metóda dialógu** - súd ponúkne jasné pre a proti dôvody rozhodnutia, vrátane faktov, noriem a - často všeobecne - hodnotové súdy; potom dôjde k záveru, že predošlý zaväzuje viac ako práve prejednávaný prípad. Táto metóda, ovplyvnená *common law* súdnictvom je často používaná aj v Nórsku, aplikuje sa však aj vo Švédsku.
5. **Sofistikovaná subsumpčná metóda** (alebo „vedecká“ metóda) - súd ponúkne jasné dôvody ako pre aj proti rozhodnutiu, vrátane skutočností, noriem a hodnotových súdov, potom prispôsobí tieto dôvody takým spôsobom, aby rozhodnutie z nich nadobudlo logický záver. Podané normy a hodnotové súdy sú často všeobecné. Okrem iného, jeden sa zameriava na formulovanie jasného precedentu-normy. Táto metóda, ovplyvnená

32) Koherentnosť závisí aj na dĺžke podporných reťazcov patriacich do podporujúcej štruktúry. Výrok p1 teda podporuje p2, p2 podporuje p3, atď. Dlhšie reťazce vytvárajú podporujúcu štruktúru spleťtejšou. Inými slovami, robia teóriu štruktúrovanejšou a môžu jurobiť aj úplnejšou. Z hľadiska kritérií súdržnosti: *ceteris paribus*, čím sú dlhšie reťazce zdôvodnení, tým je teória koherentnejšia. Odôvodňované rozhodnutie by malo byť podporované pokiaľ možno čo najdlhším reťazcom dôvodov. Druhá zásada vyžaduje dlhé série zdôvodnení. Spolu s vymedzením podpory predpokladá odvoditeľnú správnosť a spoločne znamenajú komplexné kritérium koherentnosti. PECZENIK, A.: c.d. , s. 134.

nemeckou praxou sa vyskytuje aj vo Švédsku, najmä na niektorých odvolacích súdoch.

Pre metódu dialógu a sofistikovanú subsumpčnú metódu je príznačné to, že často zahrňajú aj formulovanie všeobecných princípov.

Ceteris paribus, len vysoko všeobecné a rozsiahle odôvodnenie rozhodnutia je prijateľné. Avšak, nikto nemôže nadhodnotiť výsledky odôvodnenia. **Ani najrozsiahlejšie a všeobecné zdôvodnenie nemôže preukázať, že rozhodnutie je jediné správne, že vyplýva z vysoko uceleného súboru premís, výhradne pozostávajúcich iba z určitých tvrdení a vyhlásení predpokladaných v konkrétnej praxi a prichádzajúcich v oblasti právnej kultúry do úvahy.** Niet pochyb o tom, že rozhodnutie môže logicky vyplývať z vysoko uceleného súboru určitých a vopred predpokladaných formulácií spolu s ďalšou premisou, ktorá nie je ani nepravdivá ani svojvoľná.³³⁾ Nikto teda nemôže preukázať, že rozhodnutie vyplýva z viacerých ucelených súborov premís v porovnaní s akýmkoľvek iným možným rozhodnutím.

Záver

Odôvodnenie je nevyhnutnou, integrálnou súčasťou rozhodnutia ako výsledku záverečnej fázy aplikácie práva súdom (sudcom). Povinnosť jeho vyhotovenia vyplýva z procesnoprávných predpisov. V odôvodnení sa uvádza zhrnutie podstatných skutkových okolností, faktov, ako aj odkaz na pramene práva, na základe ktorých sa rozhodlo tak, ako sa rozhodlo. Predovšetkým v prípade ústavných súdov, sú jeho súčasťou aj odkazy na ich konštantnú judikatúru (častokrát aj s príslušným označením, na rozdiel od prevládajúcej praxe všeobecných súdov), ako aj judikatúru ESLP, či historicko-právne exkurzy, teoreticko-právne rozborý vrátane odkazov na doktrínálne názory, ale aj názory de lege ferenda.

V konečnom dôsledku by teda z odôvodnenia súdneho rozhodnutia mali vyplývať dôvody vedúce ku konečnému rozhodnutiu a tie by mali byť založené na legálnych, logických a racionálnych argumentoch a tak prispieť k justifikácii zastávaného právneho názoru. Metódami a štýlmi argumentačných postupov – najmä ich metódami a škálou argumentov sa zaoberá teória právnej argumentácie, ktoré vychádzajú z toho, že samotná právna veda sa vyznačuje povahou argumentatívnou.

Štýly a metódy odôvodnení súdnych rozhodnutí boli z hľadiska historického vývoja v anglo-americkom a kontinentálnom právnom systéme rozdielne, pričom diferencované boli aj v rámci samotných veľkých právnych systémov. V súčasnosti však, aj pod vplyvom konvergenzie tzv. veľkých právnych systémov dochádza k prenikaniu prvkov charakteristických pre anglo-americký právny systém do systému kontinentálneho. V podmienkach

33) PECZENIK, A.: c. d., s. 278.

Slovenskej republiky dochádza k zmene aj pod vplyvom transformačných procesov. Kým pre obdobie pred rokom 1989 v dôsledku uplatňovania tzv. viazanej ideológie aplikácie práva prevažovali v odôvodňovaní rozhodnutí striktné formálno-mechanické prvky, v súčasnosti sa v nich odzrkadľuje popri zmenených hodnotových rámcoch aj prvok racionálnosti pri súčasnom úsilí o zachovávanie princípu formálnej spravodlivosti.

V odôvodnení rozhodnutia, ktoré je, možno povedať aj odzrkadením interpretačných procesov vinúcich sa celým procesom aplikácie práva, všetkými jeho fázami, má nachádzať prevahu a presadiť sa predovšetkým hermeneutické hľadisko v porovnaní s hľadiskom reflektujúcim tzv. mocensko-organizačnú funkciu interpretácie. Len tak, spolu s rešpektovaním hodnôt charakteristických pre právny štát a jeho princípov bude môcť súdna moc a odôvodnenia obsiahnuté v jej rozhodnutiach získať prirodzenú autoritu a dôveryhodnosť. V neposlednom rade, aj týmto dôjde k napĺňaniu obsahu dôležitého základného práva – práva na súdnu ochranu .

Zoznam použitej literatúry:

1. ALEX, R.: The Special Case Thesis, Ratio Juris, 1999, č. 4.
2. BARAK, A.: The Judge in a Democracy. Princeton University Press, 2006.
3. BOGUSZAK, J. – ČAPEK, J. – GERLOCH, A.: Teorie práva. Praha: ASPI, 2003.
4. BRÖSTL, A. – DOBROVIČOVÁ, G. – KANÁRIK, I.: Teória práva. Košice: UPJŠ, 2007.
5. GERLOCH, A.: Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi. In: GERLOCH, A. – MARŠÁLEK, P. (eds.): Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi. Praha: Eurolex Bohemia, 2003.
6. HOLLÄNDER, P.: Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech ústavního soudu. Praha: Linde, 2003.
7. KNAPP, V.: Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995.
8. KUBŮ, L. – HUNGR, P. – OSINA, P.: Teorie práva. Praha: Linde, 2007.
9. KÜHN, Z.: Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002.
10. KÜHN, Z. – BAŇOUCH, H.: O publikaci a citaci judikatury aneb proč je někdy judikatura jako císařovy nové šaty. In: Právní rozhledy, 2005.
11. OTTOVÁ, E.: Teória práva. Šamorín: HEURÉKA, 2006.
12. PECZENIK, A.: On Law and Reason. Springer, 2008.
13. TRYZNA, J.: Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva. Praha: Auditorium, 2010.
14. WEINBERGER, O.: Norma a instituce (Úvod do teorie práva). Brno: MU, 1995.
15. WEINBERGER, O.: Přirozené právo a právní argumentace. In: Právník, 1993, č. 3.

Mgr. Marek Pipa
Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Katedra teórie štátu a práva
Interný doktorand

Urovnanie ako nástroj zefektívnenia konania v súťažnom práve

Ondrej Blažo

Abstrakt

Predkladaný príspevok sa venuje inštitútu urovnania v súťažnom práve. Urovnanie zefektívňuje ochranu hospodárskej súťaže tým, že skracuje konania, a teda umožňuje orgánu ochrany hospodárskej súťaže lepšie využívať svoje zdroje a zároveň šetrí prostriedky účastníkov konania.

Príspevok v prvom rade analyzuje úpravu v rámci EÚ, príklady niektorých národných úprav, osobitne českú úpravu. Napokon prináša pohľad na aplikáciu tohto inštitútu v slovenských podmienkach a niektoré možné východiská do budúcnosti.

Abstract

The article deals with the settlement institute in competition law. Settlement enhances effectivity of protection of economic competition by reducing length of proceedings and allows competition authority to use its resources better and also reduce the resources of the parties.

Contribution analyzes the EU regulation, some examples of national arrangements, particularly the Czech regulation. Finally, provides it insight into the application of this institute in the Slovak conditions and some possible suggestion for the future.

Úvod

Urovnanie vo všeobecnosti predstavuje taký procesný inštitút, kedy je na jednej strane vôľa účastníkov konania priznať svoju účasť na protiprávnom konaní a na druhej strany vôľa orgánu verejnej moci zohľadniť túto skutočnosť pri konečnom rozhodnutí vo veci. Cieľom takéhoto postupu je ušetriť prostriedky na strane účastníkov konania ako aj na strane orgánu verejnej moci a zároveň sa tým môže posilniť preventívno-výchovný účinok, keďže účastník konania sa stotožní zo závermi orgánu verejnej moci. Predkladaný príspevok sa venuje tomuto inštitútu v podmienkach súťažného práva, kde sa jeho zavedenie javí ako vhodný nástroj efektívizácie konania vo veciach hospodárskej súťaže, vzhľadom na náročnosť dokazovania vo takýchto prípadoch.

1. Urovnávanie v konaniach pred Európskou komisiou

Európska komisia zaviedla inštitút konania o urovnaní v prípade kartelov Nariadením Komisie (ES) č. 622/2008 z 30. júna 2008, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie (ES) č. 773/2004, pokiaľ ide o vedenie konania o urovnaní v prípadoch kartelov¹⁾ s účinnosťou od 1. júla 2008.

Podrobnosti postupu uviedla Európska komisia v Oznámení Komisie o vedení konania o urovnaní s cieľom prijať rozhodnutia podľa článku 7 a článku 23 nariadenia Rady (ES) č. 1/2003 v prípadoch kartelov (ďalej len „oznámenie o urovnaniach“). Oznámenie Európskej komisie síce nie je právne záväzné, avšak v záujme zachovania právnej istoty by sa mala Európska komisia riadiť, keďže predstavuje jej verejný záväzok správať sa určitým spôsobom v určitých prípadoch.

Európska komisia pri vydávaní uvedeného nariadenia vychádzala z nasledujúcich predpokladov

- strany konania môžu byť ochotné priznať svoju účasť na karteli, ktorý je v rozpore s čl. 101 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ), ako aj svoju zodpovednosť za takúto účasť v prípade, ak dokážu dôvodne predvídať zamýšľané zistenia Európskej komisie, pokiaľ ide o ich účasť na protiprávnom konaní a výšku možných pokút, a ak súhlasia s týmito zisteniami.
- Európska komisia si ponecháva rozsiahlu diskrečnú právomoc stanoviť, v ktorých prípadoch možno považovať za vhodné preskúmať záujem strán zúčastniť sa na rozhovoroch o urovnaní, a takisto má právomoc rozhodnúť o tom, či sa do rozhovorov zapoji, ukončí ich, alebo uzavrie urovanie s konečnou platnosťou.
- Európska komisia sa môže kedykoľvek v priebehu konania rozhodnúť ukončiť rozhovory o urovnaní, a to vo veci celého predmetného prípadu alebo v súvislosti s jednou alebo viacerými konkrétnymi stranami.
- sťažovatelia budú naďalej úzko zainteresovaní do konania o urovnaní a budú náležite písomne informovaní o povahe a predmete konania, čím sa im umožní vyjadriť ich stanoviská a tak sa podieľať na vyšetrovaní Európskej komisie.
- Po zavedení konania o urovnaní by Európske komisia mohla rýchlejšie a efektívnejšie riešiť prípady kartelov.²⁾

Konanie o urovnaní umožní Európskej komisii riešiť viac prípadov pri využití rovnakých zdrojov, čím sa posilní verejný záujem na tom, aby Európska

1) Ú. v. EÚ L 171, 1.7.2008, s. 3

2) Odôvodnenie nariadenia Komisie č. 622/2008.

komisia ukladala účinné a včasné tresty, a zároveň sa zvýši celkový odstrašujúci účinok.³⁾

Postup konania o urovnaní je stanovený najmä v čl. 10a (ES) č. 773/2004 zo 7. apríla 2004, ktoré sa týka vedenia konania Komisiou podľa článkov 81 a 82 Zmluvy o založení ES⁴⁾. Samotným názvom inštitútu je dané jeho obmedzenie, a teda v prípade konaní pred Európskou komisiou možno urovnanie použiť len na kartely⁵⁾. Inštitút urovnania nemožno teda použiť na prípady vertikálnych dohôd a ani na prípady zneužitia dominantného postavenia.

Iniciatíva na začatie rozhovorov o urovnaní musí pochádzať od strán konania, Európska komisia len stanoví lehotu, počas ktorej strany môžu dať takýto návrh⁶⁾. Hoci nariadenie uvádza, že Európska komisia nie je povinná zohľadniť návrhy po uplynutí stanovenej lehoty, čo však neznamená, že tak nemôže urobiť, pretože je aj Európska komisia má záujem na procesnej efektívnosti. Na druhej strane Európska komisia zrejme nebude mať záujem na takom urovnaní, keď má k dispozícii dostatočné dôkazy a už vykonala množstvo dôkazov a vykonala rozsiahle šetrenie.

Napriek tomu, že v čase rokovaní o urovnaní Komisia ešte nezaslala stranám vyhlásenie o námietkach, stranám⁷⁾, ktoré sa zúčastňujú na rokovaníach o urovnaní, môže Európska komisia poskytnúť tieto informácie:

- a) námietky, ktoré má v úmysle proti nim vzniesť;
- b) dôkazy použité na vznesenie námietok;
- c) verzie všetkých dostupných dokumentov, ktoré nemajú dôverný charakter a ktoré sú v tom čase uložené v spise, a to do takej miery, do akej je žiadosť strany odôvodnená s cieľom umožniť jej, aby potvrdila svoje stanovisko vzhľadom na časové obdobie alebo akékoľvek iné aspekty týkajúce sa kartelu;
- d) výšku možných pokút.

3) Dohody a zosúladené postupy medzi konkurentmi, ktorých cieľom je skoordinať svoje konkurenčné správanie na trhu respektíve ovplyvniť dôležité parametre hospodárskej súťaže prostredníctvom takých praktík, ako je stanovenie nákupných alebo predajných cien alebo iných obchodných podmienok, pridelovanie výrobných alebo predajných kvót, vzájomné rozdelenie trhu vrátane koordinovaného postupu pri predkladaní súťažných návrhov („bid-rigging“), obmedzenie dovozu alebo vývozu respektíve také konanie voči ostatným konkurentom. (Oznámenie o urovnaniach, ods. 1.)

4) Ú. v. EÚ L 123, 27.4.2004, s. 18

5) Oznámenie o urovnaniach, ods. 1.

6) Vzhľadom na to, že za konanie podniku môže byť zodpovedných viacero subjektov, tieto majú povinnosť vymenovať spoločného zástupcu, a teda všetky subjekty tvoriace jednu hospodársku jednotku musia pri urovnaní postupovať spoločne.

7) Podľa procesných pravidiel až doručenie vyhlásenia o námietkach zakladá stranám, ktorým bolo toto oznámenie zaslané, procesné práva v konaní pred Európskou komisiou.

V prípade, že sa v rozhovoroch o urovnaní pokročí, Európska komisia môže stanoviť lehotu, počas ktorej sa strany môžu zaviazat', že sa podrobia konaniu na urovanie, čo znamená, že predložia návrhy na urovanie, v ktorých budú uvedené výsledky rozhovorov o urovnaní a v ktorých strany priznajú svoju účasť na porušení čl. 101 ZFEÚ, ako aj svoju zodpovednosť za porušenie, pričom tieto návrhy doručené po lehote nemusia Európska komisia akceptovať, čo však neznamená prekluzivnosť týchto lehôt.

Nariadenie síce nestanovuje obsah takéhoto návrhu, avšak oznámenie obsahuje odporúčanie obsahu takéhoto návrhu.⁸⁾

Priznania a potvrdenia strán poskytnuté v súvislosti s urovaním predstavujú vyjadrenie ich záväzku spolupracovať na urýchlennom vybavení prípadu v konaní o urovnaní, a podľa názoru Európskej komisie uvedeného v oznámení sú neodvolateľné. Tieto priznania a potvrdenia sú však podmienené tým, že Európska komisia schváli žiadosti strán o urovanie vrátane predpokladanej maximálnej výšky pokuty. Ak vyhlásenie o námietkach oznámené stranám zodpovedá obsahu ich návrhov na urovanie písomné odpovede dotknutých strán na vyhlásenie o námietkach v lehote stanovenej Európskou komisiou potvrdia, že vyhlásenie o námietkach, ktoré im bolo adresované, zohľadňuje obsah ich návrhov na urovanie⁹⁾. V takomto prípade Európska komisia môže pristúpiť¹⁰⁾ k vydaniu konečného rozhodnutia v kartelovej veci.

Európska komisia má však právo prijať konečné stanovisko, ktoré sa líši od jej predbežného stanoviska vyjadreného vo vyhlásení o námietkach, v ktorom sa odsúhlasili návrhy strán na urovanie¹¹⁾. V takomto prípade však informuje o tomto zámere strany, aby mohli efektívne uplatniť svoje právo na obhajobu a priznania, ktoré strany poskytli v návrhoch na urovanie, bude

8) a) jasné a jednoznačné priznanie zodpovednosti strán za porušenie, ktoré sa súhrnne opisuje vzhľadom na jeho predmet, prípadný spôsob porušenia, hlavné skutočnosti, ich právnu kvalifikáciu vrátane úlohy strany a časové obdobie, počas ktorého sa dopustili porušenia, v súlade s výsledkami rozhovorov o urovnaní;

b) orientačnú maximálnu výšku pokuty, ktorú podľa predpokladov strán uloží Európska komisia a ktorú by strany v rámci konania o urovnaní mali akceptovať;

c) potvrdenie strán o tom, že ich Európska komisia dostatočne informovala o námietkach, ktoré proti nim zamýšľa vzniesť, a že mali postačujúci priestor na to, aby oznámili Európskej komisii svoje stanoviská;

d) potvrdenie strán o tom, že vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti nezamýšľajú požadovať prístup k spisu alebo opätovné ústne vypočutie, pokiaľ Európska komisia zohľadní ich návrhy na urovanie vo vyhlásení o námietkach a v rozhodnutí;

e) súhlas strán s tým, že vyhlásenie o námietkach a konečné rozhodnutie podľa článkov 7 a 23 nariadenia (ES) č. 1/2003 im budú doručené v dohodnutom úradnom jazyku Európskeho spoloočenia.

9) Nariadenie Komisie č. 773/2004, čl. 10a, ods. 3.

10) Postupom stanoveným nariadením Rady (ES) č. 1/2003.

11) Napríklad vzhľadom na stanovisko Poradného výboru pre obmedzujúce praktiky a dominantné postavenie

Európska komisia považovať za späťvzaté a nemôže ich použiť ako dôkaz proti žiadnej zo strán konania¹²⁾.

Počas celého konania má Európska komisia rozsiahlu diskrečnú právomoc, a to vo vzťahu k lehotám, obsahu rokovaní, ako aj ku konaniu ako takému. Na rokovanie o urovnaní nie je právny nárok, Európska komisia má právo kedykoľvek tieto rokovania prerušiť, má právo nezohľadniť návrhy strán na urovnanie. V prípade aj však Európska komisia neprijme návrhy strán, tak nemôže ani brať do úvahy priznania dané počas rokovaní.

Nariadenie samo o sebe nič nehovorí o znížení pokuty v procese urovnania, a teda ponecháva rozhodovanie o výške pokuty len na základný rámec podľa nariadenia Rady (ES) č. 1/2003.

Európska komisia v snahe, aby bol je postup pri ukladaní pokút transparentný vydala oznámenie o pokutách, v ktorom stanovila princípy ukladania pokút. Práve toto oznámenie je potom základom pre výpočet a stanovanie odhadovanej výšky pokuty v procese urovnania.

V oznámení o urovnaniach Európska komisia uvádza, že v prípade urovnania odmení znížením celkovej výšky pokuty vypočítanej podľa oznámenia o pokutách a to až do 10 %¹³⁾ a zároveň nezvýši pokutu kvôli zabezpečeniu odstrašujúceho účinku na základe oznámenia o pokutách¹⁴⁾ viac ako dvojnásobne.

V prípade rozhodovania Európskej komisie nie je možné pre prípady urovnania vylúčiť opravný prostriedok, keďže možnosť podať žalobu o neplatnosť je daná podľa ZFEÚ, a teda nemožno ho nariadením vylúčiť. Na druhej strane však v prípade, ak je prípad skutočne ukončený na základe urovnania, tak postavenie žalobcu v prípade žaloby o neplatnosť by bolo veľmi slabé, keďže priznal svoju účasť na protiprávnom konaní a ako aj súhlasil s výškou pokuty.

Od procesu urovnania je potrebné odlišiť program zhovievavosti (*leniency programme*)¹⁵⁾ uplatňovaný Európskou komisiou, pretože tieto sledujú odlišné ciele. Cieľom programu zhovievavosti je odhaliť kartel ako taký, respektíve získať dostatok dôkazov na jeho preukázanie. Primárnym cieľom urovnania je procesná efektívnosť, a teda rýchle ukončenie konania, čo však samozrejme nevylučuje tú skutočnosť, že priznaním Európska komisia posilňuje svoju dôkaznú povinnosť. Nemožno opomenúť ani ten fakt, že svojim priznaním môže jeden účastník kartelu usvedčiť zvyšných účastníkov kartelu.

12) Oznámenie o urovnaniach, ods. 29.

13) Oznámenie o urovnaniach, ods. 32.

14) Usmerneniach k metóde stanovenia pokút uložených podľa článku 23 ods. 2 písm. a) nariadenia č. 1/2003 (Ú. v. EÚ C 210, 1.9.2006, s. 2.)

15) Oznámenie Komisie o oslobodení od pokút a znížení pokút v prípadoch kartelov (Ú. v. EÚ C 45, 19.2.2002, s. 3.)

Kombináciu programu zhovievavosti výslovne pripúšťa aj oznámenie o urovnaniach a podľa tohto oznámenia sa môže odmena v podobe zníženia pokuty z programu zhovievavosti ako aj odmena za urovnanie kombinovať.

Takto postupovala Európska komisia aj v prvom prípade, ktorý ukončila procesom urovnania, a to vo veci výrobcov pamäťových mikročipov (DRAM), keď podnik Micron dostal 100 % imunitu za oznámenie kartelu a podnikom Infineon, Hynix, Samsung, Elpida a NEC, ktoré tiež požiadali o zhovievavosť, bola znížená pokuta pre ich spoluprácu a predloženie dôkazov s podstatnou pridanou hodnotou o 18-45 %, a zároveň všetkým podnikom bola celková výška pokuty znížená o 10 % za urovanie:¹⁶⁾

2. Príklady urovnania v právnych poriadkoch členských štátoch

Ako prvé je potrebné uviesť, že zavedenie procesu urovnania a jeho uplatňovania závisí od celkovej štruktúry národných orgánov ochrany hospodárskej súťaže, či je súťažné právo uplatňované v trestnom konaní, administratívnom konaní, respektíve, či je oddelené vyšetrovanie a rozhodovanie o porušení zákona a pokute. Jednotlivé členské štáty uplatňujú celú škálu úprav procesu urovnania, od neexistujúcej úpravy a neuplatňovanie tohto inštitútu, cez uplatňovanie bez existencie formálnych pravidiel, či zavedenie interného predpisu až do zaradenia procesu urovnania do zákona.

Podľa oddielu 27.3 lotyšského zákona o hospodárskej súťaži¹⁷⁾ môže na účely ukončenia právneho sporu vstúpiť Súťažná rada do administratívnej dohody, v rámci ktorej môže Súťažná rada znížiť pokutu alebo zmeniť povinnosti uložené rozhodnutím. Spory o zákonnosti tejto dohody prerokováva súd. Podľa lotyšského prístupu sa proces urovnania vzťahuje na všetky súťažné spory a je aplikovateľný až po vydaní rozhodnutia vo veci.

Francúzsko zaviedlo systém urovnania do Obchodného zákonníka v roku 2001 a podľa čl. L. 464-2III Obchodného zákonníka pokiaľ subjekt alebo spoločnosť nespochybňuje pravdivosť námietok, ktoré mu boli oznámené, môže mu byť maximálna výška pokuty (10 % z celkového celosvetového obratu) znížená na polovicu.¹⁸⁾

Írsko a Estónsko predstavujú príklady krajín, kde je súťažné právo vykonávané prostredníctvom trestného konania. V Estónsku sa teda aj na súťažné

16) Antitrust: Commission fines DRAM producers € 331 million for price cartel; reaches first settlement in a cartel case. IP/10/586. 19.5.2010.

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/586&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

17) http://www.kp.gov.lv/uploaded_files/ENG/Competition_law.pdf

18) http://195.83.177.9/upl/pdf/code_32.pdf

prípady aplikujú § 239 a nasl. Zákonníka o trestnom konaní¹⁹⁾. Írsky súťažný orgán v rámci procesu urovnania uzatvára z obvinenými dohodu o urovaní, ktorú následne predkladá súdu²⁰⁾.

Česká republika predstavuje prípad, kedy síce urovnanie nie je zavedené zákonom, ale súťažný orgán uplatňuje tento postup v jednotlivých konania.

Po prvý krát bolo urovnanie v prípade českého súťažného orgánu (Úřad pro ochranu hospodářské soutěže – ÚOHS) aplikované v prípade „Kofola“²¹⁾, v ktorom účastníci konania v konaní týkajúceho sa vertikálnych dohôd o určení cien pri následnom predaji navrhli tento postup podaním žiadosti u zahájenie konania o urovaní („narovnání“ v českej terminológii). ÚOHS tento návrh posúdil a uznal, že v oblasti súťažného práva má prinášať ekvivalentné výhody pre obe strany, teda efektívnejšie rozhodovanie, lepšie využitie vlastných zdrojov pre súťažný orgán a finančná a časová úspora pre súťažiteľa. Zároveň obe strany rezignujú na časť svojich práv: účastníci konania na nástroje ochrany, ktoré by mohli viesť aj k oslobodeniu a súťažný orgán sa vzdáva určitej časti pokuty.²²⁾

ÚOHS sa síce v danom prípade inšpiroval komunitárnou úpravou, avšak na rozdiel od komunitárnej úpravy rozšíril aplikáciu inštitútu urovnania aj na vertikálnej dohody.

ÚOHS proces urovnania už prerokovávanom prípade formalizoval, pričom vytvoril ad hoc pravidlá urovnania, ktoré potom aplikoval aj v neskorších prípadoch^{23,24)}.

19) <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1666/file/1f0a92298f6ba75bd07e101cdb93.htm/preview>

20) Napríklad prípad Irish Medical Organisation: <http://www.tca.ie/EN/News--Publications/News-Releases/Competition-Authority-welcomes-settlement-of-dispute-with-IMO.aspx>

21) Rozhodnutie č.j. S 095/2008/KD-14495/2008/810 z 25. júla 2008

22) Rozhodnutie „Kofola“, body 73-75 odôvodnenia.

23) Proces urovnania sa skladal z nasledujúcich fáz:

1. žiadosť účastníkov konania o procesno-formálne začatie konania o urovaní,
2. prerokovanie predbežných záverov a výhrad úradu,
3. predbežné žiadosti účastníkov o samotné urovanie,
4. spresnenie obsahu spisového materiálu a skutočností uvedených v iniciačnej žiadosti o urovanie,
5. záverečný návrh na urovanie, ktorého súčasťou je:
 - a) uznanie zodpovednosti účastníkov konania z úradom vytýkané konanie, právnu kvalifikáciu a doby trvania účasti na tomto konaní v súlade s výsledkami konania o urovaní,
 - b) indikovanie maximálnej výšky pokuty, ktorú účastníci konania predpokladajú a budú akceptovať,
 - c) potvrdenie účastníkov konania, že boli dostatočne informovaní o predbežných záveroch a konkrétnych výhradách, ktoré úrad zamýšľa zahrnúť do svojho rozhodnutia,
 - d) potvrdenie účastníkov konania o tom, že vzhľadom na vyššie uvedené netrvajú na vykonaní ďalších procesných úkonov, vrátane doplnenia dokazovania a výpovedi účastníka konania,
6. formálna akceptácia záverečného návrhu úradom.

V danom prípade úrad odmenil účastníka konania znížením pokuty o 50 %. Uvedené predstavuje zníženie vo väčšej miere, ako to robí Európska komisia. ÚOHS to odôvodnil tým, že keďže v danom prípade účastník vertikálnej dohody nemohol benefitovať z programu zhovievavosti, avšak významnou mierou prispel k vyriešeniu a objasneniu prípadu, a teda v danom prípade bolo urovnanie využité aj ako vyšetrovací nástroj, prirovnanie zníženie pokuty k tomu, ktoré by prichádzalo do úvahy v prípade kartelu.²⁵⁾

Obdobný prístup zvolil ÚOHS aj v prípade ďalších konaní týkajúcich sa vertikálnych dohôd a distribučných systémov (prípady „Albatros“²⁶⁾ „Karlovarské minerálne vody/HBSW“²⁷⁾).

Okrem dohôd obmedzujúcich súťaž ÚOHS tiež uplatnil procedúru urovnania aj na prípad zneužitia dominantného postavenia²⁸⁾, kde tiež znížil pokutu o 50 % argumentujúc rovnako nemožnosťou uplatnenia programu zhovievavosti.

Vzhľadom na to, že v prípade Českej republiky nie je procedúra urovnania upravená zákonom, nie je možné vylúčiť opravný prostriedok, avšak vzhľadom na priznanie a uznanie zodpovednosti, ako aj súhlas s pokutou, by značne oslabovalo postavenie účastníka v prípade opravných prostriedkov.

3. Urovnanie v podmienkach Slovenskej republiky

Slovenský zákon o ochrane hospodárskej súťaže nepozná inštitút urovnania, avšak aj slovenský súťažný orgán už aplikoval tento procesný postup.

Protimonopolný úrad Slovenskej republiky (PMÚ) prvýkrát skončil prípad formou urovnania²⁹⁾ vo veci „ELCOM“³⁰⁾. V danom prípade sa PMÚ tiež zaoberal vertikálnymi dohodami. Hoci v tlačovej správe PMÚ nazval proces ako „urovnanie“, avšak v texte samotného rozhodnutia v danej veci sa tento pojem nevyskytuje a PMÚ ani nepristúpil k formalizácii postupu, ako to urobil ÚOHS. Úrad v rozhodnutí len konštatuje, že účastníci konania vyhlásili, že priznávajú svoju účasť na protisúťažnom konaní v celom rozsahu tak, ako to posúdil úrad vo výzve pred vydaním rozhodnutia, požiadali úrad o zohľadnenie tejto skutočnosti pri stanovovaní pokuty, ako aj deklarovali odstránenie protiprávneho stavu³¹⁾ PMÚ uznal túto skutočnosť ako poľahčujúce okolnosti, a preto znížil

24) Rozhodnutie „Kofola“, bod 78 odôvodnenia.

25) Rozhodnutie „Kofola“, bod 223 odôvodnenia.

26) Rozhodnutie č.j. S 114/2008/KD-466/2009/830 z 15. januára 2009.

27) Rozhodnutie ÚOHS-S147/2008/KD-16672/2009/820 z 23. decembra 2009

28) Rozhodnutie „RWE Transgas“ ÚOHS-S52/2009/DP-7933/2009/820 z 24. júna 2009

29) <http://www.antimon.gov.sk/12/3558/prvykrat-v-historii-protimonopolneho-uradu-sr-sa-skoncil-pripad-formou-urovnania.axd>

30) Rozhodnutie č. 2009/KV/1/1/038 z 21. augusta 2009

31) Podrobnejšie v časti 8 odôvodnenia rozhodnutia vo veci „ELCOM“

základnú sumu pokuty účastníkom konania o 50 %. V deň vydania tohto rozhodnutia sa účastníci konania vzdali práva na rozklad a rozhodnutie nadobudlo účinnosť.

PMÚ už v ďalších konaniach a ani v tlačových správach viac neoznačil svoj postup za „urovnanie“ avšak do dnešného dňa vydal ešte dve rozhodnutia, z ktorých obsahu vyplýva, že prišlo k urovnaniu medzi úradom a účastníkmi konania. V prípade „FM Group“³²⁾ úrad v odôvodnení rozhodnutia uvádza, že na rokovaní so zástupcami účastníkov konania boli prerokované protisúťažné a zakázané ustanovenia distribučných dohôd a bol objasnený princíp ukladania pokút za porušenie zákona a možnosti riešenia. Účastníci následne podali písomné vyjadrenie, v ktorom uznali porušenie zákona, predložil zmenu distribučných dohôd a požiadal o zohľadnenie tejto spolupráce ako poľahčujúcej okolnosti.³³⁾ PMÚ v rozhodnutí uvádza, že uvedené vyhlásenia považuje za poľahčujúce okolnosti, a znižuje výšku pokuty o 50 %. V prípade „COOP Jednota/ORFEX“³⁴⁾ úrad len skonštatoval, že účastníci konania vzali späť svoje námietky a stanoviská k výzve pred vydaním rozhodnutia a k doplnenému dokazovaniu a že spoločný právny zástupca oboch účastníkov konania priznal ich účasť na dohode obmedzujúcej súťaž a požiadal úrad, aby zohľadnil túto skutočnosť pri stanovení výšky pokuty. Úrad tieto skutočnosti posúdil ako poľahčujúce okolnosti, ktoré mali vplyv na konečnú výšku pokuty, avšak mieru zníženia pokuty nekvantifikoval.

4. Urovnanie v slovenskom súťažnom práve *de lege ferenda*

V prvom rade je potrebné uviesť, že urovnanie nie je v slovenskom právnom poriadku špecifikom súťažného práva. Za najjednoduchšiu formu urovnania v prípade správneho trestania možno považovať blokové konanie, keďže v danom prípade sa protizákonné konanie považuje za dostatočne objasnené, osoba zodpovedná za delikt uznáva svoju vinu, ukladaná sankcia je podstatne nižšia ako by bola uložená riadnym postupom, a proti takémuto rozhodnutiu nie je prípustné odvolanie. Inštitút urovnania nachádzame i v trestnom práve v podobe dohody o uznání viny a prijatí trestu (§ 232 a nasl. a § 331 a nasl. Trestného poriadku). V takomto prípade je tento proces tiež charakterizovaný uznaním viny zo strany páchatela, akceptovanie trestu, možnosť mimoriadneho zníženia³⁵⁾ a nemožnosť odvolania sa proti takémuto rozhodnutiu.

Z pohľadu ďalšieho vývoja súťažného procesného práva v oblasti urovnania je potrebné vyriešiť niekoľko otázok.

32) Rozhodnutie č. 2009/KV/1/1/061 z 16. decembra 2009.

33) Body 58-64 odôvodnenia rozhodnutia vo veci „FM Group“.

34) Rozhodnutie č. 2010/KV/1/1/013 z 9. marca 2010.

35) Podrobnejšie § 39 Trestného zákona.

Prvou je, či je potrebné zákonne zakotviť inštitút urovnania. Na túto otázku možno kladne zodpovedať hneď z viacerých dôvodov. Po prvé, je potrebné dosiahnuť maximálnu transparentnosť v rozhodovaní správnych orgánov a tak zabezpečiť dostatočnú právnu istotu, a teda je potrebné, aby kroky a procesy, ktoré uskutočňuje správa orgán, mali dostatočnú oporu v zákone. Po druhé, zakotvenie takéhoto inštitútu umožní riadne a transparentné upravenie procesného postupu urovnania a zároveň umožní zákonne zakotviť právne následky takéhoto postupu.

Druhou otázkou je, na ktoré konania by sa mal takýto inštitút vzťahovať. Hoci v úniovom práve sa tento inštitút vzťahuje len na kartely, bolo by vhodné prikloniť sa k záveru, že by sa mal tento inštitút vzťahovať okrem kartelov aj na vertikálne dohody, ale aj na zneužitie dominantného postavenia a aj na obmedzovanie hospodárskej súťaže zo strany štátnych orgánov a orgánov samospráv. Odôvodniť to možno práve tým, čo uvádzal ako dôvody tohto postupu ÚOHS v jednotlivých rozhodnutiach.

Ďalšou otázkou je otázka vylúčenia opravného prostriedku. Bolo by totiž vhodné, aby po urovaní nemal účastník konania, ktorý na urovanie pristúpil, ale ani správny orgán, preskúmavať takto vydané rozhodnutie. Keďže však nemožno vylúčiť absolútne všetky možnosti korekcie vydaného rozhodnutia, rozumnou rovnováhou medzi právom na spravodlivé a právne rozhodnutie a efektívnosťou konania by bolo vylúčenie riadneho opravného prostriedku.

Ako bolo uvedené vyššie, jednotlivé súťažné authority v rôznych štádiách konania využívajú inštitút urovnania. V tomto smere by nebolo vhodné, vzhľadom aj na nízku úroveň súťažného povedomia medzi podnikateľmi, uzatvárať možnosť urovnania na niektorú fázu. Preto na otázku, do kedy možno navrhnúť začatie procesu urovnania, táto lehota by mala byť čo najdlhšia, pričom ako vhodný sa javí koniec lehoty na vyjadrenie k výzve pred vydaním rozhodnutia. Úrad by však mal zohľadňovať, v ktorom štádiu účastník konania navrhol urovanie, a teda ako prispel k objasneniu prípadu (či malo urovanie aj vyšetrovací účel), alebo či urovanie predstavuje iba skrátenie konania.

Záver

Inštitút urovnania predstavuje efektívny nástroj riešenia súťažných prípadov a umožňuje lepšie využívať zdroje súťažných orgánov a tým prispieva k zlepšeniu súťažného prostredia. Po prvé je to tým, že súťažný orgán môže vyriešiť viacero prípadov a po druhé, uznaním protiprávneho konania prichádza k prosúťažnej výchove podnikateľa.

Je potrebné privítať, že PMÚ aplikuje tento nástroj, avšak v záujme transparentnosti konania a zefektívnenia aj tohto procesu by bolo žiaduce upraviť tento inštitút na zákonomnom podklade.

Ing. Mgr. Ondrej Blažo, PhD.
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave
Protimonopolný úrad Slovenskej republiky

Spojenie vecí v rímskom práve

Michal Turošík

Tento príspevok sa zaoberá problematikou právneho statusu vecí, ktoré boli spojené s inou vecou. Jeho účelom je podať stručný pohľad a charakteristiku rímskeho spôsobu nadobudnutia vlastníckeho práva, známeho ako *accessio*, ktorý v modifikovanej podobe môžeme nájsť aj v modernom súkromnom práve, ako jeden z inštitútov prechodu vlastníckych práv.

Abstrakt

Tento článok sa zaoberá originárnym spôsobom nadobudnutia vlastníckeho práva, spojením, v rímskom práve. Ide o právne postavenie veci, ktorá vznikne ako výsledok spojenia dvoch nezávislých predmetov so samostatným právnym postavením. Kľúčovou otázkou bola v tomto prípade otázka vlastníctva k novovzniknutej veci. Rímske právo v tomto prípade priznávalo vlastníctvo najmä tomu kto vlastnil tzv. hlavnú vec.

Abstract

This article deals with the original method of acquiring ownership, accession, in Roman law. It is about the legal status of a thing, which arises as a result of accession of two independent subjects with a separate legal status. The key issue was in this case the question of the ownership of the newly created thing. The Roman law puts the ownership to a person, who owned the so called main thing.

1. Všeobecná charakteristika

Na začiatok je nutné systematizovať tento spôsob nadobudnutia vlastníckych práv. Rímske právo členilo spôsoby nadobudnutia vlastníctva na originárne a derivatívne podľa toho, či predchádzajúci vlastník veci musel alebo nemusel vyvinúť nejakú aktivitu, najmä súčinnosť pri prevode veci na iný subjekt, nadobúdateľa resp. či právne postavenie nadobúdateľa je odvodené od právneho statusu scudziteľa, samozrejme v vzťahu k predmetnej veci.¹⁾ Z tohto hľadiska zaradovali rímski právnici *accessio* medzi originárne spôsoby, nakoľko k spojeniu vecí môže dôjsť aj bez predchádzajúceho aktu, či dokonca súhlasu pôvodného majiteľa predmetnej veci.

1) MAYER – MALY T.: *Roemisches Recht*. Wien, New York: SPRINGLER, 1999

Latinské slovo *accessio*, pochádza zo slova *accedo*, -*cessi*, -*cessum*, znamená pribudnúť, pribúdať, pridať sa.²⁾ V slovenčine hovoríme o tzv. spojení vecí. Podstata tohto spôsobu nadobudnutia vlastníctva spočívala v spojení dvoch alebo viacerých doteraz individuálnych vecí do jednej samostatnej veci, ktorá mala právny osud jednotného celku. Klasickí a neskororepublikánski právnici posudzovali spojenie mnohokrát viac z filozofického ako praktického hľadiska.³⁾ Dochádzalo tu k trvalému zániku právnej existencie jednej z pôvodných vecí. Jednalo sa o predmety patriace rozličným vlastníkom, čo spôsobovalo problémy s určením vlastníctva k veci, ktorá bola výsledkom spojenia. Významnou skutočnosťou pri akcesii bolo delenie vecí, ktoré sa stali predmetom spojenia, na veci primárne, hlavné a veci sekundárne, vedľajšie. Všeobecnou zásadou bolo, že vlastník primárnej veci sa stane vlastníkom celej spojenej veci.

Pozrime sa na náležitosti objektu a subjektu akcesie. Pokiaľ sa jedná o subjekt akcesie, bol ním vlastník spojenej veci, pretože ten vlastnil pôvodnú hlavnú vec.

„Vlastník primárnej veci sa stal vlastníkom celej veci, bez ohľadu na bonafiditu jednotlivých strán alebo legitimáciu osoby, ktorá vykonala spojenie“⁴⁾

Na to, kto sa stal vlastníkom, teda nemalo vplyv, či vo veci spojenia konal vlastník hlavnej alebo vedľajšej veci. Podstatná nebola ani intencia jeho konania, teda s akým úmyslom alebo cieľom došlo k vzájomnej akcesii.

Dôležitým znakom, a zároveň podmienkou aby mohlo dôjsť k akcesii však bolo to, že strany konali bez vzájomnej dohody o právnom úkone, teda došlo k spojeniu vecí bez súhlasu alebo vedomia všetkých vlastníkov.

Predmetom akcesie mohli byť tak veci hnutelné ako aj nehnuteľné. Dôležité bolo, že akcesio sa aplikovalo len pri veciach, ktoré po spojení neboli ľahko oddeliteľné. To by popieralo spojenie v jeho samotnej podstate ako spôsob nadobudnutia vlastníctva. Ved' ako by sme mohli tvrdiť, že spojením saka a figuríny nadobúda vlastníctvo k celej figuríne majiteľ saka. Ak sa veci bez zmeny svojej podstaty dali oddeliť, mohol subjekt majúci na tom právny záujem, dosiahnuť oddelenie prostredníctvom *actio ex exhibendum* resp. vydanie veci prostredníctvom *rei vindicatio*.⁵⁾ Problém separátnosti bol čiastočne právnym a čiastočne faktickým problémom. Veci boli z hľadiska práva považované za neoddeliteľné, ak sa aj v skutočnosti dali oddeliť, ale ich separácia si vyžadovala neprimeraný výkon, schopnosti alebo náklady v porovnaní s dosiahnutým výsledkom. Rovnako sa separácia považovala za

2) BERGER A.: *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: AMERICAN PHILOSOPHICAL SOCIETY, 1991

3) KASER M., KNÜTEL R.: *Römisches Privatrecht*. München, C.H. BECK, 2008

4) BORKOWSKI A., DU PLESSIS P.: *Textbook on Roman Law*. New York: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2005 str. 185

5) LEONHARD R.: *Institutionen des römischen Rechts*. Leipzig: ELIBRON CLASSICS, 2006

neuskutočiteľnú, ak by jej prevedením došlo k poškodeniu predmetu separácie alebo iných vecí.

Pri nadobudnutí vlastníctva spojením rozoznávame tieto prípady:

- a) spojenie hnuiteľnej veci s nehnuteľnou
- b) spojenie 2 alebo viacerých hnuiteľných vecí
- c) spojenie nehnuteľných vecí navzájom

2. Spojenie hnuiteľnej veci s nehnuteľnou

Spojenie hnuiteľnej veci s nehnuteľnou, pozemkom. Pri takejto akcesii platila všeobecná zásada *superficies solo cedit*, doslovne povrch ustupuje spodku, ktorá znamenala, že akákoľvek hnuiteľná vec spojená s vecou nehnuteľnou sa okamihom spojenia stáva vecou vedľajšou, čím zanikala jej samostatná právna existencia. Od momentu akcesie zdieľala táto pôvodne hnuiteľná vec právny osud s hlavnou, nehnuteľnou vecou.

„Ak je jedna z vecí, ktorých spojenie nastalo pozemkom, považuje sa vždy táto vec za vec hlavnú.“⁶⁾

Pozemok (*solum*) mal teda vždy vyššiu hospodársku hodnotu a funkciu ako hnuiteľná vec (*superficies*), s ktorou bol spojený, a preto právny režim tejto hnuiteľnosti musel ustúpiť (*cedeo*) voči právnemu režimu pozemku.

V prípade spojenia pozemku s budovou (*inaedificatio*), teda postavenia stavby na pozemku sa vlastník pozemku stal v každom prípade aj vlastníkom budovy, ktorá bola na jeho majetku postavená, nehľadiac na to či ju postavil on sám resp. niekto iný, alebo kto bol vlastníkom stavebného materiálu, ktorý sa na stavbe použil. Samozrejme v prípadoch keď sa jedná o také cenné predmety akými pozemky a budovy, či stavebný materiál bezpochyby boli, dochádzalo k vzniku mnohých sporných situácií, ktoré sa rímske právo pokúšalo riešiť v duchu *ius et ars bonii et aequi*.

Jednou zo sporných situácií bolo, keď subjekt B stavia na svojom pozemku ale so stavebným materiálom patriacim subjektu A. Z hľadiska právnej pozície je veľmi dôležité, či došlo ku krádeži tohto stavebného materiálu. Ak síce B staval s materiálom, ktorý patrí A, ale ten o tom vedel, zdá sa, že okrem prípadu sa zrútenia budovy, nebude mať A k dispozícii právny prostriedok na vymozenie svojho materiálu.

Ak však B ukradol A jeho stavebný materiál bol už podľa zákona 12 tabúl zodpovedný a musel nahradiť jeho dvojnásobnú hodnotu pomocou *actio de tigno iuncto*.⁷⁾

6) BOHÁČEK M.: *Nástin přednášek o soukromém právu římském I. – Úvod, Práva Věcná*. Praha: UNIVERZITA KARLOVA, 1945 str. 117

7) MAYER – MALY T.: *Roemisches Recht*. Wien, New York: SPRINGER, 1999

Iný prípad bol, že majiteľ stavebného materiálu začal stavať, ale na cudzom pozemku. Tu sa jeho právna pozícia odvíjala taktiež od jeho bonafidity, teda či konal alebo nekonal v dobrej viere. Ak jeho konanie nemožno označiť za dobromyseľné jeho materiál bol považovaný za dar majiteľovi pozemku, a dokonca ani ak došlo k prípadnému zrúteniu budovy, nemal tento nedobromyseľný staviteľ nárok na vindikáciu stavebného materiálu.

Aj v prípade, že majiteľ stavebného materiálu konal v dobrej viere, teda nevedel o tom, že pozemok patrí niekomu inému, rozlišovali sa dve situácie. Tou prvou bolo, že majiteľ pozemku získal neskôr, dodatočne držbu budovy. V takomto prípade staviteľ nemal nárok na náhradu nákladov, okrem eventuálneho znovu nadobudnutia materiálu v prípade zrútenia sa budovy. Ale ak staviteľ bol v čase prípadného sporu, stále držiteľom budovy, bol oprávnený žiadať náhradu svojich nákladov. Je zrejmé, že tu nebola rozhodujúca otázka vlastníctva k budove, to bolo na základe pravidla *superficies solo cedit*, nesporne na strane majiteľa pozemku. V prípade posúdenia právnych vzťahov v danom momente bola rozhodujúca držba predmetnej budovy. Dobromyseľný staviteľ teda napriek tomu, že nemohol byť vlastníkom domu, v ňom mohol bývať, a teda ho mať vo svojej faktickej moci, držbe. Na základe toho, či v budove stále býval alebo nie mohol potom požadovať náhradu nákladov, ktoré pri stavbe vynaložil od majiteľa pozemku, a teda aj budovy.⁸⁾

Zákon 12 tabúl zakazoval staviteľovi oddeľovať stavebný materiál (*ignum iunctum*) od budovy, pokiaľ spojenie s pozemkom trvalo. Vlastník zastavaného materiálu teda nielen, že nemohol žiadať rei vindikačnou žalobou uplatnenie svojho vlastníckeho práva, ktoré samozrejme nemohol vykonávať, ale ako následok dotyčného ustanovenia mu nebola priznaná ani žaloba na oddelenie jeho vecí od pozemku (*actio ad exhibendum*).⁹⁾

Za vlády cisára Justiniána bolo staviteľovi, ktorý v dome ešte býval, teda ho mal v držbe, priznané tzv. *ius tollendi*, právo pri presťahovaní. Toto právo ho oprávňovalo pri vysťahovaní sa z budovy, odstrániť toľko svojho materiálu z domu, ktorý zanechal jeho vlastníkovi, koľko nebránilo narušeniu statiky budovy.

„Právo *ius tollendi* obklopuje určitá neistota. Zdá sa, že bolo známe už v klasickom období, ale bolo dostupné v týchto dobách len pre staviteľa, ktorý konal v dobrej viere. Právo sa pravdepodobne neaplikovalo v prípade, keď vlastník bol pripravený kompenzovať staviteľa za to, že nebude odstraňovať žiaden svoj materiál.“¹⁰⁾

8) BLAHO P., HARAMIA I., ŽIDLICKÁ M. : *Základy Rímskeho Práva*. Bratislava: MANZ a VYD. ODDELENIE PrF UK, 1997

9) K tomu pozri : D. 6, 1, 23, 6

10) BORKOWSKI A., DU PLESSIS P. : *Textbook on Roman Law*. New York: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2005 str. 186

Ďalšími situáciami, kedy dochádzalo k spojeniu hnutelných vecí s nehnuteľnosťami boli siatie (*satio*) a sadenie (*implantatio*). Podstatný rozdiel medzi siatím a sadením v zmysle spojenia sa s pozemkom bol, že kým pri *satii* stačí samotný akt siatia k tomu aby došlo k spojeniu s nehnuteľnosťou, pri *implantácii*, vysádzaní rastlín musí dôjsť k zapusteniu koreňov aby sme mohli hovoriť o akcesii. Pokiaľ sa jedná o prípadnú kompenzáciu opäť existovalo niekoľko konkrétnych prípadov, ktorých jednotlivé špecifiká určovali ich právne posúdenie.

Ak subjekt A zasial na svojom vlastnom pozemku semená, ktoré v skutočnosti patrili B opäť je dôležité či konal v bona- alebo v mala- fideite. Ak konal zloomyseľne, jedná sa o klasickú krádež. Ak A sial v dobrej viere, nevediac, že semená patria niekomu inému, musel pravému vlastníkovi nahradiť ich hodnotu, akú mali v dobe odcudzenia.

Ak A sial svoje vlastné semená, ale na pozemku niekoho iného, subjektu B a navyše konal v malafidite, bol nútený predstierať darovanie semien majiteľovi pozemku. Ak ale bol A dobromyseľný, pre posúdenie jeho právnych nárokov bolo relevantné, či mal pozemok na ktorom sial v držbe alebo nie. Ak vykonával nad týmto pozemkom faktickú moc, bol oprávnený žiadať od vlastníka pozemku hodnotu semien. Ak ale nemal pozemok v držbe, bolo veľmi neisté, či mal k dispozícii nejaký prostriedok na domáhanie sa hodnoty semien.¹¹⁾

V prípade sadenia sa vyskytol problém pri posudzovaní vlastníctva k stromu, ktorý stál na resp. pri hranici dvoch pozemkov. V tomto prípade nepriznávali rímski právnici vlastnícke práva vlastníkovi pozemku na ktorom korene vyúsťili do samotného stromu, ale majiteľovi pozemku na ktorom sa rozprestierali korene stromu. V tomto prípade bola rozhodujúca skutočnosť, že strom čerpá všetky živiny najmä z pôdy, a preto ten, kto má nevýhodu, keďže strom pomocou koreňov jeho pôdu vyčerpáva, bude takto spravodlivo zvýhodnený.¹²⁾

3. Spojenie dvoch alebo viacerých hnutelných vecí

Ak došlo k spojeniu dvoch vecí hnutelných, pre určenie vlastníctva bolo rozhodujúce určenie hlavnej a vedľajšej veci. Platila tu zásada, *accessorium cedit principali*, vlastnícke právo pripojenej, vedľajšej veci ustupuje vlastníctvu hlavnej veci.

Pri spojení hnutelnej veci s nehnuteľnou bolo okamžite jasné, ktorá vec je vecou hlavnou, a tomu zodpovedalo aj príslušné pravidlo *superficies solo cedit*. Inak tomu ale bolo v tomto prípade. Ak prišlo k spojeniu dvoch vecí hnutelných, určiteľ ktorá vec je hlavná bolo trochu komplikovanejšie. Existovalo

11) K tomu pozri: D. 41, 1, 9, 1

12) K tomu pozri: D. 41, 1, 7, 10 a D. 41, 1, 7, 13

mnoho metód ako určiť, ktorá z vecí je dôležitejšia, a teda bude mať hlavný efekt na určenie vlastníckeho práva spojenej veci. Spočiatku sa hlavným kritériom pri určovaní primárnej veci stal jej hospodársky účel a až neskôr sa prihliadalo aj na cenu. Niektorí autori ju dokonca za dôležitú vôbec nepokladajú. „Hodnota spojených vecí, nehrala vôbec žiadnu úlohu.“¹³⁾ Niektoré metódy sa zaoberajú dokonca tzv. nezávislosťou. Za hlavnú sa podľa tejto metódy považuje tá vec, ktorá lepšie spĺňa svoj spoločenský účel ako samostatná.

Najvhodnejšia sa zdá byť metóda tzv. fyzickej identity. Pri tejto metóde sa skúmalo, ktorá vec si aj po spojení viac udržala svoju pôvodnú identitu. Tá sa niekedy prejavila aj v nezmenenom názve výslednej veci. Ak došlo s spojeniu rukoväte s pohárom alebo niekto prirobil nohu alebo ruku soche, pripevnil dosku na loď, došlo síce k spojeniu vecí, ale jedna z vecí si po spojení udržala svoj charakter, ktorý je doložený aj rovnakým pomenovaním (loď aj po pribití dosky bude stále loďou, socha aj po prirobení končatiny hoc aj zo zlata bude stále len sochou) na základe čoho bolo možné bez problémov určiť hlavnú a vedľajšiu vec. Je ale nutné ozrejmíť si, že neexistovali pevne stanovené pravidlá pri určovaní primárnosti veci a v týchto prípadoch sa do popredia dostala rímska kazuistika. V niektorých konkrétnych prípadoch akcesie dvoch hnutelností, boli rímski právnici značne nejednotní. Prokuliáni a Sabiniáni sa dostali do sporu o posúdenie vlastníctva v prípade maľby na plátno. Kým Sabiniáni priznávali vlastníctvo k výslednej maľbe (*pictura*) vlastníkovi plátna, Prokuliáni a neskôr aj Justinián sa v otázke vlastníckych práv prikláňali na stranu maliara.¹⁴⁾

Ak bolo určené komu pripadne vlastnícke právo k spojenej veci, bolo nutné upraviť aj právnu pozíciu majiteľa vedľajšej veci, ktorá sa stala súčasťou veci spojenej.

Náhrady sa priznávajú pôvodnému vlastníkovi vedľajšej veci v niekoľkých prípadoch a výškach. Ak previedol akcesiu sám, konal v dobrej viere a spojenú vec mal stále v držbe, právo mu voči jej vlastníkovi priznáva retenčné právo, kým mu ten nevyplatí náhradu spojenej veci, ktorá sa mohla zvýšiť, pretože vytvorením celku hodnota veci mohla stúpnuť.

„Toto retenčné právo môže, ako vôbec *bona fidei possessor* nárok na *impensae utiles*, priviesť k platnosti exceptione doli, čeliaci vindikácii vlastníka celku. Samostatným právnym prostriedkom však, zvlášť *actione* nejde domáhať sa onej náhrady. Mala fidei držiteľovi celku neposlúži ani exceptio doli.“¹⁵⁾

Profesor Heyrovský v tomto prípade popisoval retenčné právo ako prostriedok pomocou, ktorého bola prétorom priznaná námietka zlomyseľnosti,

13) BLAHO P., REBRO K.: *Rímske právo*. Bratislava: IURA EDITION, 2003, str. 266

14) KASER M., KNÜTEL R.: *Römisches Privatrecht*. München, C.H. BECK, 2008

15) HEYROVSKÝ L.: *Dějiny a system soukromého práva římského*. Praha: KNIHKUPEC C.K. ČESKÉ UNIVERZITY J. OTTO, 1929 str. 379

ktorou sa žalovaný bránil proti žalobe vlastníka celku o jeho vydanie. Táto možnosť bola však priznaná len dobromyseľnému držiteľovi spojenej veci.

Pokiaľ spojil vec niekto iný a nie vlastník vedľajšej veci, mal tento nárok, na náhradu hodnoty vedľajšej veci. Na vymożenie svojho nároku mu slúžila vo všeobecnosti *actio in factum*.

4. Spojenie nehnuteľných vecí navzájom

Spojenie nehnuteľných vecí navzájom. Toto spojenie nastávalo najmä v prípade pobrežných pozemkov. V teórii rímskeho práva sa rozoznávali 4 prípady takejto akcesie:

Alluvio, nános pôdy bola činnosť rieky, ktorá pravidelne nanášala drobné častice pôdy, piesku alebo bahna na pozemok. V dôsledku toho dochádzalo k faktickému zväčšovaniu pozemku. Majiteľ pozemku nadobúdala za pomoci akcesie okamžite vlastnícke právo k naplaveným nánosom.¹⁶⁾

Avulsio, odtrh pôdy. Opäť sa kládol dôraz na činnosť rieky, ktorá mohla spôsobiť náhly odtrh pôdy z jedného pozemku a jeho následné naplavenie na iný pozemok. V tomto prípade však na nadobudnutie vlastníctva k pripojenej pôde, muselo dôjsť k jej zrasteniu s novým pozemkom, čo sa prejavilo až zapustením koreňov rastlín, ktoré sa na ňom nachádzali (*coalitio*).¹⁷⁾

Alveus derelictus, opustenie riečiska. V tomto prípade spočívala podstata v opustení, vyschnutí koryta alebo riečiska riekou, čo sa prejavilo „vznikom“ nového kusu pozemku. Ten sa rozdelil a medzi vlastníkov pobrežných pozemkov podľa šírky ich pôvodných pozemkov. Pripojení k pôvodnému pozemku získali vlastníci vlastnícke právo aj k riečisku.¹⁸⁾

„Ak rieka počas povodne zaplavila pozemok, a neskôr zase hladina ustúpila suchej zemi, nedošlo k žiadnej zmene vlastníctva. Ak ale ani po povodni, rieka zo zaplaveného pozemku neustúpila, zdá sa, že zaplavená pôda bola pre pôvodného vlastníka čiastočne stratená. Stala sa totiž dnom rieky.“¹⁹⁾

V takomto prípade sa pôvodný vlastník pozemku ani nemohol domáhať kompenzácie, pretože vzniknutá situácia bola výsledkom prirodzeného pôsobenia prírody a nie výsledkom ľudského konania.

Insula in flumine nata, vznik ostrova v rieke. V takomto prípade právo muselo rozlišovať dve potenciálne možné situácie. Ak vznikol takýto ostrov

16) BLAHO P., HARAMIA I., ŽIDLICKÁ M. : *Základy Rímskeho Práva*. Bratislava: MANZ a VYD. ODDELENIE PrF UK, 1997

17) BLAHO P., HARAMIA I., ŽIDLICKÁ M. : *Základy Rímskeho Práva*. Bratislava: MANZ a VYD. ODDELENIE PrF UK, 1997

18) K tomu pozri: D. 41, 1, 7, 5

19) BORKOWSKI A., DU PLESSIS P. : *Textbook on Roman Law*. New York: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2005 str. 188

v strede rieky, rozdelili si ho vlastníci pobrežných pozemkov v časti, ktorá zodpovedala šírke ich pozemku na brehu. Ak však vznikol na jednej strane rieky, patril len vlastníkom pobrežných pozemkov na tejto strane.

Podobne ako v prípade stromu, ktorého korene zasahovali do susedného pozemku, aj tu platilo pravidlo, že kto nesie riziko, patrí mu aj výhoda.²⁰⁾ To znamená, že tomu ktorý kvôli rieke nesie riziko odsuvov pôdy, nakoľko toto je so vznikom ostrova určite spojené, patrí potom výhoda vlastníctva novovzniknutého ostrova.²¹⁾

Záverom článku možno len konštatovať, že nadobudnutie vlastníckeho práva spojením prinášalo mnoho komplikovaných situácií, vo všetkých troch formách. Rímska jurisprudencia sa však s týmito problémami vysporiadala tak, že predložené tézy a prípady, sa mnohokrát stali podkladom pre právnu úpravu podstatne neskorších a spoločensky vyspelejších právnych poriadkov.

JUDr. Michal Turošík

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

20) commodum eius esse debet, cuius periculum est

21) K tomu pozri: D. 41, 1, 7, 1-3

Symboly ako finálne alebo inštrumentálne hodnoty?

Martin Turčan

Abstrakt

Autor sa v tomto príspevku zaoberá problematikou symbolov, ktoré sú v našom štáte verejne akceptované a tiež tých, ktorých akceptovanie je problematické. Príkladom môže byť súčasne medializovaný problém týkajúci sa osadenia Svätoplukovej sochy na Bratislavskom hrade. Príspevok je akýmsi voľným pojednaním o význame symbolov s osobitnou orientáciou na problematiku prelinania štátnych a cirkevných sviatkov, ktoré majú vo svojej podstate tiež určitý symbolický charakter.

Abstract

In this paper the author deals with the issue of acceptance and non-acceptance of certain symbols in his country. A good example of this mater could be the contemporarily medialized problem of Svätopluk's statue that has been casted in the Bratislava castle. The paper is a free essay on the value of symbols with specific regard on the penetration of state's and church's holidays that, in their substance, do have symbolic character.

V predletný večer 6. júna 2010 bola na Bratislavskom hrade slávnostne odhalená socha panovníka Svätopluka. Vtedy si zrejme málokto všimol podivný štít, ktorým sa tento slovanský hrdina oháňa. Netrvalo však dlho a objavili sa hlasy, že socha je nielen škaredá, ale tiež nesie znak Hlinkovej gardy. Netreba pripomínať, že k odhaleniu sochy došlo krátko pred voľbami a k jej mediálnej kritike krátko po voľbách. Možno sa tým stáva akýmsi symbolom zmien, ktoré zvykne prinášať striedanie rúk držiacich opraty tejto slov(a)enskej krajiny. A snáď je to aj malý paradox, keďže celý problém okolo vhodnosti či nevhodnosti umiestnenia sochy na Bratislavskom hrade sa točí práve okolo symboliky, ktorú by mala vyjadrovať.

Okrúhly štít s dvojitém krížom, ktorý drží tento „kráľ starých Slovákov“ (ako znie nápis na podstavci), podľa niektorých kritikov vyjadruje myšlienku neznášanlivosti. Svojím vyobrazením sa podobá na znak polovojskej jednotky, ktorá na našom území legálne pôsobila v čase, keď sa Slováci usilovali o svoj vlastný štát a tento cieľ v podstate aj dosiahli (1938 – 1945). Keďže však adekvátnosť a legitimita jej práce a vôbec existencie štátu, charakteru

režimu a ducha doby, ktoré boli vtedy na našom území prítomné, je viac než kontroverzná, nie je prekvapujúce, že akýkoľvek oficiálny pozitívny odkaz na túto minulosť vyvoláva rozpaky. Prostriedkom týchto rozpakov je pritom symbol.

Symbol už niekoľko storočí, ak nie tisícročí, plní úlohu tlmočníka hodnôt. A ako taký si stále udržuje svoju váhu. V osobnom živote snáď ani veľmi nie – veď aj ateisti slávia Vianoce či používajú motívy s krížom a kresťania zas dajú na povery, ktoré s ich vierou nemajú nič spoločné. Akonáhle sa však jedná o spoločenský život, máme všetci pocit potreby akejsi čistoty v oficiálnych stanoviskách a prostriedkoch, ktorými sú vyjadrené.

Symbolom v prípade sochy však nie je len štít. Je ním samotný kráľ Svätopluk. Už v čase národného obrodovania v 19. storočí bol pre slovenských dejateľov akýmsi stelesnením národnej svojbytnosti. Nemenej tomu tak bolo v tridsiatych a štyridsiatych rokoch minulého storočia. Na niekoľkých obrázkoch z tohto obdobia je (on resp. jeho vojaci), podobne ako socha, spájaný s dvojíťm krížom hlinkovo-gardistického typu. Akoby tu bol akýmsi symbolom prvej (1939) slovenskej štátnosti. Ak sa nad touto skutočnosťou lepšie zamyslíme, možno postrehneme ďalší paradox. Svätopluk sa totiž v 9. storočí dostal k moci práve vďaka svojmu spojeniu s východnými Frankami. Nechcem tu však vyjadrovať negatívny postoj voči osobnosti Svätopluka, ani sa zaoberať vhodnosťou jeho osoby ako symbolu našej štátnosti. To by si vyžadovalo omnoho hlbšiu historickú analýzu. Vo vzťahu k predmetnej kauze je dnes podstatné to, že komisia, ktorú ustanovil predseda parlamentu na preskúmanie reprezentatívnosti a historickej a symbolickej korektnosti sochy, už svoje stanovisko prijala. V pondelok 6. septembra, teda presne tri mesiace po odhaleaní sochy, bolo jej stanovisko zverejnené na internetovej stránke Národnej rady Slovenskej republiky. Členovia komisie sa v ňom v podstate jednomyselne zhodli na tom, že socha má zásadné nedostatky. Nedostatky historické, nedostatky umelecké a tiež nedostatky symbolické – pričom tie sa javia ako najzásadnejšie.

Aktuálny spor o vhodnosť či nevhodnosť určitého symbolu ponúka myšlienku: pozastavme sa nad tým, aké symboly sú v našej krajine verejne akceptované a aké hodnoty sa ich akceptovaním vyznávajú. Nájdeme ešte nejaký iný potenciálny otáznik vo vzťahu medzi ideami, ktoré vytyčuje Ústava a symbolikou, ktorú akceptuje štát? Myslím, že sa nemusíme zaoberať len otázkou dvojitého kríža a uzatvárať, že pokiaľ podľa komisie „jeho ponechaním na soche inštalovanej v priestore najvyššieho štátneho významu sa rehabilituje nielen tento symbol ale aj to, čo stelesňuje so všetkými negatívnymi dôsledkami pre protixtrémistickú politiku demokratického štátu“¹⁾, tak by snáď aj mesto Skalica malo prehodnotiť znenie ustanovenia § 33 ods. 1 svojho štatútu,

1) Posudok Ladislava Vrtela „Symbolika kríža na štíte jazdeckej sochy Svätopluka“, s. 7. Dostupné dňa 08.09.2010 na <http://www.nrsr.sk/default.aspx?sid=nrsr/kancelaria/stanovisko>.

podľa ktorého „erb mesta Skalica tvorí v červenom štíte zo zeleného trojvršia vyrastajúci strieborný dvojramenný kríž s *rovnako dlhými priečnymi ramenami*“. To že sa celý problém okolo Svätoplukovho štíta točí okolo dvojitého kríža nie je náhoda. To, že sa dvojitý kríž nachádza v znaku Slovenskej republiky tiež nie je náhoda. Vychádza totiž z kultúrno-náboženskej tradície spojenjej so životom našich predkov. Jeho prítomnosť na našom území býva spájaná s tzv. cyrilo-metodským dedičstvom.²⁾ Konotácie, ktoré tento symbol má (povedzme vo svojej nekontroverznej podobe – teda s rozdielnou dĺžkou ramien) sú podľa všetkého kresťanské.³⁾ Slovenská republika sa zrejme odmieta hlásiť k hodnotám a praktikám vlády prvej polovice štyridsiatych rokov minulého storočia. V čl. 1 ods. 1 Ústavy sa totiž charakterizuje ako demokratický a právny štát. Preto je problematické použitie dvojitého kríža v tvare, akým ho používala (ak dokonca nezaviedla) Hlinkova garda.⁴⁾ To je pochopiteľné. Slovenská republika sa však v tom istom článku Ústavy zároveň vyhlasuje za sekulárny štát. Tým však nechcem orientovať svoju pozornosť na podobu štátneho znaku. Napadá ma iná otázka: Aký veľký je prienik kresťanskej ideológie so štátnou legislatívou, pokiaľ ide o cirkevné a štátne sviatky? Sviatky sú predsa tiež určitými symbolmi. Ich zachovávanie nie je samoučelné, ale vyjadruje určité idey a hodnoty – rovnako ako vizuálny, či inak vnímateľný symbol.

Slovenská republika uzavrela v roku 2000 so Svätou stolicou – predstaviteľkou Katolíckej cirkvi tzv. Základnú zmluvu (obdobná zmluva bola následne v r. 2002 uzavretá medzi SR registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami). Skúsme sa, s ohľadom na vytýčenú problematiku, do tejto zmluvy, a vôbec do našej legislatívy, trochu ponoriť.

V preambule Základnej zmluvy sa Slovenská republika prihlásila k už spomínanému spoločnému cyrilo-metodskému duchovnému dedičstvu. Podľa čl. 9 Základnej zmluvy sa Slovenská republika zaväzuje rešpektovať ako dni pracovného pokoja nedele a desať vymenovaných cirkevných sviatkov.

- 2) „V slovanských krajinách sa dvojkriž označuje aj ako cyrilometodský kríž a spája sa predovšetkým so všetkými tromi spoluuchrancami Európy – sv. Benediktom, sv. Cyrilom a sv. Metodom.“ (Čič, M. a kol.: Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin : Matica slovenská, 1997, s. 65-66, ISBN 80-7090-444-5)
- 3) „Dvojitý kríž patrí, spolu s gréckym krížom a latinským krížom medzi základné varianty kríža. Ide o jeho tvarový, ale aj významový variant. Kým všeobecný, latinský kríž sa spája osobitne so symbolikou ukrižovania, dvojitý kríž sa spája najmä so symbolikou zmŕtvychvstania. Dvojitý kríž možno vo všeobecnosti charakterizovať ako vertikálu, preťatú dvoma horizontálami. Vyššia sa zvykne interpretovať ako nápis (lat. titul) pribýty Pilátom na Kristov kríž.“ (Posudok Ladislava Vrtela „Symbolika kríža na štíte jazdeckej sochy Svätopluka“, s. 1. Dostupné dňa 08.09.2010 na <http://www.nrsr.sk/default.aspx?sid=nrsr/kancelaria/stanovisko>.)
- 4) „Bez ohľadu na to, či verejnosť zaujíma k vojnovjej Slovenskej republike a k jej režimu pozitívne alebo negatívne postoje, zobrazovanie symbolu gardy je jednoznačne v rozpore s demokratickými princípmi, ku ktorým sa hlási súčasný štát.“ (Odborný posudok Jaroslavy Roguľovej „vo veci vyobrazenia dvojkriža na štíte sochy Svätopluka umiestnenej na nádvorí Bratislavského hradu“ s. 4, dostupné dňa 08.09.2010 na: <http://www.nrsr.sk/default.aspx?sid=nrsr/kancelaria/stanovisko>)

Zmluva platí (zo svojej povahy) *inter partes*, no podľa súčasného právneho stavu sú tieto dni pracovného pokoja záväzné pre všetkých zamestnávateľov – teda aj pre nekresťanov. Samozrejme, niektoré z nich sa prekrývajú so štátnymi sviatkami (1. január a 5. júl), no sú aj také, ktoré majú čisto cirkevnú povahu (napríklad Veľkonočné sviatky). To však zrejme nie je vecou presahu účinkov zmluvy na „tretie“ osoby, ale skôr skutočnosti, že zákon o štátnych sviatkoch (zákon č. 241/1993 Z. z.) zohľadňuje všetky tieto sviatky už od roku, v ktorom bol prijatý, teda sedem rokov pred podpisom Základnej zmluvy so Svätou stolicou. Každopádne, platia tu normy, ktoré zaväzujú všetkých – aj nekresťanov. Niektoré z nich, ako napríklad 15. september, slávnosť sedembolestnej Panny Márie, patrónky Slovenska je neprijateľný aj pre mnohých kresťanov – pre protestantov. V zmysle zmluvy s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami nie sú protestantom priamo priznané žiadne konkrétne dni pracovného pokoja. V čl. 9 ods. 1 tejto zmluvy sa nachádza len dojednanie o tom, že „registrované cirkvi a náboženské spoločnosti uznávajú právo Slovenskej republiky po dohode s nimi zákonom upraviť cirkevné sviatky ako dni pracovného pokoja“. Je síce otázne, ktoré sviatky by to v prípade protestantov mohli byť, z hľadiska judaizmu, ktorého zástupcovia sú tiež signatármi tejto zmluvy, by sa však sviatkov dalo nájsť dosť. Prečo teda Slovenská republika akceptuje určité cirkevné sviatky? Ponúka sa odpoveď, že je to preto, lebo sa jedná o *cyrilo-metodské duchovné dedičstvo* (a to zrejme nikdy nebolo tvorené židovskou kultúrou ale skôr kresťanskou). Akého charakteru je toto dedičstvo?

Práve sviatok Cyrila a Metoda, ktorý je v zmysle čl. 9 Základnej zmluvy sviatkom cirkevným, je v zákone o štátnych sviatkoch označený za štátny sviatok. Zaujímavé je, že 5. júl sa v zmysle § 1 tohto zákona nazýva „sviatok svätého Cyrila a svätého Metoda“. Slovenská republika prevzala na jeho označenie kresťanský termín „svätý“. Znamená to teda, že štát sa hlási ku kresťanstvu alebo že robí kompromisy v určitej „symbolike“? Na zoznam argumentov podporujúcich odpoveď, že štát sa hlási ku kresťanstvu, a teda nemá až taký sekulárny charakter, sa dá prihodiť aj skutočnosť, že pojem *duchovné dedičstvo* sa v rámci nášho právneho poriadku nachádza ešte v Dohovore o zákazoch alebo obmedzeniach použitia určitých konvenčných zbraní, ktoré môžu byť považované za nadmerne zraňujúce alebo majúce nerozlišujúce účinky (u nás publikovaný pod č. 456/2004 Z. z.) a v protokoloch k nemu, kde je vyjadrený zákaz používať nástražné zariadenia, ktoré sú akokoľvek spojené alebo prepojené s „historickými pamiatkami, umeleckými dielami alebo miestami bohoslužieb, ktoré predstavujú kultúrne alebo duchovné dedičstvo národa“. Akoby tu bolo *duchovné dedičstvo* dané do súvisu s cirkvou (miestami bohoslužieb). Na druhej strane si však treba uvedomiť, že sa tu jedná o medzinárodný dokument a nie výsledok slovenskej normotvorby, ktorou by bol predmetný pojem takto cielene vymedzený. Tiež si treba všimnúť, že sa tu hovorí o „duchovnom dedičstve národa“ a nie cirkvi. A napokon treba postrehnúť, že

duchovným dedičstvom tu možno rozumieť nie len „miesta bohoslužieb“ ale aj „historické pamiatky“ a „umelecké diela“. Zástancovia kresťanských základov Slovenskej republiky však môžu poukázať aj na preambulu Základnej zmluvy so Svätou stolicou, v ktorej sa uvádza, že obe zmluvné strany sa odvolávajú na „významné poslanie Katolíckej cirkvi v dejinách Slovenska, ako aj na jej aktuálnu úlohu v sociálnej, morálnej a kultúrnej oblasti“, či na článok 2 ods. 2 tejto zmluvy, podľa ktorého „Svätá stolica garantuje, že Katolícka cirkev využije všetky vhodné prostriedky na mravné formovanie obyvateľov Slovenskej republiky v prospech spoločného dobra podľa princípov katolíckej náuky v súlade s právnym poriadkom Slovenskej republiky“. Z tohto pohľadu by teda bolo možné tvrdiť, že štát sa nejakým spôsobom ideologicky stotožňuje s katolíckou cirkvou.

Napadá ma však jedna zásadná otázka. Musí rešpektovanie a kladné hodnotenie cirkvi štátom a konštatovanie určitých spoločných východísk nevyhnutne znamenať prijatie celého jej hodnotového systému? Vráťme sa k spomínaným dňom pracovného pokoja, ktoré predstavujú konkrétny príklad vplyvu určitého kresťanského normatívneho systému na život nekresťanov v Slovenskej republike. Otázkou je: aký aspekt cirkevných sviatkov štát prijal ich oficiálnym vyhlásením za dni pracovného pokoja? Morálny, teologický alebo kultúrny? Morálny aspekt tu podľa môjho názoru splyva s teologickým aspektom, pretože môže spočívať len v plnení požiadaviek nejakej morálnej autority (Boha), ktorá fakticky rozhoduje o tom, čo je dobré a čo zlé, teda že Boh si zachovávanie týchto sviatkov želá. Kultúrny aspekt bude predstavovať zvyky, ktoré sú obyvateľmi tejto krajiny dlhodobo zaužívané a predstavujú určitú tradíciu národa. Medzi morálno-teologickým aspektom a kultúrnym aspektom je teda podstatný rozdiel. Domnievam sa, že štát prijíma svojou legislatívou len tento kultúrny aspekt, ktorý je súčasťou určitého duchovného dedičstva. Takýto záver podopiera aj fakt, že Slovenská republika zahrnula zo všetkých cirkevných sviatkov medzi štátne sviatky len jeden sviatok – sviatok venovaný Cyrilovi a Metodovi (ich národný a kultúrny význam je známy; pokiaľ ide o ich označenie prívlastkom „svätí“, myslím si, že jeho adekvátnosť stojí z hľadiska štátu za zváženie). 1. január, pre Katolícku cirkev „slávnosť Bohorodičky Panny Márie, Obrezanie Pána a Bazila Veľkého“ je v zákone o štátnych sviatkoch označený ako „Deň vzniku Slovenskej republiky“. Všetky ostatné cirkevné sviatky nespádajú v zmysle zákona do kategórie *štátnych sviatkov* ale do kategórie *dní pracovného pokoja*. To je ďalší prejav skutočnosti, že štát sa neviaže na žiadne náboženstvo. Podľa môjho názoru sa teda štát môže v každej zo zmlúv prihlásiť len k určitým spoločným hodnotám a nie k celému systému. Spoločné duchovné dedičstvo teda predstavuje spoločné hodnoty ako solidarita, výchova, vzdelanie, zdravie, rodina a pod. (a tiež určitú kultúru), čo platí pre obe strany a obe zmluvy. Tieto hodnoty sú napokon aj v ich obsahu, rovnako ako aj v ostatnej slovenskej legislatíve, viditeľne zdôraznené.

Zhrňme teda, že pokiaľ je Slovenská republika sekulárnym štátom, tak využívanie kresťanskej symboliky prostredníctvom akceptovania určitých cirkevných sviatkov (a možno v podstate rovnako aj prostredníctvom voľby štátneho znaku) má len kultúrny význam – teda nijako nesúvisí s prijímaním (kresťanskej) ideológie. Samozrejme, z tejto perspektívy by mohol niekto tvrdiť, že potom je principiálne možné rovnakým filtrom nazerať aj na problematiku dvojkríž nachádzajúci sa v štíte Svätoplukovej sochy..

Symbolsy sú nepochybne väčšinou z nás považované za inštrumentálne hodnoty. Samé o sebe teda nie sú ani dobré ani zlé, ani také ani onaké... Zlými, či dobrými ich robí to, čo predstavujú. Asi málokto to na starom kontinente dnes vidí inak. Možno sme však mystikom bližšie ako si myslíme, keď máme niektoré z nich za natoľko zakliate, že už nie sú schopné slúžiť niečomu inému. Po realistickom zamyslení sa, však zrejme prideme k záveru, že je to len zdravá reakcia nášho vnímania a že politické rozhodnutia si skrátka vyžadujú zodpovednú úvahu, ktorá niekedy musí poňať inštrumentálnosť aj finálne.

JUDr. Martin Turčan

**Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave
Katedra teórie práva a sociálnych vied**

□ Bibliografia:

1. Čič, M. a kol.: Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin : Matica slovenská, 1997, s. 65-66, ISBN 80-7090-444-5
2. <http://www.nrsr.sk/default.aspx?sid=nrsr/kancelaria/stanovisko>, dostupné dňa 08.09.2010
3. <http://www.skalice.sk/mesto/symbolsy.php#erb>, dostupné dňa 08.09.2010

Vzťah 1. ČSR a Vatikánu - Marmaggiho aféra

Jožef Malagyi

Krízu diplomatických vzťahov Apoštolskej stolice a ČSR bezprostredne vyvolanú odchodom vatikánskeho veľvyslanca Msgr. Francesca Marmaggiho, ktorý v diplomatickej hodnosti nuncia pôsobil v Prahe v rokoch 1923 až 1925, predznamenal dve dôležité vnútropolitické udalosti, ktoré mali následne významný vplyv na ďalší vývoj vzájomných vzťahov.

Prvou z nich bolo vydanie pastierskeho listu slovenských katolíckych biskupov zo dňa 26. novembra 1924, ktorý bol na konci decembra 1924 čítaný vo všetkých katolíckych kostoloch na Slovensku. V tomto liste biskupi tvrdo odsúdili členov a prívržencov všetkých protikresťanských spolkov s tým, že výslovne pomenovali spolky anarchistické, nihilistické, socialistické, komunistické a slobodomurárske. Katolíckym veriacim bolo zakázané podieľať sa na činnosti týchto organizácií. Zároveň bolo proklamované, že kto sa nepodriadi tomuto pokynu, nemá právo pristupovať ku sviatostiam a bude mu odopretý aj cirkevný pohreb. Pastiersky list vyvolal búrlivú reakciu v celom štáte. V Žiline, v Bratislave a v ďalších slovenských mestách sa konali búrlivé demonštrácie prívržencov týchto politických strán, ktorí proti listu ostro protestovali. Poslanci sociálnodemokratických strán podali interpeláciu, v ktorej požadovali odľuku cirkvi od štátu. Naopak solidaritu so slovenskou hierarchiou prejavili vo svojom stanovisku v januári 1925 českí a moravskí biskupi. Socialisti v tejto napätej proticirkevnej atmosfére obviňovali Apoštolskú stolicu, že podnecovala vydanie pastierskeho listu. Preto na žiadosť pápežského nuncia v Prahe a českých biskupov vydal biskup K. Kmeťko ako reakciu na toto obvinenie koncom januára 1925 v mene biskupov Slovenska a Podkarpatskej Rusi verejné prehlásenie o motívoch už spomenutého problematického pastierskeho listu. Kmeťko v prehlásení kategoricky odmietol obvinenie, že pastiersky list inšpirovali cudzie vplyvy nepriateľské ČSR. Uistil v ňom verejnosť o lojalite biskupov voči republike a vysvetlil, že biskupov nevedli k napísaniu pastierskemu listu žiadne protištátne úmysly, ale len ich povinnosť bdieť nad ochranou viery a mravov veriacich občanov, ako aj záujem o spoločné dobro štátu. Vláda ČSR toto vysvetlenie s výhradami prijala a následne vydala vyhlásenie, ktoré konštatuje, že rozbúrenú hladinu verejnosti bude možné pacifikovať iba praktickým urovnaním vzťahov medzi cirkvou a štátom. Nakoniec sa teda

podarilo dosiahnuť ukľudnenie situácie, ale je isté, že celá aféra rozhodne neprispela ku zlepšeniu vzťahov medzi Apoštolskou stolicou a ČSR.

V tejto atmosfére bol predložený v marci 1925 do parlamentu návrh zákona „o nedeliách, sviatkoch a pamätných dňoch“ (tzv. sviatkový zákon, č. 65/1925). Zákon mal zohľadniť záujmy všetkých spoločenských vrstiev. Ponechával väčšinu tradičných katolíckych sviatkov tým, že ich prevzal z vtedajšieho Kódexu kánonického práva. Medzi pamätne dni republiky zákon zaradil 28. október, 1. máj, deň sv. Cyrila a Metoda, deň sv. Václava, ale taktiež aj Husov deň, ktorého význam vyzdvihovala dôvodová správa k zákonu jeho zásluhami o znárodnenie pražskej univerzity a o zachovanie českého národa.¹⁾ Proti prijatiu zákona sa postavila najmä Slovenská ľudová strana, ktorá prostredníctvom Andreja Hlinku v parlamente žiadala, aby sa na Slovensku namiesto sviatku Jána Husa oslavoval sviatok sv. Jána Nepomuckého. Táto interpelácia nebola úspešná a spomenutý sviatkový zákon bol 21. marca 1921 parlamentom schválený. Prijatie zákona, ktorý znamenal zavedenie pamätného dňa oslavy Jána Husa vo výročný deň jeho upálenia vyvolalo negatívnu reakciu Apoštolskej stolice, ktorá protestovala diplomatickou nótou. Podľa názoru Apoštolskej stolice riešil novoprijatý zákon jednostranne („unilateraliter“) cirkevné pomery, ktoré patria výlučne do sféry rokovaní medzi vládou ČSR a Svätou stolicou.²⁾

Situácia, ktorá predchádzala vydaniu spomenutého zákona bola veľmi zložitá. Už pred Vianocami v roku 1924 minister zahraničných vecí Eduard Beneš pricestoval do Ríma, aby vysvetlil dôvody zrušenia niektorých tradičných katolíckych sviatkov a zavedenie nových, aby tak odstránil prípadné nedorozumenia. Keď však pápežský nuncius Marmaggi dňa 6. júla 1925 na protest štátnym oslavám sviatku Jána Husa odchádza z Prahy, objavujú sa dve verzie interpretujúce Benešovu vatikánsku návštevu. Minister Beneš tvrdil, že vo Vatikáne rokoval o otázke sviatku Jána Husa ako aj o oslavách, ktoré sa mali konať v júli 1925 a že on sám predložil konkrétne návrhy, ku ktorým sa však Apoštolská stolica nevyjadrila a on na základe tohto usúdil, že Apoštolská stolica nemá voči nim námietky. Iná verzia o priebehu obsahu rokovaní bola zverejnená dňa 24. augusta 1925 v denníku *L'Osservatore Romano*. Tieto noviny popierajú, že by Beneš pri svojej návšteve vo Vatikáne rokoval o oslavách Jána Husa a že predložil konkrétne návrhy týkajúce sa riešenia tejto záležitosti. Minister zahraničia Eduard Beneš pricestoval do Ríma a údajne žiadal, aby ho prijal štátny sekretár kardinál Gasparri. Štátny sekretár mu podľa už spomenutého oficiálneho vatikánskeho denníka naznačil, že protokol vyžaduje, aby najprv požiadal o audienciu u pápeža. Beneš však na toto diplomatické odporúčanie nereagoval a tak ho vatikánsky štátny sekretár odmietol prijať. Uskutočnilo sa teda rokovanie na nižšej úrovni – minister Beneš sa

1) Doležal, Josef: Politická cesta českého katolicizmu 1919-1928, Praha 1928, str. 26

2) Doležal, Josef: Politická cesta českého katolicizmu 1919-1928, Praha 1928, str. 26

stretol s tajomníkom kardinála Gasparriho Msgr. Borgonginim. Na konci rokovania sa Msgr. Borgongini opýtal ministra Beneša, či je pravda, že československá vláda chce uzákoníť deň upálenia Jána Husa formou štátneho sviatku a zároveň diplomaticky konštatoval, že pokiaľ sa tak stane, bude to mať zo strany Svätej stolice veľmi veľký vplyv na ďalší vývoj vzájomných vzťahov. Rovnaké upozornenie predložil ministrovi Benešovi po jeho návrate z Ríma aj pápežský nuncius v Prahe.

Aby sme pochopili ďalší diplomatický postup Apoštolskej stolice, nesmieme zabudnúť na skutočnosť, že v tom čase bola otázka Jána Husa pre Apoštolský stolec veľmi citlivou záležitosťou, ohľadom ktorej nebol neochotný k žiadnym ústupkom. Keď sa napríklad veľvyslanec ČSR Kamil Krofta v poslednej etape svojho diplomatického pôsobenia snažil zistiť možnosť akceptácie prípadnej rehabilitácie Jána Husa, ktorá by prispela ku zlepšeniu vzájomných vzťahov, Msgr. Borgongini mu oznámil, že akákoľvek revízia Husovho procesu je absolútne vylúčená aj v zmysle inštrukcie vydanej Congregatio pro negotiis ecclesiae extraordinariis.³⁾ V tejto inštrukcii sa konštatuje: „quoad festum Hus nullam concessionem esse faciendam“. ⁴⁾ Aj keď latinský výraz festum v preklade znamená sviatok v cirkevnom zmysle a zákon, ktorým sa ustanovila pamiatka Jána Husa bol odôvodnený výlučne nacionálne je jasné, že tu už bola pripravená pôda pre možný diplomatický konflikt.

Pred blížiacimi sa oslavami Husovho sviatku zisťoval pápežský nuncius Marmaggi z poverenia Vatikánu mieru oficiálnej angažovanosti vlády ohľadom priebehu osláv. Keď sa dozvedel o návrhu, aby prezident republiky prevzal patronát nad oslavami výročia Jána Husa a aby sa ministerský predseda stal čestným členom prípravného výboru, prekvapený touto skutočnosťou okamžite podáva túto správu do Vatikánu. Už 1. júla 1925 kardinál - štátny sekretár Gasparri protestoval u československého veľvyslanca pri Apoštolskej stolici a v prípade akceptácie pripravovaného priebehu osláv a angažovanosti vlády ohlásil odchod pápežského nuncia z Prahy.

V utorok 30. júna oznámil na zasadaní vlády minister Jiří Stříbrný, ktorý z dôvodu neprítomnosti predsedu vlády Antonína Švehlu zasadanie viedol, žiadosť výboru pre Husove oslavy, aby prezident republiky prevzal patronát nad oslavami a taktiež aby sa ministerský predseda stal čestným členom prípravného výboru. Proti tomuto vzniesol námietku minister Šrámek, keď poukázal na skutočnosť, že takáto účasť predsedu vlády by znamenala de iure aj zastúpenie ľudoveckých ministrov na oslavách. Keď prišiel na rokovanie vlády premiér Švehla oponoval ministrovi Šrámkovi a poukazoval najmä na skutočnosť, že oslavy nie sú namierené proti katolíckej cirkvi a ani proti jej najvyšším predstaviteľom. Po búrlivej diskusii bolo hlasovaním dohodnuté, že sa

3) Dejmek, Jindřich: Počátky diplomatických vzťahů (...), str. 245

4) Doležal, Josef: Politická cesta českého katolicizmu 1919-1928, Praha 1928, str. 27

ministerský predseda môže zúčastniť spomenutých osláv iba ako súkromná osoba a nie z titulu svojej štátnickej funkcie. V piatok 3. júla vysvetlil minister zahraničia Eduard Beneš pápežskému nunciovi dôvody, ktoré viedli vládu k prijatiu tohto rozhodnutia. Na otázku nuncia, či je účasť vlády na oslavách oficiálna, odpovedal, že prirodzene. Nuncius konštatoval, že ak sa tak skutočne stane, bude musieť opustiť svoju diplomatickú misiu v Prahe. Ďalšej eskalácii situácie sa ešte snažil zabrániť minister Jan Šrámek. Po tom, čo sa dozvedel o rokovaní ministra Beneša s Msgr. Marmaggim zo dňa 3. júla, navštívil nuncia a snažil sa mu na základe poverenia ministerského predsedu Švehlu vysvetliť špecifickú formu účasti ministerského predsedu na oslavách a zároveň pri tejto príležitosti ešte dohodol stretnutie nuncia s ministrom zahraničia na 6. júla. Udalosti sa však už dali do pohybu a dňa 5. júla 1925 prichádza diplomatický príkaz z Ríma, aby nuncius s verbálnym protestom opustil Prahu.

V pondelok 6. júla 1925 prebehli na Staromestskom námestí oficiálne oslavy Husovho sviatku za účasti prezidenta a ministerského predsedu. Pod vplyvom spontánnej reakcie zhromaždeného davu prevolávajúceho na slávu prezidentovi republiky a je možné, že aj pocit satisfakcie po 10 rokoch od prezidentovho ženevského vystúpenia vo výročný deň Husovho upálenia, ktorý znamenal začiatok jeho protirakúskeho odboja natoľko ovplyvnili prezidenta Masaryka, že ustúpil zo svojej diplomatickej rezervovanosti a verejne prejavil svoje názory aj tým, že dal príkaz, aby nad pražským hradom vyvesili husitskú vlajku.⁵⁾ Keď sa teda Msgr. Marmaggi presvedčil o prezidentovej i premiérovej účasti na oslavách a o celkovom priebehu týchto osláv, večer dňa 6. júla odcestoval z Prahy.

Oficiálnu diplomatickú nótu o nunciomom odvolaní z diplomatickej funkcie dostal minister Eduard Beneš už v utorok ráno dňa 7. júla. Msgr. Marmaggi v nej oznamuje svoj odchod na základe príkazu Svätej stolice a zároveň dáva na vedomie vláde, že vedenie záležitostí nunciatúry bude zverené Msgr. Aratovi v hodnosti chargé d'affaires.⁶⁾ Vláda ČSR samozrejme nemohla neregovať ohľadom diplomatického postupu Vatikánu. Mlčanie by totiž znamenalo prijatie diplomatického protestu Svätej stolice a jeho akceptáciu po vecnej stránke. Konkrétnym prejavom reakcie vlády bolo recipročné odvolanie Dr. Václava Palliera československého veľvyslanca z Ríma dňa 10. júla a zároveň poverenie Dr. Eduarda Jelena, aby ako chargé d'affaires viedol záležitosti zastupiteľského úradu ČSR. Toto jeho poverenie trvalo až do začiatku roku 1928.

Oslavy výročia dňa Husovho upálenia mali veľký vplyv aj na vnútropolitický a konfesnoprávny vývoj v ČSR. Celá aféra významne podporila

5) Klímek, Antonín: *Boj o Hrad I.*, Panevropa, Praha 1996, str.340

6) Ehrenberger, Tomáš: *Husův svátek jako příčina diplomatického konfliktu mezi Československem a Vatikánem*, *Dějiny a současnost* 4/2002, ročník XXIV

ideovo-politické ciele najmä socialistických strán. Československá strana socialistická prostredníctvom svojho vyhlásenia žiadala, aby bol okamžite odvolaný vyslanec vo Vatikáne a aby bola okamžite prevedená úplná odluka cirkvi od štátu. Podobné požiadavky deklarovali aj sociálni demokrati. Na podporu týchto požiadaviek sa konali mnohé ľudové zhromaždenia – „tábory ľudu“, na ktorých sa hromadne odsudzovala údajná provokácia Apoštolskej stolice. Prezident republiky taktiež prijal demisiu ministra Stříbrného, ktorý odstúpil z funkcie na protest proti postupu Apoštolskej stolice a politike ministra Beneša vo vzťahu k Apoštolskej stolici.

Prevažná väčšina vlády si nepriala prílišnú eskaláciu celej záležitosti. Dňa 17. a 18. júla rokovala vláda o konflikte s Apoštolskou stolicou a prijala oficiálne stanovisko: „Vláda za vývoj udalostí spojených s demonštratívnym odjezdom pana papežského nuncia nemôže byť činěna zodpovednou. Odchodom pana papežského nuncia byl porušen poměr našeho státu s Vatikánem, který vláda o své újmě snažila se upravití korektně tak, aby upravení poměrů cirkve a státu bez boje mohlo být řešeno. Vláda, která v celé věci postupuje dle svých plných práv a povinností, ale také s plným šetřením citů katolického obyvatelstva republiky, vyčká dalšího vývoje udalostí. Přeje si brzkého vyřešení sporu, jakož i vůbec smírného a ku všem náboženským vyznáním a církvím spravedlivého vyřešení církevně-politických otázek u nás. Vyřízení celého sporu nelze si však jinak mysliti, nežli že pro příští oslavy Husovy mezi naším státem a Vatikánem podobného konfliktu vzniknouti již nesmí. Musí tudíž míti vláda při jednání s Vatikánem záruku, že ustanovený Husův den státním památným dnem bude nadále považován za řešený platným zákonem a že o způsobu oslav tohoto dne za účasti státu budou jako ve věci vnitřně-politické rozhodovati výhradně a jedině zástupci československého lidu.“⁷⁾ Aj napriek miernemu diplomatického tónu vláda jasne deklarovala, že otázku osláv Husovho pamätného dňa považuje za čisto vnútropolitický problém a zároveň odmietla akúkoľvek ingerenciu Apoštolskej stolice v tejto záležitosti.

Vo vzťahu ČSR a Apoštolskej stolice tak nastala „patová situácia“. Nedošlo k úplnému prerušeniu diplomatických stykov, vybavovanie bežnej diplomatickej agendy pokračovalo, ale celkom sa prerušili vzájomné rokovania o problémoch, ktoré boli dôležité pre obe strany. Vatikán podmieňoval pokračovanie v rokovaníach pre neho prijateľným vyriešením diplomatického konfliktu okolo osláv Husovho pamätného dňa. V tejto napätej situácii sa konali oslavy v roku 1926. Apoštolská stolica opäť žiadala, aby sa Husových osláv nezúčastnil prezident, vláda a ani zástupcovia parlamentu. Táto požiadavka spôsobila, že sa nastávajúce oslavy konali ešte slávnostnejším spôsobom v rámci celo sokolského zhromaždenia za účasti československej politickej reprezentácie na čele s prezidentom Masarykom. Vo svojom politickom prejave prehlásil, že niet a ani nebude žiadnej sily ani nátlaku akokoľvek

7) Doležal, Josef: Politická cesta českého katolicizmu 1919-1928, Praha 1928, str.29

mohutného, ktorý by mohol zahľadiť slávnú pamiatku Jana Husa, najväčšieho hrdinu národa a že jeho pamiatka bude dôsledne chránená. Za tohto stavu nebolo možné predpokladať, že v blízkej budúcnosti dôjde k akejkoľvek pozitívnej zmene v diplomatických vzťahoch medzi ČSR a Apoštolskou stolicou.

Z konfesnoprávneho a z diplomatického hľadiska znamenal rok 1927 neočakávaný obrat vo vývoji udalostí vďaka iniciatíve Apoštolskej stolice. Vláda ČSR reagovala pozitívne, prijala invitáciu k dialógu a diplomatické rokovania koncom roka prinášajú vzájomne prijateľnú dohodu o spolunažívaní pod názvom „Modus vivendi“, ktorá výmenou diplomatických nót nadobudla platnosť 2. februára 1928 a tým sa otvorila nová kapitola vzájomných vzťahov.

Mgr. Jozef Malagy

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

Mravnostní delikty před C. k. krajským soudem v Olomouci na konci 19. a na počátku 20. století

Lucie Bendová Bednářová

Abstrakt

Cílem tohoto příspěvku je prozkoumání a charakteristika mravnostních zločinů zakotvených v rakouském Trestním zákoně ze dne 27. 5. 1852 č. 117 ř. z. Za tím účelem příspěvek rozebírá příslušná ustanovení trestního zákona a zejména právní praxi státního zastupitelství a soudů při stíhání, vyšetřování a rozhodování konkrétních případů mravnostních deliktů. Právní praxe je sledována na příkladu činnosti C. k. státního zastupitelství v Olomouci, C. k. krajského soudu v Olomouci a také některých podřízených okresních soudů na konci 19. a na počátku 20. století. Příspěvek se také snaží odpovědět na otázku, co můžeme z trestních případů konkrétních mravnostních zločinů zjistit o pachatelích a obětech této trestné činnosti. Trestní zákon z roku 1852 obsahoval klasické, kvalitně formulované mravnostní zločiny, některé skutkové podstaty deliktů však byly podmíněny dobou svého vzniku. Právní praxe C. k. státního zastupitelství v Olomouci a C. k. krajského soudu v Olomouci při stíhání a rozhodování mravnostních deliktů na konci 19. a na počátku 20. století vykazovala mnohé problematické rysy.

Klíčová slova

Klíčová slova jsou: mravnostní zločiny, rakouský Trestní zákon z roku 1852, právní praxe Státního zastupitelství v Olomouci a Krajského soudu v Olomouci, žena jako oběť, konec 19. a počátek 20. století.

Abstract

The aim of this contribution is to research and to to characterize of delicts against morals according to the austrian Criminal Code of 27. 5. 1852. To achieve the objective the contribution analyses relevant provisions of the Criminal Code and especially the legal practice of the prosecution and courts during prosecuting, investigation and adjudication of the concrete cases of crimes against morals. This legal practice is examined on the example of the proceedings of the Regional court in Olomouc and also subordinate district courts in the end of the 19th and in the beginning of the 20th century. The contribution also tries to answer the question what we can find out about

perpetrators and victims of this criminality. The austrian Criminal Code of the year 1852 contained classical, excellently formulated facts of crimes against morals, but some facts of delicts were conditioned by the period of their creation. The legal practice of the prosecution in Olomouc and of the Regional court in Olomouc during criminal prosecution and adjudication of cases of delicts against morals in the end of the 19th and in the beginning of the 20th century embodied very problematical attributes.

Key words

Key words are: delicts against morals, the austrian Criminal Code of the year 1852, the legal practice of the Prosecution in Olomouc and of the Regional Court in Olomouc, a woman as a victim, the end of the 19th and the beginning of the 20th century.

Mravnostní delikty jsou tradičním a vžitým označením pro trestné činy, které porušují mravní normy. Nejde o pouhý historický název, pojmy mravnostní delikty a mravnostní kriminalita se používají dosud – například v kriminalistice. Trestní zákony však už od 19. století používají pro tyto zločiny jiná označení. V novém českém trestním zákoníku, zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, nalezneme většinu tradičních mravnostních deliktů mezi trestnými činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Mravnostní delikty jsou zde ojediněle zastoupeny i mezi trestnými činy proti svobodě a mezi trestnými činy proti rodině a mládeži.

Cílem mého příspěvku je prozkoumání a charakteristika mravnostních zločinů zakotvených v rakouském Trestním zákoně ze dne 27. 5. 1852 č. 117 ř. z. Za tím účelem příspěvek rozebírá příslušná ustanovení trestního zákona a zejména právní praxi státního zastupitelství a soudů při stíhání, vyšetřování a rozhodování konkrétních případů mravnostních deliktů. Tato právní praxe je sledována na příkladu činnosti C. k. státního zastupitelství v Olomouci, C. k. krajského soudu v Olomouci a také některých podřízených okresních soudů na konci 19. a na počátku 20. století. Zajímá mě také, co můžeme z trestních případů mravnostních zločinů, kterými se výše uvedené orgány ve sledovaném období zabývaly, zjistit o pachatelích a obětech této trestné činnosti.

Pokud jde o konkrétní případy mravnostních deliktů, v příspěvku se věnuji pouze zločinům páchaných muži na ženách a dívkách. Ponechávám proto stranou skutkové podstaty mravnostních zločinů „smilstva se zvířaty“ a „smilstva s osobami téhož pohlaví“, u kterého předpokládám, že pokud došlo k jeho trestnímu stíhání, jednalo se spíše o stíhání mužské než ženské homosexuality.¹⁾ Specifické téma mravnostních deliktů žen, pravděpodobně méně

1) V 30. letech 20. století uváděl Josef Šejnoha, že stíhání „smilstva s osobami téhož pohlaví“ je jednak obtížné, jednak se ani příliš přísně nestihá. Dle autora se homosexualita u žen vyskytuje poněkud řidčeji než u mužů. Viz ŠEJNOHA, Josef: Systém kriminalistického vzdělání a léta 20.

četných a z hlediska zastoupení jednotlivých zločinů jinak strukturovaných, jsem se rozhodla ponechat k samostatnému zpracování.

K pramenům, které umožňují zkoumat mravnostní zločiny z konce 19. a počátku 20. století, náleží zejména výše zmíněný trestní zákon, komentovaná judikatura C. k. nejvyššího zrušovacího soudu a trestní spisy krajských soudů. Komentáře k judikatuře C. k. nejvyššího zrušovacího soudu nalezneme například v časopise Zprávy Právnícké jednoty moravské v Brně, stručná soudní rozhodnutí uvádí v Trestním zákoně ze dne 27. 5. 1852 č. 117 ř. z. se zákonem o tisku a jinými přihlížejíc k nejnovějším změnám také Mojmir Lepař. Nejceněnější pramen představují dochované trestní spisy C. k. krajského soudu v Olomouci uložené v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě.

Právní úpravu mravnostních deliktů obsahovala hlava čtrnáctá výše zmíněného trestního zákona nazvaná O násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva. Na prvním místě zde zákonodárce upravit „násilné smilstvo“ dnešní trestný čin znásilnění, jakožto nejzávažnější a nejpřísněji trestaný zločin. Tohoto deliktu se dle ustanovení § 125 dopustila osoba, která nebezpečným vyhrožováním, skutečně vykonaným násilím nebo lstivým omámením smysl učinila ženu neschopnou odporu, a v takovém stavu ji zneužila k mimomanželskému souložení. Za povšimnutí stojí skutečnost, že dané ustanovení ještě nedopadalo na znásilnění manželky jejím manželem a že chránilo pouze ženy, nikoliv muže.²⁾ Následující ustanovení trestalo uvedené jednání pěti až deseti lety těžkého žaláře a při důležité škodě na zdraví nebo na životě znásilněné ženy, deseti až dvaceti lety těžkého žaláře. Byli tímto činem způsobilí smrt, měl být pachatel potrestán doživotním těžkým žalářem.³⁾

Ustanovení § 127 stanovilo, že za „násilné smilstvo“ má být pokládáno také mimomanželské souložení s osobou, která je bez přičinění pachatele bezbranná, anebo která je mladší než 14 let. Dnešní trestní zákoník zastává jinou koncepci - soulož s dítětem mladším patnácti let představuje samostatný trestný čin pohlavního zneužití. Skutková podstata § 127 nevyžadovala, aby byl daný zločin dokonán. Judikatura stanovila, že o zločin se nejedná, mohli

století), s. 501. Srv. též MIŘIČKA, August: Referát k otázce trestnosti homosexuality. In: Zápis o jednání finančně - právní sekce II. sjezdu československých právníků v Brně dne 31. května a 1. června 1925. Brno, Pořadatelstvo II. sjezdu československých právníků, 1925, s. 35 - 41. Dále tamtéž, BONDY, Hugo: K trestnosti homosexuality, s. 1 - 16, ČEROVSKÝ, František: K otázce trestnosti homosexuality, s. 1 - 26 a HUDEC, Vojtěch: Trestnost homosexuality, s. 1 - 9. K rozdílnému společenskému vnímání nebezpečnosti mužské a ženské homosexuality až do 80. let 19. století viz také ABRAMSOVÁ, Lynn: Zrození moderní ženy (Evropa 1789 - 1918). Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 167 - 171.

2) Trestní zákon č. 86/1950 Sb. již koncepci mimomanželské soulože nepřevzal. Znásilnění muže je postihováno od novely zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, účinné od 1. 5. 2001.

3) Viz LEPAŘ, Mojmir: Trestní zákon ze dne 27. května 1852 č. 117 ř. z. se zákonem o tisku a jinými (dále jen Trestní zákon...). Praha, Knihotiskárna dr. Edvarda Grégra, 1901, s. 69 - 70.

mit pachatel důvodně zato, že dívka je starší než 14 let a že s pohlavním stykem souhlasí.

Ustanovení § 128 věnované zločinu „zprznění“ (pohlavního zneužití) chránilo chlapce a dívky mladší než 14 let, osoby bezbranné nebo ve stavu bez sebe před tělesným zneužitím jiným než soulož. Pohnutkou pachatele bylo dle zákonodárce „ukojení chlípných žádostí“. Jaké jednání soudy považovaly za pohlavní zneužití? V roce 1911 například zamítl Nejvyšší zrušovací soud zmateční stížnost odsouzeného K. K., ve které tvrdil, že rozsudkem zjištěná jednání, kterých se dopustil vůči 12 leté J. A., nejsou pohlavním zneužitím. Tento soud rozhodl, že ohmatávání dívky na stehně, její převrácení na postel a konání na ní pohybů podobných koitu a jindy zase položení dívky na postel a rozepínání si kalhot představují pohlavní zneužití. Pachateli „zprznění“ hrozil těžký žalář od jednoho do pěti let, při velmi přitěžujících okolnostech zločinu těžký žalář v trvání až deset let a při škodě na zdraví nebo smrti zneužitě osoby odnětí svobody až na dvacet let.⁵⁾

V ustanoveních § 129 – § 133 zakotvil zákonodárce čtyři různé zločiny „smilstva“. „Smilstvo proti přirozenosti, tj. se zvířaty a s osobami téhož pohlaví“, „zprznění krve“, „svedení ke smilstvu“ a „kuplířství vzhledem k osobě nevinné“. „Zprznění krve“ mezi manželskými nebo nemanželskými příbuznými v pokolení vzestupném nebo sestupném, trestal zákon prostým žalářem v trvání od šesti měsíců do jednoho roku. Nemuselo se jednat o dokonanou soulož a nebylo též vyloučeno stíhat „zprznění“ dcery otcem jako zločin „zprznění krve“ v souběhu se „svedením ke smilstvu“. Skutková podstata zločinu „svedení ke smilstvu“ popisovala svedení jako jednání, kterým někdo přiměje osobu svěřenou jeho dohledu nebo vychování či vyučování k vykonání nebo dopuštění nějakého „smilného činu“.⁶⁾ Za osoby svěřené dohledu považovala právní praxe například mladistvé služebné a dle daného ustanovení stíhala zaměstnavatele, kteří tyto služebné přiměli k pohlavnímu styku. Některé trestní případy uvedeného zločinu však ukazují, že jednání zaměstnavatelů ve skutečnosti naplnila nikoliv skutkovou podstatu „svedení ke smilstvu“, ale znásilnění. 2. října 1915 vydal Nejvyšší zrušovací soud průlomové rozhodnutí, které značně omezilo možnost stíhat zaměstnavatele za svedení služebné. „Není-li zvláštního... ustanovení zákonného, jakého např. není v čeledním (služebním) řádě pro Čechy ze dne 7. dubna 1866, č. 11 z. z. (aneb nebylo-li to zaměstnavateli oprávněnou... osobou výslovně neb konkludentním, žádné pochybnosti nepřipouštějícím, jednáním uloženo), nepřisluší zaměstnavateli dohled nad osobou služebnou v příčině mravů, a nelze proto ani osobu služebnou pokládati vůči zaměstnavateli za svěřenu ve smyslu § 132/III tr. z.“, konstatoval

4) Viz LEPAŘ, M.: Trestní zákon...c.d., s. 70.

5) Viz tamtéž, s. 70 – 71. Dále viz ZPRÁVY Právnické jednoty Moravské (dále jen Zprávy Právnické jednoty...), 1911 (ročník XX), s. 24 – 25.

6) Viz LEPAŘ, M.: c. d., s. 71 – 72.

Nejvyšší zrušovací soud. Uvedené rozhodnutí však odporovalo jeho dosavadní stálé praxi.⁷⁾ Ustanovení § 132 vymezovalo kuplířství, kterým byla svedena „nevinná osoba“ nebo kuplířství rodičů, poručníků, vychovatelů nebo učitelů na jejich dětech, poručencích, nebo na osobách, které jim byly svěřeny k výchovnému nebo vyučování. U tohoto deliktu muselo jít o dokonané svedení. Oba dva posledně jmenované zločiny měly být trestány prostým žalářem od jednoho až do pěti let.⁸⁾

Hodnotíme-li mravnostní zločiny z hlavy čtrnácté Trestního zákona z 27. 5. 1852 č. 117 ř. z. z dnešního pohledu, pravděpodobně nám zde některé delikty budou chybět a jiné zločiny bychom naopak úplně vypustili. Některé skutkové podstaty trestných činů by si zase zasloužily alespoň částečnou úpravu. V každém případě však tehdejší zákonodárce kvalitním způsobem formuloval řadu jednatelů dodnes trestných. V řadě ustanovení navíc chránil děti mladší než 14 let a mládež před předčasným pohlavním stykem, zneužitím, svedením a prostitucí.

Jak byla ustanovení trestního zákona naplňována C. k. státním zastupitelstvím v Olomouci, C. k. krajským soudem v Olomouci a podřízenými okresními soudy? Byly mravnostní zločiny řádně vyšetřovány? Byli jejich pachatelé obžalováni a dle zákona potrestáni?

Ze Jmenného a místně – věcného rejstříku spisů sg. Vr 1898 – 1917 k archivnímu fondu Krajský soud v Olomouci I. lze zjistit, že v letech 1898 – 1917 okresní soudy v obvodu C. k. krajského soudu v Olomouci, případně samotný krajský soud vyšetřovaly 116 případů nejrůznějších mravnostních zločinů. Do uvedeného čísla jsem započítala také 7 trestních případů krivých obvinění z „násilných smilstev“, „zprznění krve“ a „svedení ke smilstvu“, které souvisely s dříve vyšetřovanými mravnostními delikty. Počet mravnostních zločinů značně převyšoval jinou kriminalitu. V období let 1898 – 1917 například olomoucký krajský soud a okresní soudy v jeho obvodu vyšetřovaly 29 případů „vyhnání plodů“ (umělých přerušení těhotenství) a 9 vražd novorozenců dětí při porodu nebo krátce poté a vražd několikátýdenních dětí oproti 116 mravnostním zločinům. Trestní případy mravnostních deliktů končily buď zastavením trestního stíhání C. k. státním zastupitelstvím v Olomouci nebo podáním obžaloby a vynesením osvobozujícího nebo odsuzujícího rozsudku C. k. krajského soudu v Olomouci.⁹⁾

7) Ke skutečnosti, že některé soudně projednávané případy „svedení ke smilstvu“ byly vlastně znásilněními viz ZEMSKÝ ARCHIV OPAVA, pobočka Olomouc, fond Krajský soud Olomouc I., sg. Vr 827/12, č. kart. III 741, svedení ke smilstvu – Alois Zapletal a Aloisie Příkrylová. Rozhodnutí Nejvyššího zrušovacího soudu ze dne 2. října 1915 viz ZPRÁVY Právnícké jednoty...c. d., 1915 (ročník XXIV), s. 371 – 373.

8) Viz LEPAŘ, M.: c. d., s. 72.

9) Viz TAUŠ, Karel – JANDOVÁ, Alena – ROUBIC, Antonín: Jmenný a místně – věcný rejstřík spisů sg. Vr 1898 – 1917 (dále jen Jmenný a místně – věcný rejstřík...). Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Krajský soud v Olomouci I., 1973.

Náhodně vybraný vzorek šesti trestních případů týkajících se sedmi mravnostních deliktů ukazuje, že k často vyšetřovaným, respektive u C. k. krajského soudu v Olomouci projednávaným trestním věcem patřilo znásilnění. V roce 1897 došlo C. k. státnímu zastupitelství v Olomouci trestní oznámení na Ondřeje Čepeláka, starostu v obci Kokory, pro pokus znásilnění. Při vyšetřování tohoto zločinu u C. k. okresního soudu v Přerově vypověděla 19 letá tovární dělnice Marie Ticháková, že ji její bývalý zaměstnavatel svalil na zem, vyhrnul jí sukni a osahával ji na prsou a na přirození. Když křičela, aby ji nechal, pustil ji. Uvedeného jednání se v roce 1897, kdy u něj sloužila, dopustil celkem čtyřikrát, a to na půdě, ve stodole, nebo když uklízela v kuchyni. Po těchto zkušenostech ze služby odešla. Obžalovaný u soudu tvrdil, že poprvé a podruhé šlo o pouhý žert, kterým chtěl poškádlit přítomného nádeníka Antonína Kratochvíla. Tento zaměstnanec před soudem starostovi dosvědčil, že Tichákovou při onom „žertu“ na zem nesvalil a nedělal s ní nic nemravného. Druhá dvě jednání popsaná obětí starosta popřel. Marii Tichákové nepomohl ani další vyslechnutý svědek, obecní radní Antonín Veselský, který se jí při jejím odchodu ze služby ptal na příčinu. Marie Ticháková mu řekla, že ji vyhnala hospodyně, dle své výpovědi to však řekla proto, že se styděla uvést skutečnou příčinu. Státní zastupitelství v Olomouci se seznámilo s provedenými výslechy svědků a trestní stíhání Ondřeje Čepeláka asi po měsíci zastavilo. Případ ale měl překvapivou dohru. Starosta totiž podal na bývalou zaměstnankyni žalobu pro zločin „nařknutí“ dle § 209 tr. z., spáchaný tím, že jej udala pro vymyšlený zločin, a také pro zločin podvodu dle § 197 a § 199 tr. z., protože při proti němu před soudem vědomě křivě svědčila.¹⁰⁾

K podávání žalob pro „nařknutí“ a podvod docházelo při vyšetřování mravnostních zločinů zřejmě poměrně často. Zdá se, že se osoby obviněné z mravnostních deliktů uvedeným způsobem snažily bránit stylem „nejlepší obrana je útok“ a znepříjemnit život obětem, které na ně podaly, nebo by mohly podat, trestní oznámení. Osoby obžalované z „nařknutí“ a podvodu mohly být v případě neúspěchu u soudu odsouzeny i k několika dnům vězení, jako se to stalo služebné Marii Dvořáčkové z Hrubčic, když se ve vesnici odvážila veřejně říct, že ji bývalý zaměstnavatel, rolník Alois Zatloukal, osahával na prsou.¹¹⁾

Krajský soud v Olomouci, který rozhodoval o „nařknutí“ a podvodu, jichž se Marie Ticháková měla údajně dopustit, však na trestní věc pokusu jejího znásilnění nahlížel jinak než státní zastupitelství. Obžalovanou osvobodil, protože nabyl dojmu, že to, co vypověděla u okresního soudu, „...pravda být

10) Viz ZEMSKÝ ARCHIV OPAVA, pobočka Olomouc, fond Krajský soud Olomouc I., sg. Vr 310/98, č. kart. III 679, Ondřej Čepelák a Marie Ticháková – nařknutí z pokusu násilného smilstva a podvod.

11) Viz ZEMSKÝ ARCHIV OPAVA, pobočka Olomouc, fond Krajský soud Olomouc I., sg. Vr 827/12, č. kart. III 741, Alois Zapletal a Aloisie Příkrylová – svedení ke smilstvu. Viz také TAUŠ, K. – JANDOVÁ, A. – ROUBIC, A.: Jmenný a místně – věcný rejstřík...c. d.

a skutečnosti odpovídati může. Opak toho není ničím prokázán, naopak výpovědi obžalované jsou...přesvědčující...". K výpovědi nádeníka Kratochvíla soud odmítl přihlídnout z důvodu jeho zjevné slabomyslnosti a k výpovědi starosty Čepeláka zase proto, že je na věci sám zainteresován a není nestranným svědkem. Marie Ticháková tímto rozsudkem získala satisfakci, ale na věci, že stíhání Ondřeje Čepeláka pro pokus znásilnění bylo zastaveno, to již nic neměnilo.¹²⁾

O rok později projednával olomoucký krajský soud znásilnění dívky mladší než 14 let. Vincencii Královou znásilnil na poli za obcí Toveř 31 letý kolářský pomocník Mikuláš Kozmaška. Výsledky obžalovaného, oběti ani svědků se v trestním spise nedochovaly, takže víme jen to, že soud vyloučil přítomnost veřejnosti z důvodu ochrany „mravopověstnosti“ a že na základě jednomyslného výroku porotců pachatele odsoudil. Kozmaška byl potrestán pěti lety těžkého žaláře, zostřeného jedním postem měsíčně, tedy trestem na dolní hranici zákonné trestní sazby. Za polehčující okolnost soud uznal dosavadní bezúhonnost obžalovaného, přitěžujícím neshledal nic¹³⁾.

Zločin znásilnění zasahoval všechny vrstvy společnosti. V roce 1910 krajský soud na základě anonymního dopisu vyšetřoval znásilnění 23 leté učitelky ručních prací Julie Bezačinské správcem obecní školy v Kožušanech Antonínem Pechou. Ten využíval času, kdy nikdo z jeho rodiny nebyl doma, a chodil do bytu učitelky v prvním patře školy. Přemlouval ji, „aby mu byla po vůli“, říkal jí, že se jí nic nestane a podařilo se mu ji jednak přemlouváním, jednak „skutkem“ přimět k pohlavnímu styku. Bezačinská u soudu vypověděla, že se Pechovi nemohla ubránit, protože byla v bytě sama a také byla velmi nezkušená. K uvedenému jednání došlo v roce 1908 několikrát. Pechova manželka však po nějaké době přistihla manžela, jak schází z prvního patra, v obci se o tom začalo hovořit a věc následně vyšetřovala C. k. okresní školní rada v Olomouci. V průběhu vyšetřování učitelku jistý pan Červinka přemluvil, aby podepsala prohlášení, že vůči ní Pecha nejednal násilně. Říkal jí, že by jinak mohla ztratit práci. Prohlášení tedy podepsala, i když „pravdě úplně neodpovídalo“, jak vypověděla u olomouckého krajského soudu. Také při výslechu u školní rady vypovídala stejně jako v prohlášení, jednak prý ze šetrnosti k Pechovi, jednak proto, že ji Červinka přesvědčoval, že Pecha by byl stejně dán nanejvýš do penze, ale že jí by tato záležitost uškodila. Krajský soud vyslechl ještě jednu svědkyni ohledně chování Antonína Pechy k žákyním ve škole, samotného Pechu, případně Červinku, který působil v Pechův prospěch, ale nevyšlechl. Státní zastupitelství v Olomouci nato trestní stíhání Antonína Pechy zastavilo. Za pouhé přemlouvání učitelky k pohlavnímu styku správce školy samozřejmě stíhán být nemohl, na druhé straně se ale zdá, že v jeho jednání

12) Viz tamtéž, sg. Vr 310/98, č. kart. III 679, Ondřej Čepelák a Marie Ticháková – nařknuti z pokusu násilného smilstva a podvod.

13) Viz tamtéž, sg. Vr 303/98, č. kart. 679, Mikuláš Kozmaška a Vincencie Králová – násilné smilstvo.

určité násilí, ve výpovědi učitelky však blíže nepopsané, bylo obsaženo. Jeho jednání naplnilo minimálně tzv. přečin či přestupek proti mravopočestnosti.¹⁴⁾

C. k. státní zastupitelství v Olomouci zastavilo trestní stíhání rovněž v případě Aloisie Heinzové z roku 1911. C. k. okresní soud v Litovli tehdy vyšetřoval znásilnění 15 leté chůvy dětí jejím zaměstnavatelem Nathanem Auerbachem z Olomouce. Aloisie Heinzová dle své výpovědi procitla v noci ze spánku a uviděla svého zaměstnavatele u sebe v posteli. Brzy nato začala mít zdravotní problémy a v olomoucké nemocnici lékaři konstatovali, že se musela nakazit kapavkou. Soudní znalci, kteří dívku vyšetřovali, však zjistili, že k dokonání pohlavního styku nedošlo, nezjistili žádné oděrky ani škrábnutí, panenská blána zůstala zachována. Tomu, že Auerbach své zaměstnankyně skutečně sexuálně obtěžoval, však nasvědčuje výpověď služebné Berty Dřilové, kterou zaměstnavatel několikrát obtěžoval, takže už po měsíci ze služby raději odešla. Také v tomto případě zde však nějaký mravnostní delikt, případně jeho pokus, přečin či přestupek jistě byl.¹⁵⁾

Okresní soud v Zábřehu vyšetřoval v roce 1910 „zprznění“ a „násilné smilstvo“, které měl spáchat 58 letý hostinský Vojtěch Dvořák z Koloredova. 17 letá Aloisie Purová, dcera pekaře, vypověděla, že s ní ještě před jejím 14. rokem souložil, a to každodenně v kumbálku hostince. Dával jí za to čokoládu a přikazoval jí, aby o tom doma nic neříkala, protože by její rodiče prý byli potrestáni. Vojtěch Dvořák výpověď Aloisie Purové popřel, přiznal jen, že ji přes šaty osahával na prsou. Při dalším výslechu Aloisie Purová svou výpověď v některých podrobnostech změnila. Uvedla, že pohlavní styk neprobíhal vždy ve stoje, že někdy stáli a jindy leželi, buď v kumbálku, nebo v kuchyni a někdy také v hostinci. K pohlavnímu styku údajně docházelo každý druhý den. Změnu výpovědi vysvětlila tím, že při prvním výslechu byla rozrušená z prohlídky soudními lékaři a nemohla si na všechno dobře vzpomenout. Výpověď však částečně změnil i Dvořák, když přiznal, že Purovou osahával na holých prsou. Nicméně tvrdil, že s obětí v kontaktu nebyl, že pečivo, které Aloisie každodenně do hostince nosila, přijímaly buď služky nebo jeho dcera. Aloisie Purová však při konfrontaci s obviněným prohlásila, že Dvořákova dcera od ní brala pečivo jen někdy a služky zřídka. Soudní znalci zjistili, že dívka skutečně není panna, nález ale podle nich neodpovídal jejímu tvrzení, že měla po několik roků každodenně pohlavní styk. Uvedli také, že paměť dívky je neurčitá a že často mění výpovědi. Pravdivost Dvořákovy výpovědi se soud snažil ověřit u jeho bývalých služebných. Služka Anna Hamplová vypověděla, že i Dvořák někdy přebíral pečivo. Rovněž uvedla, že se ji Dvořák pokusil přemluvit, aby řekla u soudu, že pečivo od Purové nikdy nepřebíral. Dokonce psal jejímu otci, aby Annu doprovodil k soudu, a slíboval mu zaplacení cestovních

14) Viz tamtéž, sg. Vr 113/10, č. kart. III 697, Antonín Pecha a Julie Bezačinská – násilné smilstvo. Viz také LEPAŘ, M.: c. d., s. 236 – 243.

15) Viz tamtéž, sg. Vr 658/11, č. kart. III 717, Nathan Auerbach a Aloisie Heinzová – násilné smilstvo. Viz také LEPAŘ, M.: c. d., s. 72, 236 – 243.

nákladů. Ona tam totiž odmítla jít, protože nechtěla vypovídat tak, jak si přál Dvořák. Další služka Marie Sitová vypověděla, že v době příchodu Purové s pečivem Dvořák ještě spával, ale nemohla potvrdit, že to tak bylo vždy. Pečivo údajně přijímala Dvořákova dcera, ona sama nebo jeho manželka, ale také nemohla potvrdit, že to tak bylo vždy a že pečivo někdy nepřijal Dvořák, protože při přebírání pečiva nebyla vždy přítomna. Služka Terezie Müllerová vypověděla, že viděla Dvořáka brát od Purové pečivo. Žofie Dvořáková ovšem tvrdila, že pečivo od Purové odebírala ona, že otec ještě spal, a výpověď Hamplové, že pečivo bral i Dvořák, popřela. V důsledku výpovědi Anny Hamplové rozšířil C. k. okresní soud v Zábřehu vyšetřování proti Dvořákovi také na zločin podvodu. Dvořák výpověď Hamplové popřel, přiznal jen, že jejímu otci zaplatil cestu k soudu, což v pozdější výpovědi zase odmítl. Vyslechnutý otec Anny Hamplové uvedl, že mu dcera o tom, že se ji Dvořák snažil ovlivnit, nic neříkala a tvrdil, v rozporu s první Dvořákovou výpovědí, že mu dceřin bývalý zaměstnavatel za cestu nic nedal. Dalším důležitým svědkem byl 16 letý Otto Merta, který dle výpovědi Aloisie Purové ji a Dvořáka jednou při pohlavním styku zahlédl. Merta vypověděl, že Aloisii Purovou jednou skutečně spatřil v Dvořákově pokoji, ale neviděl, co se mezi nimi odehrávalo. Vypověděl však, že den před jeho předvoláním ho Dvořák navštívil, ptal se ho, „...jestli viděl, že něco dělal s Luisi...“ a říkal mu, „...že má mluvit pravdu a žádné lži.“ C. k. státní zastupitelství v Olomouci však přesto důvod ke stíhání Vojtěcha Dvořáka pro zločiny dle § 127, § 128 ani § 197 a § 199 neshledalo a zastavilo trestní stíhání.¹⁶⁾

U prozkoumaných trestních případů znásilnění nám nemůže uniknout nápadný fakt, že čtyři z pěti případů skončily zastavením trestního stíhání a pouze v jediném byl pachatel C. k. krajským soudem v Olomouci odsouzen. Musíme sice objektivně konstatovat, že obětem mnohdy uškodil stud, svěřit se s tím, co se jim přihodilo, jiné osobě, skutečnost, že se nechaly přesvědčit a přimět, aby neudaly, jak se věc skutečně sběhla, případně fakt, že změnily výpověď, nicméně praxe olomouckého státního zastupitelství vykazovala řadu problematických skutečností. V uvedených případech se například ukázalo, že rozhodnutí o zastavení trestního stíhání se opíralo o výpověď zjevně slabomyslného svědka, že nebyli vůbec vyslechnuti obviněný ani klíčový svědek nebo nebylo zohledněno významné ovlivňování svědků obviněným či jinou osobou. Je také otázkou, zda státní zastupitelství v případech neprokázání znásilnění nemělo stíhat některý jiný mravnostní delikt, přečin nebo přestupek.

Problematické se zdá být i rozhodování krajského soudu o vině dalším často vyšetřovaným deliktem, zločinem „zprznění“. V roce 1910 podala Štěpánka Dopitová trestní oznámení na 51 letého rozvedeného nemajetného nádeníka Aloise Navrátila, už dříve trestaného třemi měsíci vězení za

16) Viz tamtéž, sg. Vr 1408/10, č. kart. III 705, Aloisie Purová a Vojtěch Dvořák – násilné smilstvo, zprznění, a podvod.

nebezpečné vyhrožování, pro pohlavní zneužití její čtyřleté dcery Růženy. Matka u Městské rady v Prostějově vypověděla, že dcera byla na návštěvě u babičky, která bydlí ve společném bytě s obviněným. Když pro ni přišla, uviděla na zemi ustláno, rozčileného zdvihajícího se obviněného a ustrašené dítě s pomačkanými šatičkami. Také se jí zdálo divné, že jsou zastřená okna. Dcera držela v rukou cukrovinky a rohlík a přiznala se, že je dostala od Navrátila. Ten se nakonec po dlouhém zapírání přiznal, že se dotkl přirození dítěte, ale prý jen žertem. Před okresním soudem v Prostějově obviněný tvrdil, že se přirození dítěte dotkl jen jednou prstem, když mu Růžena řikala, že se včera koupala a ukazovala mu bříško. Při dalším výslechu uvedl, že byl tehdy podnapilý a že už neví, zda u něj dítě leželo. Růžena ale vypověděla, že jí dával prst do přirození vícekrát, když nebyla babička doma. Znovu vypovídala i matka Růženy, která uvedla, že se cestou domů dcery dvakrát ptala, co jí Navrátil dělal, a ta se rozplakala. Až doma pak řekla otci, že jí obviněný dával prst do přirození a že to s ní dělal vícekrát. Také otci řekla, že ji to velice bolelo, „když jí tam dával nechtiska“ a že jí vždy říkal, aby o tom nikomu nepovídala. U soudu dítě prohlédli lékaři. Nezjistili žádné poranění, pouze zarudlost u panenské blány a u ústí močové trubice. Znamky násilného vpravení prstu či mužského údu do rodidel neshledali, zarudlost dle nich mohla být způsobena vytíráním šatem nebo vlastním prstem dítěte. Uvedli, že je možné, že pokus vpravit prst do rodidel se stal, ale nenašli známky tomu nasvědčující. Babička Růženy vypověděla ve shodě s obviněným, že mu peníze dala ona sama, aby dítěti koupil rohlík. C. k. státní zastupitelství v Olomouci se po seznámení se se spisy rozhodlo podat na Navrátila obžalobu pro zločin „zprznění“. Při hlavním líčení u krajského soudu se Růžena dala do pláče, řekla, že obžalovanému neukazovala bříško a že jí nesáhl mezi nožičky, jak tvrdil obžalovaný, pak uvedla, že to dělal často. Soud posléze konstatoval, že se přes veškerou námahu nemohl s dítětem přesně dorozumět a vynesl zprošťující rozsudek. Odůvodnil to tím, že Růženině výpovědi nemohl přiložit žádnou váhu, protože nemá pojem o významu a důležitosti své svědecké výpovědi. Za irrelevantní označil i výpověď matky, neboť podle něj vypovídala jen to, co se dozvěděla od dcery. O správnosti a pravdivosti tohoto odůvodnění rozsudku lze pochybovat, neboť matka nevypovídala pouze o faktech, která se dozvěděla od dcery, ale i o tom, co viděla na vlastní oči. S důležitými skutečnostmi zastřených oken, rozčilení přistiženého Navrátila a detailního vyprávění dítěte se C. k. krajský soud v Olomouci adekvátně nevypořádal.¹⁷⁾

Z výpovědi oběti a svědkyň v trestních případech některých mravnostních deliktů vyplývá, že mnohé služebné byly vystaveny sexuálnímu obtěžování svých zaměstnavatelů. Jednu ze skutkových podstat, která umožňovala uvedené jednání postihovat, představoval zločin „svedení ke smilstvu“. Jak už jsem výše uvedla, možnost postihu ale značně omezil judikát Nejvyššího

17) Viz tamtéž, sg. Vr 72/10, č. kart. III 697, Růžena Dopitová a Alois Navrátil – zprzně-ní.

zrušovacího soudu ze dne 2. října 1915. V roce 1912 však ještě Okresní soud v Prostějově a Státní zastupitelství v Olomouci nepochybovaly o tom, že v jednání 42 letého ženatého rolníka Aloise Zapletala lze tento zločin spatřovat. 17 letá svobodná služebná Aloisie Příkrylová u okresního soudu vypověděla, že s ní její zaměstnavatel dne 30. 11. 1911, když jeho manželka nebyla doma, proti její vůli souložil. Odstrkovala jej a prosila, aby ji nechal, nemohla se mu však ubránit. Brzy nato se svěřila tetě, porodní babičce, že nemá měsíčky, a ta ji už u Zapletala, o němž bylo známo, že obtěžuje služebné, nechťela nechat, takže od Nového roku ze služby odešla. V únoru 1912 po pádu z pater se slámou údajně potratila a musela být zavezena do nemocnice. Nová zaměstnavatelka Krejčířiková se jí tam přišla zeptat, s kým byla těhotná, protože měli s manželem zato, že pobyt v nemocnici nemají platit oni, ale ten, s kým otěhotněla. Příkrylová se jí přiznala, že otěhotněla se Zapletalem a údajně to řekla i lékařům v nemocnici. U soudu vypověděla, že ji tento zaměstnavatel již v létě 1910 osahával na prsou. Porodní babička Tománková při výsledku potvrdila, že se jí Aloisie svěřila, že nemá měsíčky, nevěděla už ale, kdy přesně jí to řekla. Tománková, která Aloisii po úrazu prohlížela, měla zato, že Aloisie tehdy skutečně potratila. Příkrylová však v dalších výpovědích uvedla, že v prosinci i v lednu měsíčky měla, čímž tvrzení o svém těhotenství zpochybnila. Soudní lékaři nadto po jejím vyšetření zjistili, že se o dokonanou soulož nejednalo, nezjistili totiž žádnou trhlínu na panenské bláně. Podle nich mohlo jít o pokus soulože. Výpověď Aloisie Příkrylové dále zpochybnila výpovědi lékařů z nemocnice v Prostějově. Ti tvrdili, že v nemocnici nekrvácela a že jim o vynechání měsíčeků ani o potratu nic neřekla. Podle jejich názoru o těhotenství a potrat nešlo. Je ale otázkou, zda se například nechťeli krýt před trestním stíháním za neoznámení podezřelého potratu úřadu, zaměstnavatelka Krejčířiková tvrdila, že lékaři mluvili o tom, že jde o potrat. Při vyšetřování vyšla najevo snaha obžalovaného a jeho manželky působit na svědky. Krejčířiková vypovídala o snaze Zapletala ovlivnit Otilii Mádrovou, která měla u soudu říct, že v době, kdy mělo dojít k souloži, spala s Aloisii Příkrylovou v síni, nakonec však dané tvrzení odvolala. Zapletalova manželka se pokusila prostřednictvím Anny Pospíšilové ovlivnit bývalou služku Marii Dvořáčkovou, kterou Zapletal také kdysi osahával. Zapletalová jí po Pospíšilové vzkázala, aby u soudu mluvila ve smyslu, že nešlo o nic hrozného, aby „to zamluvila“. Zapletal výpověď Příkrylové popřel, soud ale zjistil, že již před několika lety přinutil k souloži jinou služebnou, která pak porodila jeho nemanželské dítě. Zapletalova manželka tvrdila, že mimo dům byla jediné 9. 12., ale Příkrylová trvala na tom, že k souloži došlo, když nebyla hospodyně doma, ale v listopadu. Bývalé služby Marie Hrabalová a Aloisie Ševčíková vypověděly, že si nevšimly, že by si hospodář vůči Aloisii Příkrylové něco nemravného dovolil. Obžalovaného nakonec krajský soud osvobodil kvůli nedostatku důkazů. Rozhodl se uvěřit tvrzení Zapletalové, že po odchodu služebné Ševčíkové spávala s Příkrylovou v síni nejdříve ve dcera Zapletalových a pak Otilie Mádrová, které by musely o údajné

souloží vědět, a také výpovědím lékařů. Příkrylovou soud označil za osobu „málo pravdomluvnou“ – zejména kvůli tomu, že při hlavním líčení odvolala osahávání hospodářem už v roce 1910. Dále také uvedl, že jasně nevyplývá, že se Zapletalovi snažili působit na svědky. Uvedené závěry soudu jsou vzhledem k výše vyličenému vyšetřování značně problematické, na druhou stranu svůj neúspěch ve věci způsobila neurčitou výpovědí, její změnou a zřejmě i snahou některé věci zatajit, také sama oběť.¹⁸⁾

Trestní zákon z roku 1852 obsahoval klasické, kvalitním způsobem formulované mravnostní zločiny, které jsou v převážně většině trestné dodnes. Některé skutkové podstaty zločinů byly samozřejmě dobově podmíněné. Mravnostní delikty, ve společnosti velmi četné, se neprokazovaly snadno. Přími svědci většinou neexistovali, pokud ovšem pachatele někdo při činu nevyrušil. U případů mravnostních deliktů měly velký význam znalecké posudky lékařů, pokud však od zločinu uběhla delší doba, znalecký posudek, například ohledně potratu, majícího doložit těhotenství znásilněné oběti, již nebyl průkazný. Obětem škodil stud svěřit se s tím, co se jim přihodilo, třetí osobě, potenciálnímu svědkovi, naopak za pachatele se stavěla jeho rodina, která spolu s pachatelem ovlivňovala svědky a samozřejmě vypovídala v pachatelův prospěch. Pro mravnostní delikty bylo poměrně typické podávání žalob z „nařknutí“ a podvodu, kterými se obviněné osoby snažily bránit a zároveň znepřijemňovali obětem život.

Ze vzorku prozkoumaných trestních případů je zjevné, že trestní stíhání pro mravnostní delikty bylo ve sledovaném období až příliš často C. k. státním zastupitelstvím v Olomouci zastaveno, a to v rozporu se skutečnostmi, že důležití svědkové vypovídali v neprospěch obviněného a že existovaly zřetelné indicie o ovlivňování svědků obviněným, případně jeho rodinou. Jindy překvapí, že státní zastupitelství opomenulo žádat soud o výslech samotného obviněného či významného svědka. Není také zřejmé, zda se v případě neprokázání znásilnění státní zastupitelství rozhodlo stíhat alespoň jiný, evidentně existující mravnostní delikt, přečin nebo přestupek. Praxe C. k. krajského soudu v Olomouci při rozhodování o vině mravnostními zločiny vykazuje také mnohé problematické rysy. Soud například příliš dobře neovládal schopnost vyslýchat malé dítě, zarážející je, že nepřikládal důležitost výpovědi matky dítěte coby očitého svědka, jindy se rozhodl věřit svědkům, kteří ovlivňovali jiné svědky, a přitom byli na věci osobně zainteresováni, ze změny výpovědi oběti usuzoval ihned na její nedůvěryhodnost. Někdy se však krajský soud za oběť postavil, i když se to stalo až ve fázi jejího stíhání za „nařknutí“ a podvod. Role okresních soudů byla omezena na vyslýchání svědků, často však dávaly podnět k rozšíření obvinění na zločin podvodu v případech zjištěných ovlivňování

18) Viz tamtéž, sg. Vr 827/12, č. kart. III 741, Alois Zapletal a Aloisie Příkrylová – svedení ke smilstvu.

svědků, pro která ale státní zastupitelství obžaloby nepodávalo, což odůvodňovalo údajnou nižší intenzitou tohoto ovlivňování.

Pachatelé byli zpravidla starší než jejich oběti. Jednalo se o osoby zneužívající svého postavení zaměstnavatele, nadřízeného či odběratele zboží oběti. Oběťmi „zprznění“ se stávaly děti v rodině nebo nedospělé dívky přicházející do pracovního kontaktu s pachatelem, oběťmi znásilnění a „svedení ke smilstvu“ typicky, byť ne výlučně, mladistvé zaměstnankyně – služky u rolníků nebo ve městě. Šlo o osoby v sexuálních vztazích nezkušené, jež byly vystaveny sexuálnímu obtěžování svých zaměstnavatelů. Většinou se s tímto nikomu nesvěřily. Jen některé našly odvahu odejít včas ze služby nebo se daným útokům ubránily.

Mgr. Bc. Lucie Bendová Bednářová
Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Komparácia systémov trestov platných a účinných na území Slovenskej republiky

Henrich Ostertag, Marcela Tóthová

Abstrakt:

V predkladanom článku sa zaoberáme vývojom a stručnou komparáciou systémov trestov, ktoré boli platné a účinné na území Slovenskej republiky od roku 1950 až po súčasnosť. Z pohľadu relevantných právnych predpisov sa venujeme prístupom k definovaniu pojmu trestný čin, účelu trestu v jednotlivých obdobiach, systému trestov, ich štruktúre a zloženiu. Stručne sa zaoberáme povahou a možnosťami ukladania jednotlivých trestov. Po stručnom historickom exkurze zdôrazňujeme aktuálnu právnu úpravu týchto otázok.

Abstract:

The present article deals with the development and a brief comparisons of punishment systems, which was valid and effective in Slovak republic from 1950 to the present. From view of relevant legislation we approach to the definition of the offense, the purpose of punishment in different periods, punishment systems, their structure and composition. In short we are dealing with the nature and possibilities of punishment. After a brief historical excursion we emphasize the current regulation of there issues.

Kľúčové slová:

trest, systém trestov, hierarchia trestov, účel trestu, hlavné tresty, vedľajšie tresty, alternatívne tresty.

Key words:

punishment, punishment system, a hierarchy of penalties, the purpose of punishment, major penalties, minor sentences, alternative punishments.

1. Pojem trest a systém trestov

Trest ako taký predstavuje neodmysliteľnú súčasť trestného práva. Jeho význam v oblasti trestného práva je zdôraznený aj tým, že ho možno považovať

za jeden z kľúčových, ústredných pojmov. Z historického pohľadu sa trestanie konania, ktoré odporuje aktuálne platným a účinným spoločenským normám spája so vznikom ľudskej spoločnosti. Využívané systémy trestov prešli náročným historickým vývojom, pričom jednotlivé systémy sú odlišné vzhľadom na obdobie a úroveň rozvoja spoločnosti, ako aj vzhľadom na geografickú lokalizáciu. Pre historický vývoj je typický postupný prechod od najprimitívnejších, striktných a veľmi prísnych systémov až po moderné, humánne a miere protiprávneho konania primerané systémy.

V predkladanom článku sa zaoberáme systémami trestov, ktoré sa na našom území postupne aplikovali od roku 1950 až po súčasnosť a stručne sa venujeme aj ich vzájomnej komparácii. Poukazujeme na ich štruktúru, hierarchiu a tiež na vzájomné vzťahy medzi jednotlivými trestami. Uvádzané systémy pritom posudzujeme v časovom kontexte ich skutočnej aplikácie a zo súčasného pohľadu.

2. Systém trestov podľa zákona č. 86/1950 Zb.

Proces rekodifikácie trestného práva v podmienkach Československej republiky bol završený až prijatím zákona č. 86/1950 Zb. z 12. júla 1950 s účinnosťou od 1. augusta 1950 (ďalej len „Trestný zákon“) a zákona č. 87/1950 (Trestný poriadok). Tieto novoprijaté zákony nahradili všetky v oblasti trestného práva dovtedy aplikované zákonné články a definitívne odstránili aj dualizmus recipovaného rakúskeho a uhorského práva, ako aj práva všeobecného a vojenského.¹⁾ Nadväzovali pritom na Ústavou z 9. mája 1948 zavedenú zásadu *nulla poena sine lege* a inkorporovali tiež zásadu *nullum crimen sine lege*.

Pri definovaní pojmu trestný čin tu zákonodarcu vychádzal z materiálneho prístupu, ktorý zdôrazňoval celospoločenskú nebezpečnosť konania, ktoré možno považovať za trestný čin. Systém trestov (§ 18 Trestného zákona) v sebe subsumoval dve skupiny trestov a to tresty hlavné (§ 18 ods. 1) a tresty vedľajšie (§ 18 ods. 2).

Hlavné tresty sa označovali ako tresty samostatné, keďže ich uloženie prichádzalo do úvahy samostatne bez ďalšieho. Z hľadiska hierarchie boli jednotlivé tresty usporiadané podľa kritéria závažnosti od najprísnejšieho po najmenej prísny trest. Za hlavné a teda samostatne ukladané tresty sa považovali:

- a.) trest smrti,
- b.) trest odňatia slobody a
- c.) nápravné opatrenie.

1) Vojáček, L., Schelle, K.: Právní dějiny na území Slovenska. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 410

Vtedajšie ekonomické a majetkové pomery v spoločnosti spôsobili, že za hlavný trest nebol považovaný trest peňažný. Tento trest nemohol byť ukladaný komukoľvek, ale bol vyčlenený len pre majetné vrstvy obyvateľstva. Jeho zaradením k trestom vedľajším sa sledoval cieľ, aby sa finančne dobre zabezpečené vrstvy obyvateľstva nemohli „vyplatiť“ z akéhokoľvek trestného činu a museli rovnako niesť zodpovednosť za svoje pre spoločnosť nebezpečné konanie.

Vedľajšie tresty svojim počtom jednoznačne prevažovali nad trestami hlavnými. Ako už aj ich označenie „vedľajšie tresty“ napovedá, mali subsidiárnu povahu vo vzťahu k trestom hlavným. Nebolo ich teda možné uložiť samostatne, ale len popri niektorom z uvedených hlavných trestov. Ani napriek uplatňovaniu uvedeného pravidla ich však nemožno degradovať na pozíciu menej významných trestov, hoci jednoznačne možno uviesť, že odsúdeného postihovali podstatne menej citelnejšie ako tresty hlavné. Za vedľajšie tresty sa považovali:

- a) strata štátneho občianstva,
- b) strata čestných občianskych práv,
- c) vylúčenie z vojska,
- d) strata vojenskej hodnosti,
- e) prepadnutie majetku,
- f) peňažný trest,
- g) zákaz činnosti,
- h) vyhostenie,
- i) zákaz pobytu,
- j) uverejnenie rozsudku,
- k) prepadnutie veci.

Jednotlivé tresty, či už hlavné alebo vedľajšie, sledovali predovšetkým ochranu ľudovo – demokratickej republiky, ktorá sa na nasledujúcich 40 rokov stala celospoločenskou vedúcou ideou. Reflektovali pritom tiež trend vysokých trestných sadzieb. Pri jednotlivých trestoch navyše zákonodarca určil veľmi široké rozpätie, v rámci ktorého mohol byť trest ukladaný (trestnú sadzbu), aby súd mal možnosť zohľadniť nie len okolnosti spáchania trestného činu, ale aj pôvod, majetkové a politické pomery páchatelia. Túto skutočnosť zmenil až zákon č. 63/1956 Zb. z 19. decembra 1956, ktorým sa menil a dopĺňal Trestný zákon č. 86/1950 Zb. Táto novela nie len že odstránila nepriemerné tvrdé tresty, no tiež transformovala trest smrti do podoby „trestu alternatívneho s trestom odňatia slobody na 25 rokov.“²⁾

2) Glogara, R. a kol.: Trestný zákon. Komentár k zákonu č. 86/1950 z 12. júla 1950 v znení zákona č. 63/1956 Zb. Bratislava: Osveta, 1959, s. 132

3. Systém trestov podľa zákona č. 140/1961 Zb.

Trestný zákon z roku 1950, ktorý bol len dvakrát novelizovaný, bol s účinnosťou od 1. januára 1962 nahradený novým Trestným zákonom č. 140/1961 Zb. Napriek viacerým významným novelizáciám, zostal na našom území platný a účinný až do 31. decembra 2005.

V pôvodnom znení tento zákon v § 29 umožňoval uloženie výnimočného trestu, trestu smrti, avšak len za splnenia podmienok, že stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť je vzhľadom na obzvlášť zavrhnutiahodný spôsob vykonania činu, na obzvlášť zavrhnutiahodnú pohnútku alebo na obzvlášť ťažký a ťažko napravitelný následok mimoriadne vysoký a

- a) uloženie trestu vyžaduje účinná ochrana spoločnosti, alebo
- b) ak nie je nádej, že by na páchatel'a bolo možno trestom výchovne pôsobiť.

Vojakovi bolo možné tento trest uložiť, ak taký čin spáchal za brannej pohotovosti štátu alebo za bojovej situácie, ak týmto činom boli zmarené alebo podstatne ohrozené bojové akcie, zvýšenou mierou ohrozená kázeň alebo poriadok v ozbrojených silách či v ozbrojenom zbore. Uloženie tohto trestu neprichádzalo do úvahy pri tehotnej žene a ani osobe v čase spáchania činu mladšej ako 18. rokov veku (t.j. mladistvému). Trest smrti v sebe obsahoval aj trest straty čestných titulov a vyznamenaní a straty vojenskej hodnosti. Inak popri treste smrti nebolo možné uložiť žiaden iný trest s výnimkou trestu prepadnutia majetku. Za spôsob vykonania bolo určené obesenie a za vojnového stavu zastrelenie odsúdeného.

Reflexia medzinárodných záväzkov mala za následok, že s účinnosťou od 1. júla 1990 bol novelou Trestného zákona č. 75/1990 Zb. výnimočný trest smrti zrušený a nahradený výnimočným trestom odňatia slobody v trvaní od 15 do 25 rokov a na doživotie.

Po viacerých novelizáciách, v končenej podobe z konca roku 2005 Trestný zákon pri definovaní pojmu trestný čin (§ 3) už, v porovnaní s predchádzajúcim zákonom, nezvolil čisto materiálny prístup, ale priklonil sa k prístupu materiálno – formálnemu. Trestným činom bol čin pre spoločnosť nebezpečný (materiálny prístup), no zároveň musel napĺňať znaky uvedené v zákone (formálny prístup). Stupeň nebezpečnosti sa podľa § 3 ods. 4 posudzoval vzhľadom na význam chráneného a činom dotknutého záujmu, na spôsob vykonania činu, jeho následky, okolnosti, za ktorých bol spáchaný, mieru zavinenia, osobu páchatel'a a jeho pohnútku.

Účelom trestu (§ 23) bola predovšetkým ochrana spoločnosti pred páchatel'mi trestných činov (ochranná funkcia), no aj potreba zabrániť im v páchaní trestnej činnosti (represívna zložka trestu) a vychovávať ich k tomu, aby viedli riadny život (individuálna prevencia) a takto výchovne pôsobiť aj na

ostatných členov spoločnosti (generálna prevencia). Výkonom trestu však nemela byť ponížená ľudská dôstojnosť.

V § 27 bol obsiahnutý systém trestov, ktoré sa už nečlenili na tresty hlavné a vedľajšie. Systém trestov, ktorých uloženie prichádzalo do úvahy pozostával z trestu:

- a) odňatia slobody,
- b) straty čestných titulov a vyznamenaní,
- c) straty vojenskej hodnosti,
- d) zákazu činnosti,
- e) prepadnutia majetku,
- f) peňažného trestu,
- g) prepadnutia veci,
- h) vyhostenia,
- i) zákazu pobytu.

Uloženie každého z uvedených trestov prichádzalo do úvahy samostatne, pričom bola možná aj ich vzájomná kombinácia. Ak skutková podstata trestného činu uvedená v osobitnej časti zákona umožňovala uložiť za konkrétny trestný čin aj viaceré tresty, súd mal možnosť rozhodnúť, či každý z týchto trestov uloží samostatne alebo ich (resp. niektoré z nich) uloží popri sebe. Popri treste, ktorý bol uvedený v konkrétnej skutkovej podstate však súd mal možnosť uložiť aj ktorýkoľvek trest zo systému trestov v § 27. Trest vyhostenia a zákazu pobytu bolo možné uložiť samostatne, aj keď zákon v osobitnej časti ich uloženie nestanovoval. Uloženie trestu prepadnutia majetku vylučovalo uloženie peňažného trestu.

Za výnimočný trest sa považoval trest odňatia slobody od 15 až na 25 rokov a tiež trest odňatia slobody na doživotie. Uloženie výnimočného trestu bolo možné len za podmienky, že to zákon vo všeobecnej alebo osobitnej časti priamo umožňoval.

4. Systém trestov podľa zákona č. 300/2005 Z.z.

Rekodifikačné práce v oblasti trestného práva vyvrcholili v roku 2005 prijatím nového Trestného zákona (zákon č. 300/2005 Z.z., ďalej len „TZ“) a naň nadväzujúceho Trestného poriadku (zákon č. 301/2005 Z.z., ďalej len „TP“), zhodne s účinnosťou od 1. januára 2006.

Napriek tomu, že dôvodová správa uvádzala, že pri definovaní pojmu trestný čin bol využitý prístup formálny, v skutočnosti možno hovoriť o formálnom prístupe s prvkami materiálneho. Za trestný čin (§ 8 TZ) je síce považovaný protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v zákone, ak tento nestanovuje

niečo iné (formálny prístup), no zohľadňovanie spoločenskej nebezpečnosti resp. miery závažnosti činu pre spoločnosť sa premietla do tzv. materiálneho korektívu prečinu.

Priamo v § 31 TZ bol zakotvený dualistický systém sankcií, podľa ktorého za sankciu považujeme trest a taktiež aj ochranné opatrenie. „Trest je opatrením štátneho donútenia, právnym následkom trestného činu, ktorý súd ukladá páchatelovi v mene štátu, na základe zákona a páchatelovi spôsobuje určitú ujmu na jeho právach.“³⁾ V treste je zároveň obsiahnuté aj vyslovenie morálneho odsúdenia nad páchatelom zo strany spoločnosti. Toto opatrenie štátneho donútenia má však povahu *ultima ratio* a teda jeho využitie prichádza do úvahy až vtedy, ak nie je možné pomocou miernejších prostriedkov dosiahnuť súlad správania sa s právom. V súlade so zásadou personality je ho možné uložiť výhradne páchatelovi trestného činu. Formulovala sa aj požiadavka minimalizácie vplyvu trestu na rodinných príslušníkov odsúdeného a jemu blízke osoby.⁴⁾ V súlade s kľúčovou zásadou trestného práva *nulla poena sine lege* sa trest ukladá výlučne na základe zákona. Páchatelovi je pritom možné uložiť len taký druh trestu, ktorý je uvedený v TZ účinnom v čase spáchania činu a len v takej výmere, ktorá je v ňom tiež uvedená. Výnimkou je obligatórne použitie retroaktivity v prospech páchatel'a v prípade, ak by novšia trestnoprávna úprava bola ako celok pre páchatel'a priaznivejšia. Pokračovaním zásady *nulla poena sine crimine* sa vyjadruje, že kde niet trestného činu, nemôže nasledovať ani trest. Znova sa zdôrazňuje, že trest môže byť výlučne následkom trestného činu. Oprávnenie ukladať tresty za spáchané trestné činy prináleží výlučne súdu a teda žiaden iný orgán štátu nemá toto oprávnenie.

Samotný trest je definovaný ako ujma na osobnej slobode, na majetkových alebo iných právach odsúdeného.⁵⁾ TZ s cieľom zabránenia neodôvodnenej kumulácii trestov rovnakej či obdobnej povahy v § 34 ods. 4 TZ obsiahne zásadu nezlučiteľnosti trestu. Podstata zásady ne bis in idem spočíva v tom, že ak je určitá okolnosť zákonným znakom trestného činu, nie je možné ju považovať ani za pofahčujúcu ani za priťažujúcu okolnosť, keďže páchatel môže byť za naplnenie určitého znaku skutkovej podstaty postihovaný len raz.

Konkrétna výmera trestnej sadzby je závislá od miery narušenia chráneného záujmu, od doterajšieho života páchatel'a, jeho zdravotného stavu, rodinného a pracovného prostredia a tiež záruk resocializácie, ktoré poskytujú. Zásada humanizmu sa prejavuje v tom, že páchatelovi trestného činu má

3) Ivor, J., Záhora J.: Repetitórium rekodifikovaného trestného práva. Piate vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2009, s. 52

4) Podľa §127 ods. 4 TZ sa blízkou osobou na účely TZ rozumie príbuzný v priamom pokolení, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec a manžel; iné osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere sa pokladajú za navzájom blízke osoby len vtedy, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pocítovala ako ujmu vlastnú.

5) §31 ods. 2 TZ

uložený trest spôsobovať len takú ujmu, ktorá je nevyhnutná pre dosiahnutie účelu trestu. Na rozdiel od českej právnej úpravy (zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákonník), u nás ostal účel trestu vyjadrený výslovne v § 34 ods. 1 TZ. Vždy je tak potrebné prihliadať na skutočnosť, či konkrétny trest pri konkrétnom páchatel'ovi spĺňa všetky požiadavky účelu trestu. Nevytvára sa tak priestor pre diferenciáciu požiadaviek obsiahnutých v účele trestu a ani pre jeho individualizáciu.⁶⁾ Podľa § 34 ods. 1 TZ má trest zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatel'om tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a tiež vytvorí podmienky pre jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov. Trestom sa podľa druhej vety prvého odseku vyjadruje aj morálne odsúdenie zo strany spoločnosti nad páchatel'om ako takým a tiež nad jeho konaním. Účelom trestu je teda v prvom rade ochrana spoločnosti pred páchatel'mi trestných činov (ochranná funkcia trestu) a tiež potreba zabrániť páchatel'ovi v páchaní ďalšej trestnej činnosti (represívna zložka trestu), zároveň je však nevyhnutné vytvoriť podmienky na prevýchovu odsúdeného k tomu, aby nepokračoval v trestnej činnosti, ale viedol riadny život (individuálna prevencia) a tiež odradiť ostatných, potenciálnych páchatel'ov od páchania trestnej činnosti (generálna prevencia).

„Systém trestov by sa dal definovať ako usporiadanie (hierarchia) jednotlivých druhov trestov podľa závažnosti, podľa postihovaných záujmov a vzájomné vzťahy a väzby medzi jednotlivými trestami“.⁷⁾ V súlade so zásadou nulla poena sine lege TZ v § 32 obsahuje taxatívny výpočet trestov, ktorých uloženie prichádza do úvahy. Systém trestov tvorí:

- a) trest odňatia slobody,
- b) trest domáceho väzenia,
- c) trest povinnej práce,
- d) peňažný trest,
- e) trest prepadnutia majetku,
- f) trest prepadnutia veci,
- g) trest zákazu činnosti,
- h) trest zákazu pobytu,
- i) trest straty čestných titulov a vyznamenaní,
- j) trest straty vojenskej a inej hodnoty,
- k) trest vyhostenia.

6) Bližšie pozri Pleva, J.: K některým aspektům ukládání trestů podle nové právní úpravy. In Státní zastupitelství č. 11/2009. Praha: Novatrix s.r.o.

7) Ivor, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 357.

Podľa názoru prof. Ivora je možné za samostatný trest považovať aj trest odňatia slobody na doživotie (§ 47 ods. 1 a 2 TZ), podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody (§ 49 TZ) a podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom (§ 51 TZ). Jednotlivé tresty obsiahnuté v systéme trestov je možné členiť podľa toho, na akých právach odsúdeného postihujú, či sa ukladajú samostatne alebo len popri inom treste, podľa určitosti uloženej sankcie, podľa toho, či sa ukladajú s náhradným trestom alebo bez neho, podľa toho, či trest možno uložiť každému páchateľovi alebo len určitej skupine osôb a tiež podľa veku páchateľa. Systém trestov ukladaných mladistvým je taxatívne špecifikovaný v §109 TZ.⁸⁾

Hierarchia trestov v rámci systému trestov ukladaných dospelému páchateľovi nie je náhodná. Na prvý pohľad je zrejmé, že usporiadanie trestov je závislé od významu a intenzity zásahu do základných ľudských práv a právom chránených záujmov a od okruhov práv, ktoré sú trestom postihované. Z tohto pohľadu je trest odňatia slobody považovaný za najintenzívnejší a najcitlivejší zásah do práva človeka na osobnú slobodu, súkromie, slobodu pohybu i pobytu a celý rad ďalších práv. Nasledujú za ním tresty, ktoré taktiež postihujú osobnú slobodu, no v podstatne menšej intenzite a je možné ich považovať za alternatívy trestu odňatia slobody (trest domáceho väzenia a trest povinnej práce). Ďalej je uvedená trojica trestov, ktoré postihujú majetok páchateľa. Majetok je spoločnosťou považovaný za nižšiu hodnotu ako osobná sloboda a teda zásah do majetkových práv je menej intenzívnym ako zásah do osobnej slobody, ako pozbavenie a obmedzenie osobnej slobody. Na prvom mieste (z tejto trojice majetkových trestov) je trest peňažný. Nasleduje za ním trest prepadnutia majetku a trest prepadnutia veci. Z hľadiska intenzity postihu na majetku však možno za intenzívnejší považovať práve trest prepadnutia majetku, keďže jeho podstatou je prechod vlastníckeho práva k majetku odsúdeného ako celku úradným výrokom v deň právoplatnosti rozsudku na štát (§ 58 ods. 1 TZ) alebo prechod vlastníckeho práva k časti majetku, ktorá je súdom určená (§ 58 ods. 2 TZ). Navyše uloženie tohto trestu predstavuje výnimku z ústavného princípu nedotknuteľnosti majetku, ktoré je zároveň základným ľudským právom. Z hľadiska intenzity zásahu môže nasledovať trest prepadnutia veci alebo peňažný trest. V konkrétnom prípade to, ktorý z majetkových trestov je najintenzívnejším zásahom, bude závislé od výšky peňažného trestu, ktorý bude uložený a od hodnoty veci, ktorej sa prepadnutie bude týkať. Za majetkovými trestami nasledujú dva tresty, ktoré znova postihujú osobnú

8) Mladistvému môže súd uložiť len:

- a) trest povinnej práce
- b) peňažný trest
- c) trest prepadnutia veci
- d) trest zákazu činnosti
- e) trest vyhostenia
- f) trest odňatia slobody

slobodu odsúdeného. Ide o trest zákazu činnosti a trest zákazu pobytu. Typickým znakom, ktorým je možné odôvodniť zaradenie týchto dvoch trestov až za majetkové tresty je, že sú podľa dikcie § 61 a § 62 TZ ukladané len fakultatívne. V konkrétnom prípade ich podľa svojej úvahy súd môže a nemusí uložiť. Za nimi nasledujú dva nesamostatné tresty, ktoré je možné uložiť len popri inom treste a to trest straty čestných titulov a vyznamenaní a trest straty vojenskej a inej hodnoty. Navyše je ich možné uložiť len osobám, ktoré disponujú čestnými titulmi, vyznamenaniami, vojenskými a inými hodnosťami, ktoré môžu stratiť. Posledným je trest vyhostenia. Vo svojej podstate je to fakultatívny trest. Aj týmto trestom sa však postihuje osobná sloboda, sloboda pohybu a pobytu osoby, ktorá má byť na základe právoplatného rozsudku, ktorým sa tento trest ukladá, vyhostená. Pritom TZ (§ 65) je jedným zo zákonov, ktoré realizujú ústavnú zásadu, že len zákon stanovuje prípady, kedy je možné cudzinca vyhostiť. Nepochybne ide o veľmi závažný zásah do osobnej slobody, slobody pohybu a pobytu, ktorý sa však môže dotýkať tiež len výrazne zúženého okruhu osôb. O myšlienke, že uvedená hierarchia odráža závažnosť, intenzitu a oblasti, do ktorých jednotlivé tresty zasahujú a teda, že je usporiadaná od najprisnejších trestov po najmenej prísne, možno polemizovať a to aj vzhľadom na zaradenie trestu prepadnutia majetku v rámci majetkových trestov a trestu vyhostenia až za fakultatívne majetkové a nesamostatne ukladané tresty. Okrem toho je potrebné zdôrazniť aj individuálnosť dopadu a význam sankcie pre odsúdeného. Ako vyplýva z viacerých prieskumov a odborných názorov štátnych zástupcov v Českej republike, v konkrétnom prípade nemusí byť za najintenzívnejší zásah považovaný práve nepodmienečný trest odňatia slobody, ale napríklad niektorý (všeobecne považovaný za miernejší) z majetkových trestov.⁹⁾

Systém trestov ukladaných mladistvému páchatelovi je determinovaný tým, že trest odňatia slobody prichádza do úvahy len ako *ultima ratio*, ak iné opatrenia a uložené tresty nevedú k náprave páchatel'a. Uprednostňujú sa tak iné tresty a odrazom toho je aj uvedená hierarchia, v rámci ktorej sa trest odňatia slobody nachádza až na poslednom mieste.

V porovnaní s predošlou právnou úpravou boli do systému trestov doplnené dva alternatívne tresty - trest domáceho väzenia a trest povinnej práce. „Je to výrazom depenalizácie, čo súdom vo zvýšenej miere umožňuje ukladať aj iné tresty ako trest odňatia slobody.“¹⁰⁾ Posilňuje sa tiež koncepcia, že trest odňatia slobody je *ultima ratio*.

Podstata alternatívnych trestov spočíva v možnosti voľby medzi trestom odňatia slobody a trestami, ktoré sú jeho alternatívou. Ide o tresty, ktoré

9) Pleva, J.: Několik úvah nad budoucností nepodmíněného trestu odnětí svobody. Prednáška z konferencie COFOLA, PF MU, Brno, 27.05.2010

10) Samaš, O., Stiffel, H., Toman, P.: Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 74

rovnako ako trest odňatia slobody umožňujú dosiahnutie účelu trestu, ale bez spojenia s odňatím slobody. V konkrétnom prípade má potom súd možnosť rozhodnúť, či uloží trest odňatia slobody alebo niektorú z jeho alternatív, ktorá sa bude vykonávať na slobode. Nie je v rozpore s podstatou alternatívnych trestov, že niektoré z nich postihujú odsúdeného na osobnej slobode. Význam alternatívnych trestov spočíva aj v tom, že s nimi nie sú spojené ďalekosiahle negatívne následky na odsúdenom, na jeho ďalšom živote, reintegrácii do spoločnosti a tiež vo vzťahu k jeho rodine a jemu blízkym osobám. Alternatívne tresty vo svojej podstate realizujú myšlienky restoratívnej koncepcie trestania a možno za ne považovať trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest za podmienky, že sa ukladá samostatne, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Odrazom zvýšeného záujmu o problematiku alternatívnych trestov sú mnohé dokumenty prijaté na nadnárodnej úrovni, napr. Štandardné minimálne pravidlá pre opatrenia nespojené s trestom odňatia slobody (tzv. Tokijské štandardy). Obsahujú základné princípy a zásady presadzovania alternatívnych opatrení, ktoré sa nespájajú s trestom odňatia slobody a požiadavky, aby ich všetky členské štáty dôsledne presadzovali v praxi.

Mgr. et Mgr. Henrich Ostertag
interný doktorand Ústavu teórie a dejín štátu a práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

JUDr. Marcela Tóthová
interná doktorandka Ústavu verejného práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

▣ Zoznam použitých prameňov

1. Ivor, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, ISBN 978-80-8078-308-2
2. Ivor, J., Záhora J.: Repetitórium rekodifikovaného trestného práva. Piate vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2009, ISBN 978-80-8078-297-9
3. Glogara, R. a kol.: Trestný zákon. Komentár k zákonu č. 86/1950 z 12. júla 1950 v znení zákona č. 63/1956 Zb. Bratislava: Osveta, 1959
4. Pleva, J.: K některým aspektům ukládání trestů podle nové právní úpravy. In Státní zastupitelství č. 11/2009. Praha: Novatrix s.r.o.
5. Pleva, J.: Několik úvah nad budoucností nepodmíněného trestu odnětí svobody. Prednáška z konferencie COFOLA, PF MU, Brno, 27.05.2010

6. Samaš, O., Stiffel, H., Toman, P.: Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006, ISBN 80-8078-078-1
7. Vojáček, L., Schelle, K.: Právní dějiny na území Slovenska. Ostrava: Key Publishing, 2007
8. Trestný zákon (zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších právnych predpisov)
9. Trestný zákon (zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších právnych predpisov).

Alternatívne tresty a ich uplatňovanie

Martina Kočíková

Abstrakt

V práci sú rozobraté jednotlivé druhy alternatívnych trestov. Venujem sa systému alternatívnych trestov, podmienkam ukladania takýchto trestov, analýze platnej právnej úpravy v porovnaní s právnou úpravou v iných štátoch. Súčasťou práce sú aj návrhy de lege ferenda v oblasti ukladania trestov povinnej práce a trestu domáceho väzenia. Snažím sa priblížiť vývoj alternatívnych trestov a teoretické východiská vzniku inštitútu alternatívnych trestov. Vo svojej práci sa snažím priblížiť činnosť probačných a mediálnych úradníkov, ktorá súvisí s kontrolou výkonu alternatívnych trestov, ako aj porovnanie ukladania alternatívnych trestov v Slovenskej republike.

Kľúčové slová

Alternatívne tresty, ukladanie trestu, výkon trestu, trest povinnej práce, trest domáceho väzenia, probácia a mediácia

Abstract

The thesis deals with analysis of alternative punishments pursuant to Slovak criminal law. The main part of the thesis contains the system of alternative punishments, conditions of imposing of punishments and analysis of legal provisions in force in comparison to legal provisions of foreign countries. The part of the thesis is composed of proposes de lege ferenda concerning the issue of imposing of the compulsory work punishment and punishment of home confinement. In my thesis I seek to deal with the genesis of alternative punishments and theoretical background of the alternative punishments. I would like to deals with the activity of probate officials in order to monitor the execution of alternative punishments in practice.

Key words

Alternative punishments, sentencing, execution of punishments, compulsory work punishment, punishment of home confinement, probation

Úvod

Už v druhej polovici 20. storočia boli hľadané nové formy spravodlivosti a bola snaha o vytvorenie podmienok pre široké uplatnenie alternatívnych spôsobov konania pred súdom a ukladania alternatívnych trestov.

Toto hľadanie nového prístupu k trestaniu dostalo možnosť na realizáciu až potom, keď sa klasický trestný systém ukázal ako nedostatočný a určite aj veľmi finančne náročný.

Nové formy alternatívneho riešenia trestných vecí sú špecifické postupy oproti štandardnému trestnému konaniu. Tieto alternatívne spôsoby predstavujú najmä, nie však výlučne, alternatívu k tradičnému trestu odňatia slobody uloženému nepodmienečne.

Alternatívne tresty sú formou trestania, ktoré sú reakciou na nedostatky klasických trestov. Týmto sa ale ich účel nevyčerpáva. Sú spôsobom, ktorý má zaviesť do trestného systému humanizačné prvky, má urobiť trest spravodlivejším.

Definícia alternatívneho trestu: „alternatíva je voľba trestu nespojeného s odňatím slobody páchatel'a, ktorá zaručuje naplnenie účelu trestu rovnako, ako keby bol páchatel'ovi uložený trest odňatia slobody.“¹⁾ Táto definícia reprezentuje najrozšírenejší názor na definíciu alternatívneho trestu. Dá sa s ňou súhlasiť, pretože zahŕňa podstatné znaky alternatívneho trestu.

Pod pojmom alternatíva sa chápe možnosť spoločnosti vybrať si spôsob zaobchádzania s páchatel'mi spoločensky nebezpečných činov. Alternatíva by teoreticky mala byť rovnocenným trestom k trestu odňatia slobody, a v porovnaní s ním má menšie negatívne dopady na osobnosť páchatel'a.

Základná myšlienka alternatívnych trestov je jednoduchá. Páchatel' ostane na slobode, kde si bude vykonávať trest, ktorý je preňho vhodný a bude naňho pôsobiť preventívne. Dôležitým aspektom je výchovná stránka alternatívneho trestu a má upevniť v páchatel'ovi návyky a postoje nevyhnutné k vedeniu riadneho života. Vo všeobecnosti sa za výchovnejšie považuje povinnosť niečo vykonať, ako povinnosť sa niečoho zdržať.²⁾

Vo väčšine prípadov je podmienkou uloženia alternatívneho trestu ochota páchatel'a spolupracovať. V tomto aspekte sa alternatívne tresty výrazne odlišujú od tradičných trestov.

V neodsúdení páchatel'a na trest odňatia slobody je možné vidieť dva hlavné aspekty prevencie:

- 1) Kratochvíl V. a kol: Trestní právo hmotné Obecná část, 1. dotisk 3. přepracovaného a doplněného vydání, Masarykova Univerzita, Brno, 2003, str.402
- 2) Marešová A., Válková J.: K problematice alternativních trestů, 1.vyd., Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 1994, str.13

- páchateľ ostáva na slobode, nepretrhnú sa mu sociálne kontakty, môže dochádzať do práce, starať sa o rodinu, atď.
- zabráni sa negatívnemu vplyvu pobytu vo väzení, väzenie je totiž často kriminogénnym faktorom, kde nedochádza k polepsšeniu páchateľa, ale skôr naopak, k jeho zhoršeniu.

Výrazným rozdielom medzi alternatívnym prístupom a tradičným prístupom k trestnému právu je chápanie trestu. Pri alternatívnom prístupe k trestnému činu jeho výsledkom nemusí byť trest v klasickom ponímaní a častokrát ani nie je. Alternatívne prístupy trestania sa využívajú v prípade, ak nemožno zvoliť iné spôsoby riešenia spáchaného trestného činu.

Pri použití alternatívnych trestov samozrejme nejde o to, aby páchateľ unikol trestu, alebo dostal nízky trest. Aj uplatnenie alternatívnych trestov v sebe obsahuje sankcie rôznej intenzity, ktoré sú individualizované s ohľadom na osobu páchateľa, okolnosti spáchania trestného činu, záujmy dotknutých osôb atď.

Myslím si, že z alternatívnych trestov sú najdôležitejšie dve formy výkonu trestu, a to výkon trestu povinnej práce a výkon trestu domáceho väzenia.

1. Trest povinnej práce

„Trest povinnej práce je alternatívny trest, ktorý spočíva vo výkone určitej, súdom určenej pracovnej povinnosti, ktorú musí odsúdený vykonávať osobne, vo svojom voľnom čase a bez nároku na odmenu. Je to ďalšia alternatíva krátkodobého trestu odňatia slobody, ktorú popri treste domáceho väzenia zaviedol nový trestný zákon, ktorého uloženie prichádza do úvahy, ak páchateľ nebol odsúdený na trest odňatia slobody.“⁽³⁾

Nakoľko v zahraničí majú s trestom povinnej práce pozitívne skúsenosti, sa rekodifikáciou trestného zákona rozšírili druhy trestov aj o trest povinnej práce. Trest povinnej práce a jeho výkon bližšie definuje zákon č. 528/2005 Z. z. Hlavný dôraz kladie tento zákon na to, aby tento druh trestu bol vykonávaný pre subjekt, ktorý nevykonáva svoju činnosť za účelom dosiahnutia zisku, teda musí ísť o verejnoprospešnú činnosť. Podstata trestu povinnej práce teda spočíva v tom, aby páchateľ, ktorý sa previnil voči spoločnosti mal šancu odčiniť svoje konanie prácou pre všeobecný prospech. Trest je tu predstavou ujmy, ktorá sa prejavuje citeľným zásahom do voľného času páchateľa, ako aj tým, že za vykonanú prácu páchateľ nedostane odmenu.⁽⁴⁾

3) Kratochvíl V. a kol: Trestní právo hmotné Obecná část, 1. dotisk 3. přepracovaného a doplněného vydání, Masarykova Univerzita, Brno, 2003, str.4024.

4) Marešová A., Válková J.: K problematice alternativních trestů, 1.vyd., Institut pro kriminologii a prevenci, Praha, 1994, str.13.

Z ustanovenia § 55 ods. 1 TZ vypláva zásada, aby výkon trestu povinnej práce nasledoval čo najrýchlejšie po jeho uložení. Zákonodarca vymedzil túto časovú hranicu do jedného roka od nariadenia výkonu trestu povinnej práce. Súd môže v prípade okolností, ktoré by mohli ovplyvniť výkon tohto trestu, túto dobu predĺžiť. Z § 3 zákona o výkone trestu povinnej práce vypláva, že páchatel' je povinný odpracovať najmenej 20 hodín za kalendárny mesiac, čo má zabezpečiť reálny výchovný účinok trestu⁵⁾.

Napríklad, ak by súd uložil trest povinnej práce vo výmere 100 hodín, bude páchatel' povinný vykonať tento trest do maximálne piatich mesiacov od nariadenia jeho výkonu a nie do jedného roka. Z uvedeného vypláva, že doba jedného roka nie je v Trestnom zákone fixne stanovená, ale vzťahuje sa len na prípady, keď bude trest uložený najmenej vo výmere 240 hodín.⁶⁾

Ďalším predpokladom na to, aby sa dosiahol účel trestu povinnej práce, je zabránenie uloženia tohto trestu nevhodným osobám, u ktorých je dôvodný predpoklad, že ani nenastúpia na trest povinnej práce, alebo naň síce nastúpia, ale ho nevykonávajú tak, ako im to nariadil súd alebo, sa snažia oddialiť výkon trestu a dúfajú, že po premene bude ich trest miernejší, než ktorý by hrozil, keby im bol nepodmienečný trest odňatia slobody uložený hneď pri rozhodovaní o treste. Z praxe vypláva, že osobami ktoré takto konajú sú najmä nezamestnaní bez pracovných návykov, ako aj recidivisti bez motivácie trest vykonať.⁷⁾ A myslím si, že tu vzniká problém, ktorý spočíva v tom, že súd nie vždy je objektívny, či ide o páchatel'a, ktorý bude riadne vykonávať uložený trest alebo nie. Ďalšou otázkou pri uložení, ale hlavne už pri samotnom výkone trestu povinnej práce je otázka, kto a ako bude kontrolovať výkon tohto trestu. Samozrejme v zákone je uvedené, že túto činnosť vykonávajú probační a mediační úradníci, ale je dôležité sa pozrieť aj na to, ako.

Ako príklad by som mohla uviesť Žilinský samosprávny kraj, kde už v roku 2006 vymeral Okresný súd 251 trestov povinnej práce. Žilinská radnica začala so súdom spolupracovať v marci 2007 a v priebehu troch rokov dokázala prijať k takémuto výkonu trestu 27 ľudí, ktorí pre mesto odpracovali viac ako tritisíc hodín. S povinnou prácou musí odsúdení súhlasiť, čo podľa hovorkyne Okresného súdu v Žiline je skoro vo všetkých prípadoch, pretože môžu ďalej pokračovať v normálnom živote a byť s rodinou. Navyše veľkou motiváciou je vymazanie záznamu trestnej činnosti z registra trestov, čo je výhoda pri hľadaní zamestnania.

Odsúdení, ktorí doposiaľ vykonávali v Žiline alternatívny trest, pomáhali pri zariaďovaní klientskeho centra, pri sťahovaní oddelení, oprave športoviska

5) § 3 zákona č. 528/2005 Z. z.

6) MADLIAK, J.,- PORADA, V.,- MIHALOV, J., Teoretické a aplikačné problémy rekodifikovaného trestného práva, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Bratislava, 2007, str. 99

7) BARBOŘÍK M, Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. In. Trestní právo, č. 05, 2006

základnej školy Gaštanová, čistili pozemky mesta a areálu mestských škôlok, upratovali sídliská a chodníky, či pomáhali pri usporadúvaní kultúrnych akcií.

Dovolila by som si citovať jedného z páchatel'ov, ktorý vykonal trest povinnej práce: "Mal som dve možnosti, buď budem mať podmienku, alebo si to odpracujem a keď si odpracujem určitý počet hodín, ktorý som dostal, tak v tom momente nemám žiadny záznam v registri trestov, čo je pre mňa výhoda. Na mestskom úrade som robil rôzne veci, sťahovali sme nábytok, nosili sme spisy, pomáhal som údržbárom pri bežných veciach".⁸⁾ Z jeho výpovede je zrejmé, že pre neho bol trest povinnej práce určite vhodnejší ako podmienkový trest.⁹⁾

Naproti tomu, sudcovia Okresného súdu Rimavská Sobota v roku 2008 neuložili ani jeden trest povinnej práce, nakoľko v tomto kraji je dosť páchatel'ov, ktorí nechcú pracovať a už vôbec nie pracovať, pretože im to nariadi súd, avšak tento Okresný súd v roku 2008 uložil šestnásťkrát trest domáceho väzenia, ktorý tiež patrí medzi alternatívne tresty.

Ďalším príkladom by mohol byť Okresný súd v Trebišove. Trest povinnej práce bol Okresným súdom Trebišov do roku 2007 uložený v deviatich prípadoch, pričom prvý trest odňatia slobody bol prvýkrát na Okresnom súde v Trebišove uložený dňa 05.12.2006, z toho mužov bolo odsúdených 7 a 2 ženy. Organizácie, v ktorých bol a je vykonávaný trest povinnej práce, boli len obecné úrady, resp. mestské úrady. Išlo o odsúdených páchatel'ov bez vzdelania, resp. len so základným vzdelaním, a preto vykonávali v rámci trestu povinnej práce iba drobné práce pre obec, ako napríklad zametanie obecných komunikácií, maliarske a natieračské práce, v lete kosenie trávy, v zime odpratávanie snehu.¹⁰⁾

Pri hľadaní dostupných podkladov, ktoré by sa zaoberali alternatívnymi trestami som si uvedomila, ako veľmi zriedkavo sa tieto alternatívne tresty používajú.

2. Trest domáceho väzenia

Trest domáceho väzenia je jedným z alternatívnych trestov, ktorý bol do trestného zákona pridaný po rekodifikácii Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. Aj napriek tomu, že ide o nový inštitút, nie je až tak celkom neznámy, nakoľko zakotvený už bol v Trestnom zákone č. 117/1852 ř.z., v rámci ustanovení pojednávajúcich o trestaní prečinov a priestupkov. Domáce väzenie predstavovalo v podstate alternatívu väzenia prvého stupňa a bolo možné ho uložiť v prípade, ak išlo o trestanca bezúhonnej povesti. Ten sa musel

8) http://spravy.pravda.sk/zilinska-radnica-tresta-odsudenych-cistenim-mesta-ci-stavanim-tribuny-1m9/-sk_regiony.asp?c=A100210_160712_sk_regiony_p23

9) CEHLÁR, V.: uplatňovanie trestu povinnej práce na Okresnom súde v Žiliné, 2006

10) FEDOR, J.: uplatňovanie trestu povinnej práce na Okrese súde v Trebišove, 2007

zaviazať, že sa nevzdiali z domu pod žiadnou zámkou, v opačnom prípade z dôvodu porušenia záväzku musel zvyšok trestu vykonať vo väzení.¹¹⁾

V súčasnosti je trest domáceho väzenia samostatným trestom a jeho znenie je uvedené v § 32 TZ. Nakoľko je to jeden z alternatívnych trestov, mal by byť jednou z alternatív voči trestu odňatia slobody. Tento trest by sa mal ukladať najmä v prípadoch, ak s prihliadnutím na okolnosti je sice nutné postihnúť páchatel'a obmedzením slobody, ale vzhľadom k jeho vlastnostiam a k rodinným pomerom postačuje podstatne menšia intenzita zásahov voči nemu, ako pri výkone trestu odňatia slobody.¹²⁾

Zákonné predpoklady pre aplikáciu trestu domáceho väzenia v slovenskom Trestnom zákone sú uvedené v § 53 ods. 1. Najdôležitejšou podmienkou pri ukladaní trestu domáceho väzenia je, že tento trest môže byť uložený len páchatel'ovi, ktorý bol odsúdený za prečin. Čo sa týka typového stupňa trestných činov, môže byť trest domáceho väzenia uložený len páchatel'ovi menej závažného trestného činu. Z uvedeného vyplýva, že okruh trestných činov, za ktorý môže byť tento trest uložený, je pomerne široký.

Zákon však neuvádza ďalšie okolnosti, ktoré musia byť splnené, aby mohol byť obvinenému uložený trest domáceho väzenia. U ustanovenia § 53 ods. 1 TZ je jasné, že nie je špecifikované, za akých okolností môže byť trest domáceho väzenia uložený. Nie sú uvedené žiadne okolnosti, ktoré by mal súd zvážiť, aby namiesto nepodmienečného trestu odňatia slobody mohol uložiť trest domáceho väzenia¹³⁾. Je však jasné, že súd musí pri ukladaní trestu dbať na dodržiavanie všeobecných podmienok na ukládanie trestov uvedených v § 34 ods. 4 TZ. Tieto podmienky sú rozhodujúce pre posúdenie vhodnosti toho ktorého trestu za spáchaný trestný čin.¹⁴⁾

Je veľkou nevýhodou, že výkon trestu domáceho väzenia neupravuje samostatný zákon, tak ako je to pri treste povinnej práce. Výkon trestu domáceho väzenia upravuje len ustanovenie § 435 ods. 1 Trestného poriadku.¹⁵⁾

11) KALVODOVÁ, V.: Alternatívni sankcie a nová kodifikácia trestného práva hmotného. In: Koncepte nové kodifikácie trestného práva hmotného České republiky – Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17. 4. 2000 na Ministerstvu spravedlnosti ČR v Praze. Masarykova univerzita, Brno, 2000, s. 136

12) HOŘÁK, J.: Domáci vězení a elektronická kontrola odsouzených. In: Trestní právo, 12/2005, s. 7.

13) TOBIÁŠOVÁ, L.: Domáce väzenie – nový trest v rekodifikovanom Trestnom zákone, Justičná revue, 58, 2006, č. 10, s. 1373-138

14) Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, príťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy

15) výkon trestu domáceho väzenia nariadi súd bez meškania po tom, ako so sa rozsudok, ktorým bol uložený, stal vykonateľným. Súčasne odsúdeného upozorní na obmedzenia a povinnosti, ktoré z uloženého trestu vyplývajú, ako aj na hrozbu premeny tohto trestu na trest odňatia

Z ustanovenia § 53 ods. 3 Trestného zákona a z ustanovenia § 435 ods. 1 a 5 Trestného poriadku vyplýva, že na kontrole výkonu trestu domáceho väzenia budú participovať hlavne probačný úradníci. Zákon im zveruje hlavne kontrolu dodržiavania podmienok zo strany odsúdeného, ale rovnako ich spolupôsobenie je dôležité v procese rozhodovania o treste a jeho výmere. V štádiu, kedy sa ešte len bude rozhodovať o tom, či sa obvinenému uloží trest domáceho väzenia, probační úradníci vystupujú v pozícii „pomocníka súdu“. V iných krajinách je ich pôsobenie v tomto štádiu veľmi dôležité, nakoľko zabezpečujú informácie, ktoré sa týkajú napríklad toho, či osoby, ktoré žijú v spoločnej domácnosti súhlasia s tým, aby obvinený vykonal trest takýmto spôsobom. Slovenský Trestný zákon však takúto okolnosť pri ukladaní trestu domáceho väzenia neskúma, čo je z môjho pohľadu veľkou nevýhodou. Nevýhodou je hlavne voči osobám, ktoré žijú v spoločnej domácnosti s obvineným. Môžu sa dôvodne obávať, že v prípade uloženia trestu domáceho väzenia budú aj oni obmedzovaní. Môžu mať pocit straty súkromia a môže nastať konflikt medzi nimi a odsúdeným, ktorý by mohol viesť aj k zmareniu účely výkonu trestu odňatia slobody.

Slovenský zákonodarcovia by sa mohli inšpirovať napríklad právnou úpravou, ktorá platí v Novom Južnom Walese. Tu zákon ustanovuje, že probačný úradník je povinný osobne navštíviť členov páchatelovej domácnosti a zistiť všetky relevantné skutočnosti dôležité pre posúdenie otázky vhodnosti uloženia trestu domáceho väzenia. Mal by predovšetkým skúmať sociálne pomery, vzťahy v rodine, zdravotný stav páchatel'a. Myslím si, že probačný úradník, ktorý je poverený výkonom takéhoto skúmania by mal mať vzdelanie, ktoré by zaručovalo správne vyhodnotenie informácií, ktoré získal a určite by mal mať aj prax v odbore, nakoľko probačný úradník vypracúva pre súd správu o skutočnostiach, ktoré sa dozvedel pri skúmaní páchatel'a. Takáto správa sa stáva pre súd záväznou a súd aj na základe takejto správy rozhodne o tom, či uloží trest domáceho väzenia. Súd by mal dbať na to, aby pre osoby, ktoré žijú v spoločnej domácnosti s páchatel'om, nebol trest domáceho väzenia obmedzujúci.

Druhou fázou, kde je probačný úradník veľmi dôležitý, je už samotná fáza výkonu trestu domáceho väzenia. Jeho dôležitosť spočíva hlavne v tom, že kontroluje výkon trestu a dozerá na dodržiavanie všetkých obmedzení a povinností, ktoré súd páchatel'ovi nariadil. V podstate robí „policajta“, ktorý dozerá na to, aby odsúdený vykonával všetky súdom určené povinnosti.

Myslím si, že je mnoho otázok súvisiacich s výkonom ináč trestu domáceho väzenia nie sú dostatočne vyriešené, nakoľko reálne zavedenie a výkon tohto trestu je veľmi časovo, finančne aj personálne náročné.

slobody. Kontrolou výkonu trestu domáceho väzenia predseda senátu poverí orgán spravujúci technické prostriedky kontroly odsúdeného alebo probačného a mediačného úradníka.

3. Uplatňovanie alternatívnych trestov v praxi

Pri hľadaní inštitúcií, ktoré sa venujú páchatelom, ktorí už vykonali niektorí z alternatívnych trestov, som sa stretla s Konzultačným a informačným centrom EDUKOS Dolný Kubín, ktorý sa venoval tejto problematike, aj keď skôr s poukazom na mladistvých páchatelov trestných činov. Toto konzultačné centrum spolupracuje s Ústavom na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých v Sučanoch a obcou Spišský Hrhov, ktorý bol realizovaný v rokoch 2005 – 2008, pod názvom IS EQUAL s podtitulom Šanca odsúdeným.

Projekt sa nezameriava len na priamu prácu s mladými odsúdenými a na pomoc pri ich opätovnom začleňovaní do života na slobode, ale venuje sa aj problematike prípravy praxe na uplatňovanie alternatívnych trestov, ktoré sú definované v novom Trestnom zákone a v Trestnom poriadku. Ukladanie alternatívnych trestov prichádza do úvahy v prípade páchatelov menej závažných trestných činov, ktorí nie sú pre spoločnosť takí nebezpeční, aby im bolo potrebné ukladať nepodmienečné tresty odňatia slobody. Pre týchto páchatelov je z hľadiska odstránenia hrozby recidivy ukladanie alternatívnych trestov podstatne účinnejšie než nepodmienečný trest odňatia slobody. Alternatívne tresty tak poskytujú menej narušeným páchatelom novú príležitosť riešiť problémy spôsobom, ktorý im dáva šancu na riadne začlenenie sa do spoločnosti pri zachovaní rodinných a spoločenských vzťahov.

V rámci projektu sa s týmto zameraním realizovali 3 druhy aktivít:

1. Multidisciplinárne semináre k problematike alternatívnych trestov
2. Výcviky pre subjekty, ktoré môžu umožniť výkon trestu povinnej práce
3. Výcvik pre odsúdených s probačným dohľadom, ktorým bola podľa § 51 ods. 5 písm. g/ a i/ uložená povinnosť podrobiť sa programu sociálneho výcviku alebo inému výchovnému programu.

Semináre, ktoré prebiehali v júni 2007 v Žiline a v Spišskom Hrhove a boli realizované pod záštitou predsedov oboch samosprávnych krajov a v spolupráci s Justičnou akadémiou SR, mali za cieľ vytvoriť priestor na vzájomnú diskusiu, predstavenie dobrých a zlých skúseností, podnietiť odvahu k ich širšiemu uplatňovaniu. Seminárov sa zúčastnili predstavitelia samosprávy, súdnictva, prokuratúry, MVO a MPSVR. Výstupom bol aj zborník referátov a príspevkov ako domácich, tak aj zahraničných účastníkov, ktorý nielen zachytil jeho priebeh, ale vytvoril aj dobrý zdroj informácií pre tých, ktorí sa seminára nezúčastnili. Pri svojej práci som vychádzala aj z poznatkov a skúseností, ktoré boli uvedené v tomto zborníku.

V prvej polovici apríla 2008 prebiehali v Dolnom Kubíne a v Spišskom Hrhove dva výcviky. Mali za cieľ nielen pripraviť, ale aj odbúrať obavy možných poskytovateľov práce na výkon trestu povinnej práce pre odsúdených. Účastníci sa oboznámili s právnymi, psychologickými, ako aj administratívnymi

aspektmi výkonu trestu povinných prác. V rámci alternatívnych trestov môže súd uložiť aj povinnosť podrobiť sa programu sociálneho výcviku. Nie je to ešte bežná prax na Slovensku. V spolupráci so súdmi Žilinského kraja bola vytvorená databáza takto odsúdených a v apríli 2008 bol zrealizovaný aj jeden z prvých výcvikových programov na Slovensku. Absolvovalo ho 8 z 12 vybraných klientov. V rámci 40 hodín spoločných stretnutí mali účastníci možnosť spoznávať svoje silné a slabé stránky, cvičiť pozitívne orientované správanie, nezraňujúcu komunikáciu, nácvik tolerantného správania, akceptáciu iných názorov, myšlienok, práv, či zvládanie napätia a agresie. Z hodnotenia účastníkov aj lektorov je možné pozorovať že takéto semináre majú veľký prínos pre všetky strany, ktoré sa podieľajú na výkone trestu povinnej práce.¹⁶⁾

Podľa hovorca ministerstva spravodlivosti SR slovenské súdy čoraz častejšie ukladajú za ľahšie prehrešky proti zákonu alternatívne tresty domáceho väzenia alebo povinných prác. Vlni sa počet takýchto postihov zvýšil medziročne takmer o polovicu. Na povinné práce bolo odsúdených 830 ľudí a domácim väzením súdy potrestali 51 vinníkov.

Najviac využívali v minulom roku alternatívne tresty sudcovia z Banskobystrického kraja, kde si svoje tresty malo odpracovať 184 ľudí a 33 nesmelo podľa rozhodnutia súdov bez povolenia opustiť svoje príbytky. Viac ako 150 ľudí potrestali povinnými prácami aj sudcovia z Prešovského a Žilinského kraja. Trest domáceho väzenia využili vlni aj sudcovia z Prešovského, Košického a Nitrianskeho kraja.

Podľa Ministerstva spravodlivosti SR, ktorý vykonal niekoľko štatistík som sa dostala k materiálu, v ktorom je uvedený počet súdom uložených trestov povinnej práce a trestu domáceho väzenia podľa jednotlivých súdov v rokoch 2009, 2008, 2007, 2006.

Kraj	domáceho väzenia	povinnnej práce
BA	0	16
TT	0	104
TN	0	23
NR	1	28
ZA	0	156
BB	33	184
PO	7	178
KE	10	141

16) EDUKOS

Kraj	domáceho väzenia	povinnej práce
ŠPEC.SÚD	0	0
SR	51	830

Kraj	domáceho väzenia	povinnej práce
BA	1	4
TT	0	54
TN	0	25
NR	1	10
ZA	0	108
BB	19	89
PO	1	124
KE	6	164
SR	28	578

Kraj	domáceho väzenia	povinnej práce
BA	0	0
TT	0	43
TN	0	10
NR	0	3
ZA	0	55
BB	17	46
PO	3	76
KE	5	116
SR	25	349

Kraj	domáceho väzenia	povinnej práce
BA	0	0
TT	0	7
TN	0	1
NR	0	0
ZA	0	15
BB	5	6
PO	1	0
KE	0	13
SR	6	42

Záver

Z uvedených štatistických údajov je zrejmé a jasné, že alternatívne tresty sa čoraz viac uplatňujú a aj súdy sú viac naklonené k ich ukladaniu.

Mám za to, že pri uplatňovaní alternatívnych trestov by mali viac spolupracovať súdy, odsúdený, probační a mediační úradníci, ako aj psychológovia, sociológovia a všetci, ktorí môžu prispieť k tomu, aby náprava páchatel'a bola účinná a aby nedochádzalo z páchatel'ovej strany k ďalšiemu páchaniu trestnej činnosti a aby jeho náprava bola trvalá. Ďalšou významnou súčasťou výkonu alternatívnych trestov vidím aj v tom, že odsúdení vykonávajú práce, ktoré sú prospešné nie len pre nich, ale aj pre okolie, ktoré má možnosť pozorovať, že páchatelia trestných činov nemusia byť vždy len nenapraviteľnými a „škodlivými“ členmi spoločnosti.

Mgr. Martina Kočíková
 externý doktorand Ústavu verejného práva
 Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola práva, Bratislava

Rozsah kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob

Lukáš Bohuslav

Abstrakt

Trestní odpovědnost právnických osob je bezesporu současným jevem, který přináší mnoho diskutabilních otázek. Nicméně, cílem mé dnešní práce bylo poukázat na jednu z nich- rozsah kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob. Záměrem bylo srovnat jednotlivé koncepce této kriminalizace, přiblížit úpravu otázky ve vybraných evropských zemích a srovnat rozsah kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob v českých návrzích zákona z roku 2004 a 2010. Za mírně nadějnou lze označit variantu, kterou se vydal český návrh zákona z roku 2010, neboť ten vychází z varianty taxativně vypočtených trestných činů, za které je právnická osoba odpovědná, dle závazných mezinárodních dokumentů a předpisů Evropské unie.

Abstract

The Criminal Liability of Corporations is indisputably regarded as a contemporary phenomenon, which brings a lot of debatable questions. Nevertheless, the aim of my work was to refer to one of them- the scope of the criminalization of corporate criminal liability. The purpose was to summarize various concepts of this criminalization, focus on legal regulations of this issue in certain European countries and compare the scope of criminalization of corporate criminal liability in two Czech bills of Act on Criminal Liability of Corporations and proceedings against them from the years 2004 and 2010. Moderately promising alternative is identified in Czech Bill of 2010 where legal corporations are liable for the enumerative number of listed crimes according to binding international treaties and the European Union legislation.

Česká republika je jedním z posledních států Evropské unie (spolu například s Bulharskem či Řeckem), která do svého právního řádu doposud nezavedla trestní odpovědnost právnických osob, ačkoliv zakotvení této delikttní odpovědnosti právnických osob do vnitrostátních právních řádů vyžaduje několik desítek mezinárodních smluv a předpisů Evropské unie.¹⁾ Je třeba říci,

- 1) Jejich obsáhlý, avšak neúplný výčet podává např. Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 109 an. Zřejmě neobsáhlejší výčet uvádí důvodová zpráva kvládnímu návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim z roku 2010.

že zvolené prostředky ponechávají tyto mezinárodní úmluvy přímo na jednotlivých státech, které je signovaly, avšak sankce, které z protiprávního jednání plynou, musí být účinné, přiměřené a odstrašující (effective, proportionate and dissuasive). Svoji závažností se tak rovnají obdobným sankcím ukládaným v rámci trestního řízení, proto se někdy zkratkovitě dovozuje, že jejich ukládání se může odehrávat pouze na platformě trestního práva.²⁾ Na druhou stranu úmluvy nutně nepožadují, aby o těchto sankcích bylo rozhodováno v trestním řízení. Je tak v zásadě na státech samotných, zdali těchto sankcí docílí prostředky administrativněprávními nebo nástroji trestního práva, ať už se jedná o tzv. pravou, či nepravou trestní odpovědnost právnických osob.³⁾

1. Koncepce rozsahu kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob

Jednou ze základních otázek, které se v souvislosti s problémem trestní odpovědnosti právnických osob diskutují, je rozsah kriminalizace této trestní odpovědnosti, tedy skutečnosti, za které trestné činy mají být právnické osoby odpovědné. Nepovažuji za vhodné držet se pouze základních variant, kterými se miní, že právnická osoba zodpovídá za všechny trestné činy stejně jako osoba fyzická, či pouze za vybrané trestné činy v trestním zákoníku či dalších zákonech. Považuji za správné možnosti kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob rozdělit do následujících kategorií, kdy dle zvolené koncepce je právnická osoba odpovědná za:

- a) všechny trestné činy
- b) všechny trestné činy, u kterých to povaha skutkové podstaty připouští
- c) vypočtené trestné činy, ať už v trestním zákoně, či zvláštních zákonech
- d) vypočtené trestné činy, pokud potřeba postihu vyplývá z mezinárodních smluv či evropských předpisů
- e) vypočtené trestné činy s modifikací některých skutkových podstat

V případě zvolené konstrukce, podle které je právnická osoba odpovědná za všechny trestné činy, lze za stěžejní výhodu považovat, že se při výčtu trestných činů na žádný trestný čin neopomene, přičemž při přípravě zákona zde toto nebezpečí hrozí vždy. Při budoucích změnách cestou novelizací pak není třeba příslušná ustanovení vypočítávající trestné činy měnit a upravovat. Jelínek správně považuje za klad této varianty skutečnost, že takto zvolená trestní odpovědnost právnických osob je ucelené povahy a shodná s trestní odpovědností fyzických osob.⁴⁾

2) Král, V.: K trestní odpovědnosti právnických osob-východiska, obsah a systematika zákonné úpravy. In: Trestněprávní revue. Praha: C. H. Beck, č. 8, 2002, s. 221.

3) K této otázce v české literatuře. Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 18 an.

4) Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 48.

Pokud však zákonodárce zvolí variantu trestní odpovědnosti právnických osob za všechny trestné činy, bude právnická osoba dle zákona odpovědná i za činy, kterých se z povahy její formy nemůže dopustit (může se jednat např. o trestné činy dvojího manželství, znásilnění, soulož mezi příbuznými a pod.). Za negativum se obecně považuje také to, že v případě takto zvoleného modelu dojde k oslabení právní jistoty, neboť především v počátcích aplikace by orgány v činné v trestním řízení musely u každého individuálního případu zvažovat, zda se právnická osoba trestného činu dopustit mohla, či nemohla. K oslabení právní jistoty a rozporu se zásadou „nullum crimen sine lege“ zejména v počátcích aplikace dojde přirozeně také v případě, kdy je právnická osoba trestně odpovědná za všechny trestné činy, jejichž povaha to připouští.⁵⁾ Vantuch⁶⁾ toto za překážku nepovažuje, neboť možné problémy s takovou aplikací lze řešit judikaturou. Za nepraktické a nadbytečné považuje stanovení výčtu trestných činů, za které je právnická osoba odpovědná Král.⁷⁾

K variantě vypočtených trestných činů se přiklání český návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který letos navrhlo Ministerstvo spravedlnosti. V ustanovení § 8 navrhovaného zákona je uveden výčet trestných činů, kterých se právnická osoba může dopustit, přičemž tento je omezen pouze na ty trestné činy, u nichž zavedení deliktů odpovědnosti právnických osob požadují mezinárodní dokumenty a předpisy Evropské unie.⁸⁾ Podporu tohoto řešení lze nalézt i v literatuře.⁹⁾ Variantu s vypočtenými trestnými činy s modifikací některých skutkových podstat považuje za vhodnou Král¹⁰⁾ a nalézá pochopení také u Jelínka¹¹⁾. Lze si představit, že by k takové modifikaci mohlo v případě určitých trestných činů dojít např. v případě porušení veřejného zájmu. Úprava rozsahu kriminalizace trestní odpovědnosti v jednotlivých evropských zemích a to, jakou koncepci úpravy tyto země preferují, je předmětem další kapitoly.

5) Tamtéž.

6) Vantuch, P.: K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. In: Trestní právo. Praha: C. H. Beck, č. 10, 2003, s. 3.

7) Král, V.: K trestní odpovědnosti právnických osob-východiska, obsah a systematika zákonné úpravy. In: Trestněprávní revue. Praha: C. H. Beck, č. 8, 2002, s. 222 an.

8) Viz. důvodová zpráva k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim z roku 2010.

9) Srov. např. Musil, J., Prášková, H., Faldyna F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. In: Trestní právo. Praha: C. H. Beck, č. 3, 2001, s. 13.

10) Král, V.: K trestní odpovědnosti právnických osob- východiska, obsah a systematika zákonné úpravy. In: Trestněprávní revue. Praha: C. H. Beck, č. 8, 2002, s. 223.

11) Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 54.

2. Úprava rozsahu kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob ve vybraných evropských zemích

Belgie

Trestní odpovědnost právnických osob byla do belgického trestního zákoníku zavedena novelou z roku 1999 a je upravena v ustanovení § 5, podle jehož znění není pochyb o tom, že právnické osoby jsou odpovědné za všechny trestné činy, ve spojení s ustanovením § 100, který stanoví, že pokud ve zvláštních právních předpisech není uvedeno jinak, ustanovení obecné části trestního zákoníku se vztahují na trestné činy podle takovýchto zákonů a předpisů.¹²⁾

Bosna a Hercegovina

Trestní zákoník Bosny a Hercegoviny z roku 2003 uznává ve svém § 143 právnické osoby odpovědné za trestné činy uvedené v trestním zákoníku a další trestné činy uvedené v právním řádu Bosny a Hercegoviny.

Dánsko

Úprava trestní odpovědnosti právnických osob se v dánském trestním zákoníku nachází zejména v § 25-27 zákona. Podle ustanovení § 25 trestního zákoníku je právnická osoba potrestána pokutou, pokud je uložení této sankce možné na základě zákona nebo navazujících právních předpisů. Kriminalizace právnických osob je dále upravena v ustanovení § 306, podle něž jsou právnické osoby trestně odpovědné dle hlavy V trestního zákoníku (kam patří ustanovení o trestní odpovědnosti právnických osob, tedy i ustanovení § 25) za jeho porušení. Právnické osoby jsou v dánském království trestně odpovědné nepočítajíc odpovědnost za trestné činy uvedené v trestním zákoníku také za porušení zákona o vyměření daně, zákona o úředně schváleném a registrovaném veřejném účetnictví, zákona o opatřeních předcházejících financování terorismu a praní špinavých peněz a dalších několika desítek předpisů.¹³⁾

12) Missonne, A.: La responsabilité pénale des personnes morales en Belgique. Un régime complexe, une mise en oeuvre peu aisée. In: Adam, S., Colette-Basecqz N., Nithout M.: La responsabilité pénale des personnes morales en Europe / Corporate Criminal Liability in Europe. Bruges: La Charte, 2008, s. 70.

13) töfftegaard Nielsen, G.: Criminal Liability of Companies in Denmark. Eighty years of experience. In: Adam, S., Colette-Basecqz N., Nithout M.: La responsabilité pénale des personnes morales en Europe / Corporate Criminal Liability in Europe. Bruges: La Charte, 2008, s. 110 an.

Estonsko

Dle estonského trestního zákoníku přijatého v roce 2001 může právnická osoba spáchat některý ze 133 trestných činů¹⁴⁾. Pokud je právnická osoba odpovědná za určitý trestný čin, je tato skutečnost uvedena v posledním odstavci ustanovení příslušného trestného činu spolu s uvedením druhu sankce, který jí může být uložen.

Finsko

Výčet trestných činů nalezneme ve finském trestním zákoníku v hlavách 11 až 50 tohoto zákoníku. V případě, že je právnická osoba za nějaký trestný čin odpovědná, následuje v posledním ustanovení každé hlavy pojmenovaném „Trestní odpovědnost právnických osob“ výčet trestných činů, za něž je právnická osoba odpovědná. Celkem právnické osoby odpovídají za trestné činy podle dvaceti hlav trestního zákoníku.

Litva

Litevský trestní zákoník upravuje otázku, za jaké trestné činy mohou být právnické osoby potrestány obdobně jako estonský trestní zákoník. Zdali je za určitý trestný čin právnická osoba odpovědná, je uvedeno v posledním odstavci ustanovení příslušného trestného činu. V současné době lze právnickým osobám uložit trest za cca 103 trestných činů.

Lucembursko

Do lucemburského trestního zákoníku byla zakotvena pravá trestní odpovědnost právnických osob novelou z 3. května 2010. Lucembursko je tedy prozatím poslední zemí Evropské unie, která předmětnou úpravu přijala. Rozsah odpovědnosti právnických osob za trestné činy pokrývá jakýkoliv trestný čin (crime, délit- § 34 zákona). V případě určitých taxativně vyjmenovaných trestných činů dochází dle ustanovení § 37 zákona ke speciální kriminalizaci až ve výši pětinasobku peněžitě pokuty uložitelné u ostatních trestných činů. Jedná se o následující trestné činy: proti bezpečnosti státu, terorismu a financování terorismu, porušování předpisů týkajících se zakázaných zbraní v souvislosti se zločinným spolčením či zločineckou organizací, obchodování s lidmi a kuplířství, obchodu s drogami v souvislosti se zločinným spolčením či zločineckou organizací, praní špinavých peněz, zpronevěry, korupce v souvislosti s veřejným zájmem i tzv. korupce privátní, a konečně pomoci

14) K problematice trestní odpovědnosti právnických osob v Estonsku Ginter, J.: Criminal Liability of Legal Persons in Estonia na <www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2009_1_151.pdf> či k rozsahu kriminalizace právnických osob v Estonsku Ginter, J.: Criminal Liability of Legal Persons in Estonia. A working system still subject to improvement. In: Adam, S., Colette- Basecqz N., Nithout M.: La responsabilité pénale des personnes morales en Europe / Corporate Criminal Liability in Europe. Bruges: La Chartre, 2008, s. 148.

s neoprávněným vstupem či pobytem v souvislosti se zločinným spolčením či zločineckou organizací.

Nizozemí

Ze znění novely holandského trestního zákoníku z roku 1976 vyplývá odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy. Ustanovení § 51 zákona říká, že trestné činy mohou být spáchány fyzickými a právnickými osobami. V případě, že je trestný čin spáchán právnickou osobou, dochází k zahájení trestního řízení a mohou jí být uloženy sankce- tresty a ochranná opatření.

Norsko

Trestní odpovědnost právnických osob je v norském trestním zákoníku upravena v třetí hlavě. Z ustanovení § 48a zákona vyplývá odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy.

Jestliže osoba jednající jménem právnické osoby poruší ustanovení trestního zákoníku, pak právnická osoba, jejímž jménem osoba jednala, podléhá uložení trestu. Toto ustanovení se použije také v případě, že žádná jednotlivá (individuální) osoba sama nepodléhá trestu za takové porušení zákona.

Polsko

Podle ustanovení § 16 zákona č. 197/2002 Dz. U, o odpovědnosti kolektivních (hromadných) subjektů za činy zakázané pod hrozbou trestu je právnická osoba trestně odpovědná za vypočtené trestné činy a za porušení vyjmenovaných ustanovení v dohromady cca dalších 16 zákonech, které jsou ve znění tohoto ustanovení uvedeny. Jedná se např. o bankovní zákon, zákon o dluhopisech či zákon o veřejném obchodování s cennými papíry.¹⁵⁾

Rakousko

Trestní odpovědnost právnických osob byla do rakouského právního řádu zavedena spolkovým zákonem o odpovědnosti sdružení č. 151/2005 BGBl. Dle ustanovení § 1 odst. 1 tohoto zákona jsou právnické osoby odpovědné za jakýkoliv trestný čin v trestním i tzv. vedlejších zákonech. Trestným činem je také jednání, které je dle spolkového nebo zemského zákona soudně postihnutelné trestem.¹⁶⁾

15) Srov. Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 180 an.

16) K rakouské úpravě rozsahu kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob rozebírá Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 198 an. a Pribelský, P.: Trestná zodpovednosť právnických osôb v Rakúsku. In: Trestnéprávní revue. Praha: C. H. Beck, č. 1, 2007, s. 13 an.

Slovensko

Problematiku trestní odpovědnosti právnických osob upravuje ve slovin-ském právním pořádku zákon o odpovědnosti právnických osob za trestné činy z roku 1999.¹⁷⁾ Ustanovení § 1 odst. 2 zákona stanoví, za jaké trestné činy je právnická osoba odpovědná a jaký trest a další trestní sankce ji za takové jednání mohou být uloženy. V ustanovení § 24 zákona se uvádí, že právnické osoby jsou odpovědné za trestné činy zvláštní části trestního zákoníku a za další trestné činy, pokud tak stanoví zákon o odpovědnosti právnických osob za trestné činy. Trestné činy zvláštní části slovinského trestního zákoníku, za které jsou právnické osoby odpovědné jedná se cca o 91 trestných činů- jsou pak vyjmenovány v ustanovení § 25.

3. Rozsah kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob v českých návrzích zákona

V návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim z roku 2010, jehož předkladatelem je Ministerstvo spravedlnosti, jsou v § 8 odst. 1 taxativně vyjmenovány všechny trestné činy, za které je právnická osoba odpovědná. Deliktní odpovědnost právnických osob za protiprávní jednání striktně vychází ze závazných mezinárodních smluv¹⁸⁾ a předpisů Evropské unie, ačkoliv je třeba říci, že mnoho mezinárodních smluv Česká republika dosud neratifikovala právě kvůli té skutečnosti, že z ní vyplývají závazky týkající se trestní odpovědnosti právnických osob.¹⁹⁾ Jedná se tedy o trestné činy postihující korupci, terorismus, počítačovou kriminalitu, obchodování s lidmi, sexuální zneužívání dětí, dětskou pornografii, padělání peněžních prostředků, nedovolené obchodování s drogami, rasově motivované delikty či týkající se ochrany životního prostředí a pod. Celkem se jedná o cca 75 trestných činů, přičemž potřeba zavedení trestní odpovědnosti právnických osob ve vztahu k těmto trestným činům vyplývá u 46 z nich z mezinárodních smluv, u 41 pak z evropských předpisů. V návrhu zákona o trestní odpovědnosti

17) K trestní odpovědnosti právnických osob ve Slovinsku např. Jakulin. V. The Criminal Liability of Legal Persons in the Republic of Slovenia in: Acta Universitatis Brunensis Iuridica, No 337. Brno: Masarykova univerzita. 2008, s. 1717-1726 či také Čentěš, J., Palkovič, J., Štoffová, Z.: Trestná zodpovednosť právnických osôb v slovinskom právnom poriadku. In: Trestní právo. Praha: C. H. Beck, č. 5, 2002, s. 8 an.

18) Jedná se např. o Úmluvu o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích ze 17. prosince 1997 sjednanou v Paříži a vyhlášenou jako sdělení Ministerstva zahraničních věcí (dále jen „MZV“) č. 25/2000 Sb. m. s., Trestněprávní úmluvu o korupci podepsanou ve Štrasburku dne 27. ledna 1999 a vyhlášenou jako sdělení MZV č. 70/2002 Sb. m. s. ve znění sdělení MZV č. 43/2009 Sb. m. s. či Mezinárodní úmluvu o potlačování financování terorismu přijatou rezolucí VS OSN dne 9. prosince 1999 a vyhlášenou jako sdělení MZV č. 18/2006 Sb. m. s.

19) Výčet mezinárodních smluv a evropských předpisů udává důvodová zpráva zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim z roku 2010.

právníků osob a řízení proti nim z roku 2004 se jednalo o cca 135 trestných činů. Z komparace těchto dvou návrhů vyplývá, že návrh zákona z roku 2010 se na rozdíl od návrhu zákona předešlého drží striktně těch trestných činů, u nichž potřeba postihu vyplývá z mezinárodních smluv a předpisů Evropské unie. Dále ze srovnání vyplývá skutečnost, že ačkoliv celkově v návrhu z roku 2010 ubylo cca 60 trestných činů, za něž by měly být právnické osoby trestně odpovědné, tak přesto přibylo několik desítek nových trestných činů v návrhu z roku 2004 neuvedených. Považuji za důležité této otázce věnovat obzvláštní pozornost, aby v návrhu zákona byly uvedeny takové trestné činy, za které lze právnickou osobu skutečně postihnout, jak ostatně vyplývá z mezinárodních smluv a předpisů Evropské unie, a v určité míře týkající se trestných činů tam neuvedených tento koncept v případě potřeby přesáhnout (jedná se např. o trestný čin pytláctví dle § 304 trestního zákoníku). Závěrem je třeba dodat, že dle ustanovení § 8 odst. 2 návrhu zákona může být právnická osoba za podmínek § 24 trestního zákoníku účastníkem také na jiném trestném činu uvedeném v trestním zákoníku, není-li to vyloučeno povahou trestného činu.

Tento výstup vznikl za plné finanční podpory grantového projektu č. 41610 Trestní odpovědnost právnických osob Grantovou agenturou Univerzity Karlovy v Praze. Hlavním řešitelem tohoto projektu je JUDr. Lukáš Bohuslav, vedoucím prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc. (oba Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze).

JUDr. Lukáš Bohuslav
interní doktorand

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Aktuálne k problematike trestnej zodpovednosti právnických osôb

Martin Bezák

Abstrakt

Autor sa v článku venuje rozboru zákona č. 224/2010 Z.z., ktorým bola do slovenského právneho poriadku zavedená tzv. nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb.

Kľúčové slová

právnická osoba, trestná zodpovednosť právnických osôb, nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb

Abstract

Author in the article analyses Act No. 224/2010 Coll., where the so-called pseudo-criminal responsibility of legal persons has been established in slovak legal order.

Key words

legal person, criminal responsibility of legal persons, pseudo-criminal responsibility of legal persons

Úvod

Dňa 01. 09. 2010 nadobudol účinnosť zákon č. 224/2010 Z.z., schválený Národnou radou Slovenskej republiky dňa 27. 04. 2010, platný od 25. 05. 2010, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj ako „zákon“, „novela“, alebo „zákon č. 224/2010 Z.z.“). Týmto zákonom bola do právneho poriadku Slovenskej republiky zavedená takzvaná nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb. V súvislosti s touto zmenou bol predmetným zákonom okrem zákona č. 300/2005 Z.z., v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“) novelizovaný aj zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“), zákon č. 65/2001 Z.z. o správe a vymáhaní súdnych pohľadávok, v znení neskorších predpisov, zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii, v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o konkurze

a reštrukturalizácii“ prípadne „ZoKR“) a zákon č. 330/2007 Z.z. o registri trestov a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.

Pod pojmom „nepravá trestná zodpovednosť právnickej osoby“ nerozumieme trestnú zodpovednosť v pravom slova zmysle, tak ako ju pozná platná slovenská právna úprava, teda ako zodpovednosť, ktorá za podmienok stanovených vo všeobecnej časti Trestného zákona nastáva u pričítnej a vekovo spôsobiléj fyzickej osoby na základe spáchania niektorého z trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona a ktorej následkom je povinnosť znášať trestnú sankciu – trest. Pod nepravou trestnou zodpovednosťou rozumieme takú právnu úpravu, ktorá „*umožňuje právnickým osobám uložiť trestno-právne sankcie, presnejšie povedané kvázi-trestné sankcie, aj keď trestná zodpovednosť právnických osôb výslovne v trestnom zákone upravená nie je. Tieto sankcie sa taktiež nenazývajú trestami*“.¹⁾ To znamená, že právnická osoba v takomto prípade nie je subjektom spôsobilým v zmysle trestného práva konať protiprávne a naplniť tak skutkovú podstatu trestného činu, avšak za splnenia zákonom stanovených podmienok jej možno uložiť sankcie vo väčšine prípadov postihujúce len páchatel'a trestného činu. Takúto právnu úpravu zavádza aj zákon č. 224/2010 Z.z., ktorý na jednej strane ponecháva nedotknutými ustanovenia všeobecnej časti Trestného zákona upravujúce páchatel'stvo a nerozširuje tak trestnú zodpovednosť aj na právnické osoby, avšak na druhej strane umožňuje uložiť právnickým osobám ochranné opatrenia v prípade, ak je v súvislosti s výkonom zákonom vymedzených oprávnení v právnickej osobe spáchaný trestný čin fyzickou osobou.

Zavedenie nepravéj trestnej zodpovednosti právnických osôb, namiesto zavedenia jej pravej formy, na základe ktorej by bola právnická osoba v Trestnom zákone formálne vymedzená ako subjekt trestnej zodpovednosti, ktorý sa môže stať páchatel'om trestného činu a ktorému možno za spáchanie takéhoto trestného činu uložiť trest so všetkými jeho právne predpokladanými následkami, odôvodnila dôvodová správa k novele tým, že „*zavedenie trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb nie je prípustné vo vzťahu k zásade individuálnej zodpovednosti za zavinenie, k zásade personality trestov a zároveň neschopnosti právnickej osoby niesť vôľovú zodpovednosť s možnosťou výberu konať v súlade s právom alebo proti právu*“.²⁾

Je možné oprávnene skonštatovať, že pokusy o zavedenie akejkoľvek formy zodpovednosti právnických osôb za protiprávne konanie, ktoré je spôsobilé svojou intenzitou ohroziť alebo porušiť záujmy chránené Trestným zákonom, bolo v Slovenskej republike od počiatku sprevádzané veľkou nevôľou zo strany podnikateľskej sféry, ktorá sa obávala jednak zneužitia takejto formy zodpovednosti v konkurenčnom boji, ale aj (a treba poznamenať, že

1) Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde Praha, a.s., 2007, s. 22

2) Parlamentná tlač č. 1487 dostupná na [www.<http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=327>](http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=327), s. 4

oprávnené) postihovania trestnej činnosti páchanej fyzickými osobami v rámci ich podnikateľských aktivít prostredníctvom právnických osôb. Čo je však omnoho zarážajúcejšie, zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb narazilo na intenzívny odpor odbornej právnickej verejnosti a to hlavne u zástancov klasickej kontinentálnej trestno-právnej doktríny individuálnej trestnej zodpovednosti fyzických osôb, podľa ktorej iba fyzická osoba obdarená vôľou je schopná zavinenia podmieňujúceho vznik trestnej zodpovednosti. Zástancami tejto právnej doktríny bol pritom úplne odignorovaný spoločenský fakt, že organizované spoločenstvá fyzických osôb kryté jednotlivými formami právnických osôb, ktoré podľa platnej právnej úpravy nemajú trestno-právnu subjektivitu a teda nie sú za svoje protiprávne konanie postihnutelné trestnými sankciami, sa v čoraz väčšej miere dopúšťajú konania, ktoré by v prípade, ak by jeho pôvodcom bola fyzická osoba, napĺňalo skutkovú podstatu trestného činu, k tomu napríklad profesor Fenyk: „*v posledných desiatich rokoch sa v odborných kruhoch otvorene hovorí o enormnom náraste kriminálnych činov, ktoré sú páchané právnickými osobami a ktoré majú zásadné dopady do hospodárskych, finančných alebo sociálnych podmienok štátov a pozornosť orgánov činných v trestnom konaní, ale aj ústredných orgánov štátov sa viac upína k možnosti trestného konania proti právnickým osobám ako k určitému východisku ultima ratio.*“³⁾

Aj v dôsledku vyššie uvedených skutočností tak trestnému právu dodnes chýba účinný nástroj, ktorý by umožňoval postihovať závažné protiprávne konania, ku ktorým dochádza v rámci neprehľadných štruktúr právnických osôb, bez ktorého nie je schopné plniť svoje základné funkcie akými sú ochrana spoločnosti a prevencia a postihovanie trestnej činnosti.

(Ne)riešenie trestnej zodpovednosti právnických osôb mal za následok, že slovenská právna úprava sa vydala cestou kompromisu zavedením nepravnej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorá de iure trestnou zodpovednosťou vlastne nie je, pričom za zmienku stojí aj fakt, že takéto riešenie bolo len prednedávnom označené viacerými právnymi teoretikmi zaoberajúcimi sa problematikou trestnej zodpovednosti právnických osôb za slepú uličku, ktorou sa neradno vydávať,⁴⁾ a taktiež fakt, že právna úprava obsiahnutá v zákone č. 224/2010 Z.z. je v podstate kópiou právnej úpravy obsiahnutej v pôvodnom návrhu zákona pripravovaného v minulosti Ministerstvom spravodlivosti SR, ktorý mal do Trestného zákona zaviesť nepravú trestnú zodpovednosť právnických osôb formou ukladania ochranných opatrení právnickej osobe a ktorý nakoniec nebol predložený na schválenie Národnej rade SR.

3) Fenyk, J.: Modely trestní odpovědnosti právnických osob v různých právních systémech (se zaměřením na systémy common law), Trestná zodpovednosť právnických osôb, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava, EUROKÓDEX, s.r.o., 2009

4) Pozri napr.: Burda E., Kurilovská L.: Nedostatky v doterajších legislatívnych návrhoch trestnej zodpovednosti právnických osôb, Trestná zodpovednosť právnických osôb, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava, EUROKÓDEX, s.r.o., 2009, s. 163

Na základe vyššie uvedeného možno skonštatovať, že ostatná novela Trestného zákona zavádzajúca tzv. nepravú trestnú zodpovednosť právnických osôb, je výsledkom nechute zákonodarcov zaviesť do slovenského právneho poriadku pravú trestnú zodpovednosť právnických osôb a taktiež tlaku, ktorému Slovenská republika čelí z dôvodu neplnenia svojich medzinárodných záväzkov ukladajúcich jej povinnosť zaviesť účinné sankcie postihujúce protiprávne konanie právnických osôb. Výsledné riešenie však podľa môjho názoru rozhodne nemožno považovať za dostatočné, keďže, ako sa domnievam, nie je spôsobilé plniť svoj základný účel, t.j. účinne postihovať trestnú činnosť páchanú prostredníctvom alebo v prospech právnických osôb, ba práve naopak, môže sa stať prostriedkom nekontrolovateľného sankcionovania právnických osôb, ktoré žiadnym spôsobom neporušili svoje právne povinnosti. V nasledujúcich častiach tohto článku sa budem snažiť rozobrať najproblematickejšie ustanovenia zavedené predmetnou novelou, ktoré definovali môj vyššie uvedený kritický postoj k tzv. nepravnej trestnej zodpovednosti právnických osôb.

1. Zmeny zavedené zákonom č. 224/2010 Z.z. v Trestnom zákone

Zákom č. 224/2010 Z.z. boli do Trestného zákona zavedené dva nové druhy ochranných opatrení a to zhabanie peňažnej čiastky a zhabanie majetku, ktoré sa majú v zmysle dôvodovej správy právnickým osobám ukladať v prípadoch, ak „*riadiace (zastupovacie, rozhodovacie a kontrolné úlohy) osoby zanedbali dohľad a kontrolu a v dôsledku tohto zanedbania došlo k spáchaniu trestného činu osobami podriadenými právnickej osobe, alebo riadiace osoby (zastupovacie, rozhodovacie a kontrolné úlohy) sa dopustili trestného činu*“,⁵⁾ pričom uloženie týchto ochranných opatrení právnickej osobe nie je podmienené vyvodením trestnej zodpovednosti konkrétnej fyzickej osobe, ani ju nevylučuje.

Ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky podľa ustanovenia § 83a Trestného zákona môže súd uložiť fakultatívne v prípade, ak bol spáchaný trestný čin v súvislosti s výkonom oprávnenia zastupovať právnickú osobu, prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby, vykonávať kontrolu v rámci právnickej osoby, alebo v súvislosti so zanedbaním dohľadu alebo náležitej starostlivosti v právnickej osobe. Súd môže toto ochranné opatrenie uložiť aj v prípade, ak trestný čin dospel len do štádia pokusu, alebo ak došlo k účasti na takomto trestnom čine.

5) Parlamentná tlač č. 1487 dostupná na [www.<http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=327>](http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=327), s. 6

Oprávnenie zastupovať právnickú osobu má najmä jej štatutárny orgán.⁶⁾ Ktorý orgán je štatutárnym orgánom právnickej osoby vyplýva buď z ustanovení príslušných právnych predpisov⁷⁾ alebo zo zakladateľských dokumentov právnickej osoby,⁸⁾ pričom tieto taktiež stanovujú spôsob, akým sa konkrétna osoba prípadne osoby ustanovujú do funkcie štatutárneho orgánu a podmienky, ktoré musia spĺňať na výkon funkcie štatutárneho orgánu. Oprávnenie zastupovať právnickú osobu majú ďalej podľa ustanovenia § 20 ods. 2 Občianskeho zákonníka aj iní jej pracovníci alebo členovia, pokiaľ je to určené vo vnútorných predpisoch právnickej osoby, alebo je to vzhľadom na ich pracovné zaradenie obvyklé. Právnickú osobu – obchodnú spoločnosť môže taktiež podľa ustanovenia § 14 Obchodného zákonníka zastupovať vo všetkých veciach s výnimkou oprávnenia scudzovať nehnuteľností, ak toto oprávnenie nie je v prokúre výslovne uvedené, aj prokurista. V rozsahu právnych úkonov týkajúcich sa organizačnej zložky podniku obchodnej spoločnosti zastupuje právnickú osobu – obchodnú spoločnosť vedúci organizačnej zložky podniku obchodnej spoločnosti podľa ustanovenia § 13 ods. 5 Obchodného zákonníka. Oprávnenie zastupovať právnickú osobu má nakoniec každá osoba, ktorá je v zmysle ustanovenia § 31 a nasl. Občianskeho zákonníka právnickou osobou na takéto zastupovanie oprávnená na základe udeľného splnomocnenia.

Oprávnenie prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby majú najčastejšie rozhodovacie - najvyššie orgány spoločnosti, označované vo väčšine prípadov ako valné zhromaždenie alebo členská schôdza a taktiež orgány výkonné – štatutárne. V niektorých prípadoch je de iure alebo de facto rozhodovacia činnosť kumulovaná len do rúk štatutárneho orgánu. Napríklad pri

- 6) Ustanovenie § 20 ods. 1 zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“) vo vzťahu k právnickým osobám všeobecne; ustanovenie § 13 ods. 1 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka v znení neskorších predpisov (ďalej len „Obchodný zákonník“) vo vzťahu k obchodným spoločnostiam a družstvu.
- 7) Napríklad ustanovenia § 81, § 97, § 133, § 191 a § 243 Obchodného zákonníka, čo sa týka štatutárnych orgánov obchodných spoločností a družstva; ustanovenie § 19 zákona č. 111/1990 Zb. o štátnom podniku v znení neskorších predpisov, čo sa týka riaditeľa ako štatutárneho orgánu štátneho podniku; ustanovenia § 20 a § 22 zákona č. 562/2004 Z.z. o európskej spoločnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, čo sa týka štatutárnych orgánov európskej akciovej spoločnosti založenej podľa nariadenia Rady (ES) č. 2157/2001 z 8. októbra 2001 o stanovách európskej spoločnosti (SE) publikovanom v Ú. v. EÚ L 294, 10. 11. 2001 etc.
- 8) Napríklad ustanovenie § 6 ods. 2 písm. d) zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov, čo sa týka štatutárnych orgánov občianskych združení; ustanovenie § 13 ods. 1 písm. b) zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov, čo sa týka štatutárnych orgánov cirkví a náboženských spoločností; ustanovenie § 6 ods. 5 písm. d) zákona č. 85/2005 Z.z. o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov, čo sa týka štatutárnych orgánov politických strán a politických hnutí etc.

právnických osobách tvorených majetkovým substrátom⁹⁾ je prijímanie rozhodnutí, vrátane ich výkonu, plne v rukách štatutárneho orgánu, keďže majetok, ktorým sú tvorené ako právny predmet nemá schopnosť rozhodovať a právna subjektivita, ktorá by mu to umožňovala, sa u neho, na rozdiel od právnických osôb, nedá konštituovať ani z právneho hľadiska. Rozhodovanie a vykonávanie týchto rozhodnutí sa kumuluje do pôsobnosti štatutárneho orgánu aj v prípadoch, kedy to ustanovuje zákon, prípadne zakladateľská listina spoločnosti.¹⁰⁾ Príkladom, kedy sa rozhodovacia a výkonná činnosť de facto sústredí do rúk štatutárneho orgánu, je prípad rozhodnutia valného zhromaždenia takzvanej jednoosobovej obchodnej spoločnosti¹¹⁾, v ktorej jediný spoločník vykonávajúci pôsobnosť valného zhromaždenia je zároveň aj štatutárnym orgánom spoločnosti. Právne ide o rozhodnutie valného zhromaždenia a jeho výkon štatutárnym orgánom, fakticky však ide o jednu a tú istú osobu vykonávajúcu funkciu rôznych orgánov obchodnej spoločnosti. Oprávnenie prijímať rozhodnutia v mene právnickej osoby majú taktiež všetky osoby, ktoré sú k tomu zmocnené na základe interných predpisov právnickej osoby, pracovnej zmluvy alebo pokynov oprávnených osôb v rámci právnickej osoby. Nie je vylúčené, aby takéto oprávnenie vyplývalo aj osobe, ktorá nie je zamestnancom alebo členom právnickej osoby v prípade, že jej rozhodovacia právomoc vyplýva zo zmluvného vzťahu uzatvoreného s právnickou osobou.

Oprávnenie vykonávať kontrolu v rámci právnickej osoby majú najmä dozorné orgány spoločnosti, ktoré sa vytvárajú buď fakultatívne, ako napríklad dozorná rada v spoločnosti s ručením obmedzeným,¹²⁾ alebo obligatórne ako napríklad dozorná rada v akciovej spoločnosti a kontrolná komisia v družstve.¹³⁾ Oprávnenie vykonávať kontrolu v právnickej osobe majú taktiež osoby, ktorým to, tak isto ako u osôb s oprávnením zastupovať právnickú osobu a oprávnením rozhodovať v mene právnickej osoby, vyplýva z ich pracovného

9) Napríklad nadácie upravené zákonom č. 34/2002 Z.z. o nadáciách a o zmene Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov alebo fondy, ktoré nemajú generálnu úpravu a sú upravené v rôznych osobitných predpisoch, napr. zákon č. 147/1997 Z.z. o neinvestičných fondoch v znení neskorších predpisov, zákon č. 607/2003 Z.z. o štátnom fonde rozvoja bývania v znení neskorších predpisov etc.

10) Napríklad § 134 Obchodného zákonníka stanovuje, že do pôsobnosti konateľov patrí rozhodovanie o obchodnom vedení spoločnosti, alebo ustanovenie § 191 ods. 1 Obchodného zákonníka zas vymedzuje oprávnenie členov predstavenstva rozhodovať negatívne, keď stanovuje, že predstavenstvo rozhoduje o všetkých záležitostiach spoločnosti, pokiaľ nie sú zákonom alebo stanovami vyhradené do pôsobnosti valného zhromaždenia, naopak Zákon o združovaní občanov v § 6 ods. 2 písm. d) stanovuje ako náležitosť návrhu na registráciu ustanovenie orgánov združenia a spôsob ich ustanovenia, čím ponecháva rozdelenie rozhodovacej a výkonnej pôsobnosti medzi tieto orgány plne do právomoci prípravného výboru občianskeho združenia.

11) K tomu pozri ustanovenia § 132 a § 190 ods. 1 Obchodného zákonníka

12) V zmysle ustanovenia § 137 Obchodného zákonníka sa dozorná rada zriaďuje, ak tak určuje spoločenská zmluva.

13) Pozri ustanovenia § 197 a nasl. a § 244 a nasl. Obchodného zákonníka.

pomeru, interných predpisov alebo pokynov oprávnených osôb, ako aj zo zmluvného vzťahu uzatvoreného s právnickou osobou.

Ak teda osoby oprávnené vykonávať vyššie uvedené oprávnenia v rámci právnickej osoby spáchajú, či už ako páchatelia alebo spolupáchatelia ktorýkoľvek z trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona, alebo sa na takomto trestnom činu budú účastníť, je možné uložiť tejto právnickej osobe ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky, pričom nie je podstatné, či ide o trestný čin úmyselný alebo nedbanlivostný, ani to, či ide o trestný čin dokonaný, alebo o trestný čin v štádiu pokusu. Ochranné opatrenie však nemožno uložiť právnickej osobe, pokiaľ trestný čin osoby vykonávajúcej v právnickej osobe Trestným zákonom vymedzené oprávnenia dospel len do štádia prípravy. Taktiež je potrebné zamyslieť sa nad tým, či ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky je možné uložiť právnickej osobe za trestný čin ktorejkoľvek osoby, ktorá v jej rámci vykonáva oprávnenia vymedzené Trestným zákonom v ustanovení § 83a ods. 1 písm. a) až d) Trestného zákona, a to vzhľadom na úmysel zákonodarcu vyplývajúci z dôvodovej správy postihovať právnickú osobu len za trestné činy osôb, ktoré vykonávajú tieto oprávnenia v právnickej osobe ako „*riadiace osoby*“, alebo za trestné činy im podriadených osôb v prípade, že tieto „*riadiace osoby*“ zanedbali dohľad alebo náležitú starostlivosť v tejto právnickej osobe.¹⁴⁾ Nie všetky osoby, ktoré môžu zastupovať právnickú osobu majú zároveň pozíciu tzv. riadiacej osoby. Ako príklad možno uviesť zamestnanca právnickej osoby, ktorý pracuje ako predavač v jej prevádzkárni a z tohto pracovného zaradenia mu v zmysle ustanovenia § 20 ods. 2 Občianskeho zákonníka vyplýva oprávnenie robiť za túto právnickú osobu právne úkony, teda zastupovať ju vo veciach týkajúcich sa predaja tovaru v uvedenej prevádzke. V prípade, že sa pri tejto činnosti dopustí trestného činu, pôjde o trestný čin spáchaný v súvislosti s výkonom oprávnenia zastupovať právnickú osobu, ktorého páchatelom je osoba nezastávajúca riadiacu pozíciu.

Ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky môže súd nakoniec podľa ustanovenia § 83a ods. 1 písm. d) Trestného zákona uložiť taktiež v prípade, ak bol spáchaný trestný čin, hoci aj v štádiu pokusu, alebo *ak došlo k účasti na trestnom čine v súvislosti so zanedbaním dohľadu alebo náležitej starostlivosti v tejto právnickej osobe*. Keďže dôvodová správa uvádza k ustanoveniam § 83a ods. 1 písm. a) až d) a § 83 b ods. 1 písm. a) až d) Trestného zákona len stručné konštatovanie, že: „*uloženie ochranných opatrení je viazané na súvislosť s činnosťami, týkajúcimi sa právnickej osoby, uvedenými v § 83a ods. 1 a § 83b ods. 1, pričom táto súvislosť sa viaže na spáchanie trestného činu aj v štádiu pokusu a na všetky formy účasti na*

14) Pozri poznámku pod čiarou č. 5

ňom,¹⁵⁾ pričom vieme, že má ísť o činnosti riadiacich osôb,¹⁶⁾ je možné dovodiť, že v prípade zanedbania dohľadu alebo náležitej starostlivosti v právnickej osobe podľa ustanovenia §83a ods. 1 písm. d) Trestného zákona pôjde najmä o omisívne konania riadiacich osôb uvedených v ustanovení § 83a ods. 1 písm. a) až c) Trestného zákona, spočívajúce buď v opomenutí týchto osôb vykonávať dohľad nad činnosťou osôb, ktoré sú im v rámci štruktúry právnickej osoby podriadené, alebo v zanedbaní náležitej starostlivosti pri výkone kompetencií, ktoré im boli v rámci právnickej osoby zverené, alebo im vyplývajú z ich postavenia v štruktúre právnickej osoby.

Vzhľadom na vyššie uvedené sa domnievam, že na naplnenie skutkovej podstaty predmetného ustanovenia nebude potrebné, aby dotknutej osobe povinnosť vykonávať dohľad alebo zachovávať náležitú starostlivosť vyplývala priamo zo zákona, interných predpisov, pracovnej zmluvy prípadne iného právneho titulu, aj keď vo väčšine prípadov to tak bude, keďže štatutárnemu orgánu a kontrolnému orgánu právnickej osoby povinnosť vykonávať svoju pôsobnosť s určitou mierou kvalifikovanej starostlivosti vyplýva často priamo zo zákona. Napríklad konatelia a členovia dozornej rady spoločnosti s ručením obmedzeným „(...) sú povinní vykonávať svoju pôsobnosť s odbornou starostlivosťou a v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej spoločníkov. Najmä sú povinní zaobstarať si a pri rozhodovaní zohľadniť všetky dostupné informácie týkajúce sa predmetu rozhodnutia (...)“, ¹⁷⁾ členovia predstavenstva a dozornej rady akciovej spoločnosti „(...) sú povinní vykonávať svoju pôsobnosť s náležitou starostlivosťou, ktorá zahŕňa povinnosť vykonávať ju s odbornou starostlivosťou a v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej akcionárov. Najmä sú povinní zaobstarať si a pri rozhodovaní zohľadniť všetky dostupné informácie týkajúce sa predmetu rozhodnutia (...)“, ¹⁸⁾ to isté platí pre členov predstavenstva a kontrolnej komisie družstva.¹⁹⁾

Je pravdepodobné, že Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky sa pri tvorbe návrhu zákona č. 224/2010 Z.z. v časti týkajúcej sa konštrukcie „zodpovednosti“ právnickej osoby za konanie v jej rámci pôsobiacich fyzických osôb inšpirovalo predchádzajúcim návrhom zákona pochádzajúcim taktiež z jeho dielne, ktorým mala byť v roku 2006 zavedená práva trestná zodpovednosť právnických osôb.²⁰⁾ Podľa ustanovenia § 5 ods. 1 predmetného návrhu zákona bol trestný čin spáchaný právnickou osobou v prípade, ak za

15) Parlamentná tlač č. 1487 dostupná na [www:<http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakon/zakon&MasterID=327>](http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakon/zakon&MasterID=327), s. 14

16) Pozri poznámku pod čiarou č. 5

17) Pozri príklad ustanovenia § 135a ods. 1, § 139 ods. 4 Obchodného zákonníka

18) Pozri ustanovenia § 194 ods. 5, § 200 ods. 3 Obchodného zákonníka

19) Pozri ustanovenia § 243a ods. 1 a § 244 ods. 8 Obchodného zákonníka

20) Vládny návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, parlamentná tlač č. 1507 predložený NR SR dňa 24. 02. 2006

účelom získania prospechu alebo inej výhody pre právnickú osobu konal pri jej činnosti protiprávne a) jej štatutárny orgán alebo jeho člen, b) jej dozorný orgán alebo jeho člen, alebo c) iná osoba oprávnená konať alebo rozhodovať za právnickú osobu.²¹⁾ Trestný čin mal byť podľa ustanovenia § 5 ods. 2 predmetného návrhu spáchaný právnickou osobou aj vtedy, ak a) osoba uvedená v odseku 1 nedostatočným dohľadom alebo kontrolou umožnila spáchať trestný čin fyzickou osobou, ktorá konala v rámci oprávnení, ktoré jej boli zverené právnickou osobou, alebo b) na toto konanie použila inú právnickú osobu alebo fyzickú osobu.²²⁾ Na rozdiel od úpravy obsiahnutej v zákone č. 244/2010 Z.z. mala podľa návrhu zákona z roku 2006 vzniknúť trestná zodpovednosť priamo právnickej osobe, pričom podmienkou bolo, aby právnická osoba takýmto konaním získala prospech alebo inú výhodu, čo významným spôsobom zužovalo okruh protiprávnych činností, ktoré sa pričítali právnickej osobe.

Za najzávažnejší problém právnej úpravy podmienok, za ktorých je možné uložiť právnickej osobe ochranné opatrenie zhabania majetku obsiahnutej v ustanovení § 83a ods. 1 Trestného zákona, považujem práve skutočnosť, že spáchanie trestného činu v súvislosti s výkonom oprávnení alebo zanedbaním povinností v tomto ustanovení uvedených nie je viazané na žiadnu ďalšiu podmienku, tak ako to bolo napríklad v už vyššie spomínanom návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb z roku 2006,²³⁾ kde sa okrem spáchania trestného činu vymedzeným okruhom osôb alebo spôsobov vyžadovalo, aby bol takýto trestný čin spáchaný za účelom získania prospechu alebo inej výhody pre právnickú osobu, čím sa malo zamedziť tomu, aby právnická osoba nebola sankcionovaná za trestnú činnosť osôb, ktoré ňou sledovali vlastný záujem, prípadne konali v úmysle poškodiť právnickú osobu. Aj keď táto kumulatívna podmienka bola niektorými právnymi teoretikmi v minulosti kritizovaná z dôvodu, že dostatočne neumožňuje pokryť celú škálu kriminálnych činností, keďže právnická osoba „*v praxi často nemá prospech z trestnej činnosti, na ktorú je používaná, je však prostriedkom, cez ktorý sa trestná činnosť pácha*“²⁴⁾ je potrebné podotknúť, že ani títo kritici nikdy nenavrhovali jej úplné vypustenie, ale len jej extenzívnu úpravu, ktorá by postihovala aj trestnú činnosť právnických osôb, z ktorej tieto osoby nemajú prospech, ale bola spáchaná aspoň čiastočne jej prostredníctvom.²⁵⁾ Oprávnené sa možno domnievať, že v prípade absencie takejto kumulatívnej podmienky vymedzujúcej, ktoré trestné činy orgánov právnickej osoby, ich členov alebo iných osôb

21) *ibidem*, s. 3

22) *ibidem*

23) *ibidem*

24) Burda E., Kurilovská L.: Nedostatky v doterajších legislatívnych návrhoch trestnej zodpovednosti právnických osôb, Trestná zodpovednosť právnických osôb, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava, EUROKÓDEX, s.r.o., 2009, s. 164

25) *ibidem*, s. 165

možno pričítať právnickej osobe a ktoré nie, tak ako je to v prípade platnej právnej úpravy obsiahnutej v ustanovení § 83a ods. 1 Trestného zákona, bude dochádzať k postihovaniu právnických osôb aj v prípadoch, kedy sa právnická osoba nedopustila žiadneho protiprávneho konania, nenadobudla z neho prospech, nebola jeho prostredníkom, ani nemala možnosť takémuto konaniu na základe náležitej starostlivosti jej orgánov alebo členov predísť. Ako príklad takéhoto postihu možno uviesť situáciu, kedy právnická osoba prostredníctvom svojho štatutárneho orgánu alebo inej oprávnenej osoby splnomocní tretiu osobu, napríklad advokáta, aby ju v určitej právnej veci zastupoval, pričom ten pri zastupovaní právnickej osoby spácha trestný čin, ktorým nesledoval prospech právnickej osoby, ale svoj vlastný prospech, pričom právnickú osobu týmto trestným činom žiadnym spôsobom nepoškodil. Keďže advokát spáchal trestný čin v súvislosti s výkonom oprávnenia zastupovať právnickú osobu a právnická osoba nie je týmto trestným činom nijak poškodená sú splnené všetky podmienky na to, aby jej bolo uložené ochranné opatrenie zhabania majetku a to bez toho, aby konanie advokáta mohla akýmkoľvek právom predvídaným spôsobom ovplyvniť, alebo aby na ňom mala záujem. Túto neakceptovateľnú situáciu umožňuje, aspoň čiastočne, čo sa týka rozsahu zhabanej peňažnej čiastky, sanovať ustanovenie § 83a ods. 3 Trestného zákona, na základe ktorého môže súd zhabanie peňažnej čiastky uložiť v rozsahu od 800 eur do 1 660 000 eur, pričom pri ukladaní prihliadne na závažnosť spáchaného trestného činu, rozsah činu, získaný prospech, spôsobenú škodu, okolnosti spáchania trestného činu a následky, ktoré mal trestný čin pre právnickú osobu. Uvedené nedostatky právnej úpravy môžu odstrániť taktiež súdy prostredníctvom aplikačnej praxe tak, že v prípadoch podobných vyššie uvedenému jednoducho nebudú ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky vzhľadom na jeho fakultatívnosť ukladať.

Novela v § 83a ods. 1 Trestného zákona ďalej ustanovuje, že ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky nie je možné uložiť právnickej osobe, ktorej majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa Zákona o konkurze a reštrukturalizácii (tzv. konkurzná imunita),²⁶⁾ alebo v prípade, ak by výkon ochranného opatrenia postihol majetok štátu alebo Európskej únie. Taktiež ho nemožno uložiť ani orgánom cudzieho štátu, medzinárodným organizáciám verejného práva a ani vtedy, ak došlo k zániku trestnosti činu, v súvislosti s ktorým má byť ochranné opatrenie uložené, alebo premlčaniu trestného stíhania vedenému pre takýto trestný čin, alebo došlo zo strany páchatel'a takéhoto trestného činu k účinnej ľútosti. Obdobná právna úprava bola obsiahnutá aj v predošlých návrhoch zákonov, ktorými mala byť do slovenského ho právneho poriadku zavedená pravá trestná zodpovednosť právnických

26) V zmysle ustanovenia § 2 ZoKR sa tento zákon nevzťahuje na usporiadanie majetkových pomerov dlžníka, ktorým je štát, štátna rozpočtová organizácia, štátna príspevková organizácia, štátny fond, obec, vyšší územný celok alebo iná osoba, za ktorej všetky záväzky zodpovedá alebo ručí štát, Národná banka Slovenska, Fond ochrany vkladov a Garančný fond investícií.

osôb, pričom sa vychádzalo z právnej doktríny, ktorú prevzal aj zákon č. 224/2010 Z.z. a to, že štát je suverénnym nositeľom verejnej moci a ako taký má jediný právomoc stanovovať pravidlá trestnej zodpovednosti a vyžadovať sankciami ich plnenie, čo zároveň vylučuje, aby bol sám ich adresátom, teda aby trestal sám seba. Štát však nevystupuje vždy ako subjekt verejnej moci, ale v mnohých prípadoch, ak vystupuje v občianskoprávných vzťahoch, má v zmysle ustanovenia § 21 v návaznosti na ustanovenie § 2 ods. 2 Občianskeho zákonníka rovné postavenie s akoukoľvek inou fyzickou alebo právnickou osobou ako účastníkom občianskoprávných vzťahov. Z tohto dôvodu podlieha aj táto doktrína kritike. Profesor Jelínek v súvislosti s touto problematikou uvádza nasledujúci príklad, na ktorom J.-C. Planque demonštruje podporu princípu rovnosti pred orgánmi verejnej moci v prípade vyňatia štátu spod trestnej zodpovednosti: „*zoberte si tri jedálne, uvádza autor. Dve prevádzkuje územná samospráva tretia patrí ministerstvu. Trestný čin bol spáchaný v jednej jedálni prevádzkovej územnou samosprávou a v jedálni prevádzkovej ministerstvom. Trestnej zodpovednosti bude podliehať len územný orgán, pretože štát je z trestnej zodpovednosti vylúčený. Predstavme si situáciu návštevníkov – hostí týchto jedální. Pre tých, ktorí navštevujú jedáleň miestneho územného orgánu, kde nebol spáchaný trestný čin, a pre tých, ktorí navštevujú jedáleň prevádzkovanú ministerstvom sa nič nezmení. Naopak pre tých, ktorí navštevujú jedáleň prevádzkovanú územným orgánom, ktorý bol odsúdený a trestnoprávne postihnutý, sa toto postihnutie môže odraziť na cene služieb alebo jedál. Pokiaľ porovnáme situáciu jedální, ktoré prevádzkuje územná samospráva, je rozdiel medzi nimi odôvodnený. V jednej bol spáchaný trestný čin, v druhej nie. Ale ak porovnáme postavenie jedálne prevádzkovej územným orgánom, ktorý je trestnoprávne postihnutý a jedálne prevádzkovej ministerstvom, ktorá nie je trestnoprávne postihnutá, vidíme rozdiel.*“²⁷⁾ Obdobná situácia môže nastať aj v prípade slovenskej právnej úpravy, keďže ako už bolo zmienené vyššie, štátu, ani štátnym príspevkovým a štátnym rozpočtovým organizáciám, nie je možné uložiť ochranné opatrenia zhabania peňažnej čiastky a zhabania majetku, keďže podľa ustanovenia § 2 Zákona o konkurze a reštrukturalizácii podliehajú konkurznej imunite. To isté platí aj o obciach a vyšších územných celkoch, avšak na rozdiel od štátnych rozpočtových a príspevkových organizácií sa na rozpočtové a príspevkové organizácie obcí a vyšších územných celkov konkurzná imunita nevzťahuje a je im preto možné uložiť ako zhabanie peňažnej čiastky tak aj zhabanie majetku. Je preto otázne, či takáto diferenciácia trestania právnických osôb je opodstatnená a či nie je dôvod uvažovať aj nad postihom právnických osôb zastupujúcich štát v prípade, že nevystupujú ako orgán verejnej moci a v súvislosti s ich činnosťou bol spáchaný trestný čin.

27) Jelínek, J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde Praha, a.s., 2007, s. 45

V zmysle ustanovenia § 83a ods. 3 posledná veta Trestného zákona zhabanie peňažnej čiastky nie je možné uložiť v prípade, ak súd ukladá právnickej osobe ochranné opatrenie zhabania majetku. Keďže ochranného opatrenie zhabania majetku postihuje celý majetok patriaci právnickej osobe po ukončení konkurzného konania, bolo by súbežné uloženie ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky fakticky nevykonateľné, preto takýto postup Trestný zákon vylučuje.

Ďalším ochranným opatrením, ktoré zavádza novela Trestného zákona – zákon č. 224/2010 Z.z., je zhabanie majetku podľa ustanovenia § 83b Trestného zákona. **Ochranné opatrenie zhabania majetku**, na rozdiel od ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky, ukladá súd právnickej osobe obligatórne v prípade, ak bol spáchaný trestný čin uvedený v ustanovení § 58 ods. 2 Trestného zákona, teda taký trestný čin, za ktorý je súd povinný páchatelovi uložiť trest prepadnutia majetku, pričom musí byť kumulatívne splnená aj podmienka, že právnická osoba nadobudla majetok alebo jeho časť trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti v súvislosti s výkonom oprávnenia zastupovať túto právnickú osobu, prijímať rozhodnutia v mene tejto právnickej osoby, vykonávať v tejto právnickej osobe kontrolu, alebo v súvislosti so zanedbaním dohľadu alebo náležitej starostlivosti nad touto právnickou osobou. V prípade ochranného opatrenia zhabania majetku musí byť teda splnená nielen podmienka, že bol spáchaný trestný čin v súvislosti s výkonom niektorého oprávnenia alebo zanedbaním niektorej z povinností uvedených v ustanovení § 83b ods. 1 písm. a) až d) Trestného zákona, ale, na rozdiel od ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky, musí byť kumulatívne splnená aj podmienka, že právnická osoba mala z takéhoto trestného činu majetkový prospech. Zákonodarca tak v prípade vymedzenia podmienok, za ktorých možno uložiť ochranné opatrenie zhabania majetku, zvolil presne opačný prístup ako pri podmienkach ukladania ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky. Zatiaľ čo podmienky, za akých možno právnickej osobe uložiť zhabanie peňažnej čiastky, sú stanovené vyslovene benevolentne, a ako už bolo uvedené vyššie, potenciálne umožňujú, aby toto ochranné opatrenie postihlo aj právnickú osobu, ktorá neporušila žiadnu zo zákonom stanovených povinností, na uloženie ochranného opatrenia zhabania majetku nepostačuje ani to, ak právnická osoba trestným činom nadobudla prospech alebo inú výhodu akéhokoľvek druhu, pretože zákon explicitne stanovuje, že musí ísť o prospech majetkový. Toto sprísnenie podmienok možno odôvodniť závažnejšími následkami, ktoré uloženie ochranného opatrenia zhabania majetku pre právnickú osobu má, spočívajúcich vo väčšine prípadov v likvidácii a zániku právnickej osoby. Na druhú stranu sa takýmto postupom automaticky zužuje možnosť postihnúť zhabaním majetku právnickú osobu, pri činnosti ktorej došlo k spáchaniu trestnému činu a ktorá z takéhoto trestného činu mala iný než majetkový prospech.

Tak isto ako pri ochrannom opatrení zhabania peňažnej čiastky nie je možné podľa ustanovenia § 83b ods. 2 Trestného zákona uložiť zhabanie majetku právnickej osobe, ktorej majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa Zákona o konkurze a reštrukturalizácii, alebo ak by výkonom tohto ochranného opatrenia bol postihnutý majetok štátu alebo Európskej únie, alebo by postihlo orgány cudzieho štátu prípadne medzinárodné organizácie verejného práva. To isté platí aj o premlčaní trestného stíhania, účinnej lútosti a zániku trestnosti činu, v súvislosti s ktorým by sa malo zhabanie majetku uložiť.

Prílišnú „tvrdosť“ ochranného opatrenia zhabania majetku je možné zmierniť na základe ustanovenia § 83b ods. 3 Trestného zákona, podľa ktorého súd nemusí právnickej osobe zhabanie majetku uložiť v prípade, ak vzhľadom na závažnosť spáchaného trestného činu, jeho rozsah, získaný prospech, spôsobenú škodu, okolnosti spáchania trestného činu, následky pre právnickú osobu alebo dôležitý verejný záujem, je možné ochranu spoločnosti zabezpečiť aj bez uloženia tohto ochranného opatrenia. V takomto prípade súd obligatórne uloží právnickej osobe ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky. Osobitne treba upriamiť pozornosť na liberalizačný dôvod spočívajúci v dôležitom verejnom záujme, ktorý zákon č. 224/2010 Z.z. nikde nedefinuje. Podľa dôvodovej správy k predmetnej novele je potrebné slová „dôležitý verejný záujem“ vnímať *„v každom prípade individuálne, zohľadňujúc všetky okolnosti prípadu, majúť na zreteli dôležité záujmy štátu realizované pri výkone verejnej moci, ktoré prevažujú nad oprávneným záujmom fyzickej osoby alebo právnickej osoby, ktorý prináša majetkový prospech alebo iný prospech ostatným osobám alebo mnohým z nich a bez jeho realizácie by mohli vzniknúť rozsiahle alebo nenahraditeľné škody. Aplikácia tohto ustanovenie prichádza do úvahy napríklad v prípadoch, ak by uloženie a výkon ochranného opatrenia zhabania majetku by mohlo mať za následok likvidáciu veľkého počtu pracovných miest a pod.“*⁽²⁸⁾ Ak však súd z dôvodov uvedených vyššie neuloží právnickej osobe zhabanie majetku, musí jej obligatórne uložiť ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky.

Zhabanie majetku postihuje majetok právnickej osoby len v rozsahu, ktorý jej patrí po ukončení konkurzného konania, ktoré podľa novelizovanej právnej úpravy vždy predchádza výkonu tohto ochranného opatrenia. Výkon zhabania majetku tak postihuje len výťažok zo speňaženia majetku, majetok vylúčený zo súpisu majetku podstáť a majetok podliehajúci konkurzu, ak nedošlo k speňaženiu majetku, ktorý právnická osoba vlastní po vysporiadaní jej záväzkov voči veriteľom v konkurznom konaní, čo dôvodová správa k zákonu č. 224/2010 Z.z. odôvodňuje záujmom na ochrane práv a právom chránených záujmov tretích osôb a to najmä veriteľov právnickej osoby, citujem: „(...)

28) Parlamentná tlač č. 1487 dostupná na [www.<http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakon/zakon&MasterID=327>](http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakon/zakon&MasterID=327), s. 15

*ochranné opatrenie zhabanie majetku bude postihovať len majetok, ktorého vlastníkom bude (...) právnická osoba (ako zúčastnená osoba) po skončení konkurzného konania. Právna úprava bude v tomto prípade preferovať primárne uspokojenie pohľadávok veriteľov dotknutej osoby a až následne zámer štátu spôsobiť majetkovú ujmu dotknutej právnickej osobe.*²⁹⁾

Takáto právna úprava je problematická, keďže právnickej osobe, ktorú má postihnúť ochranné opatrenie zhabania majetku, umožňuje previesť majetok, ktorý sa má stať predmetom zhabania na tretie osoby pod zámienkou plnenia fiktívnych záväzkov a tak sa vyhnúť reálnemu výkonu tejto sankcie,³⁰⁾ čo je teoreticky možné ex post sanovať inštitútom neúčinnosti právneho úkonu, teda odporovaním takéhoto právneho úkonu správcom konkurznej podstaty v konkurznom konaní,³¹⁾ nastupujúcim ex lege po uložení ochranného opatrenia zhabania majetku, avšak na mieste je otázka reálnej efektivity takéhoto postupu.

Otázna je taktiež faktická vykonateľnosť takejto právnej úpravy vzhľadom na doterajšie skúsenosti s priebehom konkurzného konania. Napríklad Okresný súd Bratislava I, ktorý je v zmysle ustanovenia § 9 ods. 2 písm. a) zákona č. 371/2004 Z.z. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky a o zmene zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok, v znení neskorších predpisov, príslušným konkurzným súdom pre celý obvod Krajského súdu v Bratislave, t.j. pre celý Bratislavský samosprávny kraj, evidoval za rok 2009 spolu 246 návrhov na vyhlásenie konkurzu, z toho na základe splnenia konečného rozvrhu boli za sledovaný rok zrušené 3 konkurzy, pre nedostatok majetku dlžníka bolo zrušených 8 konkurzov, 71 návrhov na vyhlásenie konkurzu bolo vybavených ešte pred vyhlásením samotného konkurzu zastavením pre nedostatok majetku dlžníka a 122 prebiehalo. V prvom polroku 2010 Okresný súd Bratislava I evidoval spolu 175 návrhov na vyhlásenie konkurzu, z toho na základe splnenia konečného rozvrhu boli za sledovaný polrok zrušené 2 konkurzy, pre nedostatok majetku dlžníka boli zrušené 4 konkurzy, 56 návrhov na vyhlásenie konkurzu bolo vybavených ešte pred vyhlásením samotného konkurzu zastavením pre nedostatok majetku dlžníka a 162 prebiehalo.³²⁾ Ak odhliadneme od prebiehajúcich konkurzných konaní, tak je z uvedených štatistík zrejmé, že konkurzné konanie v rámci Bratislavského kraja

29) ibidem, s. 7

30) V zmysle ustanovenia § 461b ods. 1 a 2 Trestného poriadku v náväznosti na ustanovenie § 425 ods. 1 a § 426 ods. 2 Trestného poriadku je síce možné takéto právne úkony považovať za neplatné, avšak iba v prípade, že majetok právnickej osoby bol v rámci Trestného konania zaistený. Na právne úkony právnickej osoby pred zaistením majetku právnickej osoby sa právna úprava obsiahnutá v predmetných ustanoveniach nevzťahuje.

31) Bližšie pozri ustanovenia § 57 a nasl. Zákona o konkurze a reštrukturalizácii

32) Ročný výkaz o pohybe konkurznej, reštrukturalizačnej a súvisiacej agendy na Okresnom súde Bratislava I za rok 2009 a Polročný výkaz o pohybe tejto agendy na tom istom súde za rok 2010.

končí splnením konečného rozvrhu, teda aspoň čiastočným uspokojením veriteľov len v minime prípadov, pričom z predmetných štatistik nie je možné zistiť, koľko z týchto prípadov končí tak, že právnickej osobe po zrušení konkurzu zostane ešte nejaký majetok. V tomto smere však treba byť značne skeptický. Vzhľadom na vyššie uvedený trend je možné oprávnene očakávať, že výkonom ochranného opatrenia zhabania majetku nebude čo postihnúť, nakoľko po ukončení konkurzu právnickej osobe žiaden majetok nezostane a teda takéto ochranné opatrenie bude fakticky nevykonateľné a tým aj neúčelné.

Tak isto ako v prípade výkonu trestu prepadnutia majetku uloženého odsúdenej fyzickej osobe, sa aj v prípade výkonu ochranného opatrenia uloženého postihnutej právnickej osobe stáva vlastníkom zhabaného majetku štát. Ochranné opatrenie zhabania majetku nie je možné právnickej osobe uložiť popri zhabaní peňažnej čiastky, keďže výkon tohto ochranného opatrenia postihuje, tak ako bolo už uvedené vyššie, majetok právnickej osoby ako celok.

Zhabanie peňažnej čiastky ako aj zhabanie majetku môže súd za splnenia zákonom ustanovených podmienok uložiť aj právnomu nástupcovi právnickej osoby, ktorá po spáchaní trestného činu, v súvislosti s ktorým má byť ochranné opatrenie uložené, zanikla z dôvodu zlúčenia, splynutia alebo rozdelenia. V zmysle ustanovenia § 69 ods. 3 Obchodného zákonníka sa zlúčením rozumie postup, kedy po dobrovoľnom zrušení bez likvidácie dochádza k zániku jednej alebo viacerých právnických osôb, pričom imanie zanikajúcich právnických osôb prechádza na inú, už jestvujúcu právnickú osobu, ktorá sa tým stáva právnym nástupcom zanikajúcich právnických osôb. V zmysle toho istého ustanovenia sa splynutím rozumie postup, pri ktorom na základe dobrovoľného zrušenia bez likvidácie dochádza k zániku dvoch alebo viacerých právnických osôb, pričom imanie zanikajúcich právnických osôb prechádza na inú novozaloženú právnickú osobu, ktorá sa svojím vznikom stáva právnym nástupcom zanikajúcich právnických osôb. V zmysle ustanovenia § 69 ods. 4 Obchodného zákonníka sa rozdelením rozumie postup, pri ktorom na základe zrušenia bez likvidácie dochádza k zániku spoločnosti, pričom imanie zanikajúcej spoločnosti prechádza na iné už jestvujúce spoločnosti, ktoré sa tým stávajú právnymi nástupcami zanikajúcej spoločnosti, alebo na novozaložené spoločnosti, ktoré sa svojím vznikom stávajú právnymi nástupcami zanikajúcich spoločností.

Zatiaľ čo aplikácia ustanovenia § 83a ods. 4 Trestného zákona, podľa ktorého možno zhabanie peňažnej čiastky uložiť aj právnomu nástupcovi zaniknutej právnickej osoby, v rámci ktorej sa zákonom ustanovené osoby dopustili pri výkone svojich oprávnení trestného činu alebo zanedbali dohľad prípadne náležitú starostlivosť, nemá tendenciu zasiahnuť do práv a právom chránených záujmov tretích osôb, o ustanovení § 83b ods. 5 Trestného zákona, umožňujúcom obdobný postup pri ukladaní ochranného opatrenia

zhabania majetku právnenému nástupcovi zaniknutej právnickej osoby, sa to povedať nedá. Dôvodom je skutočnosť, že zatiaľ čo ochranné opatrenie zhabania peňažnej čiastky postihuje majetok právneho nástupcu zaniknutej právnickej osoby len v rozsahu stanovenom v rozhodnutí súdu, ochranné opatrenie zhabania majetku postihuje celý majetok, ktorý patrí právnenému nástupcovi zaniknutej právnickej osoby po ukončení konkurzného konania. Uvedené možno demonštrovať na príklade, kedy sa konateľ spoločnosti s ručením obmedzeným X, ktorá vlastní obchodný majetok v hodnote 10.000 eur, dopustí v súvislosti s výkonom funkcie štatutárneho orgánu trestného činu, na základe ktorého táto spoločnosť nadobudne majetok v hodnote 5.000 eur. Následne X s.r.o. zanikne zlúčením s nástupníckou akciovou spoločnosťou Y, ktorá vlastní obchodný majetok v hodnote 100.000 eur, bez toho, aby trestný čin konateľa spoločnosti X s.r.o. bol odhalený. Predpokladajme, že predstavenstvo aj dozorná rada akciovej spoločnosti Y a.s., konali pri úkonoch vedúcich k zlúčeniu spoločností s náležitou starostlivosťou a trestný čin konateľa X s.r.o. neodhalil ani obligatórny audit nezávislého auditora vymenovaného na návrh predstavenstva súdom,³³⁾ keďže majetok nadobudnutý trestnou činnosťou konateľa bol v účtovníctve X s.r.o. deklarovaný ako plnenie zo zmluvného záväzku. Po tom, čo dôjde k zlúčeniu spoločností, orgány činné v trestnom konaní na základe trestného oznámenia vyšetrí trestnú činnosť konateľa X s.r.o. a zistia, že majetkový prospech z nej nadobudla zaniknutá spoločnosť X s.r.o., ktorej právnym nástupcom je spoločnosť Y a.s.. Na základe tohto zistenia prokurátor podá návrh na uloženie ochranného opatrenia zhabania majetku spoločnosti Y a.s., ktoré súd Y a.s. uloží. Keďže ochranné opatrenie zhabania majetku má vždy za následok vyhlásenie konkurzu a postihuje majetok právnickej osoby, ktorý jej patrí pri výkone tohto ochranného opatrenia po ukončení konkurzného konania v celom rozsahu bude to pre spoločnosť Y a.s. znamenať jej likvidáciu. Podľa môjho názoru je takýto postup neakceptovateľný, pretože právnická osoba bola postihnutá za konanie štatutárneho orgánu svojho predchodcu, ktoré nemohla ovplyvniť, či odhaliť ani pri splnení všetkých zákonom stanovených povinností, pričom bola postihnutá sankciou, ktorá v pomere k majetkovému prospechu nadobudnutému jej právnym predchodcom a vlastnému obchodnému imaniu je neúmerná a má za následok jej likvidáciu, ktorá pri obchodných spoločnostiach nastupuje obligatórne po ukončení konkurzného konania.³⁴⁾ Postup, na základe ktorého je právnická osoba sankcionovaná nad rozsah sankcie, ktorú bolo možné uložiť jej právnenému predchodcovi, je taktiež možno vnímať ako závažný zásah do jej vlastníckeho práva, nehovoriac o tom, že takýto postup je možné ľahko zneužiť na perzekúciu právnických osôb.

33) Blížšie pozri ustanovenie § 218a ods. 2 Obchodného zákonníka

34) Blížšie pozri ustanovenie § 68 ods. 4 Obchodného zákonníka

2. Zmeny zavedené zákonom č. 224/2010 Z.z. v Trestnom poriadku

V súvislosti so zavedením nepravnej trestnej zodpovednosti právnických osôb novelizoval zákon č. 224/2010 Z.z. aj ustanovenia Trestného poriadku.

Do šiesteho dielu druhej hlavy Trestného poriadku upravujúceho zúčastnenú osobu tak bola ustanovením § 45 ods. Trestného poriadku vložená formálna definícia zúčastnenej osoby, v zmysle ktorej sa zúčastnenou osobou rozumie osoba, ktorej môže byť, podľa návrhu má byť alebo bola zhabaná vec, peňažná čiastka alebo majetok.

Novela ďalej v ustanoveniach § 45 ods. 2 až 5 Trestného poriadku rozšírila katalóg procesných práv a povinností zúčastnenej osoby tak, že zúčastnená osoba má okrem práva byť prítomná na hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí, robiť na nich návrhy, predkladať dôkazy, nazerať do spisov a podávať v prípadoch ustanovených Trestným poriadkom opravné prostriedky aj právo:

- vyjadriť sa po podaní návrhu na uloženie ochranného opatrenia ku všetkým skutočnostiam a dôkazom, o ktoré sa návrh opiera,
- podávať opravné prostriedky proti zaisteniu majetku už pred podaním návrhu na uloženie ochranného opatrenia,
- na ustanovenie splnomocnenca zo zoznamu advokátov, ak je to potrebné na ochranu jej záujmov.

Zákon č. 224/2010 Z.z. ďalej priznal zúčastnenej osobe právo na preštudovanie spisov a podanie návrhov na doplnenie dokazovania pri skončení vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania podľa ustanovenia § 208 ods. 1 Trestného poriadku a taktiež právo vyjadriť sa na hlavnom pojednávaní ku každému vykonanému dôkazu podľa ustanovenia § 271 ods. 1 Trestného poriadku.

Rozšírením katalógu procesných práv zúčastnenej osoby sa má podľa dôvodovej správy k zákonu č. 224/2010 Z.z. právnickým osobám v súlade s právom na spravodlivý proces podľa čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd zabezpečiť „*právo na rovnosť zbraní, teda právo na vyjadrenie sa ku každému dôkazu, ktorý smeruje proti právnickej osobe.*“³⁵⁾ Vzhľadom na intenzitu možných zásahov do práv a slobôd právnickej osoby postihnutej ochrannými opatreniami zhabania peňažnej čiastky a zhabania majetku sa takáto právna úprava procesných práv javí ako nepostačujúca. Dôvodová správa síce s odkazom na novelizované znenie ustanovenia § 45 ods. 1 Trestného poriadku uvádza, že „*použité formulácie „môžu byť uplatnené“ referuje na možnosť (právnickej osoby, pozn. autora) aktívne vystupovať v trestnom konaní ešte pred podaním návrhu (na uloženie*

35) Parlamentná tlač č. 1487 dostupná na [www.<http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=327>](http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=327), s. 17

ochranného opatrenia, pozn. autora) alebo obžaloby, „³⁶⁾ avšak skutočnosť je taká, že ak sa podľa ustanovenia § 461b Trestného poriadku, v náväznosti na ustanovenie § 45 ods. 2 písm. c) Trestného poriadku, nezaistuje majetok právnickej osoby, má táto osoba faktickú možnosť vstúpiť do konania, až pri preštudovaní spisov pred skončením vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania podľa ustanovení § 208 ods. 1 a 271 ods. 1 Trestného poriadku a to jednoducho preto, že zákon v ustanovení § 206 ods. 1 Trestného poriadku neukladá povinnosť policajtom upovedomiť zúčastnenú osobu o vznesení obvinenia a právnická osoba sa preto nemá ako dozvedieť, že sa vedie trestné konanie, ktorým môže byť v budúcnosti dotknutá skôr než pri už spomínanom záverečnom preštudovaní spisov. Právnická osoba ako zúčastnená osoba tak na rozdiel od obvineného nemá možnosť zoznamovať sa so všetkými skutočnosťami, ktoré môžu negatívnym spôsobom zasiahnuť do jej práv a oprávnených záujmov už od momentu vznesenia obvinenia a to napriek tomu, že sankcia v podobe ochranného opatrenia plniaceho skôr účel trestu môže neskôr v plnom rozsahu postihnúť iba jej majetok. Takáto právna úprava podľa môjho názoru nie je ani v súlade s posilnením postavenia zúčastnenej osoby tak ako ho prezentuje dôvodová správa, aby bolo zúčastnenej osobe umožnené „vstúpiť“ do konania nie až po podaní obžaloby, resp. návrhu na uloženie ochranného opatrenia, ale už v časti konania predchádzajúcej konaniu pred súdom.“³⁷⁾

Návrh na uloženie ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky alebo zhabania majetku podáva prokurátor buď ako súčasť obžaloby podľa ustanovenia § 235 písm. f) Trestného poriadku, alebo ak obžalobu nepodáva podáva návrh na uloženie ochranného opatrenia samostatne podľa ustanovenia § 236 ods. 1 Trestného poriadku.

Pre potreby zavedenia nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb bola taktiež zákonom č. 224/2010 Z.z. novelizovaná siedma hlava Trestného poriadku upravujúca osobitné spôsoby konania tak, že jednak boli zmenené ustanovenia jej štvrtého dielu upravujúce trestný rozkaz a jednak bola doplnená o ďalší – šiesty diel s názvom „Konanie o návrhu na zhabanie peňažnej čiastky a o návrhu na zhabanie majetku“, ktorý upravuje postup súdu v prípade, ak prokurátor podal návrh na uloženie ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky alebo zhabania majetku samostatne. V takomto prípade súd návrh prejedná na verejnom zasadnutí. Súd nie je viazaný návrhom prokurátora pokiaľ ide o druh ochranného opatrenia a výšku peňažnej čiastky a to bez ohľadu na to, či o uložení ochranného opatrenia rozhoduje v rámci hlavného pojednávania alebo na vyhradenom verejnom zasadnutí.

Osobitne treba venovať pozornosť výkladu § 289 ods. 4 Trestného poriadku, ktorý ustanovuje postup v prípade, ak súd vyhradil rozhodnutie

36) ibidem

37) ibidem

o ochrannom opatrení verejnému zasadaniu podľa ustanovenia § 289 ods. 2 Trestného poriadku z dôvodu, že na rozhodnutie o ňom potrebuje vykonať ešte ďalšie dokazovanie, ktoré nemôže byť vykonané ihneď. V takomto prípade, ak zákon neustanovuje inak postupuje súd podľa ustanovenia § 362a Trestného poriadku upravujúceho samostatné konanie o návrhu na zhabanie peňažnej čiastky a o návrhu na zhabanie majetku. V zmysle odsekov 3 a 4 predmetného ustanovenia môže prokurátor v rámci tohto osobitného druhu konania buď návrh vziať späť, ak tak urobí do začatia verejného zasadnutia, alebo od neho ustúpiť, ak verejné zasadnutie už začalo. Takýto postup však nemôže prokurátor uplatniť v prípade, ak sa jedná o verejné zasadnutie vyhradené súdom na rozhodnutie o zhabaní peňažnej čiastky alebo majetku podľa vyššie uvedeného ustanovenia § 289 ods. 2 Trestného poriadku, nakoľko mu v tom bráni § 289 ods. 4 prvá veta za bodkočiarkou Trestného poriadku, podľa ktorého prokurátor v takomto konaní nemôže vziať návrh na uloženie ochranného opatrenia späť. Otázne je, či toto ustanovenie vylučuje aj možnosť prokurátora ustúpiť od takéhoto návrhu podľa ustanovenia § 289 ods. 4 Trestného poriadku, čo však z jeho gramatického výkladu nevyplýva. Ak by to tak bolo, je potrebné zamyslieť sa nad tým, či takéto ustanovenie nie je v širšom zmysle v rozpore so zásadou obžalovacou.

Záver

Na základe vyššie uvedeného je zrejmé, že aj keď zákon č. 224/2010 Z.z. formálne zavádza do Trestného zákona dva druhy nových ochranných opatrení, tieto primárne nemajú plniť funkciu, ktorá ochranným opatreniam v zmysle zákona prináleží, teda zabezpečovať ochranu spoločnosti pred páchaním nových trestných činov, ale majú plniť najmä funkciu represívnu a generálne preventívnu, ktorú v prípade páchatel'ov trestných činov zabezpečujú tresty. Právnická osoba sa tak, aj keď formálne v trestnom konaní vystupuje ako zúčastnená osoba, dostáva do pozície obvineného a to so všetkými následkami, ktoré so sebou uznanie viny, teda deklarovanie trestnej zodpovednosti nesie. Skutočnosť, že účelom zákona č. 224/2010 Z.z. je nepriame rozširovanie trestnej zodpovednosti priznáva aj Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky v dôvodovej správe k tomuto zákonu, keď v nej konštatuje, že: „*zavedenie trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb, hoci nepravé, je vo svojej podstate otázkou rozširovania trestnosti určitých zákonom definovaných konaní (...).*“³⁸⁾ Napriek týmto skutočnostiam však právnická osoba nemá v zákone jasne vymedzené podmienky, ktorých naplnenie má za následok jej postih trestnoprávnou sankciou, ani podmienky, ktoré vylučujú protiprávnosť konania jej orgánov alebo iných osôb konajúcich v jej mene, obdobne ako je to u fyzických osôb a nakoniec ani podmienky, ktoré musia byť splnené, aby mohlo byť zavinené konanie fyzických osôb

38) ibidem, s. 16

pričítané priamo právnickej osobe. V rámci trestného konania nie sú právnickej osobe zaručené všetky práva, ktoré má obvinený a to napriek tomu, že sa fakticky nachádza v jeho postavení. Je preto otázne, či takáto právna úprava naozaj spĺňa požiadavky vyplývajúce Slovenskej republike z medzinárodných záväzkov a práva Európskej únie. Taktiež si treba položiť otázku, či je takáto právna úprava vykonateľná a ak áno, či jej výkon nebude viesť k postihovaniu právnických osôb, ktoré bude v rozopre so základnými zásadami trestného práva.

Mgr. Martin Bezák

interný doktorand Ústavu verejného práva

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

▣ Zoznam použitej literatúry:

1. *Burda, E., Kurilovská, L.:* Nedostatky v doterajších legislatívnych návrhoch trestnej zodpovednosti právnických osôb, Trestná zodpovednosť právnických osôb, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava, EUROKÓDEX, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-89447-15-2, 256 s.
2. *Ivor, J. a kolektív:* Trestné právo hmotné 1 – všeobecná časť, prvé vydanie, Bratislava, IURA EDITION, spol. s r.o., 2006, ISBN 80-8078-099-4, 530 s.
3. *Ivor, J. a kolektív:* Trestné právo procesné, druhé vydanie, Bratislava, IURA EDITION, spol. s r.o., 2010, ISBN 978-80-8078-309-9, 1049 s.
4. *Fenyk, J.:* Modely trestní odpovědnosti právnických osob v různých právních systémech (se zaměřením na systémy common law), Trestná zodpovednosť právnických osôb, Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, Bratislava, EUROKÓDEX, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-89447-15-2, 256 s.
5. *Jelínek, J. a kol.:* Trestní odpovědnost právnických osob, Linde Praha, a.s., 2007, ISBN 978-80-7201-683-9, 270 s.

▣ Zoznam internetových zdrojov:

1. Parlamentná tlač č. 1487 [online], [cit. 2010-09-01]. Dostupná na internete: [www:< http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=327>](http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=327)

Vývoj právnej úpravy postihu korupcie vo svetle Prvého protokolu k Dohovoru o ochrane finančných záujmov ES

Marcela Tóthová

Abstrakt

V predkladanom článku sa zaoberám problematikou korupcie z pohľadu legislatívneho riešenia na úrovni EÚ ako aj na úrovni vnútroštátnej. Poukážem na význam Dohovoru o ochrane finančných záujmov ES a Prvého protokolu k tomuto Dohovoru, ktorý inkorporoval aktívnu i pasívnu korupciu. V jeho kontexte analyzujem právnu úpravu postihu korupcie, ktorá je obsiahnutá v treťom diele VIII. hlavy osobitnej časti Trestného zákona (zákona č. 300/2005 Z.z.) a to od jeho účinnosti 1. januára 2006 až po súčasnosť.

Kľúčové slová:

korupcia, Prvý protokol k PIF Dohovoru, prijímanie úplatku, podplácanie, nepriama korupcia

Abstract

In the presented article I deal with issue of corruption from the perspective of a legislative solution on EU and national level. I point on the importance of the Convention on the protection of the financial interests of EC and the First Protocol to this Convention, which incorporates both active and passive corruption. In its context, I analyze legislation prosecution of corruption contained in the third part of the VIII. head special section of the Criminal Code (Act no. 300/2005 Z.z.) from its date of effect on the first January 2006 until today.

Key words:

corruption, First protocol of the Convention on the EC protection of the financial interest, accepting a bribe, bribery, indirect corruption

1. Legislatíva v oblasti postihu korupcie na úrovni EÚ

Pojem korupcia má latinský pôvod v slove „rumpere“ a znamená zlomiť, rozlomiť, pretrhnúť. Latinský výraz „corruptus“ vyjadruje následok tohto zloumu, je to teda ten, kto sa zlomil z hľadiska mravných princípov a ideálov, je zvrhlý, zvrátený a skazený.¹⁾ Z množstva historických prameňov ako aj z prvých zmienok o korupcii je možné vyvodiť, že korupčné konanie je staré ako ľudstvo samo a už od staroveku je ho možné považovať za najrozšírenejšiu formu trestnej činnosti. Je potrebné si pritom uvedomiť, že stále sa objavujú novšie a premyslenejšie spôsoby a formy korupčného konania prenikajúceho do všetkých sfér spoločenského života, ktoré tiež výrazne determinujú proces odhaľovania a dokazovania korupčných trestných činov. V súčasnosti ide, nepochybne, o problém v celosvetovom meradle, no napriek vysokej aktuálnosti tejto problematiky doposiaľ absentuje na národnej i nadnárodnej úrovni jednotná, univerzálna definícia čo to vlastne korupcia je. Za podstatne efektívnejšiu možno považovať cestu definovania korupcie prostredníctvom najtypickejších konaní, ktoré možno pod tento pojem subsumovať. Na všetky uvedené skutočnosti pritom musí flexibilne reagovať nie len európska a medzinárodná legislatíva, ale aj legislatívy jednotlivých členských štátov.

Dohovor EÚ zo dňa 26. júla 1995 o ochrane finančných záujmov ES (ďalej len „PIF Dohovor“) spoločne s doposiaľ tromi protokolmi predstavuje veľmi dôležitý nástroj smerujúci k ochrane finančných záujmov ES. Z pohľadu korupcie práve *Prvý protokol k Dohovoru o ochrane finančných záujmov ES* zo dňa 27.09.1996 (ďalej len „Protokol“) v úvodných ustanoveniach konštatuje, že finančné záujmy ES môžu byť okrem iného ohrozené aj trestnými činmi korupčnými, či už sa ich dopúšťajú alebo sú namierené voči domácim alebo zahraničným činiteľom, ktorí zodpovedajú za vyberanie, riadenie či vyplácanie finančných prostriedkov Spoločenstva, alebo majú nad nimi kontrolu. Vzhľadom na nadnárodný charakter takéhoto konania i zúčastnených osôb je v záujme účinného postihu korupčného konania nevyhnutné, aby bola v jednotlivých členských štátoch prijatá taká legislatíva, ktorá rovnako trestnoprávne vníma a postihuje korupčné konanie.

V podmienkach Slovenskej republiky nadobudol Protokol platnosť dňa 29.12.2004 pod označením *Protokol 704/2004 Z.z.* (uverejnený v Zbierke zákonov č. 293/2004, s. 6238). Po obsahovej stránke sa postupne venuje definovaniu pojmu činiteľ, činiteľ Spoločenstva, domáci činiteľ (čl. 1), pasívna korupcia (čl. 2), aktívna korupcia (čl. 3) a upravuje povinnosti členských štátov v oblasti asimilácie (čl. 4), trestov (čl. 5) a tiež právomoci (čl. 6) vo vzťahu ku korupcii. Rieši tiež otázky vzťahu k PIF Dohovoru (čl. 7), ako aj sporov týkajúcich sa výkladu a vykonávania Protokolu (čl. 8) a zaoberá sa tiež otázkami platnosti a prístupu nových členských štátov k nemu (čl. 9 -12).

1) Bližšie pozri zdroj: http://www.transparency.sk/studie/pkns/studia_pkns_1-1.htm, 06.02.2010

V zmysle čl. 2 Protokolu sa za pasívnu korupciu považuje konanie činiteľa, ktorý priamo alebo cez sprostredkovateľa požaduje alebo prijme výhody akéhokoľvek druhu pre seba alebo pre tretiu stranu, alebo prijme príslub takejto výhody, aby konal alebo zdržal sa konania v súlade s jeho povinnosťami alebo pri výkone jeho funkcií v rozpore s jeho úradnými povinnosťami tak, že poškodzuje alebo by mohol poškodiť finančné záujmy ES. Pasívna korupcia teda subsumuje konania, ktoré spočívajú v žiadaní, alebo prijímaní sľubu akejkoľvek výhody. Napriek tomu, že v tejto definícii absentuje vyjadrenie formy zavinenia, vzhľadom na povahu konania je nepochybné, že ide o konanie úmyselné.

Aktívnou korupciou podľa čl. 3 Protokolu rozumieme úmyselné konanie ktorejkoľvek osoby, ktorá prisľúbi alebo poskytne priamo alebo cez sprostredkovateľa výhodu akéhokoľvek druhu pre činiteľa samého alebo pre tretiu stranu, aby tento činiteľ konal alebo zdržal sa konania v súlade s jeho povinnosťami alebo pri výkone jeho funkcií v rozpore s jeho úradnými povinnosťami tak, že poškodzuje alebo by mohol poškodiť finančné záujmy ES. V prípade aktívnej korupcie možno hovoriť o skoro zrkadlovom odraze korupcie pasívnej, nakoľko konanie definovateľné ako aktívna korupcia spočíva len v úmyselnom poskytnutí a prisľube akejkoľvek výhody.

Právna úprava dotýkajúca sa postihu korupcie prešla od vzniku samostatnej Slovenskej republiky viacerými podstatnými zmenami. Pôvodný Trestný zákon č. 140/1961 Zb. (ďalej len „Trestný zákon“), ktorý bol z pohľadu korupcie viackrát významne novelizovaný, bol po rekodifikácii s účinnosťou od 1. januára 2006 nahradený novým Trestným zákonom (zákon č. 300/2005 Z.z., ďalej len „TZ“). Napriek tomu, že táto nová trestnoprávna úprava odrážala požiadavky, ktoré Slovenskej republiky vyplynuli z pristúpenia k PIF Dohovoru a Protokolu, je potrebné tiež spomenúť aj tie jej novelizácie, ktoré sa dotýkali korupčných trestných činov predovšetkým z hľadiska postihovaných foriem konania.

2. Právna úprava postihu korupcie po rekodifikácii trestného práva a stav de lege lata

Proces rekodifikácie trestného práva v Slovenskej republike bol završený v roku 2005, kedy Národná rada Slovenskej republiky schválila nový Trestný zákon (zákon č. 300/2005 Z.z.) ako aj nový Trestný poriadok (zákon č. 301/2005 Z.z. ďalej len „TP“) v oboch prípadoch zhodne s účinnosťou od 1. januára 2006.

Pri koncipovaní nového TZ došlo k prehodnoteniu pohľadu na význam spoločenských záujmov (objektov), ktorým tento zákon poskytuje ochranu a do popredia bola postavená primárna ochrana ľudského života, zdravia, ľudskej slobody a dôstojnosti, rodiny, majetkových a im obdobných práv.

Korupcia a korupčné trestné činy boli začlenené až do VIII. hlavy (druhej) osobitnej časti TZ s názvom „Trestné činy proti poriadku vo verejných veciach“, konkrétne do tretieho dielu s názvom „Korupcia“. Táto právna úprava pritom tiež zohľadňovala medzinárodné záväzky Slovenskej republiky (predovšetkým Dohovor o boji s podplácaním zahraničných verejných činiteľov) a z toho dôvodu boli skutkové podstaty korupčných trestných činov doplnené o prijímanie úplatku a podplácanie zahraničného verejného činiteľa. Prvýkrát v tomto zákone došlo k presnému definovaniu pojmu *vec všeobecného záujmu* (§ 131 ods. 1 TZ) ako aj pojmu *úplatok* (§ 131 ods. 3 TZ). Nový TZ v § 128 ods. 1 a 2 vyčerpávajúco definoval aj pojem *verejný činiteľ* (riadny verejný činiteľ) a *zahraničný verejný činiteľ* (mimoriadny verejný činiteľ). Aj osobitné ustanovenia dotýkajúce sa zániku trestnosti niektorých korupčných trestných činov (§ 86 písm. f TZ) a osobitné okolnosti vylučujúce protiprávnosť niektorých korupčných trestných činov (§ 30 ods. 3 TZ) boli zaradené do všeobecnej časti TZ. Pri formulácii skutkových podstát prijímania úplatku (§ 328 až § 331 TZ) a podplácania (§ 332 až § 335 TZ) pritom boli zohľadnené aj definície pasívnej a aktívnej korupcie obsiahnuté v čl. 2 a 3 Protokolu.

V § 131 ods. 1 bola na účely TZ zavedená legálna a teda pre oblasť trestného práva všeobecne záväzná definícia pojmu „vec všeobecného záujmu“, ktorým sa rozumie záujem, presahujúci rámec individuálnych práv a záujmov jednotlivca za podmienky, že je súčasne dôležitý z hľadiska záujmov spoločnosti. „Úplatkom sa na účely tohto zákona rozumie vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie je právny nárok.“²⁾

Za verejného činiteľa je možné podľa § 128 ods. 1 TZ považovať osoby taxatívne vymedzené v tomto odseku, pričom kumulatívne musia byť splnené aj ďalšie podmienky a to, že ide o osoby podieľajúce sa na plnení úloh spoločnosti a štátu, ktoré im boli zverené zákonom, pri plnení týchto úloh používajú zverené právomoci a tiež, že trestný čin bol spáchaný touto osobou v súvislosti s jej právomocou a zodpovednosťou. Za verejného činiteľa však možno podľa tretej vety § 128 ods. 1 TZ považovať aj osoby zastávajúce funkciu sudcu alebo úradníka medzinárodného súdneho orgánu, ktorý je Slovenskou republikou uznaný a tiež funkcionára alebo iného zodpovedného pracovníka orgánu činného v trestnom konaní iného štátu, orgánu EÚ alebo orgánu vytvoreného spoločne členskými štátmi EÚ, ak na našom území vykonáva úkony trestného konania domovského štátu alebo orgánu. Na to, aby tieto osoby požívali ochranu podľa TZ je potrebné, aby úkony trestného konania vykonávali v súlade s medzinárodnou zmluvou alebo so súhlasom tuzemských orgánov.

Za zahraničného verejného činiteľa podľa legálnej definície obsiahnutej v § 128 ods. 2 TZ je možné považovať osoby, ktoré zastávajú funkcie v zákonodarnom orgáne, súdnom orgáne alebo orgáne verejnej správy cudzieho

2) § 131 ods. 3 Trestného zákona (zákona č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších právnych predpisov)

štátu vrátane hlavy štátu a tiež osoby, ktoré zastávajú funkciu v právnickej osobe, v ktorej má rozhodujúci vplyv cudzí štát alebo v medzinárodnej organizácii vytvorenej štátmi alebo inými subjektmi medzinárodného práva verejného za súčasného splnenia kumulatívnych podmienok, že s výkonom ich funkcie je spojená právomoc pri obstarávaní verejných záležitostí a trestný čin bol spáchaný v súvislosti s touto ich právomocou.

Právna úprava postihovania korupcie obsiahnutá v TZ pozostáva z deviatich paragrafov a to zo skutkovej podstaty trestného činu prijímania úplatku (§ 328 až § 331), podplácania (§ 332 až § 335) a nepriamej korupcie (§ 336).

Pri trestnom čine prijímania úplatku podľa § 328 TZ sa trestom odňatia slobody na dva až päť rokov potrestá páchatel', ktorý ako špeciálny subjekt priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu *prijíme, žiada alebo dá si sľúbiť úplatok*, aby konal alebo aby sa zdržal konania takým spôsobom, že poruší svoje povinnosti, ktoré mu vyplývajú z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie. Za úplatok však nemožno považovať prijatie takého plnenia, ktoré má povahu tzv. všímného alebo darčeka, ktorý je poskytovaný z vd'ačnosti. Povinnosti, ktoré za úplatok špeciálny subjekt poruší nie sú v TZ bližšie špecifikované. Možno konštatovať, že nemusí ísť len o povinnosti spadajúce do sféry verejného záujmu, ale môže ísť aj o povinnosti vyplývajúce zo zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie z oblasti súkromnej. Rozšírenie tejto formulácie je základný rozdiel oproti predchádzajúcej právnej úprave prijímania úplatku. Prisnejšie, teda trestom odňatia slobody na tri až osem rokov je § 128 ods. 2 TZ postihovaný páchatel', ktorý sa tohto trestného činu dopustí závažnejším spôsobom konania a trestom odňatia slobody na sedem až dvanásť rokov taký páchatel', ktorý tento trestný čin spácha vo veľkom rozsahu.³⁾

Podľa § 329 ods. 1 TZ sa postihne páchatel' (všeobecný subjekt), ktorý v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo inú osobu *prijíme, žiada alebo dá si sľúbiť úplatok*. Prisnejšie sa pritom postihuje rovnaké konanie za podmienky, že sa ho páchatel' dopustí ako verejný činiteľ (§ 329 ods. 2 TZ) alebo vo veľkom rozsahu (§ 329 ods. 3 TZ).

Do nasledujúcich dvoch skutkových podstát trestného činu prijímania úplatku bola pretransformovaná reflexia medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky. Ide o skutkové podstaty prijímania úplatku zahraničnými verejnými činiteľmi, čiže výlučne špeciálnymi subjektmi. Podľa § 330 ods. 1 TZ sa trestnom odňatia slobody na päť až dvanásť rokov postihuje konanie páchatel'a, ktorý ako zahraničný verejný činiteľ priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu *prijíme, žiada alebo dá si sľúbiť úplatok* v

3) Bližšie pozri § 138 písm. a) až j) a § 125 ods. 1 Trestného zákona (zákona č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších právnych predpisov)

súvislosti s výkonom úradných povinností v úmysle, aby sa takto získala alebo zachovala neprimeraná výhoda pri realizácii medzinárodného obchodu. Rovnakým trestom odňatia slobody sa podľa § 331 ods. 1 TZ postihne konanie páchatelia spočívajúce v tom, že ako člen zahraničného parlamentného zhromaždenia, sudca alebo úradník medzinárodného súdneho orgánu uznaného Slovenskou republikou alebo zástupca, či zamestnanec medzinárodnej, nadnárodnej, medzivládnej organizácie alebo orgánu, s ktorým je Slovenská republika v zmluvnom vzťahu, alebo ako osoba v obdobnej funkcii priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu *prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok* v súvislosti s výkonom svojej funkcie. Podľa druhých odsekov oboch týchto skutkových podstát týkajúcich sa verejných činiteľov je prísnejšie, teda trestom odňatia slobody na desať až pätnásť rokov postihované také konanie páchatelia, ktorý spácha uvedený trestný čin vo veľkom rozsahu.

V každej z vyššie uvedených skutkových podstát prijímania úplatku sú plne v súlade s definíciou pasívnej korupcie obsiahnutej v čl. 2 Protokolu obsiahnuté všetky formy konania, teda prijímanie, žiadanie i prisľub úplatku.

Podľa § 332 až § 335 TZ je postihované konanie páchatelia spočívajúce v podplácaní. Ide o skutkové podstaty, ktoré sú z hľadiska konania koncipované takmer ako zrkadlový obraz vo vzťahu k skutkovým podstatám prijímania úplatku (§ 328 až § 331 TZ), nakoľko podľa skutkovej podstaty podplácania (§ 332 TZ) je trestné konanie spočívajúce v poskytnutí alebo sľúbení úplatku a podľa zvyšných troch skutkových podstát (§ 333 až § 335 TZ) je trestné konanie spočívajúce vo forme poskytnutia, ponúknutia alebo sľúbenia úplatku. V prvej skutkovej podstate podplácania podľa § 332 TZ teda absentuje forma konania, ktorá spočíva v ponúknutí. Táto definícia pritom odzrkadľuje definovanie aktívnej korupcie podľa čl. 3 Protokolu, podľa ktorej ide tiež len o konanie spočívajúce v poskytnutí a prisľube úplatku. Možno však konštatovať, že ide skôr o formulačný nedostatok ako zámer nepostihovať konanie spočívajúce v ponúknutí úplatku. Dôležité však je, že prostredníctvom analógie nemožno v trestnom práve rozširovať podmienky trestnej zodpovednosti v neprospech páchatelia. V súvislosti s týmto sa vynára otázka, ako bolo resp. či vôbec bolo možné takéto konanie nejakým spôsobom trestnoprávne postihovať. .

Podľa § 332 TZ sa trestom odňatia slobody až na tri roky potrestá taký páchatel, ktorý ako všeobecný subjekt priamo alebo aj cez sprostredkovateľa *poskytne* úplatok alebo ho *sľúbi* inému preto, aby konal alebo sa zdržal konania tak, že poruší svoje povinnosti vyplývajúce zo zamestnania, povolenia, postavenia alebo funkcie, alebo z tohto dôvodu priamo alebo cez sprostredkovateľa poskytne alebo sľúbi úplatok inej osobe. Odňatím slobody na jeden až päť rokov je podľa § 332 ods. 2 TZ postihovaný páchatel, ktorý spácha tento trestný čin závažnejším spôsobom konania a odňatím slobody na štyri až desať rokov podľa § 332 ods. 3 TZ páchatel, ktorý spácha tento trestný čin vo veľkom rozsahu.

Pre trestnosť podplácania podľa § 333 TZ sa vyžaduje, aby páchatel' ako všeobecný subjekt inému v súvislosti s obstarávaním vecí všeobecného záujmu priamo alebo cez sprostredkovateľa *poskytol*, *ponúkol* alebo *sľúbil* úplatok, alebo z tohto dôvodu *poskytol*, *ponúkol* alebo *sľúbil* úplatok inej osobe. Toto konanie je trestané odňatím slobody na šesť mesiacov až na tri roky. Odňatím slobody na dva až päť rokov sa postihne páchatel', ktorý tento trestný čin spácha závažnejším spôsobom konania alebo vo vzťahu k verejnému činiteľovi. Odňatím slobody na päť až dvanásť rokov sa postihne páchatel', ktorý sa trestného činu podplácania dopustí vo veľkom rozsahu.

Rovnako, ako v prípade prijímania úplatku, aj v prípade trestného činu podplácania sú posledné dve skutkové podstaty zamerané na podplácanie zahraničných verejných činiteľov. Tieto skutkové podstaty podľa § 334 ods. 1 TZ a § 335 ods. 1 TZ sú úplným zrkadlovým odrazom skutkových podstát prijímania úplatku podľa § 330 ods. 1 TZ a § 331 ods. 1 TZ, pričom podľa druhých odsekov je zhodne trestom odňatia slobody na päť až dvanásť rokov postihované konanie páchatel'a, ktorý trestný čin podplácania spácha vo veľkom rozsahu.

V § 336 ods. 1 a 2 TZ bola zakotvená skutková podstata trestného činu nepriamej korupcie v podobe nepriameho prijímania úplatku (ods. 1) a nepriameho podplácania (ods. 2). Odňatím slobody sa postihne páchatel', ktorý priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu *prijíme*, *žiada* alebo *dá si sľúbiť* úplatok za to, že bude svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci osôb, ktoré sú uvedené v skutkových podstatách trestného činu prijímania úplatku podľa § 328 až § 331 TZ alebo za to, že už tak urobil (nepriame prijímanie úplatku). Odňatím slobody až na dva roky sa postihuje páchatel', ktorý priamo alebo cez sprostredkovateľa inému *poskytne* alebo *sľúbí* úplatok za to, že bude svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci osôb uvedených v skutkovej podstate trestného činu podplácania podľa § 332 a § 333 TZ alebo za to, že tak už urobil, alebo z tohto dôvodu *poskytne*, *ponúkne* alebo *sľúbí* úplatok inej osobe (nepriame podplácanie). Aj v prvej časti nepriameho podplácania absentuje forma konania spočívajúca v ponúknutí úplatku.

Trestnosť trestného činu podplácania podľa § 332, § 333, § 335 TZ a tiež nepriamej korupcie podľa § 336 ods. 2 TZ (nepriame podplácanie) môže zaniknúť v dôsledku účinnej ľútosti. Táto je špecificky pre jednotlivé trestné činy zakotvená v § 86 písm. f) TZ a obsahuje kumulatívne podmienky zániku trestnosti. Páchatel', ktorý sa aj dopustil týchto trestných činov môže byť preto v dôsledku účinnej ľútosti beztrestný za podmienky, že úplatok poskytol alebo sľúbil len preto, že bol o to požiadaný a o tomto konaní urobil dobrovoľne a bezodkladne oznámenie vo vzťahu k orgánu činnému v trestnom konaní alebo Policajnému zboru. Platí, že vojak môže toto oznámenie urobiť aj svojmu nadriadenému alebo služobnému orgánu a osoby, ktoré sa

nachádzajú vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo výkone väzby aj príslušníkovi Zboru väzenskej a justičnej stráže.

V § 30 ods. 3 TZ bola zakotvená osobitná okolnosť vylučujúca protiprávnosť ako obligatórny znak trestného činu. Ak tento základný znak v danom prípade absentuje, nemôže ísť o trestný čin. Trestným činom teda nie je čin inak trestný, ak ide o podplácanie podľa § 332 až § 335 a nepriamu korupciu v časti nepriameho podplácania podľa § 336 ods. 2 TZ za podmienky, že tieto trestné činy boli spáchané na účely odhalenia a zistenia páchatelia trestného činu prijímania úplatku podľa § 328 až § 331 TZ a trestného činu nepriameho prijímania úplatku podľa § 336 ods. 1 TZ.

Z pohľadu zákonov, ktoré menili a dopĺňali TZ a ktoré sa dotkli aj skutkových podstát trestných činov korupčných je možné spomenúť predovšetkým zákon č. 576/2009 Z.z. z 3. decembra 2009 s účinnosťou od 1. januára 2010, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. Práve tento zákon prostredníctvom dvanásteho a trinásteho bodu odstránil formulačnú nepresnosť, ktorá sa doteraz vyskytovala jednak pri skutkovej podstate trestného činu podplácania podľa § 332 ods. 1 TZ a tiež pri trestnom čine nepriamej korupcie podľa § 336 ods. 2 TZ, teda v časti nepriameho podplácania. Absencia formy konania spočívajúcej v ponúknutí úplatku bola vyriešená tým spôsobom, že doterajšie slovné spojenie „poskytne alebo sľúbi úplatok“ bolo nahradené slovným spojením „sľúbi, ponúkne alebo poskytne úplatok“. S účinnosťou od 1. januára 2010 možno preto skonštatovať, že skutkové podstaty prijímania úplatku podľa § 328 až § 331 TZ a podplácania podľa § 332 až § 335 TZ a tiež skutková podstata nepriamej korupcie podľa § 336 TZ v jednotlivých odsekoch sú z hľadiska konania vzájomným zrkadlovým obrazom.

Záver

Cieľom predloženého príspevku bola analýza právnej úpravy postihu korupcie z pohľadu rekodifikovaného TZ a novelizácií, ktoré sa jej relevantným spôsobom dotýkali, v kontexte definícií aktívnej a pasívnej korupcie, ktoré sú obsiahnuté v čl. 2 a 3 Protokolu. Rekodifikovaný TZ systematicky sprehľadnil právnu úpravu postihu korupcie, no zaviedol tiež definície viacerých, z pohľadu korupcie, významných pojmov ako úplatok, vec všeobecného záujmu, verejný činiteľ alebo zahraničný verejný činiteľ. Možno konštatovať, že po rekodifikácii trestného práva právna úprava postihu korupcie z hľadiska foriem konania plne reflektovala definície pasívnej i aktívnej korupcie, ktoré sú obsiahnuté v Protokole. Aj na základe tejto skutočnosti však v skutkovej podstate podplácania (§ 332 ods. 1 TZ) absentovala forma konania spočívajúca v ponúknutí úplatku. Napriek tomu, že išlo skôr o formulačný nedostatok, v súlade s kľúčovou zásadou trestného práva *nullum crimen sine lege stricta* je

neprípustné analogicky rozširovať podmienky trestnej zodpovednosti v neprospech páchatel'a. Až zákonom č. 576/2009 s účinnosťou od 1. januára 2010 došlo k formulačnému spresneniu trestnoprávne postihovaných foriem korupčného konania a až za súčasného právneho stavu možno hovoriť, že skutkové podstaty prijímania úplatku a podplácania ako aj nepriamej korupcie v časti nepriameho prijímania úplatku a nepriameho podplácania sú z hľadiska foriem konania zrkadlovým odrazom.

JUDr. Marcela Tóthová
interná doktorandka Ústavu verejného práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

Zoznam použitých prameňov

1. BALÁŽ, P., JALČ, A.: *Spoločenskoprávna ochrana pred korupciou*. Bratislava: Vydavateľstvo Trnavskej Univerzity a Vydavateľstvo VEDA SAV, 2006.
2. IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné všeobecná časť*. Bratislava: IURA EDITION 2010.
3. IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné osobitná časť*. Bratislava: IURA EDITION 2010.
4. Dohovor o ochrane finančných záujmov ES zo dňa 26. júla 1995
5. Prvý protokol k Dohovoru o ochrane finančných záujmov ES zo dňa 27.09.1996 (Protokol 704/2004 Z.z.)
6. Zákon č. 300/2005 Z. z. – Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov.
7. Zákon č. 301/2005 Z. z. – Trestný poriadok v znení neskorších právnych predpisov.
8. Zákon č. 576/2009 Z.z. z 3. decembra 2009, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
9. Zdroj: http://www.transparency.sk/studie/pkns/studia_pkns_1-1.htm,
10. Zdroj: http://ec.europa.eu/dgs/olaf/legal/index_sk.html

Sprejerství jako trestný čin: teorie a praxe v České republice

Jakub Chromý

Abstrakt

Sprejerství jako trestný čin: teorie a praxe v České republice

Příspěvek se věnuje významným poznatkům trestněprávního postihu sprejerství. Vysvětluje přitom některé důležité pojmy, zejména graffiti a street art. Text analyzuje rozdíly příslušných skutkových podstat, které byly zakotveny v trestním zákoně z roku 1961 a novém trestním zákoníku z roku 2009.

Klíčová slova

poškození cizí věci, kriminalita, mladiství, městský prostor, trestní právo,

Abstract

Spraying as a criminal offence: theory and practice in the Czech Republic

Report attends to the significant facts of criminal penalty of spraying. It shows up some notions, especially graffiti a street art. Paper analyzes differences in relevant states of facts, which has been adjusted in Criminal Code 1961 and New Criminal Code 2009.

Key words

damage to property, criminality, juvenile, city space, criminal law,

Úvod

V příspěvku si neklademe za cíl podat podrobný rozbor všech stránek sprejerství, nýbrž poukázat na některé teoreticky i prakticky významnější poznatky z této oblasti, které vyplynuly z našich zjištění v kontextu trestního práva. Od přijetí novely Trestního zákona, jež přinesla kriminalizaci sprejerství, uplynulo již devět let, nicméně diskuse k této problematice stále neustává, třebaže nyní probíhá převážně v aplikační rovině. V článku se zabýváme charakteristikou sprejerství, východisky jeho kriminalizace a především minulou i současnou relevantní trestněprávní úpravou.

1. Sprejerství, graffiti a street art

Pojem „sprejerství“ zde používáme záměrně široce, bez pejorativního nádechu, který mu bývá někdy připisován. Vymezujeme jej jako poškození cizí věci postříkáním, pomalováním či popsáním barvou nebo jinou látkou, učiněné třetí osobou bez souhlasu vlastníka takové věci. Ostatně zmiňovaný pojem je zpravidla vykládán spíše intuitivně než přísně formálně, přičemž zahrnuje poškození cizí věci provedené nejen sprejem, ale i jinými prostředky.

I když hovoříme o sprejerství jako takovém, nelze ponechat zcela stranou svébytné výrazy „graffiti“ a „street art“. Graffiti je v obecném smyslu druh výtvarného projevu ve veřejném prostoru technikou nanášení barev, zvláště ve formě spreje. Graffiti – jakožto výsledek individuálního projevu ve veřejném prostoru – pak vychází z teze, že pokud „writer“ chce, aby ho subkultura uznala, musí být jeho jméno co nejvíce „vidět“, což vyžaduje jeho veřejné šíření. Etablování „street art“ (jinak též „post-graffiti“) má kořeny v záměru změkčit příliš svazující normu graffiti a představit ji v neotřelých podobách. Kromě tradiční techniky malby využívá street art také nových vyjadřovacích prostředků, mezi něž patří „paintrollers“ (válečky), „posters“ (plakáty), „stickers“ (nálepky), „stencils“ (šablony) a instalace 3D objektů.

2. Skutková podstata trestného činu poškozování cizí věci podle § 257b Trestního zákona

Samostatná skutková podstata trestného činu pokrývající problematiku sprejerství byla do Trestního zákona z roku 1961 vložena dílčí novelou provedenou zákonem č. 139/2001 Sb. (vžila se pod označením „sprejerská novela“), a to s účinností od 1. 7. 2001. Z důvodové zprávy k tomuto zákonu (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, tisk č. 635/0) vyplývalo, že posouzení sprejerství jako přestupku bylo vzhledem k možnému postihu (horní hranice peněžitě pokuty tehdy činila 3 000 Kč, u mladistvých 1 500 Kč) málo výchovné a pachatele od dalšího obdobného jednání neodstrašilo. Argumentovalo se také tím, že zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, neumožňoval postihnout pachatele uložením povinnosti obecně prospěšných prací a tedy odstranit způsobenou škodu vlastní prací. Navrhovaná úprava při zdůraznění možnosti uložit trest alternativní, který by plnil především výchovnou funkci, měla zjednodušit prokazování tohoto trestného činu; v případě zadržení pachatele při jeho spáchání by se redukovalo složité dokazování, v jaké míře se pachatel poškození účastnil či jak vysokou škodu svým jednáním způsobil. Očekávalo se provedení rychlého trestního řízení a okamžité potrestání pachatele. Zákonodárce koncipoval novou skutkovou podstatu trestného činu podle § 257b Trestního zákona jako zvláštní případ poškozování cizí věci, tedy ve vztahu speciality k obecné skutkové podstatě podle § 257 Trestního zákona. Od ní ji odlišil definováním specifických způsobů znehodnocení

věci a v základní skutkové podstatě také absencí způsobení škody nikoli nepatrné jako jejího formálního znaku.

Samotný záměr kriminalizace sprejerství byl iniciován skupinou poslanců v čele s Radimem Chytkou. Hned při prvním projednávání návrhu zákona však k němu zazněla kritika, která se soustředila na důvody a formu prosazované trestní represe. V souladu s pravidly legislativního procesu hlasovala o původně Senátem zamítnutém zákonu opět Poslanecká sněmovna, která ho nakonec schválila, třebaže jen „těsnou“ většinou, neboť pro jeho přijetí bylo podáno 103 hlasů ze 101 potřebných.

Ani praktické uplatňování nového ustanovení § 257b Trestního zákona se neobešlo bez výhrad, dokonce se objevily námitky stran jeho ústavněprávní konformity. Bezmála po dvou letech od účinnosti citovaného ustanovení Trestního zákona podal Okresní soud Plzeň-město ústavní stížnost, v níž se domáhal jeho zrušení (podrobněji srov. nález Ústavního soudu ze dne 18. 3. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 4/2003, č. 5/29 SbNU). Navrhovatel spatřoval rozpor napadeného ustanovení Trestního zákona s čl. 4 ve spojení s čl. 1 Listiny základních práv a svobod. Vyjádřil názor, že zákonodárce včleněním ustanovení § 257b do Trestního zákona postupoval zcela nesystematicky a účelově, ve snaze znevýhodnit jistý okruh pachatelů, byť evidentně společensky nepřijatelných činů, když chtěl zajistit trestněprávní postih pachatelů, kteří by však mohli být posuzováni i podle dříve závazných právních předpisů. Podle navrhovatele způsobuje § 257b Trestního zákona nerovnost v tom, že konstruuje zvláštní skutkovou podstatu trestného činu poškozování cizí věci, která je ve vztahu speciality k obecné skutkové postatě poškozování cizí věci podle § 257 Trestního zákona. V případě, kdy různí pachatelé poškodí stejnou věc, způsobí škodu menší než nepatrnou ve smyslu ustanovení § 89 odst. 11 Trestního zákona, ovšem jeden z nich užije k poškození způsobu popsáného v § 257b odst. 1 Trestního zákona, bude takový pachatel trestněprávně postižen, zatímco druhý nikoliv.

Ústavní soud v odůvodnění nálezu konstatoval, že zákonodárce může formulovat samostatnou skutkovou podstatu, pokud příslušné jednání považuje druhově za natolik společensky nebezpečné, aby vyvolávalo potřebu formulace zvláštní skutkové podstaty trestného činu. Rozhodnutí zákonodárce určitý druh jednání kvalifikovat co do formální podoby jako trestný čin je především projevem trestněprávní politiky státu, která náleží do pravomoci jiných státních orgánů než Ústavního soudu. Ačkoli „zmnožování“ skutkových podstat v trestním zákoně a jejich nesystematická diferenciaci, která reaguje na zvýšenou intenzitu výskytu určitého nepochybně společensky nebezpečného jednání, nejsou samy o sobě zárukou efektivního postihu takového jednání, je zřejmé, že snahou zákonodárce bylo zvýraznění preventivní či odstrašující funkce trestního postihu než posílení funkce represivní. Ústavní soud uzavřel, že samotná nesystémovost zařazení zvláštní skutkové podstaty do Trestního

zákona, její účelovost, popřípadě nevhodná formulace nezakládá rozpor napadeného zákonného ustanovení s ústavním pořádkem České republiky. Návrh na zrušení ustanovení § 257b odst. 1 Trestního zákona označil za zjevně neopodstatněný a mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků jej odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a), b) zákona o Ústavním soudu.

3. Skutková podstata trestného činu poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 Trestního zákoníku

Trestní zákoník účinný od 1. 1. 2010 setrval na zvláštní trestněprávní kvalifikaci sprejství, nicméně upravil její konstrukci tak, že do trestného činu poškození cizí věci podle § 228 Trestního zákoníku zařadil jako samostatnou skutkovou podstatu (odstavec 2) právě poškození cizí věci postříkáním, pomalováním či popsáním barvou nebo jinou látkou, dosud zakotvené v samostatném ustanovení. Na základě tohoto legislativně technického počínu přibýly ke skutkové podstatě pokrývající problematiku sprejství i dvě nové zvlášť přitěžující okolnosti, jež byly do 31. 12. 2009 formulovány výhradně u obecného poškozování cizí věci. Trestní postih podle přísnějšího ustanovení vázaný na poškození věci jiného pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání [§ 228 odst. 3 písm. a) Trestního zákoníku], lze hodnotit pozitivně, a to s odkazem na četné znázorňování nejrůznějších závadových nápisů (symbolů). Takhle zaměřenou motivaci pachatele však nelze dovozovat jen ze samotného vyobrazení určitého nápisu na cizí věci, neboť může představovat projev protestu proti určité politice státu nebo být satirickým či ironickým zobrazením, což by pak trestněprávní odpovědnost takového pachatele vylučovalo.¹⁾ U specifického způsobu poškození věci svědka, znalce nebo tlumočnicka pro výkon jejich povinnosti [§ 228 odst. 3 písm. a) Trestního zákoníku] se zpřísněný trestní postih již příliš vzdaluje od podstaty sprejství, takže lze pochybovat o jeho skutečné legitimitě. V každém případě však formulace dvou nových zvlášť přitěžujících okolností zosťhuje trestní represii v oblasti potírání sprejství. Její zmírnění naopak sledujeme tam, kde zákonodárce prosadil i snížení maximálních trestních sazeb u majetkových deliktů, včetně ustanovení § 228 odst. 3 Trestního zákoníku. Pachatel, který poškodí cizí věc tím, že ji postříká, pomaluje či popíše barvou nebo jinou látkou, čímž způsobí škodu velkého rozsahu, může být napříště uložen trest odnětí svobody nejvýše ve výměře šesti let, místo původních osmi let.

Kazuistická stylizace ustanovení § 228 odst. 2 Trestního zákoníku znamená, že jiné způsoby poškození cizí věci, ačkoli se svou povahou přibližují

1) K možným právním důsledkům srov. Herczeg, J. Trestné činy z nenávisti. Praha : ASPI – Wolter Kluwer, 2007. s. 112.

popsání věci jinou látkou (např. poškrábání povrchu skla), mohou naplňovat jediné obecnou skutkovou podstatu zakotvenou v § 228 odst. 1 Trestního zákoníku. Rovněž z ní vyplývá, že trestněprávní postih zde nepokrývá širší oblast „street art“, v níž se nepoužívá výhradně technik spreje, malby nebo psaní, bezprostředně nanášených na povrch cizí věci (jde např. o „stickers“ – lepení nálepek). V takových případech přichází v úvahu pouze přestupek proti veřejnému pořádku podle § 47 odst. 1 písm. d) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších právních předpisů, jehož se dopustí ten, kdo znečistí veřejné prostranství, veřejně přístupný objekt nebo veřejně prospěšné zařízení anebo zanedbá povinnost úklidu veřejného prostranství.

Rozsah a hodnota poškození cizí věci, jež je předmětem útoku, nejsou v § 228 odst. 2 tr. zákoníku nijak vymezeny. Za účinnosti předcházející právní úpravy k nim bylo třeba přihlídnout při hodnocení konkrétního stupně nebezpečnosti pro společnost ve smyslu § 3 odst. 2 Trestního zákona, aby nebyly kriminalizovány bagatelní majetkové dopady a aby i z hlediska následku byl zde trestní postih úměrný ve vztahu k jiným majetkovým trestným činům,²⁾ jakkoliv se v aplikační praxi neustálila jednoznačná kritéria jejich ohraničení (např. v jakých rozměrech měl být sprejerský nápis vůbec proveden). Jiná situace nastává po 1. 1. 2010, kdy nový trestní zákoník již nepočítá s formálně-materiálním pojmem trestného činu, neboť jeho řešení je postaveno na kombinaci formálního pojmu a hmotněprávního korektivu rozsahu trestního bezprávi prostřednictvím zásady subsidiarity trestní represe. Zjištění potřebné míry společenské škodlivosti z pohledu trestní odpovědnosti pachatele za trestný čin podle § 228 odst. 2 Trestního zákoníku – viděno i prostřednictvím rozsahu a hodnoty poškození cizí věci – musí svědčit pro to, že trestněprávní řešení skutečně představuje nejzazší prostředek k ochraně právního řádu ve smyslu § 12 odst. 2 Trestního zákoníku. Interpretační význam zásady subsidiarity trestní represe, že znaky trestného činu se musí vykládat tak, aby za trestný čin byl považován jen čin společensky škodlivý,³⁾ je tady omezován tím, že rozsah ani hodnota poškození cizí věci nezakládá znak dotčené skutkové podstaty. V tomto světle se tedy zvyrazňuje obtížnost přesné odlišit případy, kdy půjde o trestný čin poškození cizí věci podle § 228 odst. 2 Trestního zákoníku a kdy naopak zůstane u přestupku proti majetku podle § 50 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších právních předpisů. U jmenovaného trestného činu nelze vyložit spodní hranici

2) Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. díl. 5. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003. s. 1464.

3) Šámal, P. et al. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 98. Podrobně k zásadě subsidiarity Šámal, P. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. Bulletin advokacie. 2009, č. 10, s. 23. Jinak též přílehlavý názor V. Kratochvíla, že při interpretaci a aplikaci Trestního zákona in concreto se ne vždy důsledně odlišuje vina od trestu, základy trestní odpovědnosti samotné od právních následků základů trestní odpovědnosti. Kratochvil, V. Vybrané problémy obecné části návrhu Trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). Bulletin advokacie. 2009, č. 5, s. 14.

škody, jako je tomu u majetkových deliktů obvyklé, a tím ho zřetelně diferencovat od korespondujícího přestupku.

Rozsah a hodnota poškození cizí věci jsou rozhodující také z pohledu stanovení výše škody. Určení škody se vždy odvíjí od konkrétního druhu a charakteru poškozené věci, nicméně u sprejerství vystupuje způsobená škoda ve značném nepoměru k celkové ceně poškozené věci. Z tohoto důvodu se postupuje podle třetí alternativy uvedené v ustanovení § 137 Trestního zákoníku, tedy z účelně vynaložených nákladů na uvedení věci v předešlý stav. Poněkud paradoxně může vyznívat zvyšující se preventivně technická ochrana před sprejerstvím, pokud k minimalizaci škod jsou na ohrožené povrchy nanášeny speciální anitgraffitové prostředky, které díky zvýšené rezistentnosti (zabraňují průniku nástřiku do původně savého podkladu a omezují jeho přilnavost) umožňují rychlé a snadné odstranění sprejerských nápisů, neboť se pachatelům nepřímo, bez jejich přičinění vytváří „výhodnější“ podmínky pro náhradu způsobené škody. V opačném smyslu se jeví postup, kdy obce předem sjednávají na odstraňování škod způsobených sprejery rámcové smlouvy, podle nichž podnikatelské subjekty bezprostředně po zjištění sprejerských nástřiků provádějí jejich odstranění, bez ohledu na případné trestní řízení vedené vůči konkrétnímu pachateli. A konečně, pokud se od pachatelů požaduje aktivní účast na odstraňování sprejerských nápisů – v rámci podmínek podmíněného zastavení trestního stíhání nebo výkonu trestu obecně prospěšných prací – je třeba vzít v úvahu i to, že nemusí zvládnout technologický postup k tomu určený (tlakové čištění, chemické čištění za užití alkaloidů či organických rozpouštědel aj.), z jejich strany není vyloučeno ani následné, byť nedbalostné zavinění znehodnocení již poškozené věci (např. odstranění cenné stavební hmoty).

V oblasti sprejerství nalézá široké uplatnění institut podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu (ačkoli škoda není zákonným znakem předmětné skutkové podstaty), jehož aplikační podmínkou je, že obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradu uzavřel dohodu, anebo učinil jiná opatření potřebná k její náhradě. Mladiství pachatelé (kteří jsou nejčastějšími pachateli) představují zhruba jen čtvrtinu všech odsouzených osob za jmenovaný trestný čin (provinění), což je právě důsledkem toho, že jejich trestní věci byly meritorně vyřizovány v přípravném řízení trestním formou podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu. Obdobně je možné nahlížet na institut narovnání podle § 309 trestního řádu, ovšem s tou výjimkou, že oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání zde nepostačuje jen uzavření dohody o náhradě škody mezi obviněným a poškozeným, neboť podmínky narovnání jsou pro obviněného stanoveny přísněji s ohledem na právní účinky narovnání. Dlužno dodat, že institut narovnání dosud nenašel v případech sprejerství uplatnění.

4. Shrnutí a závěry

Kriminalizace sprejerství – od 1. 7. 2001 zakotvená v českém právním řádu – sice na jedné straně zvýšila pravděpodobnost nastoupení trestněprávní odpovědnosti vůči pachatelům specifického poškození cizí věci (předtím byl převážně uplatňován veřejnoprávní postih v mezích správněprávní odpovědnosti, neboť škoda zpravidla nedosahovala hranice škody nikoli nepatrné), avšak na druhé straně ještě více semkla subkulturu sprejerů, která se vyhraňuje vůči oficiálním autoritám a která nemá vážný zájem na legalizaci sprejerství. Ačkoli to vždy nepůsobí zcela zřetelně, ve skutečnosti se přísně rozlišuje, kdo a jakým způsobem graffiti provádí. Možnost vytvářet graffiti na určených plochách, tedy na tzv. „legálech“ může představovat přijatelnou alternativu pouze pro určitou skupinu sprejerů. Je totiž v rozporu se základní filozofií graffiti, proto spíše zapůsobí na zájemce se sklonem k tvorbě street art. Pro ostatní sprejery nepředstavuje ani hrozba trestněprávním postihem efektivní regulátor jejich jednání. U většiny sprejerů však s přibývajícím věkem klesá, až nakonec úplně zmizí zájem o ilegální sprejerství.

Nastíněná trestněprávní úprava dala právní kontrole sprejerství v České republice nový impuls. Pro poškozené subjekty rozšířila „manévrovací prostor“ z hlediska dosažení jimi požadované náhrady škody. Optimistické výhledy na potlačení graffiti ale zůstaly nenaplněny, neboť ve velmi hrubých odhadech se počet případů sprejerství snížil nejvýše o jednu třetinu. Současně je zřejmé, že trestněprávní postih poškození cizí věci zdaleka nepokrývá celou problematickou oblast street art. Na sprejerství se v zásadě nahlíží jako na vandalický útok proti majetku a estetické a kulturně-historické hodnotě prostředí, nicméně negativní postoj široké veřejnosti vůči němu je zeslabován, pokud se mu dostává institucionálně uznaného formátu umění.⁴⁾ Z tohoto pohledu bude jistě zajímavé sledovat, zda takový trend v budoucnu ovlivní i kriminální citlivost občanů k uvedenému jevu.

JUDr. Jakub Chromý
Katedra trestního práva
Právnická fakulta Masarykovy university, Brno

4) Tak například v letošním roce se „writeři“ Cryptic 257, Masker, Pasta, Point, Skarf a Tron podíleli na tvorbě vernisáže „Metropolis“, která byla představena v rámci doprovodného programu pavilonu České republiky na EXPO v čínské Šanghaji.

Pretrvávajúca problematika drogovej trestnej činnosti

Denisa Mrázovská

Abstrakt

Príspevok sa venuje aktuálnej a stále pretrvávajúcej problematike drogovej trestnej činnosti a to so zameraním na stanovovanie pojmu a počtu obvykle jednorázových dávok pri posudzovaní drogových trestných činov v trestnom konaní. Obsahom sú aj vybrané problémy z hľadiska dokazovania a zavinenia páchatel'ov vo vzťahu k jednotlivým skutkovým podstatám v zmysle ustanovení § 171 Trestného zákona a § 172 ods. 1 písm. a) až d) Trestného zákona. Príspevok je analýzou vybraných problémov, ktoré prináša aplikačná prax.

Kľúčové slová:

Trestný zákon, Trestný poriadok, obvyklá jednorázová dávka, drogové trestné činy

Súčasný platný Trestný zákon ako zákon č. 300/2005 Z.z vymedzuje protiprávnosť konania páchatel'ov drogových trestných činov v dvoch skutkových podstatách, a to konkrétne v ustanovení § 171 Trestného zákona¹⁾ a v ustanovení § 172 ods. 1 písm. a) až d)²⁾.

Problémy, ktoré v súvislosti s posudzovaním páchania drogových trestných činov prináša aplikačná prax osobne vidím v niekoľkých rovinách. V prvom rade ide o stanovovanie termínu *obvyklá jednorázová dávka*, ktorý je určujúcim kritériom pri kvalifikácii skutku z hľadiska naplnenia skutkovej podstaty trestného činu, a teda či konanie páchatel'a možno subsumovať pod skutkovú podstatu trestného činu podľa § 171 Trestného zákona alebo ho možno posudzovať podľa ustanovení § 172 ods. 1 písm. a) až d).

1) Paragraf 171 zákona č. 300/2005 Z.z.: Kto neoprávnene prechováva pre vlastnú potrebu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky. Odňatím slobody až na päť rokov sa páchatel' potrestá, ak neoprávnene prechováva pre vlastnú potrebu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor vo väčšom rozsahu.

2) Paragraf 171 ods. 1 písm. a) až d) zákona č. 300/2005 Z.z.: Kto neoprávnene vyrobí, dovezie, vyvezie, prevezie alebo dá prepraviť; kúpi, predá vymení alebo zadováží; alebo prechováva po akúkoľvek dobu, omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor, alebo kto takú činnosť sprostredkuje, potrestá sa odňatím slobody na štyri až desať rokov.

Orgány činné v trestnom konaní pri určení hodnoty zaisteného množstva omamnej látky vychádzajú z kombinácie údajov Kriminalistického a expertízneho ústavu policajného zboru o počte obvykle jednorázových dávok, ktoré je možné pripraviť zo zaisteného množstva omamnej látky a informácie Národnej protidrogovej jednotky o cene za jednu dávku danej omamnej látky na čiernom trhu v mieste a čase spáchania skutku. Orgán činný v trestnom konaní v súlade s § 143 Trestného poriadku ako zákona č. 301/2005 Z.z. priberie do konania znalca za účelom určenia hodnoty konkrétnej zaistenej omamnej látky, ktorý určí presné množstvo a zloženie zaistených látok, ako aj skutočnosť, či ide v danom prípade o omamné, prípadne psychotropné látky, jedy alebo prekursor, ale najmä určí počet obvykle jednorázových dávok, ktoré by bolo možné zo zaisteného množstva látky pripraviť. Podľa zistení Kriminalistického a expertízneho ústavu policajného zboru o počte obvykle jednorázových dávok sa vyjadri aj Národná protidrogová jednotka k cene jednej dávky na čiernom trhu a to prostredníctvom poskytnutia informácie. Súčin počtu obvykle jednorázových dávok a ceny za jednu dávku predstavuje potom celkovú hodnotu zaisteného množstva omamnej látky.³⁾

Postup k stanoveniu obvyklej jednorázovej dávky je zložitý zo zložitého mechanizmu, ktorý pozostáva z rôznych chemických analýz a fyzikálnych rozborov, zjednodušene možno uviesť, že Kriminalistický a expertízny ústav policajného zboru pri stanovovaní obvykle jednorázovej dávky vychádza z koncentrácie účinnej látky daného druhu drogy v zaistenom materiáli. Myslím si však, že takto stanovená obvyklá jednorázová dávka je z hľadiska zavinenia páchatel'a a jeho úmyslu vo vzťahu k skutkovej podstate nedostatočná. Páchatelia častokrát (vlastne skoro nikdy) ani len netušia aká je prítomnosť koncentrácie účinnej látky v konkrétnom druhu drogy. Ak vezmeme do úvahy, že v prevažnej väčšine sú za drogovú trestnú činnosť postihovaní práve konzumenti drog, individuálne nemožno hovoriť o všeobecnom klasifikovaní pojmu obvyklá jednorázová dávka. Bežný konzument nepozná v čase kúpy jednotlivkej drogy, prípadne jej držby koncentráciu účinnej látky v nej. Možno uviesť aj výklad k Trestnému zákonu, ktorý k pojmu obvyklá jednorázová dávka uvádza: „na trestnú zodpovednosť treba v konkrétnych prípadoch určiť aj tzv. objemové kritérium, pokiaľ ide o naplnenie znaku obvyklá jednorázová dávka, a to podľa miery závislosti konkrétneho páchatel'a a podľa druhu drogy“.⁴⁾

Vzhľadom na problematiku drogovej trestnej činnosti možno poukázať najmä na trestnosť konzumácie a prechovávanía Cannabису, teda marihuany. S určitosťou sa dá konštatovať, že ide o najčastejšie sa objavujúcu tzv. mäkkú drogu, v súvislosti s ktorou sú páchané drogové trestné činy v Slovenskej

3) PARA, M. Nedostatky v stanovovaní hodnoty omamných látok. In: Bulletin slovenskej advokácie. Bratislava, 2009, ročník XV, č. 10. s. 17.

4) SAMÁŠ, O. – STIFFEL, H. – TOMAN, P. Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006. s. 347-348.

republike. Pri zaistení uvedenej drogy sa pri stanovovaní obvyklej jednorázovej dávky posudzuje prítomnosť tetrahydrocannabinolu (THC) ako účinnej látky v samotnej droge. To má za následok, že práve vyššie uvedeným postupom, teda chemickou analýzou sa množstvo zaistenej drogy častokrát dostane do nereálnych hodnôt z hľadiska množstva obvykle jednorázových dávok. Vo vzťahu k páchatelovi a jeho úmyslu sa teda pri právnej kvalifikácii skutku vzhľadom na vyčíslenie dávok tento, hoci len konzument automaticky dostáva do skutkovej podstaty trestného činu posudzovaného podľa § 172 ods. 1 písm. a) až d) Trestného zákona. Práve absencia individuálneho skúmania miery závislosti konkrétneho páchatela (ak samozrejme vychádzame zo skutočnosti, že ide aj o konzumenta) má za následok, že automaticky je jeho konanie posudzované prísnejšou skutkovou podstatou a teda predmetom jeho trestného stíhania nie je len jeho prípadná spotrebná držba spadajúca pod skutkovú podstatu ustanovenia § 171 Trestného zákona.

Za pretrvávajúci problém v prípade drogových trestných činov možno považovať aj predmet trestného stíhania jednotlivých páchatel'ov. Ako konkrétny príklad možno uviesť situáciu, kedy je páchatel'ovi zaistené určité množstvo konkrétnej omamnej látky. Po znaleckom skúmaní má orgán činný v trestnom konaní k dispozícii vyčíslené množstvo obvykle jednorázových dávok a podľa ustanovení o výške škody vznesie obvinenie v odôvodnení ktorého je výrok: „zo zaisteného množstva by bolo možné vyrobiť XY obvykle jednorázových dávok“.

Predmetom dokazovania už ďalej nie je skutočnosť, či konkrétny páchatel' napr. v prípade prechovávaní drogy mal v úmysle túto aj predávať, či mohol poznať resp. mohol mať aspoň predstavu o tom, aký je obsah účinnej látky v droge, čo je základným predpokladom na to, aby ju mohol ďalej deliť na menšie dávky. Súd by mohol uznať vinu takéhoto páchatela trestného činu vo vzťahu k možnosti prípravy resp. úmyslu prípravy najmenej x dávok len vtedy, ak by bolo vykonaným dokazovaním preukázané, že páchatel' poznal obsah účinných látok v droge a že túto chcel predávať v stanovenom pomere, aby vyrobil najmenej určený počet x dávok.⁵⁾

Z hľadiska stanovovania obvyklej jednorázovej dávky v praxi môže nastať (a aj nastáva) situácia, že páchatel'ovi je zaistená napr. ručne ušľahaná cigareta s vysušeným materiálom z rodu cannabis, teda s marihuanou. Takýto zaistený materiál je taktiež predmetom expertízneho skúmania s cieľom určiť počet obvykle jednorázových dávok. Otázkou ostáva z akého dôvodu. Je totiž prinajmenšom paradoxné dokazovať úmysel páchatela deliť drogu, ktorá je súčasťou jednej cigarety na niekoľko obvykle jednorázových dávok. Pri skúmaní prítomnosti množstva koncentrácie účinnej látky sa z jednej pripravenej cigarety môže stať niekoľko obvykle jednorázových dávok. Páchatel' sa teda

5) GAVALEC, J. Problémy aplikačnej praxe s posudzovaním rozsahu spáchania činu pri drogových trestných činoch. Justičná revue, 2010, ročník 62, číslo 4, s. 511.

automaticky dostane do kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu podľa § 172 ods. 1 písm. a) až d), bez ohľadu na subjektívnu stránku, teda jeho úmysel.

Ďalší problém aplikačnej praxe pri posudzovaní drogových trestných činov možno vidieť v stálych a dlhodobých užívateľoch drog. Tí si častokrát z dôvodu dlhodobej závislosti, ako aj zo strachu z možného odhalenia zadovážujú väčšie množstvo drogy, ktorej sú konzumentmi, avšak bez akéhokoľvek úmyslu jej ďalšieho predaja. Pri posudzovaní takéhoto typu trestnej činnosti sa z hľadiska stanovenia počtu obvykle jednorázových dávok u nich zaistených takisto ocitnú v kvalifikovanej skutkovej podstate podľa § 172 ods. 1 písm. a) až d) Trestného zákona.

Veľmi všeobecne možno uvažovať o absencii objektívnej stránky uvedenej skutkovej podstaty, ktorá vyžaduje, aby páchateľ konal niektorým zo spôsobov uvedených v tomto odseku. Postihuje sa teda neoprávnená držba omamnej alebo psychotropnej látky, jedu alebo prekursora a nakladanie s nimi vo všetkých formách uvedených v odseku 1 písm. a) až d), ale nie pre vlastnú potrebu, a to bez ohľadu na množstvo tejto látky. Rozhodujúce je preto preukázanie okolností, že páchateľ mal túto látku v držbe, prípadne s ňou nakladal uvedeným spôsobom, a to na účely jej predaja alebo distribúcie ďalším osobám, teda nie pre vlastnú potrebu.⁶⁾

Na základe vyššie uvedeného možno vysloviť názor, že pokiaľ neexistuje žiadny iný zákonne získaný a vykonaný dôkaz, ktorý by páchateľovi preukazoval úmysel o predaji prípadne distribúcii iným osobám ním držanej omamnej látky, nie je možné jeho konanie posudzovať ako trestný čin podľa § 172 Trestného zákona, nakoľko na naplnenie znakov skutkovej podstaty uvedeného trestného činu chýba objektívna stránka.

Orgány činné v trestnom konaní ako aj konajúce súdy však častokrát pri posudzovaní trestnosti činu vychádzajú len z výsledkov expertízneho skúmania, od výsledkov ktorého potom odvodzujú aj samotný úmysel páchateľa konať spôsobom popísaným v konkrétnej skutkovej podstate. Na základe takto vykonaného jediného dôkazu potom mnohokrát prejudikujú jeho vinu.

Problematika drogovej trestnej činnosti je nepochybne veľmi náročná a zložitá najmä z hľadiska dokazovania. Absolútne sa však stotožňujem s názorom J. Gavalca, ktorý publikoval vo svojom príspevku: „*dôkaznú núdzu nemôžu orgány činné v trestnom konaní ani v záujme dobrého úmyslu boja s tak závažným problémom našej súčasnosti akým je drogová trestná činnosť, nahrádzať domnienkami poškodzujúcimi konkrétneho páchateľa trestného činu nedovolennej výroby omamných a psychotropných látok,*

6) SAMAŠ, O. – STIFFEL, H. – TOMAN, P. Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006. s. 349.

jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 Trestného zákona“.⁷⁾

Z hľadiska úvah *de lege ferenda* stojí za zmienku nutnosť individuálneho posudzovania všetkých konkrétnych okolností pri každom páchatelovi drogových trestných činov a to jednak vo vzťahu k druhu samotnej drogy, ako aj k miere jeho prípadnej závislosti. Obe tieto skutočnosti môžu byť súčasťou stanovovania pojmu obvyklá jednorázová dávka spolu s výsledkami expertízneho skúmania. Aj keď vytvorenie dokonalého modelu je možné asi len veľmi ťažko. Podstatou by malo ostať zachovanie samotného zmyslu a účelu trestov ukladaných páchatelom drogových trestných činov. A to je podľa môjho názoru možné len vtedy, ak bude súčasťou trestného konania aj individuálny prístup.

Mgr. Denisa Mrázovská
externý doktorand Ústavu verejného práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

▣ Použitá literatúra:

1. GAVALEC, J. Problémy aplikačnej praxe s posudzovaním rozsahu spáchania činu pri drogových trestných činoch. Justičná revue, 2010, ročník 62, číslo 4, s. 510-514.
2. IVOR, J. a kol. Trestné právo hmotné: Osobitná časť. 1. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2006.
3. PARA, M. Nedostatky v stanovovaní hodnoty omamných látok. In: Bulletin slovenskej advokácie. Bratislava, 2009, ročník XV, č. 10. s. 17-22.
4. SAMAŠ, O. – STIFFEL, H. – TOMAN, P. Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006.
5. Trestný zákon ako zákon č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších zmien a doplnkov
6. Trestný poriadok ako zákon č. 301/2005 Z.z. v znení neskorších zmien a doplnkov

7) GAVALEC, J. Problémy aplikačnej praxe s posudzovaním rozsahu spáchania činu pri drogových trestných činoch. Justičná revue, 2010, ročník 62, číslo 4, s. 514.

K zisťovaniu omamných a psychotropných látok (niekoľko inšpirácií nielen pre vyšetrovateľa PZ)

Martin Cul'ba

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na vybrané problémy pri zisťovaní drog s využitím konkrétnych prípadov z policajnej praxe. Poukazuje najmä na potrebu zachovať zákonnosť pri zisťovaní drog, k čomu napomáha uplatňovanie zásad trestného práva.

Abstract

Article focuses on selected problems with collecting drugs as evidence from particular cases of police work. Points particularly on need to follow legal procedures to collect evidence and invoke principles of criminal law.

1. Niekoľko poznámok na úvod

Vôľa zisťovať a trestať previnilcov sprevádza ľudstvo počas celej jeho existencie.¹⁾ Právne pamiatky sú dôkazom toho, že už v 20. st. pred n. l. neboli bez potrestania činy, ako machinácie či sprenevery pri spravovaní cudzieho majetku, krádež, vražda a i.²⁾ Z dnešného pohľadu ide o trestné právo, ktoré, ako každé právne odvetvie, prekonalo svoj vlastný vývoj. Od svojpomoci proti páchatelom (v dnešnom ponímaní) trestných činov,³⁾ cez postihy činov proti panovníkovi a jeho politickej moci, neskôr tiež politických deliktov proti strane, spoločenskej triede, vláde a podobne,⁴⁾ sa rozvinulo do odvetvia, ktoré tvorí súčasť systému sociálnej a štátnej kontroly. Prekonalo fikcie o potrebe jeho kreovania ako nástroja určeného striktné pre „boj“, teda pre náhle a čo

- 1) Porovnaj: MAŠLANYOVÁ, D.: Nebezpečnosť činu pre spoločnosť ako materiálny znak trestného činu. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 1999, s. 7.
- 2) Pozri napríklad: KLÍMA, J.: Zákony Asýrie a Chaldeje. Pokračovateľé Chammurapiho. Praha: Academia, 1985, s. 111 a nasl.
- 3) VLČEK, E.: Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 3 a nasl.
- 4) K vplyvu štátneho režimu na dodržiavanie zákonnosti pozri: ŠÁMAL, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: ASPI, 1999, 404 s. K triednej podstate trestného práva pozri napríklad: RŮŽEK, A. a kol.: Československé trestné konanie. Druhé prepracované a

najrazantnejšie zasahovanie proti všetkému, čo sa zdá „podozrivé“, čomu zodpovedalo rozrastanie miery, intenzity a aj dopadu zásahov do sféry práv a slobôd fyzických osôb, v dnešnom ponímaní aj práv spájaných s právnickými osobami.⁵⁾ Do popredia sa dostalo chápanie trestného práva ako prostriedku „ochrany“, ktorý má okrem funkcie represie, tiež aj tiež funkciu regulácie a prevencie.

„Moderné“ trestné právo je čoraz menej predstaviteľné bez uplatňovania zásad (resp. princípov) vymedzujúcich hranice a spôsobov jeho využitia. „Moderné“ trestné právo, tak ako právo vôbec, teda nevytvárajú len súbory právnych noriem, ale tiež právne zásady (princípy).⁶⁾ V jeho uplatňovaní možno vidieť prioritu zásady subsidiarity trestnej represie (tzv. princíp *ultima ratio*).⁷⁾ Podľa tejto zásady má trestnoprávna ochrana nastúpiť až vtedy, ak

doplnené vydanie. Praha: Obzor, 1977, s. 10 a nasl. NEZKUSIL, J. a kol.: Československé trestní právo. Svazek II. Zvláštní část, třetí, částečně přepracované vydání. Praha: Orbis, 1976, s. 14 a nasl. Kol. autorov: Československé trestné právo II. Zvláštní část. Praha: Orbis, 1959, s. 5 a nasl.

- 5) Právnickú osobu možno vymedziť tiež ako „...samostatný subjekt práva, tvorený osobami alebo majetkom, determinovaný jeho účelom stanoveným v zákone, ktorý má spôsobilosť nadobúdať práva a povinnosti, má spôsobilosť na právne úkony, zodpovedá za svoje konanie...“. Pozri bližšie: POLÁK, P. – BEZÁK, M.: Definícia právnickej osoby, ako jeden z predpokladov jej trestnej zodpovednosti. In: *Trestná zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. Novembra 2009*. Žilina: Eurokódex, s. r. o., 2009, s. 142.
- 6) Reflektujeme, že existujú názory rozlišujúce právne princípy a právne zásady. Na tomto mieste sú poňaté ako synonymá. Problematike právnych zásad (princípov) je venovaný celý rad odbornej spisby. V diele ŠAMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář. sa uvádza: **Právne zásady platia v dôsledku svojho obsahu. Sú súčasťou právneho poriadku i obsahom morálky. Nie sú len významným činiteľom pre normotvorbu, ale tiež relevantným interpretačným východiskom pre aplikáciu konkrétnych ustanovení právnych predpisov, tzn. konkrétnych právnych noriem. Zásada na rozdiel od právnej normy neobsahuje žiadny bezprostredný spôsob riešenia určitého okruhu všeobecne vymedzených otázok, ale samotná je kritériom a odôvodnením takého spôsobu riešenia. Zásady sú druhom pravidiel, pre ktoré je charakteristická aproximatívna platnosť, ich predmetom sú základné práva a slobody, ako aj tzv. "verejné dobro". Zásady sú svojou povahou **prikazom k optimalizácii**. Základné zásady tvoria fundamentálny základ pred aplikáciu jednotlivých právnych inštitútov, prostredníctvom nich dochádza k ich vnášaniu do života - praxe. Svojou podstatou predstavujú určité **limity**, čo znamená, že vo vzťahu k aplikácii tých ktorých právnych inštitútov pôsobia ako zdroje týchto limitov, ktoré sú v právnom štáte **neprekročiteľné**. Zásady sa tiež od konkrétnych právnych noriem odlišujú v tom, že prikazujú, aby ich obsah bol realizovaný v čo najväčšej miere. Stupeň ich uplatnenia potom determinuje osobitosť toho – ktorého prípadu a tiež hmotnoprávne inštitúty, ktoré sa tohto uplatnenia týkajú. Právna norma sa aplikuje spôsobom: „buď áno – alebo nie“. Jej aplikáciou dochádza k riešeniu, resp. rozhodnutiu spornej otázky. Zásady však spornú otázku nevyhnutne neriešia, ale len k riešeniu prispievajú, a to takému riešeniu, ktoré jej v právnom štáte akceptované***. Bližšie: ŠAMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 8–15.
- 7) Pozri napríklad: ŠANTA, J.: Rekodifikovaný Trestný zákon a ním stanovené hranice pre uplatňovanie princípu ultima ratio. In: *Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21. apríla 2008*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 75–84.

nepostačuje ochrana poskytovaná inými odvetvami práva; inými slovami, trestné právo má byť použité iba vtedy, ak sú iné prostriedky ochrany vyčerpané, neúčinné alebo nevhodné.⁸⁾ Okrem toho aj v trestnom práve sa kladie dôraz na požiadavku (resp. skôr podmienku) tzv. (post)modernej doby, a to faktické napĺňanie pojmu *právny štát*, či dokonca *ústavný štát*. Z tohto pohľadu možno uviesť, že nakoľko je štát garantom trestného práva a dbá na dodržiavanie jeho noriem, tak potom (štát) je tým viac právny, čím vyššiu mieru garancii a ochrany princípov právneho štátu dokáže nielen formálne deklarovať cestou noriem a zásad trestného práva, ale tieto fakticky, tzn. materiálne, pri ich aplikácii a realizácii aj dodržiavať, uskutočňovať.

S týmito všetkým súvisí nevyhnutná miera dynamiky, ktorú uvádza do „pohybu“ každá snaha o rozvoj a precizovanie ochrany záujmov, potrieb jednotlivcov, spoločnosti i štátu, vrátane dnes už neodmysliteľných hodnôt ako sú ľudské práva a slobody. V odvetví trestného práva sa na tejto dynamike podieľa tiež narastajúci záujem na internacionalizácii niektorých foriem kriminality. Kódexy trestného práva sú tak vystavené vplyvu desiatok novelizácií, ktoré so sebou prinášajú aj negatívne javy, ako je neprehľadnosť, rozpad systematiky existujúcich kódexov, nárast potreby zrýchlenia a zefektívnenia trestného konania a podobne.⁹⁾ Všetky tieto skutočnosti vytvárajú priestor pre množstvo názorov, polemík a určite aj ešte veľa doposiaľ nevyslovených otázok, aj takých, ktoré by sa dali rozvíjať v spleťosti problematiky, na ktorú sa zameriava táto stať. Ide o zaistovanie omamných a psychotropných látok (ďalej len *drog*).¹⁰⁾

Tejto problematike sa venovalo viacero odborných prác.¹¹⁾ Ešte stále však nie sú ničím výnimočným postupy policajtov¹²⁾, ktoré sú dôkazom pridrižovania sa hesla „*zvyk je železná košľa*“ (inými slovami, takto sa to robilo

- 8) Pozri napríklad: SOLNÁŘ, V. – FENYK, J. – CÍSAŘOVÁ, D. – VANDUCHOVÁ, M.: *Systém Českého trestního práva. I. Trestní právo a trestní zákony*. Praha: Novatrix, 2009, s. 14, 16 a nasl.
- 9) Pozri napríklad: MATHERN, V.: Úvodný referát. In: *Rekodifikácia trestného práva. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 17. mája 2004. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2004.* s. 5–19. Tiež: MATHERN, V.: Úvodný referát. In: *Teoretické a aplikačné problémy rekodifikovaného trestného práva. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 27. novembra 2006. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2006.* s. 7 – 10.
- 10) „*Droga je akákoľvek látka (substancia), ktorá po vstupe do živého organizmu je schopná pozmeniť jednu alebo viac jeho funkcií, pôsobí priamo alebo nepriamo na centrálnu nervovú sústavu a môže mať priznané postavenie lieku.*“ Pozri bližšie: ČENTĚŠ, J.: *Hmotnoprávne aspekty trestnej činnosti páchanej v súvislosti s nealkoholovou toxikomániou v Slovenskej republike*. Bratislava: ŠEVT, a. s., 2007, s. 15. K jednotlivým skupinám omamných a psychotropných látok pozri: Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných a psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov. Pozri tiež: *Jednotný dohovor o omamných látkach* (publ. pod č. 47/1965 Zb.), tiež: *Dohovor Organizácie Spojených národov proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropnými látkami* (publ. pod č. 462/1991 Zb.).
- 11) Pozri napríklad: ČENTĚŠ, J.: *Hmotnoprávne aspekty trestnej činnosti páchanej v súvislosti s nealkoholovou toxikomániou v Slovenskej republike*. Bratislava ŠEVT, a. s., 2007, s. 70 a nasl.
- 12) K pojmu *policajt* pozri: § 10 ods. 8, ods. 9, ods. 10 Trestného poriadku.

a takto sa to bude robiť aj naďalej). Okrem toho v praxi však dochádza aj k takým situáciám, ktoré by v právnom štáte zrejme nemali nastávať. Napríklad, ak konanie (postup) policajtov je príslušným súdnym orgánom na jednom mieste uznaný za zákonný, avšak súdny orgán rovnakej úrovne na inom mieste označí ten istý postup za odporujúci zákonu. Zrejme aj v tomto majú pôvod skúsenosti evokujúce potrebu popisovať celý vyšetrovací aparát ako nie celkom kompetentný z dôvodov nedodržiavania zákonov, zneužívania svojich možností, postavenia a podobne.¹³⁾ Ide o javy, ktoré by pri presadzovaní „moderného“ trestného práva v právneho štátu nemali ostať bez povšimnutia.

Na tomto mieste nie je cieľom podať rozsiahlu či vyčerpávajúcu analýzu právnej úpravy a praktických problémov, ku ktorým dochádza pri aplikácii a realizácii dotknutých právnych noriem pri zaisťovania drog. Cieľom je upozorniť na vybrané problémy zaisťovania drog s využitím reálnych prípadov z policajnej praxe. Z iného pohľadu by sa mohlo uviesť, že nasledujúce myšlienky ponúkajú tiež istú mieru nie len inšpirácie a podnetov tak pre samotnú prax policajtov, resp. vyšetrovateľov PZ, ale tiež pre príslušné vzdelávacie ustanovizne, kde sa realizuje odborná príprava na výkon tejto profesie, a v neposlednom rade možno aj pre prípadnú obhajobu osôb, ktoré budú spájané so spáchaním trestnej činnosti súvisiacej s drogami (ich zadovážovaním, prechovávaním atď.).

2. K praktickým problémom pri zaisťovaní drog

Ak sa uvedie *zaisťovanie drog*, prvé, čo sa vybaví v predstave, je zrejme inštitút vydania veci (§ 89 Trestného poriadku). Následne sa k nemu začnú pridávať tiež ďalšie inštitúty, a to: odňatie veci, prevzatie veci, osobná prehliadka, domová prehliadka a ďalšie. Samotná prax dokazuje, že v neposlednom rade sa medzi inštitúty využívané k zaisteniu nielen stôp, ale aj vecí, dostáva obhliadku miesta činu.¹⁴⁾

Zaisťovanie vecí súvisí s právom vlastníť majetok, ktoré garantuje Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej len *ústava*). Čl. 20 ods. 1 ústavy sa odvoláva na zákonný obsah vlastníckeho práva. Na tomto základe bol Ústavným súdom tiež vyslovený právny názor, podľa ktorého: „*Vlastník je oprávnený predmet svojho vlastníctva držať, užívať, požívať jeho plody, úžitky a nakladať s ním.*“ (II ÚS 8/97). Súčasťou

13) Pozri TIMÁR, T.: Zákonnosť dôkazov a procesu dokazovania trestných činov s drogovým prvkom (z pohľadu obhajoby). In: *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 16, 2010, č. 1 – 2, s. 16 – 27, kde autor namieťa postupy pri získavaní dôkazov relevantných pre trestné konanie, konkrétne veci – omamnej a psychotropnej látky, ktorú má mať určitá osoba pri sebe alebo vo vozidle argumentmi, podľa ktorých zrejme všetci príslušníci PZ nekonajú inak, ako protizákonne, so snahou za každú cenu svoje nezákonné postupy konšpiratívne "upratať" alebo dokonca "zlegalizovať".

14) ZÁHORA, J. Zaistenie vecí na účely trestného konania. Akadémia Policajného zboru, 2005, s. 31.

vlastníckeho práva je teda aj právo majetok pokojne užívať, čo garantuje napríklad aj čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorým je Slovenská republika viazaná. Vlastníkovi sa však garantuje len ochrana toho majetku, ktorý nadobudol v súlade s platným právnym poriadkom. Od 01. 01. 2011 nadobudne účinnosť ústavný zákon č. 100/2010 Z. z., ktorým sa doplnil o. i. čl. 20 ods. 1, a to vetou: „Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva.“

Zaistovanie drog má najužšiu spojitosť s trestnými činmi ustanovenými v § 171 a § 172 Trestného zákona. Ich objektom je *záujem na ochrane ľudského života a zdravia pred škodlivými účinkami* omamných a psychotropných látok a jedov, tiež aj prekursorov. Podľa týchto ustanovení je trestné len konanie *protiprávne*. Takéto konanie je prejavom vôle páchatel'a v smere navonok nedodržať príkazy alebo zákazy ustanovené platným právom, inými slovami, povinnosti, resp. pravidiel, ktoré sú predmetom (objektom) právnej úpravy iných právnych predpisov ako je Trestný zákon. *Ratio legis* tejto právnej úpravy, na ktoré odkazuje Trestný zákon, vychádza z potreby *zamedziť zneužívaniu* chemických látok a prípravkov označovaných názvami omamné látky, psychotropné látky, jedy alebo prekursory.¹⁵⁾ Za tým účelom právna úprava vytvára *mechanizmus k zabráneniu ich nekontrolovaného šírenia a zneužívania*, súčasťou ktorého sú tiež postupy uskutočnené podľa Trestného poriadku.

Trestný poriadok svojimi normami má viesť k poznaniu „pravdivých“ skutkových okolností, ktoré sú významné pre ďalší postup a rozhodnutia. Takéto poznanie sa v právnom štáte môže zakladať len a len na dôkazoch zadovážených spôsobom ustanoveným zákonom. Na margo sa žiada dodať, že konanie, ktorým sa zadovážujú dôkazy, *sú procesnými úkonmi*, hoci Trestný poriadok používa pojem úkony trestného konania.¹⁶⁾ Trestný poriadok s nimi spája právne účinky a preto je na mieste zdôrazniť nevyhnutnosť ich realizácie v súlade s ustanovenými podmienkami – zásadami.

„V slovenskom trestnom konaní nie je možné a priori vylúčiť žiadny dôkaz z hľadiska jeho neprípustnosti. Takéto vylúčenie by porušilo základné pravidlá dokazovania v trestnom konaní, ktoré sú zakotvené v ustanoveniach Trestného poriadku. ...Prípustnosť dôkazu treba hodnotiť vzhľadom na jeho povahu, ale tiež vzhľadom na spôsob jeho zaobstarania. Dôležitým kritériom

15) Podľa § 4 zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných a psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov: *Zaoberať sa omamnými a psychotropnými látkami môže len fyzická osoba alebo právnická osoba, ak splní podmienky ustanovené týmto zákonom, a to na základe povolenia, ktoré vydáva Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky.*

16) Pozri § 55 Trestného poriadku. Tiež: IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 271 a nasl.

17) ŠIMOŤEK, I.: Prípustnosť dôkazov v trestnom konaní. In: *Teoretické a praktické problémy dokazovania*. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. k 80. narodeninám. Zborník

pripustnosti dôkazu je zákonnosť jeho získania.¹⁷⁾ A tu je priestor zrejme nie len výnimočne vznikajúcich nezrovnalostí v praxi vyšetrovateľov PZ.

Pripad č. 1: problém s hodnotením dôkazu; spôsobu získania dôkazu ako súčasť zákonnosti

Faktografické údaje:

Rozsudkom Špeciálneho súdu v Pezinku (ďalej len ŠS) zo dňa 10. 07. 2008 bol obžalovaný XY uznaný vinný z prečinu podplácania podľa § 333 ods. 1, ods. 2 písm. b) Trestného zákona, ktorého sa mal dopustiť na tom skutkovom základe, že dňa 13. 03. 2008 približne o 20.35 hod. v meste T., na ulici B. S., po zastavení osobného motorového vozidla zn. Š., ktorého bol vodičom, a po vykonaní bezpečnostnej prehliadky príslušníkmi hliadky Odboru poriadkovej polície KR PZ, bolo u jeho spolujazdca AB v ľavej ponožke nájdené igelitové vrečko s obsahom neznámej sušenej látky zelenej farby, pričom po oznámení členmi hliadky, že z dôvodu podozrenia zo spáchania trestného činu mu bude obmedzená osobná sloboda, obžalovaný XZ ponúkol členovi hliadky PZ úplatok v sume 4.000,- Sk v štyroch kusoch bankovkách nominálnej hodnoty 1.000,- Sk so slovami: „...že sa chce dohodnúť a dáva peniaze za to, aby zahodili tú trávu a nechali ho a jeho kamaráta AB odísť preč, aby nemal problémy...“¹⁸⁾. Proti tomuto rozhodnutiu bolo v zákonnej lehote podané odvolanie.

Niektoré (vybrané) úvahy Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len NS):

NS po preskúmaní zákonnosti a odôvodnenosti napadnutých výrokov rozsudku, proti ktorým bolo podané odvolanie dospel k tomuto zisteniu:

- samosudca ŠS sa dostatočne nevyrovnal s okolnosťami postupu príslušníkov hliadky PZ. Konštatovanie, že členovia hliadky PZ postupovali pri služobnom zákroku v súlade s ustanovením § 22 ods. 1 a § 23 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore (ďalej len *zákon o PZ*)¹⁹⁾ v danom prípade neobstoja;

príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. Decembra 2008. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 255–256.

18) Spisová značka konania na NS: 3 Toš 7/2008.

19) Podľa ustanovenia § 22 ods. 1 zákona o PZ: Policajt je oprávnený presvedčiť sa, či osoba, proti ktorej vykonáva služobný zákrok, nemá pri sebe zbraň, a ak ju má, odňať ju. Podľa ustanovenia § 23 zákona o PZ: (1) Pri plnení úloh vyplývajúcich z tohto zákona je policajt oprávnený dávať pokyny na zastavenie dopravného prostriedku, zakázať jazdu, plavbu alebo let na nevyhnutne potrebný čas alebo prikázať smer dopravného prostriedku. (2) Policajt je oprávnený vykonať prehliadku dopravného prostriedku, (a) ak je podozrenie, že používaním dopravného prostriedku, na dopravnom prostriedku alebo v súvislosti s dopravným prostriedkom bol spáchaný trestný čin, (b) pri pátraní po hľadaných osobách, zbraniach, strelive, výbušnínach, omamných psychotropných látkach a jedoch a veciach pochádzajúcich z trestnej činnosti alebo súvisiacich s trestnou činnosťou.

- z vykonaného dokazovania nebol preukázaný žiaden dôvod na vykonanie služobného zákroku (tzn. zastavenie vozidla obžalovaného) a vykonanie tzv. bezpečnostnej prehliadky osôb a tiež prehliadky vozidla. Samotní členovia hliadky PZ zhodne uvádzali, že vodič daného vozidla sa nedopustil žiadneho dopravného priestupku a nemali žiadne podozrenie ani informáciu, že by sa mal niekto z posádky vozidla dopustiť nejakého protiprávneho konania;
- prehliadku osoby podľa § 22 ods. 1 zákona o PZ môže policajt vykonať len ak vykonáva služobný zákrok. Podľa názoru NS ide o ustanovenia § 17 ods. 2, § 17b ods. 1, § 18 ods. 3, § 19 ods. 1, § 23 ods. 2 a § 28 ods. 2 zákona o PZ. V žiadnom prípade policajt nemôže vykonať bezpečnostnú prehliadku bez vykonania služobného zákroku, teda len z dôvodu prevencie a tiež nie za účelom pátrania po iných veciach, napr. omamných a psychotropných látkach.
- NS nezistil dôvod na zastavenie vozidla a nezistil tiež žiadny dôvod na vykonanie bezpečnostnej prehliadky posádky vozidla, nakoľko vodič sa nedopustil žiadneho dopravného priestupku a členovia policajnej hliadky nedisponovali žiadnou informáciou o prípadnom protiprávnom konaní posádky vozidla. Za týchto okolností sa postup členov hliadky PZ a aj následná prehliadka vozidla javia byť vo vážnom rozpore s príslušnými ustanoveniami zákona o PZ. Na tomto závere nemôže nič meniť ani inštruktáž hliadky PZ (*tzn. uloženie úlohy členom hliadky bezprostredne pred nástupom do priameho výkonu služby – poznámka autora*) pátrať po osobách, veciach, aj omamných a psychotropných látkach. Takáto inštruktáž má len všeobecný a nekonkrétny charakter. Nie je možné zaujať názor, že na základe zákona o PZ a takto koncipovanej inštruktáži policajných hliadok sú tieto oprávnené bez akéhokoľvek konkrétneho dôvodu zastavovať motorové vozidlá, prípadne aj iných peších občanov a vykonávať na nich tzv. bezpečnostnú prehliadku. Takéto konanie zo strany policajtov by nesporne bolo konaním svojvoľným a nemalo by oporu v zákone. V prípade, ak by členovia hliadky PZ vopred disponovali informáciou, že posádka vozidla, ktoré zastavili sa dopustila alebo dopúšťa trestnej činnosti, prichádzal by do úvahy postup podľa príslušných ustanovení Trestného poriadku a nie podľa zákona o PZ.

K prípadu č. 1

Hoci použitý prípad má so zaisťovaním drog akoby skôr okrajovú súvislosť, je vhodný k priblíženiu chýb, ku ktorým dochádza v praxi pri zaisťovaní drog.

Nemožno prehliadnúť argumentáciu NS, *podľa ktorej je neprípustné, aby bol použitý dôkaz získaný v rozpore so zákonom.*

V odbornej spisbe,²⁰⁾ tiež v praxi, sa poukazuje na zásadu ustanovenú v § 55 ods. 1 Trestného poriadku: „*Pri vykonávaní úkonov trestného konania musia orgány činné v trestnom konaní, súd a osoby príslušné vykonávať úkony trestného konania zaobchádzať s osobami zúčastnenými na úkone tak, ako to vyžaduje účel trestného konania; vždy sa musí rešpektovať ich dôstojnosť a ich ústavou zaručené základné práva a slobody.*“

Okrem toho sa do popredia vyzdvihuje ustanovenie § 119 ods. 2 Trestného poriadku, podľa ktorého: „*Za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona...*“ Následne sa zdôrazňuje ustanovenie § 119 ods. 4 Trestného poriadku, podľa ktorého: „*Dôkaz získaný nezákonným donútením alebo hrozbou takého donútenia sa nesmie použiť v konaní okrem prípadu, keď sa použije ako dôkaz proti osobe, ktorá také donútenie alebo hrozbu donútenia použila.*“

Uvedený prípad však dokazuje prehliadanie v praxi inej podstatnej skutočnosti, a to, že „dôkaz“ získaný podľa osobitného zákona musí byť v súlade práve s ustanoveniami tohto daného osobitného zákona, čo možno nazvať aj podmienka (požiadavka) *zákonnosti dôkazu*. Nedodržanie noriem ustanovených v dotknutom osobitnom zákone „neospravedlní“ prevzatie takého dôkazu podľa ustanovení Trestného poriadku. Inými slovami, získanie dôkazu nemožno považovať za „zákonné“ len preto, že k jeho prevzatíu do trestného konania dôjde podľa § 92 Trestného poriadku. Táto skutočnosť je o to významnejšia, ak ide o *usvedčujúci dôkaz*, ktorým droga je bez akýchkoľvek pochybností, čo napokon vyplynie aj zo záverov všetkých (v tejto stati) popisovaných prípadov. V nadväznosti je potrebné tiež zdôrazniť, že ak by sa pripustila ako dôkaz vec, ktorá bola získaná bez dodržania podmienok ustanovených v osobitnom zákone, v takom prípade by došlo k postupu v rozpore so zákonom v dôsledku nerešpektovania zásady ustanovenej v § 2 ods. 12 Trestného poriadku; podľa tohto ustanovenia: „*Orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia dôkazy získané zákonným spôsobom podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán.*“

Z citovaného ustanovenia vyplýva, že orgány činné v trestnom konaní sú povinné hodnotiť dôkazy. Hodnotenie dôkazov na základe svojho vnútorného presvedčenia však nie je priestorom pre ľubovôľu. Priestor rozhodovania

20) Pozri napríklad: PROKEINOVÁ, M. Dokazovanie a jednotlivé dôkazné prostriedky v trestnom procese (s praktickými príkladmi). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2009, s. 20 a nasl.

orgánu činného v trestnom konaní ohraničujú (limitujú) povinnosti. Obsahom jednej z týchto povinností je tiež vysloviť záver, či ten-ktorý dôkaz bol získaný zákonným spôsobom. Až po splnení tejto povinnosti spojené s konštatovaním dodržania zákonnosti možno pristúpiť *k právu vykonať hodnotenie dôkazu podľa svojho vnútorného presvedčenia*.²¹⁾

Doposiaľ uvedené môže navádzať k záveru, že problémovým môže byť zrejme prevzatie veci podľa § 92 Trestného poriadku. Je však potrebné zdôrazniť, že ustanovenie § 2 ods. 12 Trestného poriadku je *zásada* a preto koriguje prístup vo vzťahu ku každému dôkazu, ktorý je objektom voľného hodnotenia. Dochádza preto k hodnoteniu aj postupu, ktorým bol daný dôkaz zadovážený.

Preto ani skutočnosť, že zadováženie určitého dôkazu sa „odvoláva“ na konkrétne ustanovenie Trestného poriadku, nezabavuje príslušného policajta povinnosti skúmať, či bol dodržaný príslušným zákonom ustanovený postup, ktorý bol použitý k zadováženiu danej relevantnej veci. Možno vysloviť aj presvedčenie, že dôsledná aplikácia zásady ustanovenej v § 2 ods. 12 Trestného poriadku vedie k posudzovaniu (hodnoteniu) nie len toho, či boli dodržané ustanovenia určitého predpisu (zákona), ale tiež či fakticky realizovaný zákon bol tým zákonom, ktorý mal byť uplatnený.

Ako bude totiž uvedené ďalej, v praxi polície nie je výnimočná kolízia uplatňovania noriem a postupov vychádzajúcich z policajného práva a postupov vychádzajúcich z noriem trestného práva (Trestného poriadku). Dôkazom je napokon aj na tomto mieste posudzovaný prípad označený poradovým číslom 1. Závažnosť tejto problematiky zvyšuje aj to, že pri zadovážovaní vecí, ktoré majú byť drogami, ide o úkony neopakovateľné a neodkladné. Uplatnenie opísaného spôsobu konania predstavuje porušenie zásady ustanovenej v § 2 ods. 12 Trestného poriadku, s dôsledkom v podobe tzv. neprípustnosti *dôkazu*. Dôkaz sa stáva absolútne neúčinný, pretože nedostatok spočívajúci v „nezákonnosti“ je neodstrániteľný.²²⁾

S vedomím, že neboli vyčerpané všetky možné úvahy a argumentácie vo vzťahu k ustanoveniu § 2 ods. 12 Trestného poriadku, ako aj na toto

21) Ako ďalšie povinnosti, ktoré vyvoditeľné z citovaného ustanovenia § 2 ods. 12 Trestného poriadku možno uviesť: **povinnosť** orgánu činnému v trestnom konaní *jeho hodnotenie založiť na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu, a to tak jednotlivo, ako i v ich súhrne; povinnosť* vo vzťahu k jednotlivým dôkazom *pristupovať nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán*. Zistené skutkové znaky nemožno eliminovať zo vzťahov a väzieb na okolnosti, s ktorými vytvárali objektívnu skutočnosť (realitu) v čase, v ktorom došlo k spáchaní činu. Orgán činný v trestnom konaní má preto **povinnosť zistiť skutočné znaky vždy posudzovať vo vzťahu ku všetkým zisteným okolnostiam.**

22) Pozri bližšie: BURDA, E.: Nezákonne získaný dôkaz v prospech obvineného. In: *Teoretické a praktické problémy dokazovania. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. k 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. Decembra 2008*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 23–32.

ustanovenia ďalšie nadväzujúce zásady (napríklad § 2 ods. 1, tiež § 2 ods. 2 Trestného poriadku a iné), sa dostávame k inému problému pretrvávajúceho v praxi; ide o vzťah zákona o PZ a Trestného poriadku, presnejšie ich vzájomnú kolíziu, na ktorú poukázal aj NS.

V nadväznosti preto nemožno v popisovanom prípade obchádzať argumentáciu NS, podľa ktorej: *V prípade, ak príslušníci PZ vopred disponujú informáciou, obsahom ktorej je podozrenie zo spáchania trestného činu, prichádza do úvahy postup podľa príslušných ustanovení Trestného poriadku a nie podľa zákona o PZ.*

Hoci niet pochyb, že oprávnenia ustanovené v zákone o PZ nemôžu nahrádzať postup upravený v Trestnom poriadku, v praxi ešte stále dochádza k tomu, že príslušníci PZ uplatňujú postup podľa ustanovení zákona o PZ. Očakávanú zmenu nepriniesol ani zákon č. 305/2009 Z. z., ktorý zmenil ustanovenie § 10 ods. 10 Trestného poriadku: *Policaťom sa na účely tohto zákona rozumie aj príslušník Policajného zboru, ktorý nie je vyšetrovateľom Policajného zboru alebo povereným príslušníkom Policajného zboru uvedeným v odseku 8 písm. a) a c) v rozsahu určenom všeobecne záväzným právnym predpisom, ktorý vydá Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky na vykonávanie rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo v skrátenom vyšetrovaní.*

Na základe tohto citovaného ustanovenia Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky vydalo vyhlášku č. 648/2008 Z. z. s názvom „o rozsahu vykonávania rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní“. Podľa nášho názoru, ak bola vôľa rozšíriť okruh subjektov vo vzťahu k uplatňovaniu určitého okruhu (výseku) úkonov a opatrení trestného konania, mala sa táto vôľa prejavíť zmenou Trestného poriadku, do ktorého mali byť tieto zmeny priamo zapracované. Prijatie normy s odkazom na právny predpis nižšej právnej sily ako zákon nie je práve vyhovujúce, pretože určite vytára viaceré otázky vo vzťahu k právnej istote.

Práve v tejto spojitosti je potrebné podotknúť, že pri posudzovaní zákonnosti dôkazu je určite na mieste pozastavenie sa nad tým, či ten – ktorý príslušník, ktorý vykonal ten – ktorý úkon či opatrenie, bol z príslušnej služby Policajného zboru. Vychádzajúc zo všeobecne uznávanej právnej zásady *iura novit curia* (súd pozná právo) nastáva tak podľa všetkého potreba dokladať do vyšetrovacích spisov listiny preukazujúce služobné zaradenie toho – ktorého policajta, aby nebola pochybnosť vo vzťahu k príslušnosti k vykonaniu jednotlivých úkonov, či opatrení.

Ani prokurátor a ani sudca (okrem vyšetrovateľov a poverených príslušníkov zrejme až na skutočne veľmi individuálne výnimky) nemôže totiž s istotou tvrdiť, že policajt, ktorého meno je uvedené na zápisnici z vykonaného úkonu, je zaradený v tej či onej službe Policajného zboru. Uvedená vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky totiž diferencuje rozsah úkonov a opatrení

podľa služieb Policajného zboru. Preto napríklad aj príslušník Pohotovostnej motorizovanej jednotky, ktorý je súčasťou služby Poriadkovej polície, stojí v praxi pred riešením zásadnej otázky: *ktorý zo zákonov má vlastne v danom okamihu aplikovať*.

Ak sa pripomenie ústavná zásada (čl. 2 ods. 2 Ústavy SR), podľa ktorej *štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon*, je na mieste upozorniť, že aj konanie príslušníka PZ, ktorý je v hierarchii Policajného zboru na najnižšej úrovni, môže v dôsledku jeho postupu podľa nesprávneho zákona dôjsť k porušeniu zásad trestného konania ustanovených v § 2 Trestného poriadku, čím sa jeho konanie stáva nielen odporujúce zákonu, ale aj Ústave SR.

V prípade, ktorému sa venuje pozornosť na tomto mieste, došlo k postupu podľa § 21 ods. 1 zákona o PZ, podľa ktorého: *„Policajt je oprávnený zaistiť na vykonanie potrebných úkonov veci, ak má podozrenie, že táto súvisí so spáchaním trestného činu alebo priestupku a jej zaistenie je potrebné na zistenie skutkového stavu veci alebo na rozhodnutie orgánu činného v trestnom konaní, alebo na rozhodnutie orgánu v konaní o priestupku.“* Obdobný inštitút upravuje Trestný poriadok v ustanoveniach § 89 ods. 1 Trestného poriadku – ako vydanie veci a tiež § 91 ods. 1 Trestného poriadku – ako odňatie veci.

Uplatnenie každého z postupov k zaisteniu veci relevantnej pre istý druh konania (tzn. ustanoveného v Trestnom poriadku a tiež zákone o PZ) vychádza z rovnakých predpokladov. Subjekt, ktorý má zaistenie veci vykonať, má vedomosť o:

- *existencii danej veci*, a tiež aj o
- *mieste*, kde sa táto vec nachádza, ako aj o
- *čase*, v ktorom sa vec nachádza na danom mieste.

Uvedené navádza k tomu, aby najvyššia relevancia bola priznaná vedomosti o *existencii veci*, pretože bez tejto vedomosti by zrejme sotva bolo možné uvažovať o zaistení veci (nemožno totiž uvažovať o zaistení veci, o existencii ktorej sa ešte nevie). Takýto názor je však potrebné korigovať, pretože rovnako významné sú tiež vedomosti o mieste aj čase; bez vedomosti miesta a času nemožno vykonať zaistenie veci. Bez poznania miesta a času má vedomosť o existencii veci len hodnotu domnienky a nie využiteľného faktu. (Bez vedomosti o mieste a čase by napríklad taktiež nebolo možné zákonným spôsobom odôvodniť vykonanie prehliadky domu, bytu, iných priestorov a podobne.)

Riešenie nastoleného problému (*ktorý zo zákonov uplatniť pri zaistovaní veci – zákon o PZ alebo Trestný poriadok*) ponúka zrejme povaha, resp. podstata veci, o zaistenie ktorej ide. Z podstaty (resp. povahy) veci možno vyodiť záver o druhu protiprávneho konania, s ktorým súvisí.

Podľa názoru autora tejto state sa nevyžaduje explicitne vopred individuálne určený prípad protiprávneho konania, postačuje dôvodné podozrenie spojitosti s protiprávnym činom; pričom tým, že je vedomosť o veci²³⁾, mieste, kde sa táto vec nachádza, a tiež aj čase (kedy sa tam daná vec nachádza), možno konkretizovať aj skutkové okolnosti v miere dostatočnej pre vyvodenie druhu deliktu, čo je rozhodujúce pre uplatnenie ďalšieho postupu. Inými slovami, ide o konkretizáciu skutku vo vzťahu k osobe, u ktorej sa vec – droga zaistila, vrátane miesta a času (kedy bola droga zaistená); všetky tieto okolnosti sú určujúce pre uplatnenie príslušného postupu na zaistenie veci, ktoré predstavuje tiež uplatnenie k zaisteniu danej veci príslušného právneho predpisu. Následne sa vykonaním znaleckého dokazovania vo vzťahu k zaistenej veci konkretizuje droga, jej množstvo a ďalšie relevantné skutkové okolnosti.

Podľa práve uvedených úvah, ak je teda „podozrenie“, že u nejakej osoby sa nachádza vec, ktorá by mala byť drogou, nie je akceptovateľné zaistenie tejto veci podľa ustanovení zákona PZ. A to aj z toho dôvodu, že držba drogy, jej zadovážovanie atď., je vždy bližšie k prijatiu záveru o podozrení zo spáchania trestného činu ako priestupku na úseku zdravotníctva. Istá miera nejasnosti môže nastať, ak ide o podozrenie v spojení napríklad s činnosťou lekární.²⁴⁾ V takýchto prípadoch bude závisieť od charakteru zistených skutočností (či ide len o pochybnosť vzťahujúcu sa na vedenie evidencie istých chemických látok alebo o podozrenie z ich zneužívania a podobne). Opäť podľa názoru autora tejto state, na mieste bude zrejmé vždy skôr postup podľa Trestného poriadku, ako podľa osobitného zákona, a to tiež s odvolaním sa na právnu zásadu *lex specialis derogat lex generalis*.

Skutočnosť, že hliadka PZ v danom prípade (posudzovanom na tomto mieste) nepostupovala v súlade so zákonom o PZ, mala vážny dopad na právne posúdenie konania obžalovaného XY. NS s využitím ustálených právnych názorov vyslovil záver,²⁵⁾ že ak policajti postupovali v rozpore so zákonom, nemohli požívať ochranu postavenia verejného činiteľa a obžalovaný by sa nemohol dopustiť žalovaného trestného činu (podplácania) napriek tomu, že bolo preukázané ponúkanie peňažnej sumy policajtom. *Ak totiž dôkazy, na podklade ktorých je obžalovaný trestne stíhaný, vznikli na základe konania uskutočneného v rozpore so zákonom, nie je možné ich proti nemu*

23) Podľa okolností prípadu sa dá z povahy veci usudzovať napríklad aj o možnej hodnote veci, napríklad ak by malo ísť o motorové vozidlo a podobne. V rámci zaistovania drog možno vysloviť tiež názor, že jej uchovávanie, resp. prechovávanie pri sebe niekde na verejnom priestranstve, bude s istotou bližiacou sa maximu v rozpore s podmienkami upravenými na držbu (prechovávanie) a manipuláciu s takýmito látkami.

24) Priestupku na úseku zdravotníctva podľa § 29 ods. 1 písm. g) zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov sa dopustí ten, *kto poruší povinnosť pri zaobchádzaní s jedmi, omamnými látkami, psychotropnými látkami alebo inými látkami škodlivými zdraviu alebo poruší povinnosť na ochranu zdravia pred ionizujúcim žiarením*.

25) Ak príslušník PZ prekročí svoju právomoc a uskutočňuje zákrok, ku ktorému nie je podľa zákona oprávnený, nepožíva ochranu verejného činiteľa. Bližšie: R 54/1970 a R 47/1980.

použiť. Policajti môžu pri výkone právomoci postupovať iba v medziach zákona.

Z použitého prípadu možno vyvodiť aj ďalšie konzekvencie. Vzhľadom na limity priestoru pre takúto stať, nie je možné venovať pozornosť nastoleným problémom hlbšie. Ide o vec podnetov či inšpirácií pre iné príležitosti. Na tomto mieste sa však na niektoré poukáže, pričom praktickejšie to bude na ďalších prípadoch.

Prípád č. 2: problém s tzv. bezpečnostnou prehliadkou;

Faktografické údaje:

Vyšetrovateľ PZ vykonával trestné stíhanie pre prečin Nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 171 ods. 2 Trestného zákona na tom skutkovom základe, že dňa 12. 08. 2009 približne od 20.00 hod. až do 21.20 hod., na presne neustálenom mieste zv. L v meste T., si osoba XY od inej neznámej osoby kúpila pre svoju potrebu dva kusy priehľadných igelitových vreciek s obsahom 650 mg sušenej rastliny Cannabis (konopa), podľa zákona o omamných a psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov patriacej do I. skupiny omamných látok, ktorá bola s priemernou koncentráciou 12,3% hmotnostných THC, obsahujúce 80 mg THC, čo zodpovedá 3 až 7 obvykle jednorazovým dávkam drogy, pričom tieto vrecká osoba XY následne prechovávala pri sebe až do približne 21.20 hod. dňa 12. 08. 2009, kedy v parku J.K. mesta T, tieto pri zisťovaní jeho totožnosti na výzvu príslušníkov PZ vyložil z ľavého vrecka odevu, ktorí ich následne podľa § 21 ods. 1 zákona o PZ zaistili.

K prípadu č. 2

V každom obdobnom prípade je pre trestné konanie rozhodujúcim dôkazom látka – vec patriaca medzi drogy. Spojitosť s predchádzajúcim prípadom je tu najmä v tom, že príslušníci PZ aj v tomto prípade postupovali podľa zákona o PZ. Zistenie a následné zaistenie tejto veci príslušníci PZ vysvetľovali najmä s odvolaním sa na služobný zákrok a s ním súvisiace oprávnenie tzv. bezpečnostnej prehliadky podľa § 22 ods. 1 zákona o PZ; podľa tohto ustanovenia: „*Policajt je oprávnený presvedčiť sa, či osoba, proti ktorej vykonáva služobný zákrok, nemá pri sebe zbraň, a ak ju má, odňať ju.*“ Za služobný zákrok označovali úkon – zisťovanie totožnosti podľa § 18 zákona o PZ.

Policajný zbor je zložkou štátneho mechanizmu; podľa § 1 ods. 1 zákona o PZ *plní úlohy vo veciach vnútorného poriadku, bezpečnosti, boja proti zločinnosti vrátane jej organizovaných foriem a medzinárodných foriem a úlohy, ktoré pre Policajný zbor vyplývajú z medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky.* Úlohy Policajného zboru sú konkretizované v § 2

zákona o PZ. Pre ich realizáciu majú príslušníci PZ k dispozícii právne prostriedky v podobe *oprávnení*. Ich výkon je ohraničený *limitmi*, resp. *obmedzeniami* upravenými zákonom o PZ.

Podľa § 18 ods. 1 tohto zákona: *Policať je oprávnený vyzvať osobu, ak je to potrebné na plnenie úloh podľa tohto zákona, aby preukázala svoju totožnosť dokladom totožnosti.*

Podľa § 18 ods. 3 tohto zákona: *Ak vyzvaná osoba odmietne preukázať svoju totožnosť, policať je oprávnený takúto osobu predviesť na útvar Policajného zboru za účelom zistenia jej totožnosti.*

Podľa § 18 ods. 4 tohto zákona: (Poznámka autora: Len, tzn. iba...) *Ak vyzvaná osoba nemôže preukázať svoju totožnosť podľa odseku 1 alebo odseku 2 a ani po predchádzajúcom poskytnutí potrebnej súčinnosti nemôže hodnoverne preukázať svoje meno a priezvisko, dátum narodenia a adresu bydliska, policať je oprávnený postupovať podľa ods. 3 citovaného § 18. Hodnovernosť preukázania mena, priezviska, dátumu narodenia a adresy bydliska posudzuje policať podľa dôvodu zisťovania totožnosti.*

Hoci zisťovanie totožnosti osoby podľa ustanovenia § 18 ods. 1 zákona o PZ predstavuje bezprostredný (priamy) zásah do základných práv a slobôd jednotlivca, konkrétne práva na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, garantované v čl. 16 ods. 1 Ústavy SR, je problematické tvrdiť, že táto činnosť je služobným zákrokom podľa zákona o PZ.

Zákon o PZ pojem služobný zárok definuje v § 9 ods. 3 ako *zákonom ustanovenú a v jeho medziach vykonávanú činnosť policajta, pri ktorej sa bezprostredne zasahuje do základných práv a slobôd osoby*. Podstata služobného zákroku spočíva teda v tom, že touto činnosťou sa priamo – bezprostredne zabráňuje protiprávnemu konaniu (tzn. bez služobného zákroku by páchatel pokračoval vo svojom konaní, pričom z pohľadu pôsobnosti Policajného zboru by išlo o priestupok alebo trestný čin) alebo sa služobným zákrokom zabezpečuje dosiahnutie účelu konkrétneho oprávnenia, ktoré bolo uplatnené (napríklad predvedením k zisťovaniu totožnosti osoby).

Logickým výkladom ustanovení zákona o PZ možno vyvodiť, že zásah do základných práv a slobôd spôsobený konaním policajta pri zisťovaní totožnosti osoby podľa § 18 ods. 1 zákona o PZ nemá žiadnu spojitosť s účelom vyjadreným v § 9 zákona o PZ. Nepredstavuje teda výkon služobného zákroku a preto pri zisťovaní totožnosti nemožno využiť postup – tzv. bezpečnostnej prehliadky, ustanovený v § 22 ods. 1 zákona o PZ.

Oprávnenie podľa § 22 ods. 1 zákona o PZ má v spojitosti so služobným zákrokom výslovne preventívny charakter. Má zaistiť vyššiu mieru bezpečnosti osoby zakročujúceho policajta pred možným použitím proti nemu a jeho činnosti akéhokoľvek predmetu ako zbrane. Uplatnenie oprávnenia ustanoveného v § 22 ods. 1 zákona o PZ na iný, ako uvedený preventívny účel, je preto

neprípustné. Uplatnením tohto oprávnenia nemožno sledovať vyhľadanie a zistenie iných vecí, ako tých, ktoré by mohli byť použité ako zbraň.

Vo vzťahu k prípadu posudzovanom na tomto mieste je potrebné tiež uviesť, že nebol zistený žiadny konkrétny dôvod na uplatnenie oprávnenia na zistenie totožnosti kontrolovanej osoby. Príslušníci PZ odôvodňovali svoj postup všeobecne znejúcou úlohou, ktorej znenie sa zhodovalo so znením v ustanovení v § 2 zákona o PZ (pátranie po osobách). Nie je podstatné, či príslušníkom PZ bola pri inštrukcii (bezprostredne po nástupe do služby) uložená rovnako znejúca úloha. Podstatnou skutočnosťou je to, že príslušníci PZ v tomto prípade nemali konkrétny dôvod na zisťovanie totožnosti osoby. Nešlo o osobu, po ktorej bolo vyhlásené pátranie, ani osobu, ktorá by sa takejto osobe podobala, rovnako nešlo o osobu vo vzťahu ku ktorej bola realizovaná iná služobná činnosť, napríklad z dôvodu, že by táto osoba v danom okamihu konala protiprávne, alebo by bola sama oznamovateľom inej protiprávnej činnosti.

Taktiež bolo zistené, že osoba nemala pri sebe doklad totožnosti. Príslušníci PZ na túto okolnosť reagovali tak, že v rámci zisťovania totožnosti danej osoby sa rozhodovali o jej predvedení za týmto účelom, tzn. zistenia jej totožnosti.

Je však potrebné upozorniť, že nebolo zistené, že by táto osoba odmietla poskytnúť údaje o jej totožnosti. Významným zdrojom informácií bol v tomto prípade úradný záznam príslušníkov PZ, z ktorého bolo zistené, že osoba vo svojej podstate „spolupracovala“ v smere k zisteniu a overeniu jej totožnosti. Z ustanovenia § 18 zákona o PZ možno spoľahlivo vyvodiť, že predvedenie osoby za účelom zistenia jej totožnosti prichádza do úvahy *vtedy a len vtedy*, ak k jej zisteniu nepovedie súčinnosť poskytnutá tak príslušníkmi PZ, ako aj kontrolovanou osobou. To, že príslušníci PZ sú povinní využiť takúto súčinnosť, pokiaľ je to možné, vypláva z ustanovenia § 8 ods. 1 zákona o PZ, v ktorom je ustanovený príkaz minimalizácie zásahu do práv a slobôd osoby; podľa tohto ustanovenia: *„Pri vykonávaní služobnej činnosti je policajt povinný dbať na česť, vážnosť a dôstojnosť osoby i svoju vlastnú a nepripustiť, aby v súvislosti s touto jeho činnosťou vznikla osobe bezdôvodná ujma a aby prípadný zásah do jej práv a slobôd prekročil mieru nevyhnutnú na dosiahnutie účelu sledovaného jeho služobnou činnosťou. Pri vykonávaní služobnej činnosti je policajt povinný dodržiavať etický kódex policajta, ktorý vydá minister.“*²⁶⁾

Nakoľko v danom prípade zo strany príslušníkov PZ nebola teda využitá súčinnosť k zisťovaniu totožnosti osoby, bol prijatý záver, že neboli splnené

26) K princípu minimalizácie zásahov do základných práv a slobôd a ďalších princípov ustanovených v zákone o PZ pozri bližšie: CULBA, M.: Podmienky prípustného zásahu do základných práv a slobôd z pohľadu činnosti Policajného zboru. In: *Právne aspekty činnosti polície v boji proti kriminalite v európskej dimenzii: Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 16. mája 2005*. Bratislava: Akadémia PZ, 2005, s. 32 - 43.

podmienky na predvedenie osoby za účelom zisťovania jej totožnosti. Nebol preto ani zákonný dôvod na vykonanie služobného zákroku podľa § 18 ods. 3 zákona o PZ. Táto skutočnosť mala význam vo vzťahu k uplatneniu tzv. bezpečnostnej prehliadky podľa § 22 ods. 1 zákona o PZ. Nakoľko teda nebol dôvod na vykonanie služobného zákroku, nebolo prípustné ani uplatnenie tzv. bezpečnostnej prehliadky.²⁷⁾

Napokon je vhodné tiež uviesť, že v tomto prípade nebol v súlade so zákonom o PZ ani spôsob konania, ktorým mala byť vykonaná tzv. bezpečnostná prehliadka. Je potrebné urobiť jasnú deliacu čiaru medzi bezpečnostnou prehliadkou a osobnou prehliadkou, ktorá je inštitútom Trestného poriadku. Bezpečnostná prehliadka sa vykonáva spravidla spôsobom dotyku na povrchu odevu na zistenie prítomnosti predmetov, ktoré by mohli byť použité na ohrozenie života a zdravia. Bezpečnostná prehliadka nie je prostriedkom na vyhľadávanie a zaisťovanie iných hľadaných vecí, preto nemôže dosahovať intenzitu zodpovedajúcu osobnej prehliadke (napr. vkladanie rúk do vreciek, vyhľadávanie skrytých priestorov v bunde, požadovanie vyzlečenia niektorých odevných zvrškov a podobne). Je rozdiel medzi opatrením bezpečnostnej povahy a trestno-procesným úkonom.²⁸⁾

Vzhľadom na doposiaľ uvedené skutočnosti bol v tomto konkrétnom prijatý záver, že nie je možné bez porušenia zásad ustanovených v § 2 Trestného poriadku tvrdiť, že osoba XY svojim konaním naplnila znaky trestného činu. Bolo možné iba vysloviť, že táto osoba mala v dispozícii pri sebe nejaké veci, resp. vec, ale z dôvodu absencie zákonnosti dôkazu zaistenia tejto veci a s tým súvisiacej nepoužiteľnosti záverov znaleckého dokazovania, nebolo možné tvrdiť o akú vec išlo. Dôkaz získaný v rozpore so zákonom prenáša svoju nezákonnosť a procesnú nepoužiteľnosť aj na ďalší dôkaz, ktorý vychádza z obsahu nezákonne získaného dôkazu.²⁹⁾ Držanie nejakej, bližšie nekonkretizovanej veci, nie je trestným činom.

27) K podmienkam prípustnosti zasahovania do základných práv a slobôd z pohľadu zákona o PZ pozri bližšie: CULBA, M.: Podmienky prípustného zásahu do základných práv a slobôd z pohľadu činnosti Policajného zboru. In: *Právne aspekty činnosti polície v boji proti kriminalite v európskej dimenzii: Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 16. mája 2005*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2005, s. 32–43.

28) Pre doplnenie možno napríklad odporučiť pozrieť ustanovenie § 35 zákona č. 273/2008 Sb. o Polícii České republiky. Komentár k tomuto ustanoveniu pozri: VANGELI, B.: Zákon o Polícii České republiky. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 147–149.

29) Pozri bližšie rozhodnutie: R 74/2006-III.

Prípád č. 3: problém s výzvou; výzva ako súčasť zákonom ustanoveného postupu

Faktografické údaje:

Vyšetrovateľ PZ vykonával trestné stíhanie pre prečin *Nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi* podľa § 172 ods. 1 písm. c), písm. d) Trestného zákona na tom skutkovom základe, že po tom, ako v presne nezistenom čase, na presne neustálenom mieste v meste T., si osoba XY od inej neznámej osoby neoprávnene zadovážil 4 ks plastových vreciek s tlakovým uzáverom s obsahom spolu 2044 mg sušenej rastliny rod *Cannabis* – konope, podľa zákona o omamných a psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov patriacej do I. skupiny omamných látok, ktorá bola s priemernou koncentráciou tetrahydrokanabinolu 16,9 % hmotnostných, obsahujúce 345 mg THC, zodpovedajúce 12 až 20 obvykle jednorazovým dávkam drogy, a ktoré prechovávala až do času približne 10.30 hod. dňa 12. 05. 2010, kedy tieto v meste T., na ulici G., pri nákupom stredisku s názvom *Tulipán*, na výzvu príslušníkov kriminálnej polície vložila z vrečka jeho odevu, po čom boli zaistené (podľa § 89 ods. 1 Trestného poriadku).

K prípadu č. 3

Aj v tomto prípade išlo o spornú otázku, či bol dôkaz zadovážený (získaný) spôsobom ustanoveným v zákone.

V danom prípade bolo preukázané, že príslušníci PZ mali vedomosť o existencii veci významnej pre trestné konanie. Túto látku mala mať pri sebe konkrétne určená osoba. Zaistenie spornej veci sa teda realizovalo na základe zistenej informácie, že určitá osoba mala páchať trestný čin.

Na rozdiel od predchádzajúcich postupov, v tomto prípade došlo k faktickému zaisteniu veci jej vydaním podľa § 89 ods. 1 Trestného poriadku. Účelom vydania veci je zaistenie *veci dôležitej pre trestné konanie*. Ako však už bolo skôr poznamenané, pre akceptovanie dôkazu bolo nevyhnutné posúdiť tiež spôsob aplikácie jednotlivých dotknutých ustanovení Trestného poriadku. Zákonnosť postupu totiž nespočíva len v tom, že sa určitý postup odvoláva na všeobecne existujúce ustanovenie Trestného poriadku, ale samotný praktický výkon tohto postupu musí byť v súlade so všetkými podmienkami (normami, resp. pravidlami), ktoré sú obsahom ustanovení Trestného poriadku; v tomto prípade išlo o ustanovenia Trestného poriadku vzťahujúce sa na realizáciu vydania veci. V prípade zistenia porušenia týchto pravidiel, by bolo povinnosťou odmietnuť daný dôkaz, resp. tento vôbec nebrať v úvahu. V opačnom prípade by išlo stav nezlučiteľný s požiadavkou právnej istoty, ktorá jedným zo základných pilierov právneho štátu (čl. 1 ods. 1 Ústavy SR).

Práve uvedené vychádza tiež z ustáleného právneho názoru, podľa ktorého *za zákonný spôsob získania dôkazu z dôkazných prostriedkov v zmysle § 119 ods. 2 Trestného poriadku treba považovať jednak splnenie formálnych, t.j. procesných podmienok vyžadovaných Trestným poriadkom alebo iným osobitným zákonom na vykonanie konkrétneho dôkazu a jednak splnenie obsahových (materiálnych) podmienok, t.j. aby úkon - použitý dôkazný prostriedok na vykonanie resp. získanie dôkazu bol zameraný na zistenie tých skutočností, na ktoré zameraný a použitý môže byť.*³⁰⁾

Podľa ustanovenia § 89 ods. 1 Trestného poriadku: *„Kto má pri sebe vec dôležitú pre trestné konanie, je povinný ju na vyzvanie predložiť policajťovi, prokurátorovi alebo súdu; ak ju treba na účely trestného konania zaistiť, je povinný vec na vyzvanie týmto orgánom vydať. Pri vyzvaní ho treba upozorniť na to, že ak nevyhovie výzve, môže mu byť vec odňatá, ako aj na iné následky nevyhovenia.“ Z tohto ustanovenia vyplýva, že podmienok vydania veci je použitie výzvy.*

Výzva na vydanie veci môže byť ústna alebo písomná. Nejde o rozhodnutie, ale o *opatrenie*.³¹⁾ Podľa § 10 ods. 19 Trestného poriadku: *„Opatrenia sú neformálne ústne alebo písomné rozhodnutia technicko-organizačnej alebo operatívnej povahy.“* Účel a uplatnenie opatrenia musí smerovať k náležitému objasneniu veci. Hoci nemá pevne stanovenú formu a ani obsah, tieto okolnosti uplatnenia musia vychádzať zo zásad, ktorými sa „koriguje“ postup orgánov činných v trestnom konaní. Z tohto dôvodu je dôležité uviesť, že opatrenie sa zaznamenáva do zápisnice o vykonaní úkonu. Ústna výzva môže byť súčasťou napríklad aj zápisnice o výsluchu svedka a podobne.

S prihliadnutím na úvahy týkajúce sa určitosti veci, ktorá má byť zaistená pre účely trestného konania, právnych zásad a tiež aj právneho názoru na splnenie formálnych a obsahových podmienok použitia dôkazných prostriedkov, sa v prípade posudzovanom na tomto mieste dospelo k záveru, že tak, ako je určená vec, ktorá má byť jej vydaním zaistená ako dôkaz v trestnom konaní, tak aj výzva vedúca k jej vydaniu musí mať zodpovedajúcu určitosť.

Požiadavku určitosti výzvy odôvodňuje aj to, že výzvou sa má dosiahnuť dobrovoľné vydanie veci. Preto nemožno akceptovať výzvu neurčitého znenia, aby boli vydané bližšie určené veci, konkretizované iba tým, že tieto majú pochádzať z nekonkretizovanej trestnej činnosti.

Význam potreby určitosti výzvy zvyšuje aj to, že osoba sa po vydaní veci ocitá v zásade v inom postavení. Je si vedomá toho, že poskytla vo svoj neprospech „dôkaz“ preukazujúci jej účasť na spáchaní trestného činu.

30) Pozri bližšie rozhodnutie: R 74/2006-III.

31) Pozri: MUSIL, J. – KRATOCHVÍL, V. – ŠÁMAL, P.: Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 338.

Skutočnosť, že na zaistenie vecí, ktoré majú súvisieť s trestným činom, nie je možné používať všeobecné výzvy, vyplýva tiež zo všeobecne akceptovanej zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* – nikto nie je povinný sám seba obžalovať.³²⁾

Tento záver možno vyvodiť analogicky aj z iného právneho názoru, podľa ktorého: *Právo svedka odoprieť výpoveď, ak by svojou výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe, je dôsledkom ústavnej ochrany pred takouto povinnosťou (článok 47 ods. 1 Ústavy SR, resp. článok 37 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd). Táto zásada má prednosť pred dosiahnutím účelu trestného konania v zmysle § 1 Trestného poriadku, a to aj vtedy, ak by v konkrétnej veci mohla viesť k dôkaznej núdzi (R 35/2008). Na doplnenie možno uviesť tiež príklad právneho názoru z Českej republiky: „Nie je žiadny rozdiel medzi právom osoby obvinenej či podozrivej odmietnuť výpoveď a medzi právom osoby nestíhanej nebyť – pomocou nepriamych, ale veľmi účinných nástrojov – nútená k vydaniu dôkazov, ktoré môžu jej trestné stíhanie privodiť. Inak svojím postupom orgány činné v trestnom konaní porušia ústavne zaručené základné práva a slobody...“³³⁾* Zjednodušene povedané, nikto nesmie byť nútený k sebaobviňovaniu, ani k tomu, aby dodával dôkazy proti sebe či akékoľvek sebausvedčujúce prehlásenia. Zákaz k vynucovaniu sebaobviňovania je napríklad ustanovený aj v čl. 14 ods. 3 písm. g) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, publ. pod číslom 120/1976 Zb., ktorým je Slovenská republika viazaná. Podľa tohto ustanovenia: *„Každý, kto je obvinený z trestného činu, má mať tieto minimálne záruky: nesmie byť nútený svedčiť proti sebe alebo priznať vinu.“*

V prípade posudzovanom na tomto mieste bolo výsluchmi príslušníkov PZ a tiež aj osoby, ktorá vec vydala, zistené, že k vydaniu veci došlo na základe výzvy všeobecného znenia. Jej obsahom neboli žiadne znaky či popis konkretizujúci vec, ktorej vydanie sa požadovalo, a to ani v minimálnej miere. Výzva bola približne v znení: *„Osoba XY vydajte veci pochádzajúce z trestnej činnosti, ktoré máte pri sebe.“*

Dôležitý podklad, ktorý mohol odstrániť existujúci spor týkajúcu sa výzvy, bola samotná zápisnica spracovaná z vydania vecí.

Žiada sa uviesť, že hoci povinnosť dodržania ustanovení vzťahujúcich sa na výzvu sú v Trestnom poriadku explicitne uvedené vo vzťahu k domovej prehliadke, prehliadke iných priestorov alebo pozemku (§ 104 ods. 4 Trestného

32) K uvedenej zásade pozri napríklad: HERCZEG, J.: Zásada „nemo tenetur“ a práva obvineného v trestnom řízení. In: *Bulletin* advokacie, 2010, č. 1–2, s. 38–47.

33) Pozri bližšie rozhodnutie Ústavného súdu Českej republiky: ÚS 128/2005-n. Pozri tiež: ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád: komentář*. I. díl (§ 1 až 179h). 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 609.

poriadku), možno vysloviť presvedčenie, že takáto skutočnosť by nemala chýbať ani v zápisnici o vydaní veci.

Podľa § 58 ods. 1 Trestného poriadku: o každom úkone trestného konania sa spíše, a to spravidla pri úkone alebo bezprostredne po ňom, zápisnica, ktorá musí obsahovať (okrem iných, v tomto ustanovení uvedených údajov, podľa písm. d) tiež aj) stručné, ale výstižné opísanie priebehu úkonu, z ktorého je zrejmé i zachovanie zákonných ustanovení upravujúcich vykonávanie úkonu, ďalej podstatný obsah rozhodnutí vyhlásených pri úkone, a ak bol pri úkone doručený rovnopis rozhodnutia, osvedčenie o tomto doručení, e) návrhy strán, poskytnutie poučenia, prípadne vyjadrenie poučených osôb, (a podľa písm. f)) námietky strán alebo vypočúvaných osôb proti obsahu zápisnice.

Zo zápisnice spracovanej v tomto prípade bolo zistené, že táto nepopisovala priebeh úkonu; neobsahovala ani obsah (znenie) použitej výzvy (§ 58 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku). V zápisnici bol uvedený popis veci, z presnosti opisu vydanéj veci nebolo pochybnosti v tom, že išlo o opis veci vyhotovený až po jej vydaní. Zápisnica neobsahovala popis veci známy v čase predchádzajúcim priamemu, tzn. faktickému vydaniu, teda taký popis, ktorý v skutočnosti bol známy príslušníkovi PZ (policajtovi), ktorý výzvu na vydanie veci použil.

Tým došlo vlastne aj k pochybnosti, či vôbec existovala predchádzajúca vedomosť o tom, že práve daná osoba XY mala mať v danom čase pri sebe drogu, alebo išlo o pokus, ktorý sa jednoducho náhodou vydaril. Je totiž len veľmi málo vierohodné, že policajt by mal vedomosť o tom, že určitá osoba má pri sebe dva kusy plastových vreciek s rozmermi 3 x 5 cm, s obsahom presne 2,5 g nejakej látky. Takýto popis zodpovedá popisu veci, ktorá bola *de facto* zaistená a ide preto o údaj majúci význam pre porovnanie s tými údajmi, ktoré boli uvedené vo výzve na vydanie veci. Samozrejme je možný prípad, kedy by bol známy podrobný popis veci, o vydanie ktorej bude usilované. V takom prípade by však nemalo dochádzať k pochybnostiach, či zásadných chybách v prednesení výzvy.

Obsahové náležitosti zápisnice z úkonu vydania veci dopĺňa ustanovenie § 93 ods. 1 Trestného poriadku. Z jeho znenia vyplýva, že zápisnica o úkone vydania veci má obsahovať „AJ“ (čo znamená, že „nie iba“) presný opis vydanéj veci. Inak povedané, zápisnica o vydaní veci nemá obsahovať iba opis vydanéj veci (§ 93 ods. 1 Trestného poriadku), ale aj údaje ustanovené v ustanovení § 58 Trestného poriadku, ktorého časť už bola spomenutá. Presný popis veci, presne: „AJ“ presný popis vydanéj veci, má význam pre vytvorenie istoty, že pri vrátení veci nedôjde k jej zámene, že táto vec nebude opotrebovaná, poškodená a podobne.

V prípade posudzovanom na tomto mieste bolo zo zápisnice o vydaní veci tiež zistené, že táto obsahovala „IBA“ opis už vydanéj veci. Takáto

zápisnica sa však podstatným spôsobom neodlišuje od *potvrdenia* o vydaní veci. Zápisnica o vydaní veci nemá byť len potvrdením o tom, aká vec a kým (kde a kedy) bola v skutočnosti vydaná. Také potvrdenie sa podľa ustanovenia § 93 ods. 2 Trestného poriadku môže vyhotoviť osobitne, ak sa vydávajúcej osobe neposkytne priamo daná zápisnica z úkonu.

O význame činov tvoriacich v celku určitý procesný úkon či opatrenie rozhoduje zákon, a to dvoma spôsobmi:

- určí záväzne podmienky, ktoré musia spĺňať,
- spája s nimi právne následky.

Podstatným následkom je platnosť alebo neplatnosť opatrenia (úkonu), ku ktorej dochádza nesplnením požadovaných podmienok. Nie každú chybu je však možné odstrániť. V prípade výzvy vzniká spor ohľadne prejavu vôle na strane osoby, ktorá vec vydáva. Je zrejme akceptovateľný predpoklad, že osoba pod vplyvom výzvy, na ktorú sa poukazuje v prípade posudzovanom na tomto mieste, koná v istej miere v tiesni. Podstatnejšie však je to, že koná v určitej predstave, ktorá ovplyvňuje jeho vôľu. Prejav vôle je existenčným predpokladom úkonu, tzn. faktickým vydaním veci. Osoba môže vec vydať, alebo naopak, vec nevydať. Vydanie veci od osoby tzn. podozrivej, a to pod hrozbou poriadkovej pokuty, však nemožno vynucovať. Vec možno takejto osobe odňať, ale nemožno jej hroziť postihom (sankciou) za nevyhovenie výzve k vydaniu veci a tým ovplyvňovať jej vôľu, ktorá je nevyhnutným prvkom prejavu. Preto je na mieste zastávať názor, že osoba, od ktorej sa požaduje vydanie veci, musí mať jasnú predstavu o tom, aká vec sa od nej požaduje.

Vzhľadom na skutočnosti týkajúce sa (ne)odstrániteľnosti nedostatkov pri vykonávaní dôkazov, možno vo vzťahu k nedostatku uvedenia výzvy v zápisnici o vydaní veci uviesť, že nie je vylúčená možnosť jeho odstránenia tohto nedostatku iným spôsobom. Ako možnosť prichádza do úvahy výsluch so zameraním na túto okolnosť, a to osoby, ktorá vec vydala, a nie je tiež vylúčená možnosť výsluchu policajta, ktorý dal výzvu na vydanie veci. Je však na zváženie, ako postupovať ďalej, ak budú v tejto okolnosti pretrvávať rozpory, pre ktoré bude pochybnosť o dobrovoľnosti vydania veci.

Z praktického hľadiska by sa mohlo s istou mierou už využiť analógie poukázať napríklad na výsluch osoby, ktorá by nebola poučená o práve právo odoprieť vypovedať ustanovenom v § 130 Trestného poriadku. Kým však tento nedostatok je možné odstrániť vykonaním poučenia a opakovaným vykonaním výsluchu (výpovede), pokiaľ nedôjde k využitiu tohto práva odoprieť vypovedať, zopakovať vydanie veci už nie je možné. Dôvodom je povaha samotného úkonu – *neodkladnosť* a *neopakovateľnosť*. Taktiež nemožno zopakovať skutočný a pôvodne chcený prejav vôle vo vzťahu k prejavu spočívajúceho vo vydaní alebo nevydaní veci, ktorú osoba už nemá vo svojej faktickej moci.

Prejav vôle smeruje k následku, ktorý sa s ním spája. Je však neobhájiteľné tvrdenie, že by tento vzťah bol naplnený v prípade, ak by policajt mal pri všeobecne vyslovenej výzve na myslí vydanie napríklad odcudzenie peňaženky (tzv. krádež na osobe) a došlo by k vydaniu drogy. Policajt nemá zo zákona oprávnenie ani dávať výzvy všeobecného znenia na skúšku, či sa náhodou osoba nemá pri sebe nejakú vec.

Názor, ktorý zastáva autor tejto state, je ten, že pokiaľ ostane nejasnosť ohľadne výzvy, ide o pochybnosť, ktorú nie je možné vysvetľovať v neprospech osoby, ktorá vec vydala. Z toho plynie záver, že hoci by bolo zrejmé, že existuje vec a aj kto túto vec mal pri sebe, nebude možné túto skutočnosť využiť v ďalšom konaní. Inými slovami, z dôvodu pochybností nebude možné tvrdiť, že túto vec držala (mala pri sebe) a tiež vydala osoba dobrovoľne. Bude absentovať preukázanie slobodnej vôle k vydaniu veci osoby, ktorá vec vydala. Podstatou vydania veci je slobodný prejav vôle, až potom ide o dôkaz. Ak je istota, resp. dôvodné podozrenie, že osoba má pri sebe istú vec relevantnú pre trestné konanie, túto však odmieta vydať, v takom prípade prichádza do úvahy odňatie veci, čo bude tiež dôkaz; obdobne prichádza do úvahy vykonanie osobnej prehliadky, prípadne podľa charakteru veci domovej prehliadky atď. Podľa názoru autora tejto state, v žiadnom prípade však nie je možné získať vec ľstou, a to i napriek tomu, že by daná vec mohla byť inak tiež zadovažovaná napríklad aj už zmieneným odňatím. Opakovane sa žiada v tejto spojitosti tiež poukázať na právny názor, podľa ktorého, *ak po vykonaní a zhodnotení všetkých dostupných dôkazov zostanú pochybnosti o niektorej skutkovej okolnosti (ktorou držba grogy bezpochyby je), ktorá je dôležitá pre posúdenie zavinenia obvineného, nemožno rozhodnúť v jeho neprospech. To platí aj v prípadoch, v ktorých pri objasňovaní veci došlo k nedostatkom, ktoré sa už odstrániť nedajú, hoci pri správnom postupe by mohli byť zistené okolnosti svedčiace v neprospech obvineného* (R 56/1994-I).

V prípade posudzovanom na tomto mieste bolo ďalej zistené, že osoba XY bola poučená o uložení poriadkovej pokuty. Ako však bolo uvedené, v prípade, ak nie je obvineným alebo podozrivým splnená povinnosť predložiť vec dôležitú pre trestné konanie z dôvodu, aby neposkytoval proti sebe vecný dôkaz, nie je možné splnenie tejto edičnej povinnosti vynucovať hrozbou ukladať poriadkovej pokuty podľa § 70 Trestného poriadku.

Pre konečné rozhodnutie mal význam aj právny názor, podľa ktorého, *z princípu prezumpcie neviny zakotveného v § 2 ods. 4 Trestného poriadku vyplýva, že ak po vykonaní a zhodnotení všetkých dostupných dôkazov zostanú pochybnosti o niektorej skutkovej okolnosti, ktorá je dôležitá pre posúdenie zavinenia obvineného, nemožno rozhodnúť v jeho neprospech. To platí aj v prípadoch, v ktorých pri objasňovaní veci došlo k nedostatkom, ktoré sa už odstrániť nedajú, hoci pri správnom postupe by mohli byť zistené okolnosti svedčiace v neprospech obvineného* (R 56/1994-I).

Vzhľadom na všetky uvedené zistenia bol v danej veci napokon dôvodný záver, že bolo možné iba vysloviť, že osoba XY mala v dispozícii pri sebe nejaké veci, resp. vec, ale bola absencia zákonného dôkazu, o akú vec išlo.

Pripad č. 4: problém pri vykonaní obhliadky miesta činu

Ako bolo uvedené, vo vzťahu k zaistovaniu drog, má svoj význam aj inštitút obhliadky. Vzhľadom na priestorové limity sa v tomto prípade iba uvedie taktiež odzrkadlenie istej miery praktických skúseností. Na tomto mieste sa len stručne upozorní na význam obhliadky v prípadoch, kedy sa v rámci iných úkonov (spravidla domovej prehliadky alebo prehliadky iných priestorov) zisťujú a zaznamenávajú fakty o výrobe drog (pestovanie tzv. marihuany, výroba pervitínu a podobne).

Najmä vo vzťahu k plošnému pestovaniu marihuany sa žiada uviesť, že zrejme najviac častou chybou je, ak sa v zápisnici z obhliadky miesta činu uvádza popis zelených rastlín s pomenovaním ako marihuana. Marihuana a hašiš sú dve podoby tej istej rastliny – konope siateho (*Cannabis sativa*). Existuje viacero druhov konope, z hľadiska účinkov je najžiadanejšia konopa indická (*Cannabis sativa* L. var. *indica*) a konopa americká (*Cannabis sativa* L. var. *americana*).³⁴⁾ Práve z dôvodu existencie viacerých druhov konope a s tým súvisiacich rozdielných účinkov, môže uvádzanie označenia, resp. pomenovania nejakých rastlín ako konope, marihuana a podobne, viesť k problémom v rámci ďalšieho postupu. Uvádzanie pomenovaní rastlín je na mieste vtedy, ak by bola jedna z osôb vykonávajúcich obhliadku aj taká, ktorá má preukázateľne odborné vedomosti z odboru botanika. Bez prítomnosti osoby s takýmito vedomosťami, alebo prinajmenšom odborného vyjadrenia takejto osoby k rastlinám, ktorých pestovanie sa zistilo v určitej hale a podobne, sú tvrdenia o tom, že napríklad 50 alebo aj 500 ks rastlín boli konope, resp. marihuana, iba domnienkou a nie dokázaným faktom, nakoľko nie všetky rastliny sa zisťujú pre účely následného znaleckého dokazovania (najmä koľko a ako účinnej drogy je zo zisteného množstva rastlín v danom stupni ich vegetácie možno vyrobiť).

3. Poznámka na záver

Každá prax prináša okamihy, v ktorých vzniká potreba prehodnocovania týchto postupov. Výnimkou, ako tomu nasvedčujú uvedené prípady, nie je ani prax pri zaistovaní drog. Uvedené prípady sú len veľmi nepatrným zlomkom toho, čo všetko môže v praxi viesť k nemožnosti potrestať páchatel'ov trestných činov. Preto v zhode s úvodom tohto príspevku sa žiada podčiarknuť, že

34) Pozri bližšie: <http://www.odroda.estranky.cz/clanky/drogy/nieco-o-marihuane>.

danej problematike treba venovať vyššiu mieru pozornosti, najmä z dôvodu, že dochádza potom k vzniku absolútne neúčinných dôkazov.³⁵⁾

„Dokazovať má ten, kto určitú vec tvrdí, nie ten, kto ju popiera.“ (Paulus; D. 22, 3, 2) Prípustnosť (zákonnosť) dôkazov je teda viac ako len závažná téma na diskusiu. Ako príklad možno poukázať na problém získania dôkazu použitím neľudského a ponižujúceho zaobchádzania, kedy toto bolo použité v snahe získať informáciu o mieste ukrývania uneseného človeka, ktorého život bol v ohrození,³⁶⁾ a podobne. Inými slovami, vývoj ani vo vzťahu k problému riešeného v tejto stati nie je raz a navždy ukončený a je priestor na riešenia v prospech posilňovania právnej štátnosti.

JUDr. Martin Cul'ba
externý doktorand Ústavu verejného práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava
Úrad justičnej a kriminálnej polície OR PZ Trnava

Zoznam použitej literatúry:

1. BURDA, E.: Nezákonne získaný dôkaz v prospech obvineného. In: *Teoretické a praktické problémy dokazovania. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. k 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. Decembra 2008.* Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 23-32. ISBN 978-80-89363-17-9.
2. BONČÍKOVÁ, H.: Gäfgen proti Nemecku. In: *Aktuální otázky lidský práv*, roč. II, 2010, č. 6 s. 11.
3. CUL'BA, M.: Podmienky prípustného zásahu do základných práv a slobôd z pohľadu činnosti Policajného zboru. In: *Právne aspekty činnosti polície v boji proti kriminalite v európskej dimenzii: Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 16. mája 2005.* Bratislava: Akadémia PZ, 2005, s. 32 - 43. ISBN 80-8054-352-6.
4. ČENTÉŠ, J.: Hmotnoprávne aspekty trestnej činnosti páchanej v súvislosti s nealkoholovou toxikomániou v Slovenskej republike. Bratislava: ŠEVT, a. s., 2007,

35) K problematike absolútne neúčinných dôkazov pozri tiež: ŠAMAL, P.: Provádění dokazování v hlavním líčení a úprava absolutní a relativní neúčinnosti důkazů ve věcném záměru trestního řádu České republiky. In: *Teoretické a praktické problémy dokazovania. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. k 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. Decembra 2008.* Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 227 - 253.

36) Pozri: BONČÍKOVÁ, H.: Gäfgen proti Nemecku. In: *Aktuální otázky lidský práv*, roč. II, 2010, č. 6 s. 11.

- 212 s. El. verzia <http://www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentID=626>.
5. HERCZEG, J.: Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. In: *Bulletin advokacie*, 2010, č. 1–2, s. 38–47.
 6. IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9.
 7. KLÍMA, J.: Zákony Asýrie a Chaldej. Pokračovateľé Chammurapiho. Praha: Academia, 1985, 334 s. Bez uvedenia ISBN.
 8. Kol. autorov: Československé trestné právo II. Zvláštní část. Praha: Orbis, 1959, 354 s. Bez uvedenia ISBN.
 9. MAŠĽANYOVÁ, D.: Nebezpečnosť činu pre spoločnosť ako materiálny znak trestného činu. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 1999, 120 s. ISBN 80-8054-100-0.
 10. MATHERN, V.: Úvodný referát. In: *Rekodifikácia trestného práva. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej 17. mája 2004*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2004. s. 5–19.
 11. MATHERN, V.: Úvodný referát. In: *Teoretické a aplikačné problémy rekodifikovaného trestného práva. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 27. novembra 2006*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2006. s. 7 – 10.
 12. MUSIL, J. – KRATOCHVÍL, V. – ŠÁMAL, P.: Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3. Přepřracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 1162 s. ISBN 978-80-7179-572-8.
 13. NEZKUSIL, J. a kol.: Československé trestní právo. Svazek II. Zvláštní část, třetí, částečně přepřracované vydání. Praha: Orbis, 1976, 320 s. Bez uvedenia ISBN.
 14. POLÁK, P. – BEZÁK, M.: Definícia právnickej osoby, ako jeden z predpokladov jej trestnej zodpovednosti. In: *Trestná zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. Novembra 2009*. Žilina: Eurokódex, s. r. o., 2009, s. 139–156. ISBN 978-80-89447-15-2.
 15. PROKEINOVÁ, M.: Dokazovanie a jednotlivé dôkazné prostriedky v trestnom procese (s praktickými príkladmi). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2009, 107 s. ISBN 978-80-7160-279-8.
 16. RŮŽEK, A. a kol.: Československé trestné konanie. Druhé prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Obzor, 1977, 392 s. Bez uvedenia ISBN.
 17. SOLNAŘ, V. – FENYK, J. – CÍSAŘOVÁ, D. – VANDUCHOVÁ, M.: Systém Českého trestního práva. I. Trestní právo a trestní zákony. Praha: Novatrix, 2009, s. 157. ISBN 978-80-254-4033-9.

18. TIMÁR, T.: Zákonnosť dôkazov a procesu dokazovania trestných činov s drogovým prvkom (z pohľadu obhajoby). In: *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 16, 2010, č. 1 – 2, s. 16 – 27.
 19. ŠÁMAL, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: ASPI, 1999, 404 s. ISBN 80-85963-89-2.
 20. ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní řád: komentář. I. díl (§ 1 až 179h). 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1501 s. ISBN 978-80-7400-043-0.
 21. ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2009, 1303 s. ISBN 978-80-7400-109-3.
 22. ŠÁMAL, P.: Provádění dokazování v hlavním líčení a úprava absolútní a relativní neúčinnosti důkazů ve věcném záměru trestního řádu České republiky. In: *Teoretické a praktické problémy dokazovania. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. k 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. Decembra 2008*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 227–253. ISBN 978-80-89363-17-9.
 23. ŠANTA, J.: Rekodifikovaný Trestný zákon a ním stanovené hranice pre uplatňovanie princípu ultima ratio. In: *Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21. apríla 2008*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 75–84.
 24. ŠIMOVČEK, I.: Pripustnosť dôkazov v trestnom konaní. In: *Teoretické a praktické problémy dokazovania. Pocta prof. JUDr. Vladimírovi Mathernovi, DrSc. k 80. narodeninám. Zborník príspevkov z celoštátnej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 15. Decembra 2008*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 255–262. ISBN 978-80-89363-17-9.
 25. VANGELI, B.: Zákon o Policii České republiky. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2009, 442 s. ISBN 978-80-7400-142-0.
 26. VLČEK, E.: Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 1. dotisk 3. nezměněné vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 73 s. ISBN 978-80-210-4056-4.
 27. ZÁHORA, J.: Zaistenie vecí na účely trestného konania. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2005, 181 s. ISBN 80-8054-343-7.
- Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, publ. pod číslom 209/1992 Zb.
- Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, publ. pod číslom 120/1976 Zb.
- Jednotný dohovor o omamných látkach (publ. pod č. 47/1965 Zb.).

Dohovor Organizácie Spojených národov proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropnými látkami (publ. pod č. 462/1991 Zb.).

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných a psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 648/2008 Z. z. o rozsahu vykonávania rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní.

<http://www.odroda.estranky.cz/clanky/drogy/nieco-o-marihuane>.

Liečba namiesto trestu pre konzumentov drog (?)

Jana Gavalcová

Abstrakt

Autorka sa vo svojom príspevku zaoberá zdravotne orientovaným prístupom k javu konzumácie drog. Podstata problému tkvie v otázke, či je správne a vhodné, aby konzument drog mal možnosť vyhnúť sa trestnoprávnym následkom svojho činu, ak bude ochotný podstúpiť istý druh terapie. Autorka zdôrazňuje, že uvedený prístup by mal byť uplatňovaný racionálne, to znamená veľmi opatrne a s ohľadom na všetky okolnosti daného prípadu. Všeobecné zvyhodňovanie konzumentov drog nepovažuje za prípustné. Poukazuje na skutočnosť, že slovenské trestné právo poskytuje možnosti pre aplikáciu zdravotne orientovanej koncepcie. Posledná poznámka sa týka diskusie o efektivite súdom nariadených ochranných liečení v porovnaní s dobrovoľným vstupom do liečby.

Abstract

The author of the paper analyses a health-oriented approach to drug consumption. The point at issue is a question whether a drug user should be offered a treatment as an alternative to criminal justice sanctions. The author emphasises that the health-oriented approach should be applied very carefully, with taking all the circumstances of the case into account. She considers giving drug consumers generally preferential treatment inadmissible. The paper refers to the fact, that Slovak criminal law provides possibilities for the health-oriented approach's application. The last note relates to the discussion about a legally coerced drug treatment in comparison with voluntary treatment programs.

Úvod

V predkladanom príspevku sa zaoberáme myšlienkou zdravotne orientovaného prístupu k javu konzumácie drog, ktorú môžeme nájsť už v dohovorech OSN predstavujúcich základné pramene medzinárodnej úpravy omamných látok a psychotropných látok. Zaujímalo nás, do akej miery by sa mal tento prístup prejavovať pri trestaní konzumentov drog. V tejto súvislosti sme považovali za potrebné reagovať na podnety obsiahnuté v publikácii vydanej Úradom Organizácie Spojených národov pre drogy a kriminalitu (UNODC)

„From coercion to cohesion : Treating drug dependence through health care, not punishment,“ ktorá sa danej problematike venuje podrobnejšie.

V záujme jednoznačnosti pojmov je nevyhnutné dodať, že pre potreby tohto príspevku predstavuje pojem drogy synonymum pre omamné látky a psychotropné látky.¹⁾

1. Trestanie konzumentov drog v kľúčových dohovoroch OSN

Základnými prameňmi medzinárodnej úpravy omamných látok a psychotropných látok sú tri dohovory OSN. Prvým z týchto dohovorov je Jednotný dohovor o omamných látkach z roku 1961 v znení Protokolu z roku 1972 dopĺňajúceho Jednotný dohovor o omamných látkach z roku 1961 (publikovaný vo forme vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 47/1965 Zb. o Jednotnom dohovore o omamných látkach).

Z hľadiska témy nášho príspevku sú zaujímavé predovšetkým články 36 a 38 uvedeného dohovoru. Podľa článku 36 ods. 1 písm. a) „*S výhradou svojich ústavných predpisov urobí každá Strana opatrenia potrebné na to, aby pestovanie, produkcie, výroba, (...) držba, ponuka, danie do predaja, distribúcia, kúpa, (...) nezodpovedajúce ustanoveniam tohto Dohovoru, alebo akékoľvek iné činy, ktoré by podľa názoru tejto Strany odporovali ustanoveniam tohto Dohovoru, sa považovali za trestné činy, ak sú spáchané úmyselne, a aby sa na vážne prípady vymerali primerané tresty, najmä väznenie alebo iné tresty odňatia slobody.*“ Hneď v nasledujúcom ustanovení možno identifikovať zohľadňovanie špecifickej situácie konzumentov drog. Podľa článku 36 ods. 1 písm. b) je zmluvným stranám umožnené zariadiť, aby sa páchatelom uvedených trestných činov – pokiaľ sú osobami závislými na omamnej látke – dostalo namiesto výroku o vine a treste prípadne navyše liečenie, výchova, doliečenie, rehabilitácia, ako aj nové začlenenie do spoločnosti. V článku 38 ods. 1 uvedeného dohovoru je obsiahnutý záväzok zmluvných strán prijímať praktické opatrenia za účelom prevencie zneužívania omamných látok, ako aj včasného zistenia, liečenia, výchovy, doliečenia, rehabilitácie a nového začlenenia osôb, ktorých sa to týka, do spoločnosti. Požiadavku spočívajúcu v školení personálu v liečení, doliečovaní, rehabilitácii a novom začleňovaní osôb závislých na omamných látkach do spoločnosti nájdeme v nasledujúcom odseku.

Nie je možné prehliadnuť, že v článku 36 ods. 1 písm. b), ako aj v článku 38 ods. 2 sú použité pojmy „osoby závislé na omamnej látke.“ Sme toho názoru, že v tomto prípade by nebolo správne použiť prisne gramatický výklad. Tento druh výkladu by v konečnom dôsledku viedol k diskriminácii osôb, ktoré

1) Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov v § 2 definuje omamné látky (ods. 1) a psychotropné látky (ods. 2).

drogy konzumovali, avšak ich konzum nedospel až do štádia závislosti. Paradoxne by dochádzalo k zvýhodňovaniu tých, ktorí protidrogovú legislatívu porušovali častejšie napríklad v porovnaní s príležitostnými užívateľmi uvedených látok. Naše tvrdenie podporuje i fakt, že v anglickom znení²⁾ uvedeného dohovoru (v znení Protokolu) je použitý pojem „abusers“, majúci základ v slove „abuse“. *„Abúzus v medzinárodných konvenciách na kontrolu drog sa vzťahuje na akúkoľvek konzumáciu kontrolovanej látky, bez ohľadu na frekvenciu užívania.“*³⁾

V druhom z kľúčových dohovorov, v Dohovore o psychotropných látkach z roku 1971 (publikovanom vo forme vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 62/1989 Zb. o Dohovore o psychotropných látkach) môžeme nájsť ustanovenia, ktoré korešpondujú s ustanoveniami čl. 36 ods. 1 a čl. 38 dohovoru z roku 1961 (v znení Protokolu). Konkrétne ide o ustanovenie článku 22 ods. 1, resp. článku 20 Dohovoru o psychotropných látkach. V uvedených ustanoveniach sa už i v slovenskom preklade tohto dohovoru používa slovné spojenie „osoby, ktoré zneužívajú psychotropné látky“, čo vzhľadom na vyššie uvedené poznámku považujeme za vhodnejšie riešenie.

Posledný z dohovorov, Dohovor Organizácie Spojených národov proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropnými látkami z roku 1988 (publikovaný vo forme oznámenia Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 462/1991 Zb.), umožňuje taktiež využitie alternatív trestného stíhania alebo potrestania, pokiaľ ide o prechovávanie, získavanie či pestovanie omamných alebo psychotropných látok pre osobnú potrebu. *„Zmluvné strany môžu určiť namiesto stíhania alebo potrestania, prípadne ako doplnok stíhania alebo potrestania za trestný čin, ktorý je ako taký označený podľa odseku 2 tohto článku, opatrenia pre liečbu, výchovu, postpenitenciárnu starostlivosť, rehabilitáciu alebo resocializáciu páchatel'a“* [článok 3 ods. 4 písm. d)]. Podobný postup môže zmluvná strana zvoliť aj v určitých prípadoch menej závažnej povahy, ak ide o trestný čin ustanovený podľa jej trestného práva v súlade s článkom 3 ods. 1 tohto dohovoru [článok 3 ods. 4 písm. c)].

2. Liečba namiesto trestu pre konzumentov drog (?)

2.1 Voľba terapie namiesto trestu

Rokovania expertov o problematike dobrovoľnej a povinnej liečby závislosti od drog, ktoré prebiehali vo Viedni v októbri 2009, sa stali základom pre publikáciu vydanú Úradom Organizácie Spojených národov pre drogy

2) Pozri <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/index.html>

3) OKRUHLICA, L., Terminológia a diagnostika pri užívaní psychoaktívnych látok bez duševnej poruchy, s. 277.

a kriminalitu (UNODC), ktorá sa hlbšie zaoberá presadzovaním zdravotne orientovaného prístupu k javu konzumácie drog⁴⁾.

Vzhľadom na podobu právnej úpravy v spomenutých dohovoroch OSN neprekvapuje konštatovanie, ktoré je v tejto publikácii obsiahnuté. „*Pohyb od sankčne orientovaného prístupu k zdravotne orientovanému prístupu je zlučiteľný s medzinárodnými dohovormi na kontrolu drog*“ (vlastný preklad autorky).⁵⁾ Veľmi závažnou otázkou však zostáva, do akej miery by sa mal tento prístup prejavovať pri samotnom trestaní konzumentov drog.

Ako sme už vysvetlili, kľúčové dohovory OSN neposkytujú možnosť miernejšieho postupu len voči závislým páchatelom, ale voči všetkým konzumentom drog bez ohľadu na frekvenciu užívania týchto látok.

V prípade konzumentov drog bez závislosti môže táto koncepcia zahŕňať vzdelávanie, poskytovanie spoľahlivých informácií, poradenstvo týkajúce sa motivácie či správania, ako aj opatrenia, ktoré majú uľahčiť sociálnu reintegráciu, redukovať izoláciu a sociálnu exklúziu. U závislých jedincov je doplnená o komplexnú sociálnu podporu, špecifickú farmakologickú a psychosociálnu liečbu a následnú starostlivosť.⁶⁾

V súvislosti s touto problematikou je nevyhnutné spomenúť pojem „medicinalizácia“, s ktorým sa možno stretnúť v odbornej literatúre. Ide o vedľajší produkt poznatkov z oblasti medicíny a zahŕňa redefinovanie sociálnych problémov. Osoby závislé od drog, kedysi považované za ľudí s poruchami hodnotovej orientácie, sú dnes považované za chorých jedincov.⁷⁾

Myšlienka zdravotne orientovaného prístupu má širší rozmer ako drogová politika čerpajúca z medicinalizácie⁸⁾ v tom zmysle, že v centre pozornosti tohto prístupu sú i jedinci, ktorých konzum ešte nedospel do štádia závislosti.

Takéto konštatovanie je veľmi závažné, pretože podstata problému tkvie v otázke, či je správne a vhodné, aby konzument drog mal možnosť vyhnúť sa trestnoprávnym následkom svojho činu (predovšetkým uloženiu trestu), ak bude ochotný podstúpiť liečbu, prípadne istý druh terapie či poradenstva.

Vo vyššie uvedenej publikácii UNODC sa môžeme stretnúť s tvrdením, že takáto možnosť by mala byť primerane zvažovaná v prípade všetkých osôb odsúdených pre trestné činy súvisiace s drogami.⁹⁾

4) GERRA, G. – CLARK, N., *From coercion to cohesion*.

5) GERRA, G. – CLARK, N., *From coercion to cohesion*, p. 2.

6) Porovnaj GERRA, G. – CLARK, N., *From coercion to cohesion*, p. 1.

7) BARTLOVÁ, S., *Sociální patologie*, s. 48-50. Zdroj: URBANOVÁ, M., *Systémy sociální kontroly a právo*, s. 151.

8) Možno sa stretnúť i používaním pojmu „medikalizácia“. Bližšie pozri napr. CROFT, J., *Drugs and the Legalization Debate*, p. 21-23.

9) Pozri GERRA, G. – CLARK, N., *From coercion to cohesion*, p. 4.

„Právny nátlak (spočívajúci v tom, že v prípade zanechania terapie bude jedinec musieť čeliť hrozbe trestnoprávných sankcií – pozn. autorky) môže pôsobiť motivačne pre zapojenie sa do liečby, ale rozhodnutie či vstúpiť alebo nevstúpiť do liečby by malo zostať na jedincovi samotnom“ (vlastný preklad autorky).¹⁰⁾

Našu pozornosť obzvlášť upútalo odporúčanie, podľa ktorého by vzdelávanie, liečba a starostlivosť mali byť ponúknuté ako alternatívy k trestnoprávnym sankciám aj v prípade tých trestných činov, ktoré medzinárodnými dohovormi na kontrolu drog nie sú označené za trestné činy súvisiace s drogami. Rozhodujúcou by údajne mala byť skutočnosť, že ide o trestné činy, pri ktorých bola drogová závislosť alebo užívanie drog faktorom vedúcim k ich spáchaniu, napr. majetková kriminalita za účelom financovania konzumácie drog.¹¹⁾

Ak by sme chceli odporúčania uvedené v publikácii skutočne uviesť do praxe, potom by reálne mohlo dôjsť k nasledujúcej situácii.

Osoba v snahe zaobstarať si prostriedky na nákup drog by sa dopustila trestného činu krádeže podľa § 212 ods. 2 písm. a) zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov, ďalej len v skratke „TZ“. Každá takáto osoba by mala možnosť slobodne sa rozhodnúť, či absolvuje liečenie drogovej závislosti alebo bude radšej čeliť uloženiu trestu za spáchaný trestný čin. Domnievame sa, že nie je ťažké „uhádnuť“, ktorú alternatívu si zvolí. Sloboda rozhodovania sa v tomto prípade zdá byť iba relatívna.

Pokiaľ by bol páchatel' užívateľom drog bez diagnózy závislosti, situácia by bola ešte absurdnejšia. Keďže by nešlo o osobu drogovu závislú, nemohla by uskutočniť voľbu medzi hrozbou trestu a liečbou. Skôr by šlo o voľbu medzi trestom a vzdelávaním, poradenstvom, absolvovaním programov zameraných na zvýšenie šanci na trhu práce a ďalších podobných aktivít. Taktiež nepochybujeme o tom, ktorú možnosť by si takýto jedinec zvolil. Z akého dôvodu by však mali mať (v našom prípade) páchatelia krádeže, ktorí užívali drogy bez závislosti automaticky - na rozdiel od páchatel'ov skutku s rovnakou právnou kvalifikáciou - možnosť rozhodnúť sa napr. pre poradenstvo či rekvalifikačný kurz, aby sa tak vyhli trestu? K problematike účinnosti intervencie tohto typu bez akéhokoľvek zvažovania jej vhodnosti pre konkrétneho páchatel'a sa radšej nebudeme vyjadrovať.

Náš ďalší postreh sa týka skutočnosti, že tu absentuje akákoľvek zmienka o právach poškodeného.

Možno teda súhlasiť s uplatňovaním zdravotne orientovaného prístupu k užívaniu drog v naznačenom rozsahu?

10) GERRA, G. – CLARK, N., *From coercion to cohesion*, p. 8.

11) Porovnaj GERRA, G. – CLARK, N., *From coercion to cohesion*, p. 8.

Sme toho názoru, že k takémuto neodôvodnenému všeobecnému zvýhodňovaní konzumentov drog (napr. v podobe zakotvenia inštitútu aplikovateľného len v prípade týchto páchatel'ov trestných činov) rozhodne nemôže dochádzať. „*Rovnosť v práve sa má prejavovať tak v oblasti tvorby práva, ako aj pri jeho realizácii.*“¹²⁾

V závere tejto podkapitoly si neodpustíme ešte jednu poznámku vzťahujúcu sa k tomuto (podľa nášho názoru) extenzívnemu chápaniu zdravotne orientovaného prístupu ku konzumu drog. Ide o požiadavku, aby terapia konzumentov drog bola nielen široko dostupná, ale zároveň v prípade nutnosti hrazená z peňazí ostatných daňových poplatníkov.¹³⁾ Doplnenie tohto návrhu spočíva v tom, že týmto osobám má byť ponúknutá široká škála liečebných metód na výber.¹⁴⁾

V tejto súvislosti nám napadla otázka, ako by sa zvýšil počet experimentátorov s drogami, ak by ľudia vedeli, že v prípade „problémov so zákonom kvôli drogám“ bude možné vyhnúť sa trestu vždy, keď sa jedinec rozhodne pre terapiu, ak by táto bola navyše vždy poskytovaná bezplatne. Prirodzene, nemožno očakávať, že sama hrozba trestom odradí jedincov od páchania trestných činov. Sme však presvedčení, že úplné spochybňovanie generálnej preventívnej roly trestu, ako aj jeho spôsobilosti pôsobiť výchovne alebo zstrašujúcim spôsobom na ľudí bez pevnej vôle, rozhodne nie je na mieste.¹⁵⁾

2.2 Konzument drog – nič netušiaci obeť?

Diskusia o faktoroch, ktoré prispievajú k tomu, že niektoré osoby sú viac ako iné ochotné experimentovať s drogami a v prípade užívania drog následne náchylnejšie k rozvinutiu závislosti od týchto látok, je nepochybne veľmi zaujímavá. Napr. v diele „Prevenencia a prediktívne faktory užívania drog“¹⁶⁾ autori uvažujú o faktoroch rizikového správania sa, čo užívanie drog nepochybne je. Pozitívne postoje k vyhľadávaniu rizika sú údajne podmienené geneticky,¹⁷⁾ pričom je zaujímavé, že genetické vplyvy boli významnejším rizikovým faktorom vzniku drogovej závislosti než samotnej konzumácie drog, a naopak

12) PRUSÁK, J., *Teória práva*, s. 24.

13) Porovnaj GERRA, G. – CLARK, N., *From coercion to cohesion*, p. 9.

14) Bližšie k faktorom ovplyvňujúcim atraktivnosť programov zameraných na liečbu drogovej závislosti pozri GERRA, G. – CLARK, N., *From coercion to cohesion*, p. 13.

15) Bližšie pozri NEZKUSIL, J., K zásadé zákonosti a subsidiarity trestného práva, s. 12.

16) OROSOVÁ, O. – GAJDOŠOVÁ, B. – SALONNA, F., *Prevenencia a prediktívne faktory užívania drog*.

17) MILES, D. R. – van den BREE, M. B. M. – GUPMAN, A. E., et al., A twin study on sensation seeking, risk taking behavior and marijuana use, 57 - 68 Zdroj: OROSOVÁ, O. – GAJDOŠOVÁ, B. – SALONNA, F., *Prevenencia a prediktívne faktory užívania drog*, s. 12.

environmentálne vplyvy zohrali dôležitejšiu úlohu pri užívaní týchto látok ako pri vzniku závislosti od drog.¹⁸⁾

Pokiaľ ide o samotnú diagnózu závislosti, v odbornej verejnosti panuje názorová zhoda v tom, že neexistuje jeden faktor, ktorý by spôsobil, že jedinec podľahne drogám. K vzniku a rozvoju závislosti môžu prispieť viaceré spolupôsobiace faktory. Aj samotný pojem „rizikový“ faktor naznačuje, že nevieme vopred určiť, ktorý človek sa stane závislým a ktorý závislosti odolá. Možno však prípadnými predispozíciami jedinca ospravedlniť konanie spočívajúce v užívaní drog?

Pre lepšiu ilustráciu problému môžeme spomenúť osoby s poruchou osobnosti (starší termín „psychopatia“). V ich prípade nejde o ochorenie, ale o trvalé odchyľky v štruktúre osobnosti, ktorých príčinu môžeme hľadať medzi biologickými i psychosociálnymi faktormi.¹⁹⁾ Aj napriek tomu diagnóza poruchy osobnosti nevedie k zmene trestnej zodpovednosti, pretože vzhľadom na trvalosť odchyľky postihnutí mali možnosť vypracovať si formy prispôsobenia sa normám spoločnosti i formy obrany proti vlastným nedostatkom. V tejto súvislosti sa tiež uvažuje o tom, či by miernejšie posudzovanie ich činov nevedlo k tomu, že v dôsledku absencie strachu z trestu by sa posilnili zločinecké sklony jedinca.²⁰⁾

Samozrejme, uvedomujeme si, že konanie spočívajúce v užívaní drog a poruchu osobnosti, resp. trestnú zodpovednosť a problematiku trestania, nemožno v žiadnom prípade stotožňovať. Akceptujeme tiež skutočnosť, že pri mnohých poruchách osobnosti liečenie nepredstavuje vhodný spôsob intervencie. Na druhej strane, istá paralela tu existuje. V oboch prípadoch (poruchy osobnosti i konzumácie drog) sa hovorí o existencii rôznych faktorov – biologických, psychosociálnych a podobne. Predsa však, konzumentov drog (na rozdiel od osôb s poruchou osobnosti v prípade spáchania trestného činu) v istom zmysle ospravedlňujeme, hoci užívanie drog, drogová závislosť prináša negatívne následky nielen na úrovni duševného a telesného zdravia jednotlivca, ale aj sociálno-ekonomickom živote jedinca a spoločnosti, je problémom verejného zdravia a je tiež spojené s násilím.²¹⁾ Obzvlášť k mladistvým páchatelom sa pristupuje so značnou dávkou pochopenia. Prítom v odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s konštatovaním, že vhodné podmienky pre

18) Van den BREE, M. B. M. - JOHNSON, E. O. - NEALE, M. C, et al., Genetic and environmental influences on drug use and abuse/dependence in male and female twins, 231- 241 Zdroj: OROSOVÁ, O. - GAJDOŠOVÁ, B. - SALONNA, F., *Prevenia a prediktívne faktory užívania drog*, s. 12.

19) HERETIK, A., *Forezná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*, s. 157.

20) Porovnaj HERETIK, A., *Forezná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*, s. 158.

21) Pozri LESHNER, A. I., Addiction Is a Brain Disease, and It Matters, 45-46 Zdroj: OROSOVÁ, O. - GAJDOŠOVÁ, B. - SALONNA, F., *Prevenia a prediktívne faktory užívania drog*, s. 9.

šírenie sociálno-patologických javov spoluvytvára i spochybňovanie váhy osobnej zodpovednosti za následky vlastného jednania, všeobecné ospravedlňovanie kriminálneho konania mládeže jej vekom, ako i zdôrazňovanie mladosti takmer ako všeobecného pardonu pre asociálne i antisociálne konanie.²²⁾

Keďže nik z nás nevie, či má alebo nemá predispozície podľahnúť drogám, pokiaľ tieto látky neokúsi, je logické, že by sa mal vyhýbať akémukoľvek kontaktu s drogou, teda i jednorazovému experimentu (forma obrany proti vlastným nedostatkom). Nemožno totiž pochybovať o tom, že človek závislý od drog bol spočiatku tiež len experimentátorom. Pravdepodobne by sme ťažko našli jedinca, ktorý začal užívať tieto látky s vedomím, že o istý čas z neho bude „ľudská troska“.²³⁾

Takisto sa nestotožňujeme so snahami vyvolať zdanie, že užívatelia drog sú vo väčšine prípadov zraniteľné osoby hodné poľutovania. Ako totiž vyplynulo z prieskumu medzi 15 až 26-ročnými jedincami, najčastejším dôvodom pre užitie drogy bola snaha prispôbiť sa rovesníkom, v poradí druhý dôvod predstavovala zvedavosť a až na treťom mieste bol únik z rodinného prostredia. Štvrtý najčastejší dôvod predstavovala nuda, piaty dokonca módný trend. Snaha riešiť konzumom drog školské a osobné problémy bola ako dôvod užívania drog uvádzaná až na ôsmom mieste.²⁴⁾

„(...) vzhľadom k skutočne masívnej celosvetovej kampani proti užívaniu drog vie úplne každý o nebezpečenstve drog a drogovej závislosti.(...) je úplne neobjektívne, keď sa z vedomých účastníkov obchodu s drogami robia nevinné a nič netušiace obeť.(...) Nemorálne je brať drogy a podieľať sa na ich šírení, nie postihovanie tých, ktorí sa aj napriek výstrahe takto voči spoločnosti previňujú“(vlastný preklad autorky).²⁵⁾

2.3 Slovenské trestné právo a zdravotne orientovaný prístup k javu konzumácie drog

Slovenské trestné právo poskytuje už v súčasnosti možnosti, vďaka ktorým môže dôjsť k pretaveniu zdravotne orientovanej koncepcie do praxe aj v našich podmienkach. Príkladom sú procesné alternatívy k potrestaniu páchatel'a. Tie predstavuje okrem iného podmienenečné zastavenie trestného

22) Blížšie pozri MAREŠOVÁ, A., Sociálne patologické javy, s. 55.

23) Podľa výsledkov reprezentatívneho sociologického prieskumu Ústavu informácií a prognóz školstva medzi 15 – 26 – ročnými, až 69,3 % respondentov, ktorí vyskúšali nelegálne sa drogovej závislosti neobáva, pretože má vraj situáciu pod kontrolou. Pozri Výročná správa o stave drogovej problematiky na Slovensku za rok 2008. Red. ŠTELIAR, I. – KASTELOVÁ, E., s. 25.

24) Blížšie pozri Výročná správa o stave drogovej problematiky na Slovensku za rok 2008. Red. ŠTELIAR, I. – KASTELOVÁ, E., s. 25.

25) HEIN, O., Kriminalizace držení drog pro vlastní potřebu – ano či ne?, s. 202.

stihania (§ 216 a 217 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov – ďalej „TP“), ako aj dohoda o uznaní viny a prijatí trestu (§ 232 a 233 TP), pokiaľ dôjde k dohode o upustení od potrestania, prípadne k dohode o podmiennečnom upustení od potrestania (pri mladistvom páchatelovi). Obsahom dohody o uznaní viny a prijatí trestu totiž môže byť aj ochranné opatrenie.²⁶⁾

Prostredníctvom podmiennečného zastavenia trestného stihania je možné výchovne pôsobiť na páchatela, a to určením skúšobnej doby na jeden až päť rokov v uznesení o podmiennečnom zastavení trestného stihania, ako aj využitím možnosti uložiť obvinenému primerané obmedzenia, ktoré majú viesť k tomu, že obvinený bude viesť riadny život alebo sa zdrží činnosti, ktorá ho k spáchaniu prečinu viedla (§ 216 ods. 2 a 4 TP). V prípade tejto alternatívy sú rešpektované záujmy poškodeného, ak došlo napr. k spáchaniu trestného činu predstavujúceho tzv. zaopatrováciu kriminalitu [§ 216 ods. 1 písm. b) TP]. Jej využitie nie je vyhradené iba pre konzumentov drog [zákonné podmienky sú upravené v § 216 ods. 1 písm. a) až c) TP], preto nemožno hovoriť o akejkolvek forme zvýhodňovania tejto skupiny páchatelov.

Skutočnosť, že podmiennečné zastavenie trestného stihania je možné len pri prečine, považujeme za racionálne rozhodnutie, keďže trestná sadzba²⁷⁾ je (alebo by aspoň mala byť) odrazom závažnosti toho ktorého druhu trestného činu.²⁸⁾ „Diferenciácia je len predpokladom pre individualizáciu a zabezpečuje princíp spravodlivosti“ (vlastný preklad autorky).²⁹⁾

Ďalšou z možností je – samozrejme v prípade splnenia zákonných podmienok a zváženia okolností konkrétneho prípadu - upustenie od potrestania (§ 40 TZ), ktoré predstavuje hmotnoprávnu alternatívu k potrestaniu. Súd môže uložiť ochranné liečenie aj pri upustení od potrestania (§ 73 ods. 4 TZ).

Nebránime sa však zakotveniu ďalšej hmotnoprávnej alternatívy k potrestaniu - práve naopak - uvítali by sme doplnenie ustanovení TZ o inštitút podmiennečného upustenia od potrestania, ktoré je v súčasnosti možné len u mladistvých páchatelov (§ 101 TZ). Dôležité je, aby zákonné podmienky uplatnenia tejto hmotnoprávnej alternatívy k potrestaniu boli stanovené tak, aby bola reálne využiteľná nielen v prípadoch konzumentov drog, ale aj u páchatelov, ktorých trestná činnosť s drogami nesúvisí.

26) Ochranné liečenie je jedným z ochranných opatrení [§ 33 písm. a) TZ].

27) „Prečin je

a) trestný čin spáchaný z nedbanlivosti alebo

b) úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov“ (§ 10 ods. 1 TZ).

28) Porovnaj NEZKUSIL, J., *Diference podmínek trestní odpovědnosti a kritéria kriminalizace v návrhu rekodifikace*, s. 16.

29) NEZKUSIL, J., *Diference podmínek trestní odpovědnosti a kritéria kriminalizace v návrhu rekodifikace*, s. 14.

Pokiaľ predsa dôjde k uloženiu trestu v prípade závislého páchatel'a, nie je podľa nášho názoru korektné hovoriť o tom, že ho trestáme pre jeho chorobu.³⁰⁾ Pôjde tu iba o trestnoprávny následok ním spáchaného trestného činu, majúceho najčastejšie podobu porušenia protidrogovej legislatívy.³¹⁾ Netreba zabúdať, že slovenský TZ umožňuje i ukladanie alternatívnych trestov, čo je prejavom snahy rozvíjať také metódy zaobchádzania, ktoré zahrňajú menšiu intenzitu izolácie a sociálnej stigmy jedinca. Do úvahy (po zvážení okolností konkrétneho prípadu) prichádza najmä trest povinnej práce (§ 54 a 55 TZ), peňažný trest (§ 56 a 57 TZ), podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody (§ 49 a 50 TZ) a podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom (§ 51 a 52 TZ).

Veľmi vhodné (a analyzovanú koncepciu aplikujúce) riešenie predstavuje alternatíva, ktorá umožňuje súdu uložiť primerané obmedzenia a povinnosti smerujúce k tomu, aby odsúdený viedol riadny život. Demonstratívny výpočet týchto obmedzení a povinností nájdeme v § 51 ods. 3 a ods. 4 TZ.³²⁾

Keďže zdravotne orientovaný prístup v spomenutých medzinárodných dohovoroch OSN nespočíva (ako sme práve naznačili) striktné iba v terapii namiesto výroku o vine a treste, ale liečenie sa pripúšťa i ako doplnok trestu,³³⁾ takto chápaná koncepcia bude rešpektovaná i v prípade, že dôjde k uloženiu jedného z ochranných opatrení – ochranného liečenia (§ 73 a 74 TZ) – popri treste.

Vzhľadom na zameranie tohto príspevku považujeme za potrebné upozorniť na to, že v otázke efektivity súdom nariadených ochranných liečení dosiaľ nedošlo k názorovej zhode.

Obzvlášť poskytovatelia liečby drogových závislostí tvrdia, že na to, aby bola liečba úspešná, je nevyhnutný dobrovoľný vstup klienta do liečby.³⁴⁾ Iní argumentujú, že v prípade dobrovoľnosti liečebných programov si páchatelia vždy nevyberú účasť na terapii, čo spôsobí, že neliečení páchatelia po prepustení pokračujú v páchaní trestnej činnosti, aby mohli financovať svoj konzum drog.³⁵⁾

30) Pripomíname, že pofahčujúcou okolnosťou (okrem iného) je to, že páchatel' spáchal trestný čin v spojitosti s negatívnymi dôsledkami svojej choroby [§ 36 písm. c) TZ].

31) K jednotlivým zložkám drogovkej trestnej činnosti pozri HOLCR, K. et al, *Kriminológia*, s. 325 – 328.

32) Bližšie k tejto problematike GAVALCOVÁ, J., Alternatívne riešenie neoprávneného prechovávanía drog pre vlastnú potrebu, s. 66-82.

33) Pozri 2. kapitolu tohto príspevku.

34) Pozri VanderWAAL, C. J. - TAXMAN, F. S. - GURKA-NDANYI, M. A., Reforming drug treatment services to offenders. Zdroj: DEKKER, J. - O'BRIEN, K. - SMITH, N., An evaluation of the compulsory drug treatment program (CDTP), p. 5.

35) Pozri WARNER, T. D. - KRAMER, J. H., Closing the revolving door? Zdroj: DEKKER, J. - O'BRIEN, K. - SMITH, N., An evaluation of the compulsory drug treatment program (CDTP), p. 5.

Pokiaľ ide o často spomínaný problém stigmatizácie drogového závislých osôb – aj v súvislosti s diskusiou o účinnosti povinnej liečby – dovolíme si uviesť nasledujúci poznatok.

„Nemožno prehliadnuť, že i sociálno-terapeutické alebo sociálno-pedagogické motívy pomoci, výchovy a vzdelávania môžu mať svoj rub. I sociálna pomoc, pokiaľ je spravovaná, je nutne nadvládou, ba môže dokonca, ako je známe z prípadov dobrovoľného výchovného poradenstva a zo školskej výchovy, stigmatizovať“ (vlastný preklad autorky).³⁶⁾

Záver

Poukázaním na isté skutočnosti v tomto príspevku sme rozhodne nechceli odmietnuť zdravotne orientovaný prístup k javu konzumácie drog. Naším cieľom bolo upozorniť na to, že tento prístup by mal byť uplatňovaný veľmi opatrne a s ohľadom na všetky okolnosti daného prípadu. Nemal by mať teda podobu istého všeobecného zvýhodňovania konzumentov drog v porovnaní s ostatnými páchatelmi trestných činov. Neracionálne a príliš extenzívne uplatňovanie tohto prístupu, a teda úplné spochybňovanie spôsobilosti trestu pôsobiť výchovne alebo zstrašujúcim spôsobom, by mohlo mať v konečnom dôsledku dokonca negatívne následky.

Mgr. Jana Gavalcová

interný doktorand Ústavu verejného práva

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

▣ Použitá literatúra a iné zdroje:

1. BARTLOVÁ, S. *Sociální patologie*. Brno : Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998. Zdroj: URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk , s. r. o., 2006. ISBN 80-86898-94-6.
2. CROFT, J. *Drugs and the Legalization Debate*. New York : The Rosen Publishing Group, INC, 1998. ISBN 0-8239-2509-9.
3. GAVALCOVÁ, J. Alternatívne riešenie neoprávneného prechovávaní drog pre vlastnú potrebu. In *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*. ISSN 1337-6810, 2009, roč. 3, č. 4, s. 66-82.
4. GERRA, G. – CLARK, N. *From coercion to cohesion : Treating drug dependence through health care, not punishment*. [online]. Vienna : United Nations Office on Drugs and Crime, 2010. [Cit. 2010-09-04] Dostupné na internete:

36) KAISER, G., *Kriminologie*, s. 107.

http://www.unodc.org/docs/treatment/Coercion_Ebook.pdf

5. HEIN, O. Kriminalizace držení drog pro vlastní potřebu – ano či ne? In *Právní rozhledy*. ISSN 1210-6410, 1999, roč. 7, č. 4, s. 201-203.
6. HERETIK, A. *Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie*. 2. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004. ISBN 80-10-00341-7.
7. HOLCR, K. et al. *Kriminológia*. Bratislava : IURA EDITION, 2008. ISBN 978-80-8078-206-1.
8. KAISER, G. *Kriminologie*. Praha : C. H. Beck, 1994. ISBN 80-7179-002-8.
9. LESHNER, A. I. Addiction Is a Brain Disease, and It Matters. *Science*, 278, 1997, 45-46. Zdroj: OROSOVÁ, O. – GAJDOŠOVÁ, B. – SALONNA, F. *Prevenčia a prediktívne faktory užívania drog*. Košice : Harlequin Quality, 2007. ISBN 978-80-969814-03.
10. MAREŠOVÁ, A. Sociálne patologické jevy. In *Trestnéprávní revue*. ISSN 1213-5313, 2010, roč. 9, č. 2, s. 52 – 58.
11. MILES, D. R. - van den BREE, M. B. M. - GUPMAN, A. E., et al. A twin study on sensation seeking, risk taking behavior and marijuana use. *Drug and Alcohol Dependence*, 62, 2001, 1, 57 - 68 Zdroj: OROSOVÁ, O. – GAJDOŠOVÁ, B. – SALONNA, F. *Prevenčia a prediktívne faktory užívania drog*. Košice : Harlequin Quality, 2007. ISBN 978-80-969814-03.
12. NEZKUSIL, J. Diference podmínek trestní odpovědnosti a kritéria kriminalizace v návrhu rekodifikace. In *Trestní právo*. ISSN 1211-2860, 2008, roč. XII, č. 6, s. 5 - 17.
13. NEZKUSIL, J. K zásadě zákonnosti a subsidiarity trestního práva. In *Trestní právo*. ISSN 1214 – 3758, 2010, roč. XIV, č. 1, s. 3 - 16.
14. OKRUHLICA, Ľ. Terminológia a diagnostika pri užívaní psychoaktívnych látok bez duševnej poruchy. In *Alkoholizmus a drogové závislosti (Protialkoholický obzor)*. ISSN 0862 – 0350, 2006, roč. 41, č. 5, s. 273 - 282.
15. OROSOVÁ, O. – GAJDOŠOVÁ, B. – SALONNA, F. *Prevenčia a prediktívne faktory užívania drog*. Košice : Harlequin Quality, 2007. ISBN 978-80-969814-03.
16. PRUSÁK, J. *Teória práva*. 2. vyd. Bratislava : VO PFUK, 1999. ISBN 80-7160-113-6.
17. Van den BREE, M. B. M. - JOHNSON, E. O. - NEALE, M, C, et al. Genetic and environmental influences on drug use and abuse/dependence in male and female twins. *Drug and Alcohol Dependence*, 53, 1998, 3, 231- 241. Zdroj: OROSOVÁ, O. – GAJDOŠOVÁ, B. – SALONNA, F. *Prevenčia a prediktívne faktory užívania drog*. Košice : Harlequin Quality, 2007. ISBN 978-80-969814-03.
18. VanderWAAL, C. J. - TAXMAN, F. S. - GURKA-NDANYI, M. A. Reforming drug treatment services to offenders: Cross-system collaboration, integrated policies, and a seamless continuum of care model. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 8, 2008, 1, 127-153. Zdroj: DEKKER, J. – O ´ BRIEN, K. – SMITH, N. An evaluation of the compulsory

drug treatment program (CDTP). [online]. Sydney : NSW Bureau of Crime Statistics and Research, 2010. [Cit. 2010-08-29]. ISBN 978-1-921626-80-7. Dostupné na internete: [http://www.bocsar.nsw.gov.au/lawlink/bocsar/ll_bocsar.nsf/vwFiles/L20.pdf/\\$file/L20.pdf](http://www.bocsar.nsw.gov.au/lawlink/bocsar/ll_bocsar.nsf/vwFiles/L20.pdf/$file/L20.pdf)

Výročná správa o stave drogovej problematiky na Slovensku za rok 2008. Red. ŠTELIAR, I. – KASTELOVÁ, E. [online]. Bratislava : ŠEVT, 2008. [Cit. 2010-09-05]. ISBN 978-80-8106-025-0. Dostupné na internete: <http://www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentID=777>

19. WARNER, T. D. - KRAMER, J. H. Closing the revolving door? *Criminal Justice and Behavior*, 36, 2009, 1, 89-109. Zdroj: DEKKER, J. – O'BRIEN, K. – SMITH, N. An evaluation of the compulsory drug treatment program (CDTP). [online]. Sydney : NSW Bureau of Crime Statistics and Research, 2010. [Cit. 2010-08-29]. ISBN 978-1-921626-80-7.

Dostupné na internete:

[http://www.bocsar.nsw.gov.au/lawlink/bocsar/ll_bocsar.nsf/vwFiles/L20.pdf/\\$file/L20.pdf](http://www.bocsar.nsw.gov.au/lawlink/bocsar/ll_bocsar.nsf/vwFiles/L20.pdf/$file/L20.pdf)

Jednotný dohovor o omamných látkach z roku 1961 v znení Protokolu z roku 1972 dopĺňajúceho Jednotný dohovor o omamných látkach z roku 1961.

Dohovor o psychotropných látkach.

Dohovor Organizácie Spojených národov proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropnými látkami.

<http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/index.html>

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov.

Vybrané procesné aspekty europeizácie trestného práva

Dominika Árvaiová

Abstrakt

Europeizácia je procesom, ktorý prebieha už od vzniku Európskych spoločenstiev až po súčasnosť a neustále sa prehľbuje a zasahuje stále ďalej do viacerých spoločenských vzťahov. V rámci trestného práva prebieha europeizácia na dvoch úrovniach, kedy v oblasti trestného práva hmotného dochádza k harmonizácii skutkových podstát vybraných trestných činov a v oblasti trestného práva procesného prebieha prostredníctvom inštitútov ako európsky verejný žalobca, európsky zatýkací rozkaz, európska justičná sieť ale aj europeizáciou procesného postavenia obete a poškodeného. Ide o veľmi náročný a zdĺhavý proces, ktorému v ceste stojí mnoho prekážok, ale na strane druhej nevyhnutný proces, prostredníctvom ktorého Európska únia bojuje so závažnou trestnou činnosťou.

Kľúčové slová

europeizácia trestného práva, európsky verejný žalobca, európsky zatýkací rozkaz, Eurojust, európska justičná sieť, procesné postavenie obete a poškodeného, Európska únia, harmonizácia, európske trestné právo.

Abstract

Europeization is a process which started when first European Communities were created and continues till nowadays. It affects a lot of areas of social relationships. There are two levels of europeization of criminal law which are europeization of substantive criminal law and procedural criminal law. Europeization of substantive criminal law means harmonization of characteristic features of selected crimes. On the other hand europeization of procedural criminal law is conducted through institutes like european public prosecutor, european arrest warrant, european judicial network and also by europeization of procedural status of victim and harmed. Europeization is a very difficult process that has to deal with many restraints, but it is a very necessary process through which the European Union fights with serious criminality.

Keywords

europeization of criminal law, European Public Prosecutor, European Arrest Warrant, European Judicial Network, procedural status of victim and harmed, European Union, harmonization, European criminal law.

Europeizáciu môžeme chápať ako určitý proces, ktorý spočíva v súbore európskych trestnoprávných štandardov, ktoré sú zdieľané štátmi Európskej únie a ktoré pomáhajú čeliť náporu trestnej činnosti všeobecne a zvlášť organizovanému zločinu. Tento proces ale čelí mnohým prekážkam, ako napríklad poňatie suverenity štátu v oblasti trestnej jurisdikcie, pretože akékoľvek rozhodnutie orgánu Európskej únie, ktoré smeruje k europeizácii niektorej oblasti trestného práva, je okamžite upodozrievané z obmedzovania národnej suverenity členských štátov.

Europeizácia, tento pojem by sme mohli preložiť ako „poeurópštenie“ alebo „zeurópštenie“, proces ovplyvňovania vnútroštátnych právnych vzťahov európskym právom a charakteristika daných právnych vzťahov sa stáva európska. V našom prípade pôjde o trestnoprávne normy právnych poriadkov jednotlivých štátov Európskej únie.¹⁾

Europeizáciou trestného práva štátov Európskej únie môžeme rozumieť proces harmonizácie vnútroštátnych trestnoprávných noriem členských štátov Európskej únie. Takéto zblížovanie noriem je výsledkom spoločnej činnosti európskych krajín.²⁾

Podstatnou prekážkou, ktorá stojí v ceste europeizácii trestného práva, je značná odlišnosť v národných systémoch trestného práva v jednotlivých členských štátoch Európskej únie. Táto odlišnosť spočíva v tom, že v rámci Európskej únie vedľa seba stoja dva veľké trestnoprávne systémy, ktorými sú románkogermánsky systém a angloamerický systém. Rozdiely medzi týmito dvoma systémami sú podstatné a predstavujú značný problém pre proces europeizácie trestného práva. Na druhej strane obidva systémy uskutočnili významné kroky na ceste ku vzájomnému priblíženiu, čoho dôkazom je aj fakt, že v roku 1986 Spojené kráľovstvo zaviedlo obdobu kontinentálnych verejných žalobcov a naopak, kontinentálna Európa prijala niektoré prvky britského systému probačnej služby. Napriek uvedeným skutočnostiam, podľa prevládajúceho názoru, nemožno do budúcnosti predpokladať, že by sa zblížili nie len románkogermánsky a britský angloamerický systém, ale aj trestnoprávne úpravy v celej Európskej únii natoľko, aby mohli založiť jednoliaty systém európskeho trestného práva. V ceste k unifikácii trestného práva budú ešte dlho stáť kultúrne, historické a sociologické rozdiely.³⁾

1) Kmec, J.: Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2006. str. 9-10.

2) Kmec, J.: Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2006. str. 10.

3) Tomášek, M.: Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009. str. 13-14.

Europeizácii trestného práva bráni aj odlišné poňatie trestnej zodpovednosti, ktoré sa prejavuje jednak v odlišnom prístupe členských štátov k trestnej zodpovednosti právnických osôb, ale aj v prístupe k niektorým útokom proti záujmom Európskej únie. Taktiež v procesnej oblasti nemôže proces europeizácie smerovať k vytvoreniu unifikovaného európskeho trestného súdu. Napriek tomu tu potreba harmonizovať trestné právo bezpochyby je, čomu značí aj nárast medzinárodnej a cezhraničnej zločinnosti.

Rastúcej internacionalizácii zločinu možno čeliť pomocou medzinárodnej trestnej spolupráce, ktorú je ale pomerne náročné vykonávať v celoplošnom merítke, a preto je omnoho účinnejšia trestná spolupráca v menších územných celkoch, obzvlášť v Európskej únii. V súčasnosti môžeme hovoriť o bipolárnej Európe, o bipolárnom vzťahu Rady Európy a Európskej únie. Rada Európy mala pôvodne v danej oblasti monopol, ktorý bol ale narušený, keď do platnosti vstúpila Amsterdamská zmluva v roku 1999, a to procesom európskej spolupráce v trestných veciach v rámci tretieho piliera Európskej únie. V rámci Rady Európy ťažisko trestnej spolupráce ležalo v oblasti základných práv a slobôd, preto sa záber trestnej spolupráce v rámci EÚ javí ako d'aleko širší, a to od pôvodnej myšlienky vzájomne uznávať niektoré procesné úkony medzi členskými štátmi v oblasti trestného práva procesného a harmonizovať minimálne znaky skutkových podstát niektorých trestných činov, až k dnešnému rozsiahlemu záberu harmonizačných krokov. Proces europeizácie v rámci EÚ dlho poskytoval len malý priestor pre otázky základných práv a slobôd, až vďaka judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva sa podarilo do európskeho práva presadiť niekoľko ľudskoprávných zásad, ktoré proces europeizácie obohatili.⁴⁾

Názory na europeizáciu trestného práva a európske trestné právo sa odlišujú a menia. Európskym trestným právom môžeme rozumieť typ trestného práva, ktorý sa historicky vyvinul v geograficky obmedzenom priestore kontinentálnej Európy.⁵⁾

Pod pojmom trestné právo európske si nemožno predstaviť nejaký trestnoprávny systém tak, ako je chápaný v národných právnych poriadkoch. Takémuto vytvoreniu systému bráni previazanosť trestného práva so štátnou suverenitou.⁶⁾

Ďalší názor na európske trestné právo podľa H.-H. Jeschecka hovorí, že európske trestné právo je matériou zvláštného druhu, ktorá v sebe zahŕňa jednak medzinárodné zmluvné právo, právo Európskej únie a rovnako aj národné právo európske a spoločné trestnoprávne zásady európskych štátov. Ďalej

4) Tomášek, M.: Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009. str. 14-16.

5) Fenyk, J.- Svák, J.: Europeizace trestního práva. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. str. 1.

6) Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Praha: Linde, 2005. str. 71-95.

uvádza, že európske trestné právo vlastne ešte neexistuje, vo vlastnom slova zmysle, ale iba nábehy smerujúce k nemu.⁷⁾

Podľa Albrechta a Brauma európske trestné právo nie je právnym pojmom, ale ide skôr o pracovný názov, pod ktorým sa chápe európsky vývoj v trestnej oblasti.⁸⁾

Európske trestné právo v pojatí Pradela a Corstensa je regionálnym trestným právom, ide o súbor trestných noriem, ktoré sú spoločné rôznym štátom Európy, prijaté za účelom zlepšenia boja s trestnou činnosťou a hlavne s cezhraničnou organizovanou kriminalitou.⁹⁾

Ako vidíme názorov na pojem európske trestné právo je veľa, ktoré sa od seba líšia aj z toho hľadiska, či pohľad na samotnú problematiku europeizácie trestného práva je euroskeptický alebo skôr optimistický.

Europeizácia trestného práva hmotného sa uskutočňuje prostredníctvom harmonizácie skutkových podstát vybraných trestných činov. Na úseku trestného práva procesného europeizácia prebieha pomocou projektu európskeho verejného žalobcu, európskeho zatýkacieho rozkazu, európskej justičnej siete a Eurojustu a pomocou europeizácie procesného postavenia obete a poškodeného.

1. Projekt európskeho verejného žalobcu

V roku 1995 prijali členské štáty Dohodu o ochrane finančných záujmov ES, ktorá ako akt medzinárodného práva verejného spadá do oblasti bývalého III. piliera EÚ. Táto dohoda umožňovala trestne stíhať činy poškodzujúce finančné záujmy Európskych spoločenstiev. V prvom rade išlo o stíhanie podvodov, preto bol vytvorený jednotný pojem podvodu a vytvorili sa aj podmienky trestného stíhania podvodu a trestnej zodpovednosti. Členským štátom tým vznikla povinnosť transponovať čin podvodu do národného práva. Dohoda o ochrane finančných záujmov ES je priamym prejavom europeizácie trestného práva, keďže ukladá členským štátom povinnosť preniesť do svojej trestnoprávnej úpravy definíciu podvodu proti finančným záujmom ES (EÚ). Následne na túto dohodu nadviazali dva protokoly, a to Protokol k Dohode o ochrane finančných záujmov ES z roku 1996, ktorý do popredia stavia nutnosť zaviesť trestný čin podplácania. Druhý protokol je z roku 1997 a navrhuje zaviesť zodpovednosť právnických osôb za trestnú činnosť korupčného alebo podvodného charakteru.

7) Jescheck, H.-H., Weigend, T.: Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. vydanie. Berlín: Duncker und Humbolt, 1996. str. 181-183.

8) Albrecht, P. A.- Braum, S.: Deficiencies in the Development of European Criminal Law. European Law Journal, roč. 1999. str. 293.

9) Kmec, J.: Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2006. str.2-3.

Okrem týchto snáh v oblasti ochrany finančných záujmov ES vznikli aj ďalšie projekty ako Corpus Juris a Corpus Juris 2000.¹⁰⁾

Corpus Juris je súborom noriem trestného práva v rámci EÚ, ktorý chráni finančné záujmy Únie. Ide o prvý projekt, ktorý obsahuje aj sankcie trestného práva, pretože doteraz existovali iba správne sankcie. Corpus Juris má povahu projektu, a preto nie je právne záväzný. Corpus Juris sa skladá z troch častí, ktorými sú trestné právo hmotné-osobitná časť, trestné právo hmotné-všeobecná časť a trestné právo procesné. Corpus Juris sa snaží o vytvorenie nadnárodného trestného práva pri zachovaní národných systémov trestného práva členských štátov EÚ. Projekt Corpus Juris sa stal akýmsi modelovým Trestným zákonom a Trestným poriadkom v oblasti ochrany finančných záujmov EÚ. Prvá časť Corpus Juris obsahuje osem skutkových podstát trestných činov proti finančným záujmom EÚ. Druhá časť sa zaoberá základom trestnej zodpovednosti, Corpus Juris obsahuje aj trestnú zodpovednosť právnických osôb, čo znamená, že trestných činov sa môžu dopustiť aj právnické osoby za predpokladu, že boli spáchané v ich prospech ich orgánmi, štatutárnym zástupcom alebo kýmkoľvek, kto je oprávnený konať v ich mene. Trestná zodpovednosť právnických osôb nevylučuje v rovnakej veci tiež trestnú zodpovednosť fyzických osôb. Procesná časť definuje európsku teritorialitu, upravuje postavenie a organizáciu úradu európskeho verejného žalobcu, jeho pôsobnosť, zastupovanie obžaloby pred národnými súdmi, rovnako sa venuje aj definícii miestnej príslušnosti, rozsudku, upravuje opravné prostriedky, základné zásady konania kontradiktórneho typu.¹¹⁾

Corpus Juris bola štúdia spracovaná na požiadavku Komisie a Parlamentu spracovaná skupinou expertov ako návod na harmonizáciu trestného práva hmotného v oblasti ochrany finančných záujmov ES a obsahovala tiež základné trestnoprocesné pravidlá. Po viacerých diskusiách a pripomienkach členských štátov bol Corpus Juris prepracovaný a nanovo publikovaný ako tzv. Florentská verzia s označením Corpus Juris 2000, ktorý ako inštrument odstraňujúci prekážky navrhol ako účinnejšie procesné opatrenie zriadenie európskeho verejného žalobcu s pôsobnosťou pre vybrané trestné činy proti finančným záujmom ES v priestore celej Európskej únie.

Podľa Corpus Juris by úrad európskeho verejného žalobcu (European Public Prosecutor's Office) mal byť orgánom Európskych spoločenstiev, ktorý by mal mať identické právomoci vo všetkých členských štátoch EÚ, ktorými by boli vyšetrovanie, trestné stíhanie, pôsobenie v prípravnom konaní, zahajovanie a zastavovanie trestného konania, podanie obžaloby, zastupovanie obžaloby v hlavnom konaní a výkon rozsudkov, ktoré sa týkajú taxatívne

10) Tomášek, M.: Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009. str. 405- 407.

11) Pikna, B.: Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce). 4. dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde Praha, 2007. str. 365-366.

určených trestných činov proti finančným záujmom Európskych spoločností. Ide o orgán, ktorý by mal byť nezávislým jednak od národných orgánov a aj od orgánov Únie, pričom by s nimi mal úzko spolupracovať. Personálne by mal byť úrad európskeho verejného žalobcu tvorený riaditeľom úradu, ktorý by mal sídlo v Bruseli, a európskymi delegovanými verejnými žalobcami so sídlami v hlavných mestách členských štátov alebo v akýchkoľvek iných mestách, kde zasadá príslušný národný súd. Charakteristickými črtami úradu európskeho verejného žalobcu sú jednotnosť a vzájomná spolupráca. Tieto znaky sa prejavujú v tom, že všetky úkony, ktoré vykonávajú jeho členovia, sa považujú za úkony celého úradu a rovnako to znamená aj fakt, že všetky úkony, ktoré sú zverené do právomoci úradu môžu byť vykonané ktorýmkoľvek členom. Vzájomná spolupráca spočíva v povinnosti, aby si rôzni európski delegovaní verejní žalobcovia vzájomne pomáhali.¹²⁾

V súlade s Corpus Juris by úrad európskeho verejného žalobcu mal byť informovaný o všetkých činoch, ktoré by mohli naplniť skutkovú podstatu trestného činu podľa Corpus Juris. Túto povinnosť informovať úrad majú jednak komunitárne orgány a zvlášť Úrad pre boj s podvodnými konaniami- OLAF a jednak národné orgány ako polícia, prokuratúra alebo zamestnanci správnych úradov. Národné orgány by mali povinnosť informovať úrad európskeho verejného žalobcu najneskôr do okamihu, keď by bolo proti podozrivému zahájené vyšetrovanie alebo keď by boli použité niektoré zvláštne opatrenia, najmä väzba, pátranie alebo ak by bolo nariadené odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky. V prípade, že by sa počas vyšetrovania vedeného národným orgánom zistilo, že trestný čin zodpovedá činu vymedzenému dokumentom Corpus Juris, spis by sa ihneď postúpil úradu európskeho verejného žalobcu. Ak by sa úrad sám dozvedel o takýchto činoch, mohol by začať konanie aj z vlastnej iniciatívy, čo znamená, že úrad európskeho verejného žalobcu by bol viazaný princípom legality a mal by povinnosť začať trestné konanie vždy, keď by boli splnené podmienky stanovené dokumentom Corpus Juris. Informácie možno úradu poskytnúť aj formou oznámení občanov alebo formou sťažnosti Európskej komisie.¹³⁾

Aby bola náležite zistená pravda a aby bolo možné súdu predložiť dostatočne objasnenú vec, úrad európskeho verejného žalobcu by viedol vyšetrovanie všetkých trestných činov uvedených v Corpus Juris, pričom by mal prihliadať ako na dôkazy svedčiace v prospech obvineného, tak aj na dôkazy, ktoré svedčia o jeho vine. Právomoci by boli rozdelené medzi riaditeľom úradu, európskych delegovaných verejných žalobcov a vo vybraných prípadoch aj medzi národné orgány. Výlučnými právomocami riaditeľa by boli dozor nad vyšetrovaním a rozhodovanie o postúpení veci jednému alebo viacerým

12) Tomášek, M.: *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009. str. 408- 410.

13) Pikna, B.: *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce)*. 4. dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde Praha, 2007. str. 367- 369.

európskym delegovaným verejným žalobcom, koordinácia vyšetrovania, právo zahájiť konanie. Spoločnými právomocami riaditeľa a delegovaných žalobcov by boli výsluch obvineného, výsluch svedkov, podanie súdu žiadosť o nariadenie znaleckého dokazovania, na základe povolenia sudcu nariadenie domovej prehliadky a zadržanie veci, informovanie podozrivého o obvinení. Právomoci prenesené na európskych delegovaných verejných žalobcov by v odôvodnených prípadoch mohli byť prenesené na národné orgány, ktoré by v takých prípadoch boli viazané ustanoveniami Corpus Juris.¹⁴⁾

Napriek existencii centrálného verejného žalobcu by sa trestnoprávna jurisdikcia vykonávala v priestore štátneho územia každého členského štátu. Zastupovanie verejnej žaloby by neprebiehalo pred európskym súdom, ale pred príslušným národným súdom, ktorý stanovuje platný zákon konkrétneho štátu.

Vyšetrovanie vykonávané úradom európskeho verejného žalobcu má byť neverejné, ale hlavné konanie má prebiehať verejne a rovnako aj rozsudok sa má vyhlásiť verejne. Dôkaz získaný pri vyšetrovaní vedenom úradom európskeho verejného žalobcu v jednom členskom štáte má byť uznaný i v ostatných členských štátoch. Vykonanie konkrétneho dôkazu sa má riadiť procesnými pravidlami platnými v štáte, v ktorom bol získaný.¹⁵⁾

2. Európsky zatýkací rozkaz

Základy európskeho zatýkacieho rozkazu položili už závery zo zasadania v Tampere, ktoré požadovali zjednodušenie doterajšieho vydávacieho konania, ktoré pre svoju formálnosť neumožňuje účinne potrestať páchatel'ov trestných činov. Európsky zatýkací rozkaz je považovaný za jeden zo základných krokov, ktoré viedli k vytvoreniu spoločného priestoru slobody, bezpečnosti a práva v rámci EÚ a predstavuje zásadnú zmenu v spolupráci justičných orgánov členských štátov v rámci vydávania páchatel'ov. Právna úprava európskeho zatýkacieho rozkazu je obsiahnutá v rámcovom rozhodnutí Rady EÚ z 13. júna 2002 (2002/584/JVV). Európsky zatýkací rozkaz teda vznikol ako reakcia na požiadavky z Tampere a súčasne ako požiadavka na účinnejší boj proti medzinárodnému terorizmu po 11. septembri 2001.¹⁶⁾

Skutočnosť, že sa podarilo európsky zatýkací rozkaz presadiť je prekvapujúce z toho dôvodu, že pri dvoch predchádzajúcich extradičných dohodách, a to pri Dohode o zjednodušenom vydávacom konaní medzi štátmi EÚ

14) Tomášek, M.: Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009. str. 410- 414.

15) Pikna, B.: Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce). 4. dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde Praha, 2007. str. 368.

16) Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Bratislava: IURA EDITION, 2006. str. 879- 880.

z 10. marca 1995 a Dohode o vydávaní medzi členskými štátmi EÚ z 27. septembra 1996, sa objavili značné problémy s ratifikáciou.¹⁷⁾

Prínosy európskeho zatýkacieho rozkazu spočívajú v realizácii zásady vzájomného uznávania rozhodnutí justičných orgánov, čo sa prejavuje vo všeobecnej povinnosti členského štátu európskemu zatýkaciemu rozkazu vyhovieť, ak nejde o niektorý z obligatórnych alebo fakultatívnych dôvodov pre odmietnutie. Ďalším prínosom je, že sa zavádza priamy styk justičných orgánov pri odovzdávaní osôb, zásada nevydávania vlastných štátnych občanov bola až na výslovné ustanovené prípady zrušená, boli zavedené kratšie lehoty na vydanie, obmedzila sa zásada obojstrannej trestnosti a špeciality, ktoré sú typické pre vydávanie a rovnako dochádza aj k zapojeniu ďalších orgánov ako Europol, Eurojust, Európska justičná sieť, Schengenský informačný systém.¹⁸⁾

Európsky zatýkací rozkaz je založený na princípe vzájomnej dôvery, ktorá sa týka predovšetkým štruktúry a fungovania justičných systémov členských štátov a schopnosti všetkých členských štátov zaistiť spravodlivý proces. Európsky zatýkací rozkaz je míľnikom princípu európskej teritoriality a je prvým inštitútom, ktorý realizuje princíp vzájomného uznávania v oblasti trestného práva. V prípade európskeho zatýkacieho rozkazu v podstate justičný orgán jedného členského štátu rozhoduje o výkone rozhodnutia justičného orgánu iného členského štátu, ktoré je na jeho území účinné a na základe jeho rozhodnutia dochádza k odovzdaniu osoby z územia jedného členského štátu na územie iného členského štátu na účely trestného konania alebo výkonu trestu. Na základe rámcového rozhodnutia európskym zatýkacím rozkazom rozumieme rozhodnutie vydané justičným orgánom členského štátu s cieľom zatknutia a odovzdania požadovanej osoby iným členským štátom na účely trestného stihania alebo výkonu nepodmienečného trestu odňatia slobody. Takto vydaný európsky zatýkací rozkaz ale nie je priamo vykonateľný na území iného členského štátu, a preto nie je možné, aby iba na základe európskeho zatýkacieho rozkazu bol niekto zatknutý a bez ďalšieho vnútroštátneho rozhodnutia odovzdaný do iného členského štátu. Na základe princípu justičnej kontroly musí súdny orgán členského štátu, na území ktorého bola hľadaná osoba zatknutá, prijať rozhodnutie o jej odovzdaní.¹⁹⁾

Justičný orgán, potom čo vydá európsky zatýkací rozkaz, ho môže sám odovzdať príslušnému justičnému orgánu iného štátu. To, ktorý justičný orgán je príslušný, zistí justičný orgán, ktorý európsky zatýkací rozkaz vydal prostredníctvom Európskej justičnej siete. Justičný orgán, ktorý požaduje odovzdanie osoby môže taktiež urobiť záznam v Schengenskom informačnom systéme, ktorý sa rovná európskemu zatýkaciemu rozkazu. Obsah a formu

17) Polák, P.: Evropský zatýkací rozkaz. Právní fórum, 2004, č. 2, str. 76.

18) Tomášek, M.: Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009. str. 340- 341.

19) Kloučková, S.: Evropský zatýkací rozkaz. Státní zastupitelství, 2004, č. 1. str. 3.

európskeho zatýkacieho rozkazu upravuje formulár priložený k rámcovému rozhodnutiu. Európsky zatýkací rozkaz musí byť preložený do úradného jazyka vykonávajúceho štátu, pričom štáty môžu uviesť, že budú akceptovať preklad do niektorého úradného jazyka EÚ.

Rámcové rozhodnutie tiež vymedzuje trestné činy, na ktoré sa európsky zatýkací rozkaz vzťahuje, ide o tzv. extradičné trestné činy. Európsky zatýkací rozkaz možno vydať len v tých prípadoch, ak je skutok podľa právneho poriadku dožadujúceho štátu trestným činom a horná hranica trestu odňatia slobody, ktorý možno za takýto skutok uložiť, je najmenej jeden rok. Ak sa európsky zatýkací rozkaz vydá na účely výkonu už uloženého trestu odňatia slobody, uložený trest, ktorý sa má vykonať, alebo jeho zvyšok musí byť najmenej štyri mesiace. Európsky zatýkací rozkaz možno vydať aj na účely výkonu ochranného opatrenia. Na rozdiel od extradície, ďalšou zmenou je aj ponímanie zásady obojstrannej trestnosti, ktorá spočíva v požiadavke, aby konanie bolo trestné v dožadujúcom aj dožiadanom štáte. Rámcové rozhodnutie uvádza tridsaťdva trestných činov, pri ktorých sa nevyžaduje obojstranná trestnosť. Platí tu ale iná podmienka, a to, že za takýto trestný čin právo členského štátu, ktorého justičný orgán rozkaz vydal, stanoví trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej tri roky. Příkladom takýchto trestných činov je napr. terorizmus, obchod s ľuďmi, pohlavné vykorisťovanie detí a detská pornografia, nedovolený obchod s omamnými a psychotropnými látkami, nedovolený obchod so zbraňami, strelivom a výbušninami, korupcia, podvody vrátane podvodov proti záujmom EÚ, falšovanie meny vrátane eura, počítačová trestná činnosť, trestné činy proti životnému prostrediu, vražda, ťažké ublíženie na zdraví, únos, obmedzovanie osobnej slobody a branie rukojemníka, rasizmus a xenofóbia, znásilnenie. Tento zoznam trestných činov môže Rada EÚ jednomyselným rozhodnutím po konzultácii s Európskym parlamentom rozšíriť o ďalšie druhy trestnej činnosti.

V konaní o odovzdaní sa uplatňuje aj ďalšia zásada, ktorou je zásada špeciality, na základe ktorej nemôže byť odovzdaná osoba trestne stíhaná, odsúdená alebo inak pozbavená osobnej slobody pre iný trestný čin, ako pre ten, pre ktorý bola odovzdaná. Pre rozhodnutie o európskom zatýkacom rozkaze a pre následné odovzдание požadovanej osoby platia určité lehoty. V prípade, že osoba s odovzdaním súhlasí, platí tu lehota desať dní od udelenia súhlasu. V ostatných prípadoch treba rozhodnúť do šesťdesiatich dní od zatknutia požadovanej osoby. V odôvodnených prípadoch možno tieto lehoty predĺžiť. Akékoľvek odmietnutie vykonať európsky zatýkací rozkaz musí byť odôvodnené. Odovzдание osoby musí prebehnúť v lehote najviac desať dní od vydania rozhodnutia o výkone európskeho zatýkacieho rozkazu.²⁰⁾

20) Pikna, B.: Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce). 4. dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde Praha, 2007. str. 344-347.

Napriek tomu, že rámcové rozhodnutie stanovuje členským štátom povinnosť európskemu zatýkaciemu rozkazu vyhovieť, vymedzuje aj prípady obligatórneho a fakultatívneho odmietnutia výkonu európskeho zatýkacieho rozkazu. Justičný orgán vykonávajúceho členského štátu odmietne vykonať rozkaz, ak:

- sa na trestný čin vzťahuje vo vykonávajúcim štáte amnestia
- má vykonávajúci justičný orgán informácie, že vyžiadaná osoba bola za rovnaký čin členským štátom odsúdená
- osoba, na ktorú bol európsky zatýkací rozkaz vydaný, nie je podľa práva vykonávajúceho štátu vzhľadom na svoj vek trestne zodpovedná

Vykonávajúci justičný orgán môže odmietnuť výkon európskeho zatýkacieho rozkazu, ak:

- konanie, pre ktoré bol rozkaz vydaný, nie je trestným činom podľa práva vykonávajúceho štátu, avšak v prípade daní, meny alebo cieľ nemožno odmietnuť výkon európskeho zatýkacieho rozkazu z dôvodu, že právo vykonávajúceho štátu neukladá takéto druh daní, cieľ alebo poplatkov
- bol rozkaz vydaný za účelom výkonu trestu odňatia slobody, vyžiadaná osoba sa zdržuje vo vykonávajúcim štáte, je jeho štátnym príslušníkom alebo tam má trvalé bydlisko a tento štát sa zaviazal zabezpečiť výkon trestu odňatia slobody
- osoba, na ktorú bol rozkaz vydaný, je vo vykonávajúcim štáte stíhaná za rovnaký trestný čin ako ten, pre ktorý bol rozkaz vydaný
- justičný orgán vykonávajúceho štátu rozhodol buď nezačať trestné stíhanie, alebo takéto stíhanie zastavil, alebo bol v tomto štáte proti vyžadanej osobe za rovnaké konanie vynesený právoplatný rozsudok
- je trestné stíhanie alebo výkon trestu podľa práva vykonávajúceho štátu premičané²¹⁾

3. Európska justičná sieť a EUROJUST

Spoločná akcia z 29. júna 1998²²⁾ vytvorila Európsku justičnú sieť ako ďalší nástroj z oblasti trestného práva. Hlavnou úlohou Európskej justičnej siete bolo zlepšenie medzinárodnej justičnej spolupráce medzi členskými štátmi Európskej únie, a to najmä v boji proti závažnej trestnej činnosti, ktorá je páchaná veľkými nadnárodnými zločineckými organizáciami. Na území únie sa zriadila sieť tzv. kontaktných miest z ústredných orgánov

21) Tomášek, M.: Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009. str. 344- 348.

22) Spoločná akcia zo dňa 29. júna 1998, prijatá Radou na základe článku K.3 Zmluvy o EÚ o vytvorení Európskej justičnej siete (98/428/JVV).

medzinárodnej justičnej spolupráce, najčastejšie ide o generálnu prokuratúru alebo ministerstvo spravodlivosti. V každom členskom štáte sa zriaďuje jedno alebo viac kontaktných miest. Jedno takéto kontaktné miesto v duchu tejto koncepcie zriadila aj sama Komisia, ktorým je Európsky úrad pre boj s podvodnými konaniami- OLAF. Európska justičná sieť vykonáva svoju pôsobnosť v niekoľkých oblastiach, a to najmä:

- uľahčuje vhodné prepojenie medzi kontaktnými miestami v rôznych členských štátoch Európskej únie tak, aby mohla plniť svoje funkcie
- organizuje pravidelné stretnutia zástupcov členských štátov
- nepretržite poskytuje určité množstvo základných aktualizovaných informácií, najmä prostredníctvom vlastnej telekomunikačnej siete²³⁾

Generálny sekretariát Rady EÚ zodpovedá za správu európskej justičnej siete a za dostupnosť a aktualizáciu informácií. Každé kontaktné miesto je vybavené aktualizovaným zoznamom kontaktných bodov a menným zoznamom osôb, ktoré v jednotlivých štátoch rokujú za kontaktné body. Najväčší význam tejto siete spočíva v neformálnom styku- operatívne informácie medzi príslušnými orgánmi, ktorý ale nemôže nahradiť riadnu medzinárodnú justičnú spoluprácu v trestných veciach. Čo sa týka personálneho obsadenia, tvoria ju predovšetkým štátni zástupcovia, vyšetrojúci sudcovia a ministerskí pracovníci, ktorí sa zaoberajú právnou pomocou v trestných veciach. Takéto personálne obsadenie svedčí aj o fakte, že európska justičná sieť nebola vytvorená na účely policajnej spolupráce.²⁴⁾

Trestné právo je vnímané ako jeden z atribútov štátnej suverenity, v dôsledku čoho štáty len veľmi ťažko pripúšťajú možnosť zdieľania výkonu trestnej právomoci s inými štátmi. Preto bol rozhodnutím Rady EÚ o zriadení Eurojustu z 28. februára 2002²⁵⁾ vytvorený Eurojust ako orgán EÚ, ktorý sa pokúša o zmierenie suverénneho výkonu trestných právomoci s efektívnym bojom proti trestnej činnosti v rámci priestoru slobody, bezpečnosti a justice. Pred prijatím rozhodnutia o vytvorení Eurojustu, od 1. marca 2001 fungovala provizórna tzv. Predbežná jednotka pre justičnú spoluprácu pod označením Pro-Eurojust, ktorej hlavnou úlohou bola spolupráca medzi vyšetrojúcimi orgánmi a súdnymi orgánmi, za účelom jednotnej podpory spolupráce najmä v prípadoch cezhraničnej organizovanej kriminality. Zahájením činnosti Eurojustu, Pro-Eurojust svoju aktivitu ukončil. Úlohou Eurojustu je najmä koordinácia vykonávania medzinárodnej justičnej spolupráce vo vybraných trestných veciach závažnej, predovšetkým cezhraničnej kriminality. Spolupráca sa

23) Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Bratislava: IURA EDITION, 2006. str. 867- 868.

24) Píkna, B.: Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce). 4. dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde Praha, 2007. str. 340- 342.

25) Rozhodnutie Rady z 28. februára 2002 o zriadení Európskej jednotky pre justičnú spoluprácu (Eurojust) za účelom posilnenia boja proti závažnej trestnej činnosti (2002/187/SW). Toto rozhodnutie bolo zmenené rozhodnutím Rady č. 2003/659/SW z 18. júna 2003.

môže uskutočniť za podmienky, že ide o dva alebo viac štátov EÚ, Európsku komisiu a členský štát alebo štáty, alebo ak ide o členský štát a tretie krajiny v prípade, ak existuje dohoda schválená Radou EÚ.²⁶⁾

Do všeobecnej právomoci Eurojustu patria rovnaké formy trestnej činnosti ako je to v prípade Europolu, ktorými sú počítačová trestná činnosť, podvody a korupcia, trestná činnosť poškodzujúca finančné záujmy Únie, legalizácia príjmov z trestnej činnosti, trestné činy proti životnému prostrediu, účasť na zločineckej organizácii a iné konania spáchané v súvislosti s touto trestnou činnosťou.²⁷⁾ Eurojust môže rovnako na žiadosť príslušného orgánu členského štátu pomáhať pri vyšetrovaní a stíhaní aj iných foriem trestnej činnosti. Eurojust sa skladá z národných členov po jednom z každého členského štátu z radu štátnych zástupcov, sudcov alebo policajtov s rovnocennými právomocami. Rozhodnutie o kritériách menovania národného člena, o tom z akého vnútroštátneho orgánu bude pochádzať, rozhodnutie o právomociach, o dĺžke funkčného obdobia a možnostiach odvolania prináleží členským štátom čo predstavuje národný prvok Eurojustu. Na strane druhej všetci národní členovia spoločne vytvárajú Kolégium. Ide o kolektívny orgán únijnej povahy, ktorý rozhoduje zásadne väčšinovým hlasovaním, čo predstavuje únijný prvok Eurojustu.²⁸⁾

Eurojust je oprávnený v odôvodnených prípadoch požiadať príslušné orgány členských štátov, aby zahájili vyšetrovanie alebo stíhanie určitých činov, koordinovali činnosť s príslušnými orgánmi dotknutých členských štátov, na základe príslušných mechanizmov spolupráce zostavili spoločný vyšetrovací tím, poskytlí akékoľvek informácie nevyhnutné na vykonanie jeho úloh. Eurojust môže rovnako zaistiť, aby sa príslušné orgány členských štátov navzájom informovali o vyšetrovaní a stíhaní. Eurojust taktiež spolupracuje s európskou justičnou sieťou, využíva jej databázu dokumentov a prispieva k jej zdokonaľovaniu.²⁹⁾

4. Europeizácia procesného postavenia obete a poškodeného

V prvom rade treba odlišovať medzi pojmom obeť a poškodený. Poškodeným sa rozumie ten, komu bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda. Poškodeným môže byť fyzická aj právnická osoba. Obťou je fyzická osoba, ktorej v dôsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, obťou sa rozumie aj pozostalá osoba po obeti, ktorá v dôsledku trestného činu zomrela. Na medzinárodnej úrovni sa obeti

26) Ivor, J. a kol.: Trestné právo procesné. Bratislava: IURA EDITION, 2006. str. 878-879.

27) Spoločná akcia Rady z 21. decembra 1998 o kriminalizácii účasti v zločineckých organizáciách v členských štátoch Európskej únie (98/733/JVV).

28) Tomášek, M.: Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009. str. 376-384.

29) Pikna, B.: Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce). 4. dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde Praha, 2007. str. 336-340.

trestného činu venuje pozornosť už od 50. rokov 20. storočia, ale prvé medzinárodné dokumenty, ktoré sa zaoberali obeťami trestných činov vznikali až v 70. rokoch. Za tzv. Magnu chartu obetí trestného činu možno považovať Deklaráciu základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužitie moci, ktorá bola prijatá Valným zhromaždením OSN 29. novembra 1985 (č. 40/34) a ktorá stanovila minimálny štandard pre zaobchádzanie s obeťami trestných činov.³⁰⁾ Významný bol aj 10. kongres OSN o prevencii trestnej činnosti a zaobchádzaní s páchatelom, ktorý sa konal vo Viedni 10.-17. apríla 2000³¹⁾ a na ktorom bola prednesená aj téma Páchatelia a obeť: zodpovednosť a spravodlivosť pri výkone justície. V rámci európskeho práva zatiaľ existujú dva záväzné dokumenty týkajúce sa obetí trestných činov, ktorými sú rámcové rozhodnutie Rady EÚ z 15. marca 2001 o postavení obetí v trestnom konaní (č. 2001/220/SW) a smernica Rady EÚ 2004/80/ES z 29. apríla 2004 o odškodňovaní obetí trestných činov. V tejto oblasti je snaha harmonizovať postavenie obetí v trestnom konaní čoho dôkazom je už spomínané rámcové rozhodnutie, ktorého cieľom je zaistiť obetiam vysokú úroveň ochrany bez ohľadu na členský štát, v ktorom sa nachádza. Rámcové rozhodnutie sa zameriava na práva, ktorými sú právo poskytovať a prijímať informácie, právo na rešpektovanie dôstojnosti obeť, právo rozumieť a byť pochopený, právo byť chránený v jednotlivých etapách konania a právo na prihladenie na znevýhodnenie spôsobené bydliskom v inom členskom štáte. Rámcové rozhodnutie taktiež obsahuje definíciu obeť, ktorou je fyzická osoba, ktorá utrpela škodu vrátane fyzického či psychického poškodenia, citovú ujmu či hmotnú stratu priamo spôsobenú konaním alebo opomenutím, ktoré porušuje trestnoprávne predpisy členského štátu. Na základe rámcového rozhodnutia má každý členský štát povinnosť zaručiť obetiam vo svojom trestnoprávnom systéme skutočnú a primeranú úlohu, zaobchádzanie rešpektujúce ich osobnú dôstojnosť a uznávať práva a oprávnené záujmy obeť. Každý členský štát má zaručiť, aby obeť mohli byť vypočuté a mohli poskytovať dôkazy, aby mali prístup k informáciám, aby mali bezplatný prístup k poradenstvu, aby mali primeranú úroveň ochrany, nárok na vydanie rozhodnutia v primeranej lehote, zamedzenie kontaktu medzi obeťou a páchatelom. V neposlednom rade má každý členský štát podporovať mediáciu trestných vecí, ktoré sú vhodné pre tento typ opatrenia.³²⁾

Záverom možno skonštatovať, že určité kroky k europeizácii trestného práva prebehli, aj napriek faktu, že práve trestné právo je citlivou témou s ohľadom na štátnu suverenitu. Tento proces je však v prebiehajúcom procese európskej integrácie neodvratiteľný a v mnohých prípadoch nevyhnutný.

30) Koubová, E.: Přehled mezinárodních aktivit na poli viktimologie. Čs. kriminalistika, 1991, č. 2. str. 136.

31) Novotný, Č.: 10. kongres OSN o prevencii trestné činnosti a zacházení s pachateli. Viedeň, 10.-17. 4. 2000. Praha: IKSP, 2001.

32) Tomášek, M.: Europeizace trestního práva. Praha: Linde, 2009. str. 354- 376.

Mgr. Dominika Árvaiová
interný doktorand Ústavu verejného práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

▣ Použitá literatúra

1. Albrecht, P. A.- Braum, S.: Deficiencies in the Development of European Criminal Law. *European Law Journal*, roč. 1999.
2. Fenyk, J.- Svák, J.: *Europeizace trestního práva*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008.
3. Ivor, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: IURA EDITION, 2006.
4. Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Praha: Linde, 2005.
5. Jescheck, H.-H., Weigend, T.: *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*. 5. vydanie. Berlín: Duncker und Humbolt, 1996.
6. Kloučková, S.: *Evropský zatýkáací rozkaz. Státní zastupitelství*, 2004, č. 1.
7. Kmec, J.: *Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2006.
8. Novotný, Č.: 10. kongres OSN o prevenci trestné činnosti a zacházení s pachateli. Viedeň, 10.- 17. 4. 2000. Praha: IKSP, 2001.
9. Pikna, B.: *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce)*. 4. dopracované, konsolidované vydání. Praha: Linde Praha, 2007.
10. Polák, P.: *Evropský zatýkáací rozkaz. Právní fórum*, 2004, č. 2.
11. Tomášek, M.: *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009.
12. Rozhodnutie Rady z 28. februára 2002 o zriadení Európskej jednotky pre justičnú spoluprácu (Eurojust) za účelom posilnenia boja proti závažnej trestnej činnosti (2002/187/SVV). Toto rozhodnutie bolo zmenené rozhodnutím Rady č. 2003/659/SVV z 18. júna 2003.
13. Spoločná akcia zo dňa 29. júna 1998, prijatá Radou na základe článku K.3 Zmluvy o EÚ o vytvorení Európskej justičnej siete (98/428/JVV).
14. Spoločná akcia Rady z 21. decembra 1998 o kriminalizácii účasti v zločineckých organizáciách v členských štátoch Európskej únie (98/733/JVV).

Európsky verejný prokurátor

Bystrik Šramel

Abstrakt

Autor sa vo svojom príspevku zaoberá problematikou Úradu Európskeho verejného prokurátora, ktorej aktuálnosť v poslednej dobe neustále rastie. Myšlienka o vzniku úradu, ktorý by vykonával spoločné vyšetrovanie a trestné stíhanie trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy Únie existuje už dlhší čas a vyvoláva mnohé protichodné reakcie. Práve preto autor analyzuje počiatky vzniku tejto myšlienky, okolnosti a dôvody. V ďalších častiach príspevku sa autor zaoberá konkrétnymi unijnými legislatívnymi návrhmi na vytvorenie Úradu Európskeho verejného prokurátora majúcimi základ v projekte Corpus Juris, ktoré boli pre nedostatok politickej vôle vždy zamietnuté. Až prijatie Lisabonskej zmluvy, ktorú autor rozoberá v poslednej časti príspevku, prinieslo reálnu možnosť a základ pre vytvorenie dlho očakávaného inštitútu – Európskej prokuratúry.

Kľúčové slová

európsky verejný prokurátor, finančné záujmy Únie, podvod, európsky súdny priestor, Corpus Juris, posilnená spolupráca

Abstract

The author of the article deals with the problem of the office of the European Public Prosecutor, that is quite actual over the last years. The idea of the establishment of the common investigation and prosecution office has existed quite a long time and it is very controversial. Therefore the author analyzes the origins of this idea, conditions and reasons. In the next part of the article the author deals with the particular legislative proposals of the Union for establishment of the European Prosecution Office. These proposals have been based on the Corpus Juris Project. However, they always were turned down on the grounds of the lack of political will. Only the adoption of the Lisbon Treaty analyzed by the author in the last part of the article has brought a real possibility and basis for the establishment of this long awaited institute – the European Public Prosecutor's Office.

Keywords

▼ european public prosecutor, financial interests of the Union, fraud, european judicial area, Corpus Juris, enhanced cooperation

Úvod

▼ Dňa 1. decembra 2009 nadobudla platnosť Lisabonská zmluva, ktorá podstatným spôsobom zmenila zakladajúce zmluvy Európskej únie.¹⁾ Jedným z najdôležitejších ustanovení v oblasti justičnej spolupráce v trestných veciach sa javí byť možnosť vytvoriť z Eurojustu, orgánu vykonávajúceho iba koordináciu medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach, úrad Európskej prokuratúry.²⁾ Ide o ustanovenie, ktoré predstavuje zavedenie úplne nového, nie však doteraz neznámeho, prostriedku pre boj proti trestnej činnosti poškodzujúcej či ohrozujúcej finančné záujmy Únie a dokonca i inej závažnej trestnej činnosti presahujúcej územie jedného štátu. Tento inštitút bol v poslednej dobe v odborných kruhoch, ale i na verejnosti podrobený kritike a existujú viaceré, či už pozitívne alebo negatívne postoje, k jeho zriadeniu.³⁾ Možnosť zriadiť v budúcnosti takýto orgán predstavuje však v každom prípade výrazný posun v oblasti trestného práva, čo vyplýva najmä zo samotného národného charakteru trestnoprávneho odvetvia. V zmysle tradičného chápania je jedine štát (prostredníctvom jeho orgánov) oprávnený trestne stíhať a trestať páchatel'ov trestných činov spáchaných na jeho území a akékoľvek iné zásahy zvonku do tohto práva sa považujú za zásah do štátnej suverenity. Otázky trestnosti či trestnej zodpovednosti si preto rieši iba sám štát, a to podľa svojich záujmov a právnych princípov. Ako je potom možné, že sa členské štáty Únie chcú sčasti vzdať tohto výlučného práva a preniesť ho na akýsi spoločný orgán, presahujúci územie národného štátu? Aké to môže mať dôsledky pre budúcnosť prokuratúry? V nasledujúcom článku sa pokúsime dať odpoveď nielen na tieto otázky, ale priblížime si aj jednotlivé aspekty vzniku a následného vývoja idey o európskom verejnom žalobcovi a jeho postavení v systéme orgánov Únie vedúcej až k jej zakotveniu priamo do právneho poriadku Únie.

- 1) Zakladajúcimi zmluvami EÚ sú Zmluva o Európskej únii, Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (táto sa po novom nazýva Zmluva o fungovaní Európskej únie) a Zmluva o Euroatome.
- 2) Čl. 69e Zmluvy o fungovaní Európskej únie, v znení Lisabonskej zmluvy, 17.12.2007, Úradný vestník C 306/01.
- 3) Napr. François Falletti, prezident Medzinárodnej asociácie prokurátorov vyjadril presvedčenie, že EPP prinesie Eurojustu pridanú hodnotu, avšak tento inštitút sa bude musieť vyvíjať pomalými krokmi. Naopak, Roger Smith, riaditeľ britskej mimovládnej organizácie pre reformu práva a ľudské práva s názvom Spravodlivosť, vyjadril voči EPP skeptické a kritické postoje vychádzajúce z presvedčenia, že Únia je zložená z takého množstva odlišných právnych kultúr a systémov, že je takmer nemožné spojiť ich do jedného pan-európskeho systému. Bližšie k názorom európskych právnikov a ústavných činiteľov na vytvorenie inštitútu EPP pozri Establishing a European Public Prosecutor: arguments for and against [online], [prístupné 2. mája 2010] dostupné na internete http://www.epc.eu/en/r.asp?TYP=ER&LV=293&PG=ER/EN/listing_er_all&t=2&file=S&MENU=sub&see=y

1. Počiatky idey o spoločnom európskom verejnom žalobcovi

Myšlienka chrániť významné finančné záujmy Únie prostredníctvom inštitútov trestného práva vychádza z obavy členských štátov, ktoré odovzdali časť svojich finančných prostriedkov do spoločného rozpočtu. Preto už v roku 1976 bol zostavený prvý návrh Komisie na doplnenie zakladajúcich zmlúv týkajúci sa prijatia spoločných pravidiel vo veci ochrany finančných záujmov Spoločenstiev prostredníctvom trestného práva.⁴⁾ Návrh bol však neskôr zamietnutý, čo možno do istej miery prisudzovať i nepripravenosti členských štátov vydať sa cestou spoločnej normatívnej regulácie trestného práva. Táto snaha vyústila však v roku 1995 do prijatia Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev⁵⁾, podľa ktorého sa má podvod proti finančným záujmom Európskych spoločenstiev v každom členskom štáte trestať účinnými, primeranými a odstrašujúcimi trestnými postihmi. Každý štát musí podľa uvedeného dohovoru za týmto účelom prijať nevyhnutné opatrenia, pričom ak sa trestný čin podvodu dotýka min. dvoch členských štátov, tieto štáty musia účinne spolupracovať pri vyšetrovaní, trestnom stíhaní a vynášaní rozsudku. Ako teda vidno, snaha o ochranu finančných záujmov Únie prostredníctvom trestného práva existuje už dlhší čas. Fragmentácia územia Únie na 27 národných území so samostatnými systémami trestného práva však spôsobuje, že ochrana jej finančných záujmov je oslabená, resp. nedostačujúca. Každý štát si upravuje otázky trestného práva po svojom a aj napriek existujúcim ustanoveniam o právnej pomoci pri styku s cudzinou a tak tiež medzinárodnej spolupráci v trestných veciach je možnosť postihu páchatel'ov trestných činov proti finančným záujmom Únie slabá, a najmä z dôvodu mnohých administratívnych prekážok pomalá. Zrušenie vnútorných hraníc v Únii a zároveň pretrvávajúce zachovanie fragmentácie územia Únie na jednotlivé národné súdne územia s odlišnými trestnoprávnymi úpravami má navyše taký dopad, že organizovaný zločin presahujúci územie jedného štátu má pred inštitúciami slúžiacimi na jeho potláčanie stále náskok. Aj z tohto dôvodu sa v poslednom období začalo hovoriť o spoločnom európskom súdnom priestore, v ktorom by figuroval európsky verejný žalobca.

Ako sme už spomenuli, myšlienka zriadiť inštitút európskeho verejného žalobcu teda vychádza z potreby chrániť finančné záujmy Spoločenstiev. Podľa viacerých odhadov je totiž viac ako 10 % finančných prostriedkov z rozpočtu Únie použitých v rozpore s právnymi predpismi. Medzi najčastejšie konania, pri ktorých dochádza k protiprávnemu používaniu či získavaniu týchto finančných prostriedkov patrí najmä podvodné získavanie vývozných

4) Viac k návrhu pozri Draft for a Treaty amending the Treaties establishing the European Communities so as to permit the adoption of common rules on the protection under criminal law of the financial interests of the Communities and the prosecution of infringements of the provisions of those Treaties, 22.9.1976, COM(76)418, OJ C 222.

5) Dohovor o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev, 27.11.1995, Úradný vestník C 316.

subvencií vo forme predstierania exportu, vyhýbanie sa úhrade dovozných záväzkov vo forme nelegálneho importu, získavanie prostriedkov zo štrukturálnych fondov predstieraním neexistujúcich programov a i.⁶⁾ Podľa Správy Komisie o ochrane finančných záujmov Európskej únie a boji proti podvodom za rok 2009 bolo na území Únie v roku 2009 zaznamenaných 893 prípadov podvodu. To predstavuje škodu 99 475 489 €, čo je takmer o 4 mil. eur viac ako v predošlom roku.⁷⁾ Útoky proti finančným záujmom boli preto dôvodom, prečo sa Spoločenstvá rozhodli zlepšiť systém ochrany týchto svojich záujmov. To viedlo k viacerým krokom. Patrílo k nim o.i. napr. zriadenie Úradu pre koordináciu boja proti podvodom (UCLAF) neskôr nahradeného Európskym úradom pre boj proti podvodom (OLAF), prijatie už spomenutého Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev v roku 1995 a jeho následných protokolov ustanovujúcich skutkové podstaty niektorých trestných činov a zakladajúcich povinnosť členským štátom transponovať ich do svojho národného práva. Dôležitou bolo i prijatie Amsterdamskej zmluvy, ktorá nadobudla platnosť v roku 1999 a ktorá priniesla viaceré novinky v oblasti ochrany finančných záujmov.⁸⁾ Okrem samotnej normatívnej činnosti Únie sa ochrana finančných záujmov stala témou i mnohých odborných publikácií, medzi ktoré patrilo predovšetkým vypracovanie návrhu trestnoprávnej štúdie s označením *Corpus Juris*. Práve posledne menovaná trestnoprávna štúdia stála pri zrode myšlienky o zriadení inštitútu Európskeho verejného prokurátora.

Corpus Juris predstavuje návrh trestnoprávneho kódexu, ktorého cieľom je výlučne ochrana finančných záujmov Spoločenstiev. Iniciátorom jeho vzniku bol Úrad pre finančnú kontrolu Komisie, ktorý dospel k záveru, že úroveň ochrany finančných záujmov Spoločenstiev nie je dostačujúca a je potrebné zabezpečiť efektívnejší, modernejší a prepracovanejší systém ochrany týchto záujmov. Úrad preto požiadal šesť univerzitných profesorov pod vedením profesorky parížskej Sorbonny Mireille Delmas-Marty, aby vypracovali návrh nového systému ochrany finančných záujmov Spoločenstiev. Výsledkom práce skupiny profesorov bol práve preto prvý návrh harmonizácie trestného práva a do určitej miery i trestného konania, ktorý obsahoval i myšlienku zriadiť Úrad

- 6) Blížšie pozri Fenyk, J.: Veřejná žaloba. Díl první : Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. 1. vyd. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 128.
- 7) European Commission. Statistical Evaluation of Irregularities- Own Resources, Agriculture, Cohesion Policy, Pre-Accession Funds and Direct Expenditure -Year 2009: Accompanying document to the Report from the Commission on the protection of the European Union's financial interests and the fight against fraud – 2009, 14.7.2010, SEC(2010) 898 final.
- 8) Amsterdamská zmluva v porovnaní s Maastrichtskou zmluvou priniesla nové ustanovenia požadujúce efektívnosť opatrení pri prevencii a postihu podvodov a požiadavku, aby tieto opatrenia mali odstrašujúci účinok. Viac k ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev vyjadrenej v Amsterdamskej zmluve pozri Fenyk, J. – Svák, J. Europeizace trestního práva. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 37 – 38.

Európskeho verejného prokurátora. Tento návrh vyšiel v roku 1996 a označuje sa ako Corpus Juris. V roku 1999 bol však návrh na konferencii vo Florencii zdokonalený vo viacerých oblastiach, medzi ktorými bola i otázka jeho zlučiteľnosti s ústavnoprávnymi s trestnoprávnymi princípmi členských štátov a otázkami spolupráce medzi členskými štátmi. Toto nové znenie sa označuje ako Corpus Juris 2000.⁹⁾ O projekte Corpus Juris 2000 by sa dalo povedať, že ide o určitý model európskeho trestného zákona a trestného poriadku, ktorý by mohol byť akousi predzvesťou integrácie trestného práva v systéme Únie. Viacerí autori¹⁰⁾ však odmietajú reálnosť uskutočnenia vízie spoločného trestného práva v blízkej budúcnosti, najmä z dôvodu rozporov medzi jednotlivými trestnoprávnymi systémami v členských štátoch Únie. Dá sa s nimi súhlasiť, no na druhej strane treba však dodať, že potreba integrácie aj v oblasti trestného práva porastie, najmä z dôvodu rastúcej organizovanosti medzinárodného zločinu, presahujúceho hranice nielen jedného alebo dvoch štátov, ale nadobúdajúceho globálny rozmer. Z toho dôvodu sa bude zvyšovať i potreba harmonizovať nové skutkové podstaty trestných činov a prispôbovať a zdokonaľovať prostriedky boja proti zločinu s cezhraničným charakterom.

2. Úrad Európskeho verejného prokurátora v zmysle návrhu Corpus Juris 2000

Projekt Corpus Juris 2000, napriek jeho nezáväznosti, predstavuje významný krok v rámci budovania systému ochrany finančných záujmov Únie. Do systému trestného práva zavádza nový princíp, ktorý sa označuje ako *princíp Európskej teritoriality*. V zmysle tohto princípu sa má z územia členských štátov Únie vytvoriť jednotné územie označované ako Európsky súdny priestor.¹¹⁾ Ako teda vidieť, už v úvodných ustanoveniach sa projekt Corpus Juris 2000 snaží prekonať existujúcu fragmentáciu územia Únie na veľký počet samostatných súdnych oblastí, v ktorých platia odlišné systémy trestného práva. Zmyslom tohto ustanovenia má byť zjednodušenie komplikovanej právnej pomoci medzi štátmi a uľahčenie vyšetrovania a trestného stíhania vo veciach trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy Únie.

V rámci celého tohto jednotného súdneho priestoru má operovať európsky verejný prokurátor, ktorý vedie trestné stíhanie a riadi vyšetrovanie trestných činov taxatívne vymedzených v hmotnoprávnej časti kódexu¹²⁾ na celom

9) Bližšie pozri Delmas-Marty, M. - Vervaele, J. A. E. Corpus Juris 2000: trestné právo na ochranu finančných záujmov Európskej únie (Európsky verejný prokurátor). Bratislava: IURA EDITION, 2003, s. 9 - 10.

10) Pozri napr. Pikna, B. Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy). Praha: Linde, 2010, s. 251.

11) Por. Delmas-Marty, M. - Vervaele, J. A. E., ref. 8, s. 16.

12) Corpus Juris 2000 vymedzuje v čl. 1 – čl. 8 trestné činy, na stíhaní ktorých sa má podieľať výlučne európsky verejný prokurátor. Ide o nasledujúce trestné činy: podvod proti finančným

územi Únie. Európsky verejný prokurátor však má zastupovať verejnú žalobu pred národnými súdmi členského štátu, a nie pred Európskym súdnym dvorom, príp. iným špeciálne vytvoreným súdnym orgánom. Samotný Úrad Európskeho verejného prokurátora má fungovať na princípe nezávislosti, čiže na jeho fungovanie nemajú mať vplyv či už orgány národné alebo orgány unijné. V jeho fungovaní sa však má odrážať aj princíp legality, podľa ktorého je európsky verejný prokurátor povinný začať trestné stíhanie vždy, keď existuje podozrenie zo spáchania niektorého z taxatívne uvedených trestných činov.¹³⁾

Z hľadiska organizácie sa má Úrad skladať z *Európskeho riaditeľa verejnej prokuratúry so sídlom v Bruseli* a z *Európskych delegovaných prokurátorov* so sídlami v hlavných mestách jednotlivých členských štátov alebo v inom meste, v ktorom sa nachádza príslušný súd. V činnosti oboch zložiek sa majú aplikovať dva princípy, a to *princíp jednotnosti* a princíp vzájomnej spolupráce. Podľa princípu jednotnosti všetky úkony vykonané členmi Úradu Európskeho verejného prokurátora majú byť vykonané v mene celého Úradu a taktiež všetky úkony môžu byť vykonané ktorýmkoľvek jeho členom na území ktoréhokoľvek členského štátu. *Princíp vzájomnej spolupráce* ustanovuje povinnosť medzi jednotlivými európskymi delegovanými prokurátormi si navzájom pomáhať. Táto povinnosť má byť rozšírená aj na národných verejných prokurátorov, ktorí majú byť povinní spolupracovať a poskytovať súčinnosť pri práci Európskych delegovaných prokurátorov.¹⁴⁾ Uvedené princípy sú v podstate zhodné s princípmi výstavby organizácie Prokuratúry SR.

Samotné právomoci Úradu majú byť rozdelené medzi jeho jednotlivé organizačné zložky a za určitých podmienok ich oprávnenia majú mať možnosť vykonávať i národné orgány. Európsky riaditeľ verejnej prokuratúry má byť výlučne oprávnený napr. na dozor nad vyšetrovaním alebo na začatie konania v prípade dôvodného podozrenia zo spáchania taxatívne uvedených trestných činov. Európski delegovaní prokurátori majú byť oprávnení napr. na výsluch obvineného a svedkov, na podanie návrhu na vzatie obvineného do väzby, na úkony týkajúce sa zaistenia osôb a vecí na účely trestného konania za podmienky povolenia od sudcu a mnohé iné. Ak však nastane časová tieseň alebo si to vyžadujú okolnosti daného prípadu, uvedené oprávnenia môžu byť prenesené aj na národný orgán, ako je napr. orgán prokuratúry, polícia, príp. správny orgán.¹⁵⁾ Corpus Juris zachováva taktiež úctu k základným právam a slobodám občanov, čo dokladuje ustanovením o možnosti súdneho preskúmania zákonnosti a primeranosti všetkých rozhodnutí európskeho verejného

záujmom Európskych spoločenstiev a podobné trestné činy, podvod v oblasti voľnej súťaže, pranie peňazí a prechovávanie, zločinné spolčenie, korupcia, sprenevera fondov, zneužitie právomoci, vyzradenie služobného tajomstva.

13) Delmas-Marty, M. - Vervaele, J. A. E., ref. 8, s. 29.

14) Tamtiež, s. 27.

15) Tamtiež, s. 30.

prokurátora dotýkajúcich sa takýchto práv. Práve preto v priebehu prípravného konania má tzv. *sudca slobôd*¹⁶⁾ vykonávať súdnu kontrolu priebehu tejto etapy trestného konania. Jeho súhlas má byť potrebný na všetky opatrenia súvisiace s obmedzením alebo pozbavením základných práv a slobôd osôb (napr. väzba, domová prehliadka) ustanovených Európskym dohovorom o ľudských právach.¹⁷⁾

Corpus Juris 2000 taktiež zavádza povinnosť informovať Úrad európskeho verejného prokurátora o všetkých trestných činoch, ktoré by mohli naplniť niektorú z uvedených skutkových podstát trestných činov. Povinnosť informovať predstavuje dôležitý zdroj informácií pre orgány verejnej žaloby, na základe ktorých môže dôjsť k iniciovaniu trestného stíhania. Na rozdiel od slovenského právneho poriadku majú mať túto povinnosť podľa projektu Corpus Juris 2000 výlučne národné a unijné orgány, ako napr. Európsky úrad pre boj proti podvodom. Navyše, ak národný orgán v priebehu vyšetrovania zistí, že jeden z činov naplňa skutkovú podstatu v projekte uvedeného trestného činu, spis má okamžite postúpiť Úradu európskeho verejného prokurátora. Občanom uvedená povinnosť uložená nie je, avšak projekt pripúšťa možnosť získať informácie aj priamo od občanov.¹⁸⁾

Projekt Corpus Juris 2000 ustanovuje taktiež úlohy Úradu pri výkone rozhodnutí. Ak dôjde k vyneseniu odsudzujúceho rozsudku a nadobudnutiu jeho právoplatnosti, Úrad má bezodkladne oznámiť túto skutočnosť miestne príslušným orgánom členského štátu na výkon rozhodnutia. Úrad v súčinnosti s príslušnými národnými orgánmi by mal byť zodpovedný za nariadenie a kontrolu výkonu rozhodnutia a taktiež vykonávať dozor nad tým, či je doba strávená obvineným vo väzbe odpočítaná od doby uloženého trestu odňatia slobody a taktiež či nedochádza k porušovaniu trestnoprávnej zásady *ne bis in idem*.¹⁹⁾

3. Európsky verejný žalobca v období do prijatia Lisabonskej zmluvy

Napriek tomu, že projekt Corpus Juris nepredstavoval a nepredstavuje záväzný právny dokument, jeho vznik prispel k uvedomovaniu si nevyhnutnosti vytvoriť územie, ktoré nie je zväzované iba fyzickými teritoriálnymi hranicami, ale ktoré taktiež nie je zväzované bariérami justičnými. Veď na obrovskom území Únie, na ktorom dochádza dennodenne k nespočetnému množstvu obchodných a finančných transakcií, existuje i veľká pravdepodobnosť nerešpektovania pravidiel Únie, resp. k ich obchádzaniu, čím vznikajú i obrovské finančné škody. Roztrieštenosť súdnych systémov spôsobuje, že boj proti

16) Má ísť o inštitút podobný slovenskému inštitútu sudcu pre prípravné konanie.

17) Delmas-Marty, M. - Vervaele, J. A. E., ref. 8, s. 36.

18) Tamtiež, s. 28 – 29.

19) Tamtiež, s. 34.

takýmto nelegálnym aktivitám je málo efektívny. Ako príklad možno uviesť prípad, kedy bol dovozca olivového oleja podozrivý z falšovania colného prehlásenia za účelom vyhnutia sa povinnej platbe. Dôkazy o jeho nelegálnych aktivitách bolo možné nájsť v mnohých členských štátoch. Keď však došlo k vykonávaniu dôkazov pred súdom, príslušný orgán zamietol väčšiu časť dôkazov ako nepripustných, a to preto, lebo boli získané v cudzine orgánmi, ktoré podľa právneho poriadku štátu súdu nemôžu obstarávať dôkazy v trestnom konaní (napr. rôzne administratívne orgány).²⁰⁾

Aj z tohto dôvodu sa Európska komisia rozhodla **na medzivládnej konferencii v Nice o inštitucionálnych reformách** v roku 2000 predložiť svoj *návrh o zriadení Úradu Európskeho verejného prokurátora*.²¹⁾ Na spomenutej medzivládnej konferencii Komisia navrhla doplniť zakladajúce zmluvy o nový článok, článok 280a, ktorý mal ustanoviť podmienky činnosti Úradu Európskeho verejného prokurátora, podmienky pre jeho vymenovanie a odvolanie a rovnako určiť jeho základné úlohy. Navrhovaný článok obsahoval tri paragrafy, ktoré rámcovo upravovali základné podmienky fungovania úradu európskeho verejného prokurátora. Návrh však nebol prijatý, čo sa zdôvodňovalo najmä tým, že na medzivládnej konferencii v Nice sa venovalo príliš málo času na riadne prejednanie uvedeného návrhu Komisie a rovnako tým, že bolo potrebné sa aj detailnejšie zaoberať praktickými dopadmi vzniku tohto nového navrhovaného inštitútu.

Podľa paragrafu 1 Komisiou navrhovaného článku mal byť európsky verejný prokurátor zodpovedný za vyšetrovanie a trestné stíhanie páchatel'ov trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy Spoločenstiev a podávanie obžaloby na súd. Rovnako mal európsky verejný prokurátor vykonávať úlohy verejnej žaloby pred národnými súdmi, a to vo vzťahu k trestným činom poškodzujúcich finančné záujmy Spoločenstiev. Čo sa týka ustanovovania európskeho verejného prokurátora do funkcie, tento mal byť menovaný Radou na základe návrhu Komisie a po dosiahnutí kvalifikovanej väčšiny hlasov. Nevyhnutný bol taktiež súhlas Európskeho parlamentu. Účelom takéhoto spôsobu menovania do funkcie malo byť zachovanie čo najväčšej miery legitimity výkonu funkcie európskeho verejného prokurátora. Funkčné obdobie európskeho verejného prokurátora malo byť 6 rokov, pričom po jeho uplynutí už nebolo možné opätovne sa uchádzať o vykonávanie tejto funkcie. Práve znemožnenie opätovného výkonu funkcie malo byť akousi poisťkou, resp. zárukou nezávislosti úradu európskeho verejného prokurátora.

20) Tento a ďalšie prípady, pri ktorých z dôvodu nejednotnosti územia Únie z hľadiska justičného došlo k sťaženiu, resp. nemožnosti postihnúť páchatel'ov trestných činov možno nájsť v Green Paper on criminal-law protection of the financial interests of the Community and the establishment of a European Prosecutor, 11.12.2001, COM(2001) 715 final.

21) Additional Commission contribution to the Intergovernmental Conference on institutional reforms: The criminal protection of the Community's financial interests - A European Prosecutor, 29.09.2000, COM(2000) 608 final.

Paragraf 2 sa venoval základným predpokladom pre výkon funkcie európskeho verejného prokurátora a taktiež spôsobu odvolávania z funkcie v prípade zneužívania úradnej moci pri výkone funkcie. Európskym verejným prokurátorom sa v zmysle navrhovaného paragrafu mohla stať len osoba, o ktorej nezávislosti nebolo pochyb a ktorá disponovala spôsobilosťou nevyhnutnou pre vymenovávanie osôb do najvyšších justičných úradov v tej-ktorej krajine. Pri výkone svojej funkcie európsky verejný prokurátor nesmel žiadať ani prijímať od nikoho akékoľvek pokyny. To znamená, že európsky verejný prokurátor mal byť nezávislý a nestranný a mal byť viazaný len záujmom na dôslednom dodržiavaní zákonov. Ak by však prestal spĺňať tieto predpoklady, prípadne by bol uznaný za vinného zo závažného zneužívania svojho úradu, mohol byť v zmysle návrhu Komisie prokurátor odvolaný zo svojej funkcie. Odvolať ho však mohol len Súdny dvor Európskych spoločenstiev, a to na návrh Európskeho parlamentu, Rady alebo Komisie.

Posledný paragraf, paragraf 3, sa týkal hmotnoprávných a procesných ustanovení upravujúcich samotnú činnosť európskeho verejného prokurátora. Neobsahoval však žiadne konkrétne ustanovenia, iba odkazoval na budúcu právnu úpravu, ktorá mala byť prijatá prostredníctvom sekundárnych právnych aktov Radou v súčinnosti s Európskym parlamentom. Práve legislatívnou činnosťou Rady a Európskeho parlamentu mali byť neskôr prijaté hmotnoprávne normy upravujúce jednotlivé druhy trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy Spoločenstiev a obsahujúce taktiež výpočet trestov, ktoré by bolo možné uložiť za ich spáchanie. Rovnako mali byť prijaté aj procesnoprávne predpisy vzťahujúce sa konkrétne na postavenie a činnosť európskeho verejného prokurátora v trestnom konaní, ďalej upravujúce prípustnosť, resp. nepripustnosť dôkazov v konaní a taktiež upravujúce možnosť súdneho preskúmania rozhodnutí európskeho verejného prokurátora pri jeho činnosti v trestnom konaní.

Návrh Komisie na vytvorenie Úradu Európskeho verejného prokurátora predstavoval prvý reálny legislatívny pokus o ochranu finančných záujmov Únie prostredníctvom nezávislého a decentralizovaného orgánu vykonávajúceho na celom území Únie vyšetrovanie a trestné stíhanie páchateľov trestných činov namierených proti finančným záujmom Únie. Po jeho neprijatí na medzivládnej konferencii v Nice pre nedostatok politickej vôle sa však Komisia nevzdala svojho úsilia a aby lepšie ozrejnila svoj zámer, už v roku 2001 vydala **Zelenú knihu o trestnoprávnej ochrane finančných záujmov Spoločenstiev a o vytvorení Európskeho verejného prokurátora**²²⁾. Hlavným

22) Zelené knihy sú dokumenty Európskej komisie, ktorých cieľom je vyvolať diskusiu v Únii na určitú konkrétnu tému. Do diskusie sa môže zapojiť široká verejnosť, najmä však rôzne národné a unijné orgány, profesijné stavy, akademické kruhy, mimovládne organizácie. Tieto subjekty môžu počas diskusie predkladať svoje návrhy, zámery, iniciatívy, ktoré sú predmetom pripomienkovania. Výsledkom takýchto diskusií môže byť i vydanie tzv. Bielej knihy, v ktorej sú obsiahnuté už konkrétne návrhy na uskutočnenie určitého postupu v určitej oblasti.

zámerom uvedenej Zelenej knihy bolo zapojiť do diskusií o vytvorení Úradu Európskeho verejného prokurátora všetky zainteresované subjekty a taktiež preskúmať i realizovateľnosť myšlienky európskeho verejného prokurátora.²³⁾ V Zelenej knihe Komisia navrhla základné premisy debaty, ktorá sa mala naštartovať, ako napr. fragmentácia územia na mnohé národné systémy trestného práva alebo nedostatočná úroveň justičnej spolupráce, ďalej v publikácii Komisia rozviedla a lepšie vysvetlila jednotlivé ustanovenia jej návrhu z medzivládnej konferencie v Nice a taktiež navrhla jednotlivé možnosti a cestu, ktorou by sa mohli uberať hmotnoprávne a procesnoprávne ustanovenia sekundárnej legislatívy upravujúcej jednotlivé druhy trestných činov proti finančným záujmom Spoločenstiev a trestov za ne a procesné postavenie prokurátora v trestnom konaní.²⁴⁾ V záverečných častiach sa Komisia vo svojej Zelenej knihe venuje možným vzťahom európskeho verejného prokurátora k jednotlivým národným orgánom členských štátov Únie a rovnako unijným orgánom, ako napr. Eurojust, Europol a pod.²⁵⁾

Zelená kniha o trestnoprávnej ochrane finančných záujmov Spoločenstiev a o vytvorení Európskeho verejného prokurátora rozprúdila celý rad medzinárodných diskusií. Posledná diskusia sa konala v dňoch 16. – 17. septembra 2002 v Bruseli, na ktorú bolo pozvaných vyše 300 zástupcov prokurátorov, súdov, autorov projektu Corpus Juris i zástupcov mnohých združení európskych právnikov a expertov na túto oblasť. Na diskusii boli predstreté rôzne názory, od podpory vytvorenia tohto inštitútu, cez iba čiastočnú podporu až po úplné odmietanie myšlienky európskeho verejného prokurátora.²⁶⁾ Čo je však pozitívum, je to, že diskusia upriamila pozornosť na niečo nové, niečo, čo už nepredstavuje len určitú fikciu vyjadrenú v projekte Corpus Juris. Práve naopak, idea spoločného európskeho verejného prokurátora začala nadobúdať konkrétnu podobu, ktorá bola pretavená už v roku 2003 Konventom o budúcnosti Európy do návrhu ústavnej zmluvy. Už v júni 2004, po

23) Viac k spomenutým zámerom pozri Green Paper on criminal-law protection of the financial interests of the Community and the establishment of a European Prosecutor, 11.12.2001, COM (2001) 715 final, s. 9 – 11.

24) Podľa Komisie mal byť európsky verejný prokurátor oprávnený viesť vyšetrovanie a trestné stíhanie na celom území Únie s tým, že všetky úkony ktoré urobí v ktoromkoľvek členskom štáte majú platnosť aj na území ostatných členských štátov Únie. Komisia však na druhej strane v Zelenej knihe aj zdôrazňuje, že nemá v úmysle vytvoriť orgán, ktorý by súdil trestné činy namierené proti finančným záujmom Únie a preto má byť súdne konanie ponechané v rukách súdov samotných členských štátov.

25) Bližšie pozri Green Paper on criminal-law protection of the financial interests of the Community and the establishment of a European Prosecutor, 11.12.2001, COM (2001) 715 final, s. 64 – 69.

26) Napr. zástupcovia unijných orgánov väčšinou podporovali vytvorenie úradu, naopak sudcovia a ministri spravodlivosti jednotlivých členských štátov väčšinou odmietali tento inštitút. Zaujímavé je, že zástupcovia vtedajších kandidátskych krajín vyjadrili jednoznačnú podporu vytvoreniu inštitútu európskeho verejného prokurátora, zatiaľ čo akademická obec sa priamo nevyjadrovala, obmedzila sa len na konkrétne pripomienky a návrhy. Bližšie k záverečnej diskusii pozri Delmas-Marty, M. - Vervaele, J. A. E., ref. 8, s. 11 – 12.

medzivládnej konferencii, došlo k dohode o kompromisnom znení textu **Zmluvy o Ústave pre Európu**. Cieľom tejto zmluvy bolo založiť Úniu, ktorej sú členskými štátmi zverené právomoci pre dosiahnutie spoločných cieľov.²⁷⁾ V návrhu Zmluvy o Ústave pre Európu bola zakotvená aj možnosť vzniku nového orgánu boja proti trestným činom, ktoré poškodzujú finančné záujmy Únie – Európskej prokuratúry.

V zmysle návrhu európskej ústavnej zmluvy bola Rada splnomocnená vytvoriť na základe európskeho zákona z Eurojustu²⁸⁾ Európsku prokuratúru. Takýto európsky zákon musel však byť prijatý jednomyselne, pravda, až po získaní súhlasu Európskeho parlamentu.²⁹⁾ Legitimita takto vzniknutého orgánu by nemohla byť následne popieraná, nakoľko by bol одобrený legislatívnym orgánom a hlasmi predstaviteľov všetkých členských štátov. Úlohou takto vzniknutej Európskej prokuratúry malo byť, v prípade vhodnosti dokonca v spolupráci s Europolom, vyšetrovanie a trestné stíhanie páchateľov trestných činov spôsobujúcich ujmu finančným záujmom Únie. Ktoré konkrétne trestné činy mali poškodzovať tieto záujmy, malo byť vymedzené európskym zákonom Rady. Vo vzťahu k týmto trestným činom mal európsky prokurátor zastupovať verejnú žalobu pred súdnymi orgánmi členských štátov.³⁰⁾ Tu možno vidieť snahu o decentralizáciu úradu európskeho verejného prokurátora, ktorý nemal vystupovať ako nejaký neznámy, vzdialený orgán podávajúci žalobu až niekde v Bruseli, ale práve naopak, mal vystupovať v konaní pred národnými súdmi. Práve pred národnými súdmi mal vystupovať ako zástupca finančných záujmov Únie, ktoré boli dotknuté konaním v rozpore s právnymi predpismi Únie. Čo sa týka konkrétneho právneho postavenia Európskej prokuratúry, podmienok pre výkon jej funkcií, procesných predpisov vzťahujúcich sa na jej činnosť vrátane pravidiel prípustnosti dôkazov a preskúmania jej procesných úkonov pri výkone jej funkcií súdnym orgánom, tak všetko toto malo byť ponechané na európsky zákon Rady.³¹⁾ Dá sa povedať, že obsah všetkých týchto ustanovení bol viac-menej známy už z predchádzajúcich aktivít Komisie. Čo bolo však nové v tomto návrhu, bolo ustanovenie posledného odseku článku III-274 týkajúce sa *rozšírenej pôsobnosti európskej prokuratúry*. Práve tento odsek priniesol novinku, s ktorou ani Komisia v doterajších svojich iniciatívach nepočítala, nakoľko sa pri vymenovávaní úloh európskeho verejného prokurátora obmedzovala vždy iba na boj proti trestnej činnosti poškodzujúcej finančné záujmy. Možno si však položiť otázku, či je podvod proti

28) Bližšie k Európskej ústavnej zmluve pozri Fenyk, J. – Svák, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 67 – 71.

29) Eurojust predstavuje orgán Európskej únie zriadený v roku 2002, ktorý podporuje a koordinuje spoluprácu medzi príslušnými súdnymi orgánmi členských štátov EÚ pri vyšetrovaní a trestnom stíhaní organizovaného a cezhraničného zločinu. Je bohužiaľ len administratívnym orgánom, a nemá operatívnu pôsobnosť na území členských štátov.

29) Článok III-274, ods. 1 Zmluvy o Ústave pre Európu, 29.10.2004, CIG 87/2/04,REV 2.

30) Článok III-274, ods. 2 Zmluvy o Ústave pre Európu, 29.10.2004, CIG 87/2/04,REV 2.

31) Článok III-274, ods. 3 Zmluvy o Ústave pre Európu, 29.10.2004, CIG 87/2/04,REV 2.

finančným záujmom tou jedinou a najzávažnejšou oblasťou, ktorú by mal riešiť spoločný európsky prokurátor. Veď Európa pozná aj mnohé závažnejšie činy, ako sú napr. útoky teroristov alebo obchodovanie s ľuďmi. Práve preto posledné ustanovenie článku III-274 Zmluvy o Ústave pre Európu prinieslo možnosť rozšíriť právomoci Európskej prokuratúry aj na boj proti závažnej trestnej činnosti s cezhraničným rozmerom a ktorá sa týkala viac ako jedného členského štátu. Rozšírenie právomocí bolo možné vykonať na základe európskeho rozhodnutia prijatého jednomyseľne Európskou radou a až po získaní súhlasu Európskeho parlamentu a po porade s Komisiou.³²⁾ Už v tomto ustanovení možno teda vidieť rastúce úsilie po zväčšovaní oblasti, ktorú by pokrývali aktivity európskeho verejného prokurátora.

4. Európsky verejný žalobca po prijatí Lisabonskej zmluvy

Európska ústavná zmluva podliehala ratifikácii všetkými členskými štátmi Únie. Tento proces však nebol úspešný, nakoľko návrh euroústavy bol v roku 2005 odmietnutý referendummi vo Francúzsku a v Holandsku. Po odmietnutí euroústavy došlo k utišeniu debát o euroústave a nový vietor do plachát prinieslo až v roku 2007 nemecké predsedníctvo, ktoré prinieslo návrh novej, reformnej zmluvy, označovanej ako **Lisabonská zmluva**. Lisabonská zmluva predstavuje zatiaľ poslednú etapu snahy o vybudovanie Úradu Európskeho verejného prokurátora. Práve článok 69e Zmluvy o fungovaní Európskej únie, v znení Lisabonskej zmluvy opätovne naskladá otázku možnosti vytvorenia tohto úradu. Dá sa však povedať, že uvedený článok je z väčšej časti v podstate prebratý zo Zmluvy o Ústave pre Európu, nakoľko takmer identicky upravuje rámcové otázky výstavby a fungovania Úradu Európskeho verejného prokurátora.

Podobne ako v návrhu európskej ústavnej zmluvy, aj Lisabonská zmluva zavádza možnosť zriadiť Úrad Európskeho verejného prokurátora ako orgán slúžiaci na boj proti trestnej činnosti poškodzujúcej finančné záujmy Únie. Úrad môže zriadiť Rada z Eurojustu na základe jednomyseľného rozhodnutia a až po udelení súhlasu Európskeho parlamentu. Táto procedúra je podobná procedúre navrhutej v euroústave. Novinkou však je systém tzv. *posilnenej spolupráce*, podľa ktorého je možné zriadiť Úrad európskeho verejného žalobcu aj vtedy, keď nie je dosiahnutý potrebný jednomyseľný súhlas. Toto má v praxi taký dopad, že aj keď iné štáty nebudú súhlasiť s vytvorením Úradu, ich nesúhlas nebude mať za následok právo veta. V čom teda spočíva systém posilnenej spolupráce? Ide o to, že ak aj nebude dosiahnutá jednomyseľnosť v Rade a na zriadení Úradu bude mať záujem 9 členských štátov, oznámia tieto štáty svoj zámer Európskemu parlamentu, Rade a Komisii a následne môžu

32) Článok III-274, ods. 4 Zmluvy o Ústave pre Európu, 29.10.2004, CIG 87/2/04, REV 2.

vykonávať spoluprácu v zamýšľanej oblasti.³³⁾ Ide o ustanovenie, ktoré zaiste slúži na to, aby aj v prípade nedostatku jednomyselnosti neboli zablokované určité inštitúty a aby aj v takom prípade mohli byť realizované min. štátmi, ktoré si to želajú. Tu jasne vidieť tendenciu a snahu Únie o uplatňovanie určitých, pre ňu významných, inštitútov, a to aj v prípade, ak nie je daný jednoznačný súhlas všetkých členských štátov. Je však takýto prístup správny?

Úloha Európskej prokuratúry je vymedzená rovnako ako v európskej ústavnej zmluve. Jej úlohou je vyšetrovanie a trestné stíhanie páchatel'ov trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy Únie. Vo vzťahu k týmto trestným činom vystupuje pred súdnymi orgánmi členských štátov vo funkcii prokurátora. Ktoré trestné činy majú poškodzovať finančné záujmy Únie, má byť vymedzené nariadením.³⁴⁾ Podrobnosti o samotnom právnom postavení prokuratúry, o výkone jej funkcií a o jej činnosti a rovnako procesné pravidlá prípustnosti dôkazov a súdnej kontroly preskúmania jej procesných úkonov pri jej činnosti nie sú v Lisabonskej zmluve, rovnako ako v euroústave, bližšie rozvedené. Všetko toto je ponechané na budúcu úpravu realizovanú prostredníctvom nariadenia.³⁵⁾

Posledné ustanovenie Lisabonskej zmluvy dotýkajúce sa úpravy Európskej prokuratúry sa týka jej ďalších úloh. Už európska ústavná zmluva napovedala, že existuje úsilie o rozšírenie pôsobnosti Európskej prokuratúry. Práve táto tendencia sa prejavila aj v Lisabonskej zmluve, a to tým, že splnomocňuje Európsku radu na prijatie rozhodnutia, ktorým sa môžu rozšíriť právomoci Európskej prokuratúry na boj proti závažnej trestnej činnosti s cezhraničným rozmerom, ak sa takáto činnosť dotýka viac ako jedného členského štátu. Uvedené rozhodnutie však musí byť prijaté jednomyselne a až po udelení súhlasu Európskeho parlamentu a po porade s Komisiou.³⁶⁾ Ako a či sa bude realizovať toto ustanovenie v praxi, ukáže až budúcnosť. Je treba si však uvedomiť, že takto naširoko koncipované ustanovenie sa bude musieť neskôr ešte spresniť a stanoviť, kedy pôjde o prípady závažnej trestnej činnosti. Nepochybne sa bude jednať najmä o trestné činy, ktoré významným spôsobom zasahujú do základných ľudských práv a slobôd a ktoré sú páchané predovšetkým medzinárodnými zločinnými zoskupeniami, ako sú napr. trestné činy obchodovania s ľuďmi a obchodovania s deťmi, trestné činy kupliarstva a výroby a rozširovania detskej pornografie ako aj trestný čin terorizmu. Práve Úrad Európskej prokuratúry by mohol zlepšiť efektívnosť postihu tejto kriminality,

33) Článok 69e ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, v znení Lisabonskej zmluvy, 17.12.2007, Úradný vestník C 306/01.

34) Článok 69e ods. 2 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, v znení Lisabonskej zmluvy, 17.12.2007, Úradný vestník C 306/01.

35) Článok 69e ods. 3 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, v znení Lisabonskej zmluvy, 17.12.2007, Úradný vestník C 306/01.

36) Článok 69e ods. 4 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, v znení Lisabonskej zmluvy, 17.12.2007, Úradný vestník C 306/01.

nakoľko by odstránil problém s fragmentáciou územia Únie na jednotlivé národné súdne systémy a z toho prameniace praktické problémy, ako napr. viaceré súbežne realizované vyšetrovania, nedostatočne vykonané vyšetrovania, strata alebo zničenie dôkazného materiálu z dôvodu pomalej a nedostatočnej medzinárodnej justičnej spolupráce. Navyše, dôkazy získané na základe vyšetrovania realizovaného v členských štátoch či už administratívnymi alebo justičnými orgánmi pod dozorom a vedením európskeho verejného prokurátora by boli, ak by došlo k prijatiu tohto dlho navrhovaného pravidla, všeobecne uznávané na území všetkých členských štátov a nevznikali by problémy s otázkou ich prípustnosti, resp. neprípustnosti.

Záver

Možnosť vzniku Úradu Európskeho verejného prokurátora, ktorú priniesla Lisabonská zmluva predstavuje významný krok smerom k integrácii trestného práva. Je nepochybné, že v oficiálnych štruktúrach Európskej únie existuje úsilie po čo najrýchlejšom zavedení úradu, ktorý by vykonával spoločné vyšetrovanie a trestné stíhanie. Veď existencia orgánu, ktorý by rýchlejšie a efektívnejšie postavil pred súd páchatel'ov trestných činov poškodzujúcich financie Únie je iste vznešená a prospešná. Na druhej strane však vzniká aj otázka, či v súčasnosti v členských štátoch existuje dostatok politickej vôle pre reálne konštituovanie takéhoto orgánu, navyše za podmienky jednomyselného súhlasu. Aj keď Lisabonská zmluva upravuje možnosť zriadiť tento úrad aj vtedy, keď nie je dosiahnutý spoločný súhlas všetkých členských štátov, európsky verejný prokurátor činný len na území niektorých členských štátov sa miňa svojmu pôvodnému účelu – efektívnemu stíhaniu trestných činov na celom území Únie. Má takýto „polovičatý“ orgán stále zmysel? Ako sme uviedli, realizácia myšlienky o spoločnom orgáne vykonávajúcom trestné stíhanie a vyšetrovanie na celom území Únie bez ohľadu na národné hranice si vyžaduje riadnu dávku politickej odvahy a predovšetkým zvýšenie vzájomnej dôvery štátov voči sebe samým. A práve otázka vzájomnej dôvery jedného štátu voči druhému je v súčasnej dobe dosť veľkým problémom. Navyše, systémy trestného práva sa v jednotlivých členských štátoch odlišujú, nehovoriac o angloamerickom systéme práva v Spojenom kráľovstve a v Írsku. Je teda otázne, či sa budú chcieť všetky štáty prispôsobiť a nájsť nejaké spoločné riešenie tohto problému. Mnohí autori dokonca spochybňujú potrebu existencie Úradu Európskeho verejného prokurátora s tvrdením, že v súčasnosti existuje dostatočný systém ochrany finančných záujmov Únie (realizovaný či už na národnej úrovni prostredníctvom národných orgánov alebo prostredníctvom Európskeho úradu pre boj proti podvodom).³⁷⁾ Iní autori, nielen z radov predstaviteľov

37) Pozri napr. Brady, H. Does the EU need a public prosecutor? [online], [prístupné 22. augusta 2010] dostupné na internete http://www.cer.org.uk/articles/70_brady.html; prípadne tiež Roma, M. A European public prosecutor would be a dangerous distraction [online], [prístupné 22. augusta 2010] dostupné na internete http://www.cer.org.uk/articles/35_roma.html

Únie, však vrelo očakávajú vznik Európskej prokuratúry.³⁸⁾ Otázka vzniku tohto orgánu je teda predmetom neustálych debát a polemík. Orgán, ktorý by nemal pred sebou bariéru vo forme fragmentácie územia na národné právne systémy by pravdepodobne pracoval efektívnejšie a rýchlejšie ako národné orgány ochrany práva, obzvlášť pri stíhaní zločinov s medzinárodným rozmerom. Jeho zavedenie však predstavuje aj vznik množstva praktických otázok. Ak by mal európsky prokurátor napr. možnosť výberu členského štátu, v ktorom podá obžalobu, znevýhodní to postavenie obvineného, ktorý má právo na obhajobu. Veď stav, v ktorom obvinený nebude od začiatku vznesenia obvinenia vedieť, ktoré procesné pravidlá sa uplatnia v jeho prípade v konaní pred súdom, bude predstavovať porušenie základných zásad trestného konania. Práve preto sa bude musieť prijať aspoň základná spoločná úprava procesných pravidiel, ktoré nebudú vyvolávať sporné otázky. Je však diskutabilné, na ktorom variante by sa štáty dohodli. Jedno je však isté. Ak sa štáty aj raz dohodnú na vytvorení orgánu spoločného vyšetrovania a trestného stíhania so základnou procedurálnou úpravou, budú čeliť novému pokúšaniu: keď už máme toho spoločného prokurátora, nebolo by dobré mať aj spoločný systém trestného práva? Veď to by situáciu a praktické fungovanie tak výrazne uľahčilo...

Mgr. Bystrík Šramel

interný doktorand Ústavu verejného práva

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

▣ Použitá literatúra a iné zdroje

1. Delmas-Marty, M. - Vervaele, J. A. E. Corpus Juris 2000: trestné právo na ochranu finančných záujmov Európskej únie (Európsky verejný prokurátor). Bratislava: IURA EDITION, 2003. 79 s. ISBN 80-89047-67-X
2. Fenyk, J. Veřejná žaloba. Díl první : Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. 1. vyd. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. 215 s. (Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR; sv. 62)
3. Fenyk, J. – Svák, J. Europeizace trestního práva. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2008. 233 s. ISBN 978-80-88931-88-1
4. Pikna, B. Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva (prizmatem Lisabonské smlouvy). Praha: Linde, 2010. 346 s. ISBN 978-80-7201-114-6

38) Pozri napr. Nikodém, A. The European Public Prosecutor: Waiting For Godot? In.: Acta Juridica Hungarica 3-4/2003, s. 229-243.

5. Nikodém, A. The European Public Prosecutor: Waiting For Godot? In *Acta Juridica Hungarica*. ISSN 1216-2574, 2003, Vol. 44, č. 3-4, s. 229-243

Draft for a Treaty amending the Treaties establishing the European Communities so as to permit the adoption of common rules on the protection under criminal law of the financial interests of the Communities and the prosecution of infringements of the provisions of those Treaties, 22.9.1976, COM(76)418, OJ C 222

Dohovor z o ochrane finančných záujmov Európskych spoločností, 26. 7. 1995, Úradný vestník C 316, 27.11.1995

Additional Commission contribution to the Intergovernmental Conference on institutional reforms: The criminal protection of the Community's financial interests - A European Prosecutor, 29.09.2000, COM(2000) 608 final

Green Paper on criminal-law protection of the financial interests of the Community and the establishment of a European Prosecutor, 11.12.2001, COM (2001) 715 final

Zmluva o Ústave pre Európu, 29.10.2004, CIG 87/2/04, REV 2

Zmluva o fungovaní Európskej únie v znení Lisabonskej zmluvy, 17.12.2007, Úradný vestník C 306/01

European Commission. Statistical Evaluation of Irregularities- Own Resources, Agriculture, Cohesion Policy, Pre-Accession Funds and Direct Expenditure -Year 2009: Accompanying document to the Report from the Commission on the protection of the European Union's financial interests and the fight against fraud – 2009, 14.7.2010, SEC(2010) 898 final

6. Brady, H. Does the EU need a public prosecutor? [online], [prístupné 22. augusta 2010] dostupné na internete http://www.cer.org.uk/articles/70_brady.html

7. Roma, M. A European public prosecutor would be a dangerous distraction [online], [prístupné 22. augusta 2010] dostupné na internete http://www.cer.org.uk/articles/35_roma.html

Establishing a European Public Prosecutor: arguments for and against [online], [prístupné 2. mája 2010] dostupné na internete http://www.epc.eu/en/r.asp?TYP=ER&LV=293&PG=ER/EN/listing_er_all&t=2&file=S&MENU=sub&see=y

Európsky zatýkací rozkaz

Martin Viha

Abstrakt

Tento príspevok je venovaný problematike Európskeho zatýkacieho rozkazu ako významnému inštitútu medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach medzi členskými štátmi Európskej únie. Jeho cieľom je priblížiť jeho prínos zavedenia Európskeho zatýkacieho rozkazu ako aj problémy s tým spojené a následne porovnať Zákon o európskom zatýkacom rozkaze platný do septembra 2010 s jeho novelou.

Kľúčové slová

Európsky zatýkací rozkaz, medzinárodná justičná spolupráca, extradícia, justičný orgán

Abstract

This article attends to issue of European Arrest Warrant as a capital institute of international judicial cooperation in criminal matters between member states of European union. It aims to approach asset of implementation of European Arrest Warrant as well as associated problems and consecutively compare the European Arrest Warrant Code effective before september 2010 with the amendment.

Key words

European Arrest Warrant, international judicial cooperation, extradition, judicial authority

Úvod

Európska únia združuje v súčasnosti 27 štátov v ktorých žije viac ako 600 miliónov obyvateľov. Práve vznik Európskej únie priniesol so sebou veľa kladných, ale aj negatívnych javov. Na jednej strane je úplnou samozrejmosťou voľný pohyb obyvateľov eurozóny, ale na druhej strane práve tento voľný pohyb obyvateľov prináša aj veľké problémy a to najmä v oblasti bezpečnosti, či páchania trestných činov páchatelmi rôznych krajín. Voľný pohyb osôb umožňuje totiž či už jednotlivcom, alebo aj organizovaným skupinám, páchať trestnú činnosť v ktorejkoľvek krajine a následne sa vyhýbať trestnému stihaniu alebo výkonu trestu.

Medzinárodná spolupráca justičných orgánov členských štátov Európskej únie v trestnom konaní je teda absolútne základnou a nevyhnutnou podmienkou pre efektívne stíhanie všetkých foriem zločinu.

Z týchto dôvodov bolo a je nevyhnutné stále zdokonaľovať medzinárodnú spoluprácu a prijímať rozhodnutia, ktoré by takýmto negatívnym javom zabránili, resp. ich riešili. Táto spolupráca musí mať samozrejme pevné základy a je nevyhnutné, aby sa páchateľ trestného činu obával, že bude odovzdaný z jedného členského štátu do druhého.

Zakladajúce zmluvy Európskeho spoločenstva pôvodne neobsahovali žiadne ustanovenia týkajúce sa spolupráce v trestných veciach. Takúto obavu priniesol pre páchateľov trestných činov až inštitút európskeho zatýkacieho rozkazu, ďalej len „EZR“. Práve na základe EZR môžu byť osoby či už podozrivé, alebo odsúdené, odovzdané do iného členského štátu.

Európsky zatýkací rozkaz prenikol do európskeho práva v podstate nedávno a to prostredníctvom Rámcového rozhodnutia Rady z 13. júna 2002 o európskom zatýkacom rozkaze a postupoch odovzdávania medzi jednotlivými členskými štátmi.

Samozrejme, už pred týmto obdobím, vznikla nevyhnutnosť riešiť túto otázku. Už koncom minulého storočia sa začali hľadať spôsoby a možnosti, ktoré by zrýchlili a zjednodušili proces vydávania – extradície. V roku 1995 bol vypracovaný na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únii Dohovor o zjednodušenom postupe pri vydávaní osôb medzi členskými štátmi Európskej únie. Rokovanie v Tampere v roku 1999 taktiež poukázalo na nevyhnutnosť justičnej spolupráce v trestných veciach. Konečné rozhodnutie o zavedení EZR však padlo až v roku 2001 a to po útokoch na USA. Týmto spôsobom sa aj Európska únia pridala k boju proti terorizmu. Zavedenie EZR však samozrejme neprebehlo v členských štátoch úplne ľahko. Išlo totiž o zásah do štátnej suverenity jednotlivých štátov a to je mimoriadne citlivá téma pre každý štát. Trvalo teda dlhšiu dobu, kým sa zosúladiť národná legislatíva s medzinárodnou a po niekoľko mesačnom legislatívnom procese Rada schválila Rámcové rozhodnutie Rady z 13. júna 2002 o európskom zatýkacom rozkaze a postupoch odovzdávania medzi jednotlivými členskými štátmi.

Európsky zatýkací rozkaz bol úplne prelomovým inštitútom medzi členskými štátmi Európskej únie na poli medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach a vlastne prvým konkrétnym opatrením v oblasti trestného práva vedúceho k realizácii zásady vzájomného uznávania, na ktorú Európska únia poukazovala ako na základný kameň justičnej spolupráce. Podstatou EZR je zjednodušenie a zrýchlenie spolupráce medzi členskými štátmi Európskej únie, zabezpečenie možnosti priamej komunikácie orgánov členských štátov, pričom jeho cieľom je odovzdanie osoby do iného členského štátu.

EZR priniesol výrazné zmeny, pričom jednou z najvýraznejších zmien je zrušenie formálneho postupu vydávania osôb na trestné stíhanie alebo výkonu trestu medzi členskými štátmi Európskej únie, ako aj zavedenie priameho styku medzi justičnými orgánmi členských štátov. Zrušenie formálneho postupu sa prejavuje v prípade, že je známe miesto pobytu vyžiadanej osoby, vydávajúcí súdny orgán sa môže so žiadosťou o európsky zatýkač obrátiť priamo na vykonávajúcí súdny orgán. Priamy styk umožnil, že vydávaci a vykonávajúcí orgán je súdny orgán vydávacieho alebo vykonávacieho členského štátu, ktorý je oprávnený vydať a vykonať európsky zatýkač. Ďalšou dôležitou zmenou je obmedzenie zásady obojstrannej trestnosti. EZR sa vykoná v prípade, ak ide o trestné činy v členskom štáte, ktorý vydal rozhodnutie o treste odňatia slobody alebo ochrannom opatrení, ktorých horná hranica je najmenej tri roky a je jedným z taxatívne vymenovaných trestných činov. Ďalšou dôležitou zásadou je zásada vzájomného uznávania rozhodnutí medzi jednotlivými členskými štátmi. Taktiež bolo upustené od zásady nevýdavania vlastných občanov na trestné stíhanie do iných štátov a vykonanie EZR je možné odložiť, len za presne stanovených podmienok.

1. Definícia Európskeho zatýkacieho rozkazu

Rámcové rozhodnutie definuje EZR ako „súdne rozhodnutie, ktoré bolo vydané niektorým členským štátom z dôvodu, aby iný členský štát zatkol a odovzdal hľadanú osobu za účelom trestného stíhania, výkonu trestu odňatia slobody alebo ochranného opatrenia.“⁽¹⁾

Výstižnou definíciou je však aj definícia:

„Európskym zatýkacím rozkazom sa rozumie rozhodnutie vydané justičným orgánom členského štátu s cieľom zatknutia a odovzdania (surrender) požadovanej osoby iným členským štátom na účely trestného stíhania alebo výkonu nepodmienečného trestu odňatia slobody.“⁽²⁾

„Európsky zatýkací rozkaz predstavuje derogáciu tradičnej extradície, ktorú nahrádza systémom jednoduchého odovzdania osoby.“⁽³⁾

Napriek týmto definíciám však nejde o klasické „justičné rozhodnutie“, ale o zvláštny druh žiadosti o zatknutie a odovzdanie hľadanej osoby, ktorej podkladom musí byť vykonateľný rozsudok, zatýkací rozkaz alebo iné vykonateľné súdne rozhodnutie s rovnakým účinkom.⁽⁴⁾

1) Rámcové rozhodnutie Rady ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi jednotlivými členskými státy (2002/584/SV)

2) Ivor J. a kolektiv: Trestné právo procesné, Bratislava, IURA EDITION, r. 2006, str. 880

3) Pozri: Pikna B., Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu, Praha, LINDE, r. 2007, str. 350

4) Pozri: článok 8 odst. 1 písm c) RR

Základným predpokladom vydania európskeho zatýkacieho rozkazu je vydanie vnútroštátneho rozhodnutia, na základe ktorého môže dôjsť k obmedzeniu osobnej slobody hľadaného.

Európsky zatýkací rozkaz vydaný príslušným justičným orgánom toho ktorého členského štátu nie je teda priamo vykonateľný. Nie je teda v žiadnom prípade možné, aby na jeho základe bol niekto ihneď zatknutý a bez akéhokoľvek ďalšieho rozhodnutia vnútroštátnych orgánov členského štátu odovzdaný do iného členského štátu. Takéto rozhodnutie o výkone EZR podlieha predtým justičnej kontrole, čiže justičný orgán členského štátu v ktorom bola hľadaná osoba zatknutá, musí prijať rozhodnutie o jeho vydaní.

Obsah a forma EZR sú upravené v prílohe Rámcového rozhodnutia. V prípade zadržania hľadanej osoby na základe EZR je formulár zaslaný priamo cudziemu príslušnému justičnému orgánu v uznávanom jazyku.

Európsky zatýkací rozkaz musí byť vždy preložený do úradného jazyka členského štátu, pokiaľ členský štát vyslovene neuvedie, že bude akceptovať preklad do jedného alebo viacerých jazykov inštitúcií Európskej Únie.

Slovenská republika, ako jeden z členských štátov Európskej únie, implementovala do svojho právneho poriadku rámcové rozhodnutie Rady č. 2002/548/SSV z 13. júna 2002 o európskom zatýkacom rozkaze a vydávacom konaní medzi členskými štátmi (Úradný vestník Európskych spoločenstiev L 190, 18.7.2002) zákonom č. 403/2004 Z.z. v znení neskorších predpisov.⁵⁾

Predpokladom vydania európskeho zatýkacieho rozkazu na území SR je vykonateľný rozsudok ukladajúci trest odňatia slobody, prípadne i ochranné ústavné liečenie, príkaz na zatknutie, medzinárodný zatýkací rozkaz alebo iné vykonateľné rozhodnutie, ktoré má rovnaké účinky. Ako som už uviedol, EZR nie je teda priamo vykonateľný na území iného štátu, ale vyplýva to zo zásady vzájomného uznávania rozhodnutí justičných orgánov členských štátov Európskej únie, ako aj z článku 8 odstavec 1 písmeno c) Rámcového rozhodnutia.

Samozrejme predpokladom je aj skutočnosť, že sa hľadaná osoba zdržiava v inom členskom štáte a je potrebné ho vyžiadať.

Zákon č. 403/2004 Z.z. o európskom zatýkacom rozkaze a o zmene a doplnení niektorých zákonov však platil len do 31.08.2010. Dňom 1.9.2010 nadobudol účinnosť nový Zákon o európskom zatýkacom rozkaze č. 154/2010 Z.z.

5) Ivor J. a kolektív: Trestné právo procesné, Bratislava, IURA EDITION, r. 2006, str. 879

2. Porovnanie pôvodného Zákona o európskom zatykácom rozkaze č. 403/2004 Z.z. s novým Zákonom č. 154/2010 Z.z.

V roku 2008 bol návrh novely Zákona č. 403/2004 Z. z. predmetom pripomienkového konania, zároveň bola transpozícia Rámcového rozhodnutia Rady 2002/584/SW zo dňa 13. júna 2002 o európskom zatykáci a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi do tohto zákona predmetom hodnotenia Európskej únie. Na základe výsledku týchto procesov Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky rozhodlo, že pripraví nový návrh zákona.⁶⁾

Dňa 9. marca 2010 bol Národnou radou SR schválený Zákon o európskom zatykácom rozkaze č. 154/2010 Z.z., ďalej len „Zákon č. 154/2010 Z.z.“. Zákon č. 154/2010 Z.z. vychádza zo Zákona č. 403/2004 Z.z. a preberá väčšinu jeho inštitútov. Zákon č. 154/2010 Z.z. nadobudol účinnosť dňom 01.09.2010.

Zákon č. 154/2010 Z.z. vychádza síce zo Zákona č. 403/2004 Z.z., avšak sa výraznou mierou od neho líši a to najmä v úplne novej systematike, presnejšom vymedzení základných pojmov a inštitútov, ako aj zavedení nových inštitútov a to predbežnej a vydávacej väzby.

Najvýznamnejšou zmenou v Zákone č. 154/2010 Z.z. oproti Zákону č. 403/2004 Z.z. je práve zmena systematiky. Jej úlohou je snaha predkladateľov o lepšiu orientáciu v pravidlách „mala slúžiť k lepšej orientácii zákoných pravidiel v rámci konania o európskom zatykácom rozkaze s prihliadnutím na reálny priebeh konania o európskom zatykácom rozkaze v praxi.“⁷⁾

Zákon č. 403/2004 Z.z. sa členil len na štyri časti a to prvá časť - základné ustanovenia, druhá časť postup slovenských orgánov ako orgánov štátu pôvodu, tretia časť - postup slovenských orgánov ako vykonávajúcich justičných orgánov, štvrtá časť - spoločné a prechodné ustanovenia .

Zákon č. 154/2010 Z.z. sa systematicky člení na šesť častí.

V prvej časti Zákona č. 154/2010 Z.z. sú upravené základné ustanovenia. V základných ustanoveniach je definovaný predmet zákona, vzťah k medzinárodným zmluvám, sú tu vymedzené základné pojmy, ako aj určený rozsah použitia európskeho zatykáacieho rozkazu.

Druhá časť upravuje postup slovenských orgánov ako štátu pôvodu, konkrétne vydanie európskeho zatykáacieho rozkazu, stratu platnosti európskeho zatykáacieho rozkazu, žiadosť o výsluch a dočasné prevzatie vyžiadanej osoby, odovzdanie vy danej osoby súdu, vydanie s výhradou, a informovanie o nedodržaní lehôt.

6) <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/03/2620-zakon-o-europskom-zatykacom-rozkaze>

7) Pozri: dôvodová správa k návrhu Zákona č. 154/2010 Z.z.

Tretia časť upravuje postup slovenských orgánov ako vykonávajúcich justičných orgánov. Upravuje príslušnosť, predbežné preskúmanie záznamu, zadržane vyžiadanej osoby, práva vyžiadanej osoby, predbežnú väzbu, vydávaciu väzbu, predbežné vyšetrovanie, výsluch vyžiadanej osoby na základe žiadosti, výkon európskeho zatýkacieho rozkazu so súhlasom vyžiadanej osoby, rozhodnutie súdu o výkone európskeho zatýkacieho rozkazu, odmietnutie vykonania európskeho zatýkacieho rozkazu, lehoty na prijatie rozhodnutia, lehoty na realizáciu vydania, výsady a imunity, rozhodovanie v prípade viacerých európskych zatýkacích rozkazov, rozhodovanie v prípade stretu európskeho zatýkacieho rozkazu a žiadosti o vydanie, odklad vydania, dočasné odovzdanie vyžiadanej osoby.

V štvrtej časti je upravená zásada špeciality a ďalšie vydanie, konkrétne vymedzenie zásady špeciality, žiadosť o dodatočný súhlas, žiadosť o súhlas s ďalším vydaním do iného členského štátu, ďalšie vydanie vo vzťahu k tretím osobám, ako aj dodatočný súhlas a súhlas s ďalším vydaním.

Piata časť upravuje spoločné ustanovenia a to spôsob styku a zasielanie písomností, preklady, prevoz, zaistenie a odovzdanie vecí, náklady a poskytovanie súčinnosti.

Posledná šiesta časť sú prechodné a záverečné ustanovenia.

V Zákone č. 154/2010 Z.z. sa taktiež zvýšil počet ustanovení. V pôvodnom zákone je 31 paragrafov, nový zákon ich má až 45. Časť inštitútov, ako napríklad vzťah k medzinárodným zmluvám, v podstate preberá, i keď s menšími zmenami, z doterajšieho zákona.

Zákon č. 154/2010 Z.z. v § 4 ods. 6 rozšíril možnosť vykonania európskeho zatýkacieho rozkazu alebo vydania aj na tie trestné činy, pre ktoré by inak z dôvodu výmery trestu alebo zvyšku trestu nebolo vydanie európskeho zatýkacieho rozkazu alebo jeho vykonanie podľa tohto zákona prípustné, a to v prípade, ak sa žiadalo o vydanie osoby pre niekoľko trestných činov, z ktorých aspoň jeden spĺňa podmienky uvedené v § 4 ods. 1 až 5 zákona.

Podmienky pre vydanie európskeho zatýkacieho rozkazu sa úplne nano-vo upravujú v § 5 zákona. Podľa § 5 ods. 4 Zákona č. 154/2010 Z.z. európsky zatýkací rozkaz sa vyhotovuje na formulári, ktorého vzor je v prílohe Zákona a podľa ods. 5 musí obsahovať :

- a) meno a priezvisko vyžiadanej osoby, ďalšie osobné údaje umožňujúce jeho identifikáciu, údaje o štátnej príslušnosti, a ak sú k dispozícii, fotografiu a odtlačky prstov,
- b) identifikačné údaje príkazu na zatknutie, medzinárodného zatýkacieho rozkazu alebo iného vykonateľného rozhodnutia s rovnakým účinkom, alebo vykonateľného rozhodnutia, ktorým bol uložený trest odňatia slobody,

- c) údaje o dĺžke uloženého trestu, ak bola vyžiadaná osoba právoplatne odsúdená, alebo zákonom ustanovený rozsah sankcie, ktorú možno uložiť za daný skutok,
- d) opis skutkových okolností, za ktorých bol trestný čin spáchaný, vrátane času, miesta a miery účasti vyžiadanej osoby na trestnom čine,
- e) skutkovú podstatu a právnu kvalifikáciu trestného činu
- f) názov, adresu, číslo telefónu a faxu a elektronickú adresu orgánu, ktorý európsky zatýkací rozkaz vydal,
- g) meno, priezvisko, odtlačok úradnej pečiatky a podpis zástupcu orgánu, ktorý európsky zatýkací rozkaz vydal.

Najdôležitejšou zmenou Zákona č. 154/2010 Z.z. je zákaz adresovaný súdu vydať európsky zatýkací rozkaz, ak je pred jeho vydaním zrejmé, že vyžiadaním z cudziny by bola vydaná osoba spôsobená ujma, ktorá by bola neprimeraná následkom trestného činu alebo významu trestného konania. Týmto ustanovením bude zavedený princíp primeranosti aplikovaný pre vydanie európskeho zatýkacieho rozkazu.

V § 6 Zákona č. 154/2010 Z.z. je upravená strata platnosti európskeho zatýkacieho rozkazu, v pôvodnom zákone takáto úprava nie je. Podľa tohto ustanovenia európsky zatýkací rozkaz stráca platnosť

- a) odovzdaním vydané osoby príslušnému súdu podľa § 8,
- b) odvolaním, pričom súd, ktorý vydal európsky zatýkací rozkaz, ho odvolá, ak zanikli dôvody vydania, alebo ak súd následne zistil, že také dôvody neexistovali, alebo ak tak ustanovuje zákon, ak bol európsky zatýkací rozkaz vydaný na návrh prokurátora, súd ho odvolá na návrh prokurátora,
- c) vydaním nového európskeho zatýkacieho rozkazu v tej istej veci. V § 6 ods. 3 zákona je ustanovená možnosť vydania nového európskeho zatýkacieho rozkazu, aj keď bol odvolaný starý európsky zatýkací rozkaz vydaný v tej istej veci.

Ďalšou významnou zmenou je zavedenie inštitútu tzv. predbežnej väzby a to v § 15. Účelom predbežnej väzby je zabezpečiť prítomnosť zadržanej osoby na území Slovenskej republiky, pokiaľ orgán štátu pôvodu, ktorý má záujem na jej vydaní, nepredloží originál európskeho zatýkacieho rozkazu s prekladom do štátneho jazyka, ak sa preklad vyžaduje. Ustanovenie tiež zavádza 48 hodinovú lehotu na rozhodnutie súdu o vzatí zadržanej osoby do predbežnej väzby. Lehota na rozhodnutie sudcu príslušného krajského súdu je teda do 48 hodín od odovzdania zadržanej osoby, pričom návrh na jej vzatie do väzby podáva prokurátor. Príslušným je krajský súd, ktorému prokurátor príslušný podľa § 11 zákona predložil návrh na rozhodnutie o predbežnej väzbe. Ak v čase rozhodovania nie je k dispozícii európsky zatýkací rozkaz, k návrhu

prokurátora na vzatie do väzby musí byť pripojený záznam zo Schengenského informačného systému.

Sudca pri rozhodovaní nie je viazaný dôvodmi väzby podľa § 82 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestného poriadku v platnom znení (ďalej len „Trestný poriadok“). Ak sudca do 48 hodín osobu nevezme do predbežnej väzby, prepustí ju na slobodu. Zákon ustanovuje možnosť sudcu krajského súdu na návrh prokurátora vykonávajúceho predbežné vyšetrovanie rozhodnúť o prepustení osoby z predbežnej väzby v prípade, ak nebol prokurátorovi príslušnej prokuratúry v lehote do 18 dní od obmedzenia osobnej slobody doručený európsky zatýkací rozkaz alebo doklad o jeho existencii. Sudca zároveň môže rozhodnúť o uložení primeraných povinností alebo opatrení podľa § 82 Trestného poriadku. Doba trvania predbežnej väzby nesmie byť dlhšia ako 40 dní odo dňa zadržania osoby, pričom o prepustení osoby z predbežnej väzby aj pred uplynutím tejto lehoty môže rozhodnúť sudca krajského súdu na návrh prokurátora vykonávajúceho predbežné vyšetrovanie. V prípade, že je originál európskeho zatýkacieho rozkazu s prekladom do štátneho jazyka, ak sa preklad vyžaduje, doručený počas trvania predbežnej väzby, prokurátor vykonávajúci predbežné vyšetrovanie predloží sudcovi krajského súdu návrh na vzatie osoby do vydávacej väzby. Ak je osoba prepustená z predbežnej väzby, nevylučuje to jej opakované vzatie do predbežnej väzby alebo jej vzatie do vydávacej väzby. Súd rozhoduje o väzbe uznesením, proti ktorému je prípustná sťažnosť, ktorá nemá odkladný účinok. Výnimkou je sťažnosť prokurátora proti rozhodnutiu o prepustení osoby z väzby, ak bola súčasne podaná sťažnosť prokurátora proti rozhodnutiu súdu o výkone európskeho zatýkacieho rozkazu, takejto sťažnosti zákon odkladný účinok priznáva.

Taktiež dôležitou zmenou je zavedenie inštitútu vydávacej väzby.

Zákon v § 16 zaviedol nový inštitút vydávacej väzby. Ide o väzbu, ktorej účelom je zabezpečiť prítomnosť osoby v konaní o európskom zatýkacom rozkaze na území Slovenskej republiky alebo na zabránenie zmarenia účelu tohto konania. Ak sú splnené všetky podmienky, sudca na návrh prokurátora vykonávajúceho predbežné vyšetrovanie vezme osobu do vydávacej väzby. Sudca krajského súdu vezme do vydávacej väzby tiež osobu, ktorá súhlasí s vydaním alebo ak už bolo rozhodnuté, že sa európsky zatýkací rozkaz vykoná. Ak Najvyšší súd Slovenskej republiky na základe sťažnosti proti rozhodnutiu o výkone európskeho zatýkacieho rozkazu rozhodol podľa § 22 ods. 8 zákona o vykonaní európskeho zatýkacieho rozkazu, osobu vezme do vydávacej väzby sudca Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ak tak už neurobil sudca krajského súdu. Príslušný sudca rozhodne o prepustení osoby z vydávacej väzby dňom vydania osoby orgánom štátu pôvodu alebo posledným dňom lehoty ustanovenej v § 25 ods. 1 a 3 zákona. Okrem týchto prípadov sudca rozhodne o prepustení z vydávacej väzby, ak

- 1) justičný orgán štátu pôvodu zrušil európsky zatýkací rozkaz, alebo ho odvolal vo vzťahu k Slovenskej republike,
- 2) sudca rozhodol, že európsky zatýkací rozkaz sa nevykoná,
- 3) inak zanikli dôvody vydávacej väzby, vydania alebo jeho realizácie, napr. zánikom trestnosti a pod.

Ak sa osoba nachádza vo väzbe v súvislosti s jej trestným stíhaním slovenskými orgánmi alebo sa nachádza vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý bol právoplatne uložený slovenským súdom, po doručení originálu európskeho zatýkacieho rozkazu s prekladom do štátneho jazyka, ak sa preklad vyžaduje, príslušný krajský súd osobu vezme do vydávacej väzby, ktorá bude spočívať, pričom príslušnosť krajského súdu je určená obvodom, v ktorom je osoba vo väzbe alebo výkone trestu. Ak dôvody väzby alebo výkonu trestu podľa predchádzajúcej vety pominú, spočívanie väzby zanikne a osoba nastúpi výkon vydávacej väzby. Súd rozhoduje o väzbe uznesením. Proti uzneseniu je prípustná sťažnosť, ktorá nemá odkladný účinok. Zákon priznáva sťažnosti odkladný účinok, ak ide o sťažnosť prokurátora proti rozhodnutiu o prepustení osoby z väzby, ak bola súčasne podaná sťažnosť prokurátora proti rozhodnutiu súdu o výkone európskeho zatýkacieho rozkazu.

Okrem uvedených zmien nový zákon mení aj otázky súvisiace s výkonom európskeho zatýkacieho rozkazu. Na rozdiel od pôvodného zákona ktorý poznal len obligatórne dôvody odmietnutia vykonania európskeho zatýkacieho rozkazu v § 23 nového zákona sa už rozlišuje medzi obligatórными dôvodmi pre odmietnutie vykonania európskeho zatýkacieho rozkazu ktoré sú upravené v odseku 1, ako aj fakultatívnymi dôvodmi odmietnutia, ktoré sú upravené v odseku 2 a to v súlade s rámcovým rozhodnutím.

Je však samozrejmé, že dôležitých zmien v Zákone č. 154/2010 Z.z. je oveľa viac, ale nie je možné ich v jednej práci všetky vymedziť.

Záver

▼ Aj keď pri zavádzaní európskeho zatýkacieho rozkazu boli nemalé problémy ukázalo sa, že jeho zavedenie sa veľmi osvedčuje.

Právna úprava európskeho zatýkacieho rozkazu je mimoriadne výraznou a dôležitou právnou úpravou. Najvýznamnejším krokom vpred je už samotný systém justičnej spolupráce v trestných veciach, ktorý je veľkou mierou založený na vzájomnej dôvere a zásade vzájomného uznávania rozhodnutí. Zjednodušenie a zrýchlenie celého procesu určite výraznou mierou prispeje k zníženiu kriminality a tento postup bol nevyhnutný vzhľadom k rastu cezhraničnej kriminality, ktorú priniesol so sebou voľný pohyb obyvateľov, tovaru a služieb, resp. odstránenie hraníc medzi členskými štátmi.

Samozrejme aj Zákon č. 154/2010 Z.z. nie je absolútne dokonalým zákonom a vždy je a bude čo zdokonaľovať.

Zákonodarcom ako aj predkladateľovi je možné vytknúť viac vecí. Jednou z chýb je, že pri vymedzení predmetu zákona v zmysle § 1 Zákona č. 154/2010 Z.z., zákonodarca neodstránil chybu keď uvádza, že „*Tento zákon upravuje postup slovenských orgánov pri vydávaní*“ aj napriek tomu že rámcové rozhodnutie používa pojem odovzdávanie (surrender).

Taktiež napríklad je možné mu vytknúť aj to, že do návrhu zákona nebola zakomponovaná transpozícia už zmieneného rámcového rozhodnutia výkonu rozhodnutí vydaných v neprítomnosti, a to aj napriek tomu, že toto rámcové rozhodnutie bolo v rámci legislatívneho procesu už zverejnené. Lehota na transpozíciu uvedeného rámcového rozhodnutia je stanovená do 28. marca 2011, teda len šesť mesiacov po nadobudnutí účinnosti zákona.

Avšak stále je možnosť a čas ukáže, čo a v akej miere, je potrebné ešte upraviť, aby sa v čo najväčšej miere zabránilo páchať trestnú činnosť na území členských štátov EÚ.

JUDr. Martin Viha

interný doktorand Ústavu verejného práva

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

▣ Použitá literatúra

1. Čentěš, J.; Fábry, A.; Chlápiková, L.; Karabín, M.; Kováčová, A.; Magvašiová, A.; Novocký, J.; Palkovič, J.; Sepeši, P.; Sivák, M.; Šufliarský, P.; Zanolit, J.; Žilinka, M.: Zákon 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, Komentár www.epi.sk
2. Císařová D., Fenyk J., Kloučková S., Mandák V., Matula V., Púry F., Repík B., Růžek A., Trestní právo procesní 4. aktualizované a rozšířené vydání, Praha, LINDE Praha, r. 2006, ISBN 80-7201-594-X
3. Ivor J. a kolektiv: Trestné právo procesné, Bratislava, IURA EDITION, r. 2006
4. Ivor J. a kolektiv: Trestné právo procesné, Bratislava, IURA EDITION, r. 2010
5. Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5 akt. vyd. Praha: Linde Praha, a.s. 2007, ISBN 80-7201-641-5
6. Kolektiv autorov, Trestný poriadok s rozsiahlym komentárom a judikatúrou, Úplné znenie zákona NR SR č. 301/2005 Z.z. s rozsiahlym komentárom, Bratislava, NOVÁ PRÁCA, r. 2005, ISBN 80-88929-76-8
7. Minárik Š. a kolektiv, Trestný poriadok Stručný komentár, Bratislava, IURA EDITION, r. 2006, ISBN 80-8078-085-4
8. Pikna B., Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu, Praha, LINDE, r. 2007

Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi jednotlivými členskými státy (2002/584/SVV)

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok

Zákon č. 403/2004 Z.z.

Zákon č. 154/2010 Z.z.

dôvodová správa k návrhu Zákona č. 154/2010 Z.z. <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/2010/03/2620-zakon-o-europskom-zatykacom-rozkaze>

Sloboda a Bezpečnosť

Jana Tereková

Abstrakt

Koncept individuálnej slobody videný optikou humanizmu a liberalizmu je konfrontovaný s konceptom bezpečnosti, vyjadrenej v právnych predpisoch upravujúcich prevenciu, konkrétne právnych predpisoch sankcionujúcich ohrozovacie delikty. Príspevok analyzuje (ne)opodstatnenosť a (ne)primeranosť zásahov do individuálnej slobody za účelom posilňovania prevencie tvrdiac, že nedostatky právnej úpravy sú výsledkom nesprávneho prístupu k riešeniu spoločenských problémov modelizujúceho spoločnosť v medziach mechanistického fungovania a opomínajúceho jej ľudský rozmer. Príspevok sa zaoberá taktiež konceptom zodpovednosti, pričom koncept morálnej zodpovednosti je konfrontovaný s mechanizmom zodpovednosti administratívno-právnej.

Abstract

The concept of individual liberty seen in the humanistic and liberal point of view is confronted with the conception of security expressed in the laws on prevention. It is analyzed, why intervention on individual liberty in order to strengthen prevention is not warranted and adequate, claiming that the imperfections of the regulation are resulting from application of an erroneous method to problem solving modelizing the society mechanistically and ignoring its human aspect. Also the concept of liability is considered with confronting the concept of moral liability with the mechanism of administrative liability.

Úvod

Individuálna sloboda ako možnosť slobodne konať alebo nekonať, resp. absencia obmedzenia alebo donútenia je nevyhnutným predpokladom pre možnosť vyvodenia morálnej zodpovednosti za dôsledky konania alebo nekonania jednotlivca. V kontexte bezpečnosti, predchádzania škodlivým následkom by znakom zodpovedného konania malo byť uvedomenie si možných škodlivých dôsledkov konania, ich posúdenie a prispôsobenie činnosti tak, aby k týmto dôsledkom nedošlo. Naproti tomu, v kontexte administratívnych prevenčných predpisov (ohrozovacích správnych deliktov) je administratívno-právna zodpovednosť vyvodená a sankcia uložená bez ohľadu na škodlivý následok za samotné porušenie právnych predpisov. Jednotlivcovi je takýmto

spôsobom fakticky odopretá možnosť konať zodpovedne v prvom zmysle slova, nakoľko právna úprava nedáva možnosť slobodného uvedomelého výberu s úmyslom nespôsobiť škodlivý následok ale konanie vynucuje strachom zo sankcie. Tým sa vlastne koncept administratívnej zodpovednosti vzdáva od konceptu morálnej zodpovednosti až natoľko, že v niektorých prípadoch sa tieto koncepty dostávajú až do protikladu.

Existencia tejto situácie nie je len morálnym problémom, v skutočnosti je problém ešte hlbší, nakoľko predstavuje neprimerané a neopodstatnené zásahy o individuálnej slobody, ktorá je pre blaho spoločnosti nevyhnutným predpokladom. Slobodný vývoj individuality je nevyhnutným predpokladom blahobytu.¹⁾ Podľa Wilhelma von Humboldta skutočným cieľom človeka, tým, ktorý je určený večným a nemenným rozumom (...) je najvyšší a najharmonickejší rozvoj jeho schopností do kompletného a konzistentného celku. Sloboda je veľkou a nevyhnutnou podmienkou, ktorá možnosť tohto vývoja predpokladá.²⁾

Tieto ideály ochrany slobody a ľudskej dôstojnosti sú zakotvené v národných aj medzinárodných právnych dokumentoch s najvyššou silou, Európska únia sa v preambule Charty základných práv Európskej únie prihlásila k ideálom a hodnotám ľudskej dôstojnosti, slobody, rovnosti a solidarity a človeka umiestnila do stredobodu svojej činnosti.³⁾

Tieto hodnoty však sú v administratívnych predpisoch ťažko badateľné. Stále častejšie sa stretávame so stále prísnejšou reguláciou určitých oblastí života, ktorá je prijímaná v mene bezpečnosti formou prevencie, t.j. zákazom rizikových činností alebo prikázaním bezpečnostných opatrení. Problémom tejto regulácie aj je trend posúvania limitov na úroveň stále nižšiu, ktorá predpokladá stále nižšie ľudské schopnosti; vychádzajú tak z predpokladu nedostatočnosti človeka. Duch týchto zákonov postráda vieru v schopnosti človeka a ukážeme, že v konečnom ho núti svoje schopnosti potláčať.

Cieľom tohto príspevku je pochopiť odkiaľ tento prístup prichádza, analyzovať jeho nedostatky a navrhnúť alternatívne riešenia.

1.

Žijeme v spoločnosti, ktorej kultúrnym dedičstvom je nie len humanizmus a osvietenstvo ale aj priemyselnú a vedecko-technickú revolúciu. Priemyselná a vedecko-technická revolúcia nám v skutočnosti zanechali omnoho viac ako len technologickú inováciu. Priniesli so sebou aj model výrobného procesu, ktorý je založený na štandardizácii, automatizácii a unifikácii ľudských

1) Pozri J.S.Mill: *On Liberty and The Subjection of Women*, New York: Henry Holt and Co. 1879

2) Humboldt, Wilhelm: *The Sphere and Duties of Government*, John Chapman, Londýn 1859

3) Úradný vestník 2010/C 83/02

procesov na predpísané postupy⁴⁾ s cieľom optimalizovať výsledok. Pojem priemyselnej výroby sa od začiatku chápal ako protiklad manufaktúrne výroby, ktorá spočívala v individuálnej výrobe neidentických produktov v neidentických podmienkach“. ⁵⁾ Industriálnu výrobu naopak možno popísať ako „mechanizovanú a automatizovanú výrobu identických produktov za identických podmienok a identickými prostriedkami“. ⁶⁾ K. P. Liessmann vo svojej Teórii nevzdelanosti ukazuje, ako dochádza k „industrializácii vedenia“ Príčinou tohto javu vidí vo vzdelávaní, ktoré sa vzdalo svojho humanistického ideálu rozvíjať a kultivovať v človeku všetky stránky jeho osobnosti do harmonického celku, rozvíjať jeho individualitu cez podporu jeho schopností, talentu a kreativity. Naopak, cieľom súčasného vzdelávania je pripraviť ľudí pre pracovný trh; vzdelávanie má produkovať ľudí nie vzdelaných v pravom zmysle slova ale užitočných pre trh práce. ⁷⁾

Priemyselná revolúcia svoj odtlačok zanechala vo vzdelávaní a rozmyšľaní ľudí. Skúsime objasniť, ako myslenie v pojmoch industriálnej výroby determinuje spôsob riešenia spoločenských problémov formou právnej regulácie.

Kľúčovými konceptmi automatizovanej industriálnej výroby sú homologizácia, optimalizácia a kontrola (procesu) a práve tieto sú aplikované vedome či nevedome na spoločnosť. Predpokladáme homologizované správanie jednotlivcov, snažíme sa optimalizovať spoločenské javy; výsledky spoločenských javov meriame štatisticky a prostredníctvom právnej regulácie sa výsledky snažíme optimalizovať. Napríklad spoločnosť potrebuje viac lekárov, prijme sa školská reforma, potrebujeme znížiť počet dopravných nehôd, novelizuje sa zákon o cestnej doprave a pod.

2.

Skúsme sa pozrieť ako by načrtnutý model myslenia v medziach priemyselnej výroby mohol fungovať pri aplikácii na konkrétne prípady a k akým neželaným dôsledkom môže táto aplikácia viesť.

Prvým prípadom bude právna regulácia z oblasti bezpečnosti cestnej premávky. Budeme uvažovať konkrétne o predpise limitujúcom rýchlosť jazdy za účelom predchádzania úmrtiam na ceste. Zmyslom predpisu je autoritatívne určiť najvyššiu povolenú rýchlosť a jej prekročenie sankcionovať. Ide o predpis preventívnej povahy, ktorý sankcionuje porušenie zákona bez ohľadu na škodlivý následok, čiže aj v prípade ak tento nenastane.

4) Pozri Liessmann, Konrad Paul. *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědení. Praha : Academia. 2008.*

5) Tamtiež

6) Tamtiež

7) Tento cieľ je badateľný za štruktúrou vyučovaných predmetov, najväčší priestor majú prírodné vedy, potom humanitné vedy a na konci (ak vôbec) je umenie. Z tohto modelu je vidieť, že rozvoj individuality a kreativity je odsunutý úplne nakoniec.

Predtým než prijmeme legislatívne riešenie, musíme definovať problém. Problémom je bezpečnosť na cestách. Cez aký parameter je možné kvantifikovať túto veličinu? Vyberieme si parameter mortality, teda počet osôb usmrtených pri dopravných nehodách. To je output, ktorého hodnotu chceme nastaviť na želaný stav. Ďalej potrebujeme zistiť, cez ktorý vstupný parameter, input je možné ovplyvňovať hodnotu outputu. Zdrojom tohto poznatku bude štatistika. Štatistika samozrejme nemôže zaznamenať všetky okolnosti vplyvajúce na output, len tie, ktoré je možné zmerať a kvantifikovať a ani nám nevysvetlí skutočný vzťah príčiny a dôsledku, nevysvetlí ako náš stroj funguje. Vime z nej však vybrať vstupný parameter, ktorého hodnota ovplyvní hodnotu outputu. Porovnáme príslušné čísla a zistíme, že pri nižšej rýchlosti máme nižšie čísla úmrtnosti. Za vstupný parameter teda zvolíme rýchlosť jazdy a jeho hodnotu nastavíme na nižší stav. Prijmeme príslušnú právnu reguláciu a čakáme na štatistiky. Ak štatistiky vykážu želané čísla úmrtnosti, konštatujeme, že právna regulácia bola úspešná. Želaný výsledok sa dostavil a stačilo takéto jednoduché riešenie.

V čom však spočíva problém tohto riešenia? V prvom rade, pochopili sme naozaj správne podstatu problému bezpečnosti na cestách? Je týmto problémom naozaj číslo? Koľkí z týchto ľudí si svoju smrť spôsobili sami? Ak sa na tento problém pozeráme cez čísla, želaný stav by mal byť nula. Existuje nejaká hranica znižovania vstupného parametru alebo je determinovaný čisto len parametrom outputu? Inak povedané, dokedy až budeme znižovať rýchlosť?

Ďalej, tým že sme na riešenie problému aplikovali štatistiku, zúžili sme priestor v ktorom je možné o riešeníach uvažovať, na merateľné veličiny. Brali sme vôbec do úvahy psychologické faktory, keď sme sa zamýšľali nad príčinami nehodovosti? Zamysleli sme sa nad tým, aký bude mať zníženie rýchlosti vplyv na psychiku vodiča, napríklad na schopnosť koncentrácie alebo nervozitu a aké môžu mať tieto vplyvy na ďalšiu nehodovosť?

Problém je však ešte mnoho hlbší. Zabúda sa, že aj pri najväčšej snahe, ľudia naozaj nie sú unifikované výrobné prostriedky s rovnakými vlastnosťami a rovnakým fungovaním v rovnakých podmienkach. Každý človek má mať priestor na svoj osobný rozvoj, na prejav svojej individuality. Ľudia nemajú rovnaké schopnosti a rovnakú činnosť môže jeden človek zvládnuť výborne zatiaľ čo druhý jej vôbec nemusí byť schopný. Úroveň bezpečnosti nie je pre všetkých rovnaká a nie je spravodlivé sankcionovať človeka, ktorý je schopnejší alebo zručnejší za činnosť, ktorú bez problémov zvládne, len preto, že niektorí ľudia túto činnosť nezvládajú a sú pri nej nebezpeční. Neustále každodenné nútenie ľudí potláčať svoje schopnosti môže mať pre spoločnosť degeneračné následky. J. S. Mill vo svojom traktáte O slobode veľmi výstižne píše: „štat, ktorý znižuje úroveň svojich ľudí, aby sa stali poslušným nástrojom v jeho rukách, hoci aj na prospešný účel, zistí, (...) že dokonalosť stroja, pre ktorý

obetoval všetko, nebude nakoniec nič platná, pretože sa rozhodol vyhnúť viťatnú silu (ľudskosť) len preto aby stroj pracoval hladšie.⁸⁾

Ďalším problémom prevenčných predpisov je, že predpísaním bezpečnostných limitov popri možnosti, aby jednotlivec samostatne na základe vlastného úsudku posúdil riziko svojej činnosti a na základe tohto úsudku sa samostatne rozhodol. V situácii, keď nie je jednotlivcovi umožnená slobodná voľba, nie je možné voči nemu vyvodit' ani morálnu zodpovednosť, inak povedané, jednotlivec nemôže byť braný na zodpovednosť za konanie, pokiaľ nie je výsledkom jeho slobodnej voľby, ale donútenia. Práve tu sa dostávame k paradoxu, že konanie, ktoré z morálneho hľadiska nemožno považovať za zodpovedné (nakol'ko nie je urobené slobodne na základe vlastného úsudku s cieľom nespôsobiť škodu na zdraví a živote ostatných, ale na základe donútenia s cieľom vyhnúť sa sankcii), je právne aprobevané a naopak, právom sankcionované môže byť konanie z morálneho hľadiska zodpovedné. Čo sa týka zodpovednosti štátu v tomto prípade, vzájomne sa konfrontujú jeho úloha chrániť život a zdravie ľudí (zodpovednosť za ochranu života a zdravia) na jednej strane a jeho úloha vytvoriť ľuďom priestor na ich individuálny rozvoj alebo minimálne tento vývoj nepotláčať. Situácia, keď je jednotlivcovi upieraný priestor na tvorbu samostatného úsudku, dokonca, ak na samostatnú mentálnu činnosť nie je odkázaný, môže mať degeneračné dôsledky na jeho mentálny vývoj. J. S. Mill uvedenú situáciu charakterizuje: „Ľudské schopnosti vnímania, úsudku, rozlišovacieho citu, duševnej aktivity, a dokonca aj morálne preferencie, sú tréňované iba pri uskutočňovaní výberu. Duševná a mravná, rovnako ako svalová sila, sa zlepšujú len tým, že sa používajú. Schopnosti sa netréňujú ak človek robí niečo len preto, že iní to robia (...) Pokiaľ to nie sú dôvody názoru, čo je rozhodujúcim pre vlastný rozum človeka, jeho rozum nemôže byť posilňovaný, ale je pravdepodobné, že sa bude oslabovať...“⁹⁾

Okrem vyššie popísaných problémov morálnej povahy nás analýza dopadu prevenčných predpisov privedie aj k otázke miery, teda pokiaľ až siahaprávnenie štátu limitovať určité činnosti, so zámerom predchádzať nepriaznivým situáciám, ku ktorým pri týchto činnostiach často dochádza. Je štát napríklad oprávnený zakázať požívanie alkoholu (alebo ustanoviť prípustné limity), pretože ľudia pod vplyvom alkoholu sú často agresívni a násilní a v dôsledku toho dochádza napríklad k domácejmu násiliu, ktoré má nepochybne veľmi negatívne dôsledky pre ostatných členov rodiny a rodinu ako takú? Alebo je štát oprávnený zakázať napríklad futbalové zápasy, pretože aj pri nich často dochádza k násiliu?¹⁰⁾

8) Pozri J.S.Mill: *On Liberty and The Subjection of Women*, New York: Henry Holt and Co. 1879

9) Tamtiež

10) Podobnou otázkou sa na príklade zákazu držby a užívania marihuany zaoberajú E. Blumenson a E. Nilsen v článku *Liberty Lost: Moral Case for Marijuana Law Reform*. Otázkou je, či je držba

Aký iný prístup k riešeniu problému by sme mali zvoliť? V prvom rade potrebné riešenie hľadať vo výchove a vzdelávaní všeobecne, vychovávať ľudí k slobode a zodpovednosti. Človek má byť vzdelávaný tak, aby dokázal samostatne a zodpovedne riešiť vzniknuté situácie, nie naservirovať mu hotové riešenia. Ľudí je potrebné vychovávať tak, že činnosť, ktorú vykonávajú budú vykonávať primerane k svojim schopnostiam a zručnostiam. V prípade cestnej dopravy, je to práve zákonná formuľka prispôbiť svoju jazdu, vrátane jej rýchlosti svojim vlastným zručnostiam, stavu vozovky a okolnostiam. Nikto nenúti človeka ísť za hranice svojich schopností, každý si môže sám zvoliť, aká rýchlosť je preňho bezpečná. Človek, ktorý takéhoto výberu nie je schopný by nemal dostať oprávnenie na vedenie vozidla. Aj keď bude rešpektovať všetky predpisy do bodky, ako si poradí v nových situáciách, pre ktoré neexistujú predpisy, ak sa nedokáže riadiť svojim úsudkom?

Ďalej rozoberieme problematiku bezpečnostných pásov. Na prijatie právnej úpravy sa aplikuje obdobný systém ako v prípade limitácie rýchlosti. Na základe štatistiky sa zistí, že pri použití bezpečnostného pásu je menšia štatistická pravdepodobnosť úmrtia, a teda sa prijme predpis, ktorý pod hrozbou sankcie nariadi používanie bezpečnostných pásov. Na tomto mieste nás dôsledná aplikácia štatistiky dovedie k právnej úprave, ktorá, okrem problémov analyzovaných vyššie, naberie nový rozmer zasahovania štátu do individuálnej autonómie jednotlivca; človeku sa prikáže, aby sám seba nevystavoval riziku, v opačnom prípade, ak sa riziku bude vystavovať, bude sankcionovaný, pričom o tom, čo je rizikové pre jeho vlastný život alebo zdravie nerozhodne sám, ale rozhodne štát.¹¹⁾ Jedincovi sa tak odoberie možnosť rozhodnúť o svojom vlastnom zdraví, chrániť ho svojim vlastným spôsobom.¹²⁾ Podľa princípu škody (harm principle) „jediným účelom, ktorý oprávňuje ľudstvo, jednotlivo alebo kolektívne, zasahovať do slobody konania jedného z ich nich,

alebo užívanie marihuany podstatným krokom k páchaniu ďalšej trestnej činnosti, alebo k tejto má dostatočnú blízkosť (proximity) a teda ich možno klasifikovať ako prípravu alebo pokus o trestný čin (inchoate crime). Dochádzajú k záveru, že držba a užívanie nielen marihuany, ale aj „tvrdých drog“ by túto charakteristiku ťažko naplnili, teda ani na základe tohto argumentu nie ich kriminalizácia opodstatnená. *Pozri Blumenson, Eric D. – Nilsen, Eva S.: Liberty Lost: Moral Case for Marijuana Law Reform (March 21, 2009). Suffolk University Law School Research Paper No. 09-20; Indiana Law Journal, Vol. 85, 2009. Prístupné na SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1366426>*

Podobnou problematikou sa zaoberal aj J. S. Mill v súvislosti so zákazom požívania alkoholu pričom zaujal stanovisko, že nikto by nemal byť trestaný iba za opitosť; ak sa človek pod vplyvom alkoholu dopustí násillia, má byť trestaný za násillie, nie za opitosť. *Pozri J.S.Mill: On Liberty and The Subjection of Women*, New York: Henry Holt and Co. 1879

11) Uvažujeme o prípade používania bezpečnostných pásov pasažierov na predných sedadlách automobilu, teda vylučujeme prípad, že by osoby zo zadných sedadiel mohli v prípade nehody poškodiť osoby na predných sedadlách.

12) Podľa J.S. Milla, „Jediná sloboda, ktorá si zaslúži toto meno, je sloboda snažiť sa o vlastné dobro vlastným spôsobom (...) Každý (jednotlivec) je tým pravým strážcom svojho zdravia, či už telesného, mentálneho alebo duševného.“ *J.S.Mill: On Liberty and The Subjection of Women* (New York: Henry Holt and Co. 1879), s. 32

je ochrana seba samého. Jediným účelom, pre ktorý možno právom uplatniť moc nad ktorýmkoľvek príslušníkom civilizovaného spoločenstva proti jeho vôli, je zabrániť poškodeniu ostatných. Jeho vlastné dobro, či fyzické, či mravné, nie je dostatočným oprávnením.¹³⁾ Negatívnym dôsledkom zasahovania štátu do individuálnej autonómie jednotlivcov je aj situácia podobná justičnému omylu; štát jednotlivcovi v záujme ochrany jeho vlastného zdravia alebo života nariadi určité správanie, ktoré bude mať v konečnom dôsledku na jeho zdravie alebo život dôsledky nepriaznivé. Nepochybne je akceptovateľnejšia situácia, ak si človek škodlivý následok pre seba vyberie sám, hoci štát by ho pred ním mohol „ochrániť“.

Záver

Príspevok sa zaoberá pojmami slobody a bezpečnosti v kontexte právnych predpisov upravujúcich prevenciu a so slobodou úzko súvisiacim konceptom morálnej a právnej zodpovednosti. Poukazuje na nedostatky právnej úpravy, ktorá za účelom posilňovania prevencie neopodstatnené a neprimerane zasahuje do individuálnej slobody, čo môže v konečnom dôsledku viesť k celospoločensky negatívnym dôsledkom.

Mgr. Jana Tereková
externý doktorand Ústavu teórie a dejín štátu a práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

13) Tamtiež

Právne aspekty Charty základných práv EÚ

Nina Hujiková

Abstrakt

Charta základných práv Európskej únie je pomerne stručný dokument, avšak zamestnáva mnohých právnikov už takmer desať rokov. Toto obdobie bolo charakterizované zmenami v prístupe k dokumentu, ktorý si našiel pevné miesto v legislatíve Európskej únie. Charta sa stala záväznou spolu s ratifikáciou Lisabonskej zmluvy. O tom, aké zmeny priniesla a aké dôsledky vyvolala, pojednáva nasledujúci článok.

Kľúčové slová

Charta základných práv Európskej únie, Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ochrana ľudských práv a slobôd, Európska únia

Abstract

Hujikova Nina, Legal aspects of Charter of fundamental rights of European Union, Department of International and European Law, Pan European University, Faculty of Law, Bratislava 2010

Charter of Fundamental Rights of European Union is considerably short document, but many lawyers have been dealing with it already about ten years. This area was characterized by changes in approaches to the document that finally found its own place in legislation of the European Union. The Charter became legally binding with ratification of the Lisbon Treaty. Following article deals with changes and impacts caused by the Charter.

Article deals with several legal aspects of Charter of fundamental right of European Union.

Key words

Charter of Fundamental Rights, European Convention on Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, human rights protection, European Union

Charta základných práv Európskej únie je pomerne stručný dokument, avšak zamestnáva mnohých právnikov už takmer desať rokov. Nepochybne si však túto pozornosť zo strany právnej doktríny zaslúži. Za desať rokov prešla

cestu od právne nezáväznej deklarácie – vyjadrenia rešpektu ľudských práv Európskou úniou až po právne záväzný dokument, ktorý stojí na rovnakej úrovni v hierarchii európskeho právneho poriadku ako primárne právo. Chartu základných práv má mnoho právnych aspektov a možno ju skúmať z mnohých uhlov pohľadu, súvisia s ňou mnohé aktuálne problémy ochrany ľudských práv v európskom priestore. Charta základných práv EÚ je ospevovaný i zatracovaný, ale prvý katalóg základných práv EÚ. Vytvorenie Charty malo zdôrazniť výnimočnú dôležitosť ochrany ľudských práv v EÚ, a spracovaním do jedného dokumentu sprehľadniť a zviditeľniť práva občanom EÚ.

1. Záväznosť Charty

Na zasadnutí Európskej rady v Kolíne v roku 1999 vyvstala potreba vypracovať katalóg základných práv Európskej únie. V tom istom roku sa ustanovil tzv. Konvent, expertná skupina pod vedením bývalého nemeckého prezidenta Romana Herzoga, ktorá vypracovala Chartu základných práv Európskej únie. V roku 2001 bola Charta vyhlásená na summite v Nice. Vyvolalo to rozličné reakcie verejnosti, laickej i odbornej – od skepsy a obáv po eufóriu. Na jednej strane sa vítal prvý ucelený katalóg základných práv Európskej únie, na druhej strane sa objavovali obavy z vytvárania akéhosi „superštátu“, pričom Charta mala byť predzvesťou týchto „neželaných“ zmien. V tomto období mala Charta právne nezáväzný charakter, no jej existencia bola inštitúciami Únie rešpektovaná. Rada i Komisia sa pri tvorbe právnych aktov na Chartu začali odvolávať. Svoju argumentáciu ňou podporovali aj generálni advokáti ESD, no samotný SD sa zdráhal. V odôvodnení svojich rozsudkov sa o Chartu oprel aj Súd prvého stupňa¹⁾.

Právna nezáväznosť Charty však nebola uspokojujúca. Samotný Konvent sa snažil formulovať ju tak, aby sa mohla v budúcnosti stať právne záväzným dokumentom – buď samostatne alebo začlenením do niektorej z noviel zakladajúcich zmlúv. Charta mala byť súčasťou Ústavy pre Európu, bola zaradená do jej druhej časti. Právna doktrína v tom čase tento krok vítala, a oceňovala významné miesto ktoré sa ochrane ľudských práv v EÚ dostalo²⁾. Ratifikačný proces Ústavnej zmluvy však zlyhal a Charta sa právne záväznou nestala. Neskôr sa pristúpilo k reforme zakladajúcich zmlúv a na „Európsku ústavu“ sa postupne rezignovalo. Reformná zmluva známa aj podľa miesta jej podpisu ako Lisabonská už vstúpila v platnosť 1. decembra 2009. V čl. 6 ZEÚ sa uvádza, že Charta základných práv EÚ prijatá 7. Decembra 2000 a upravená 12. Decembra 2007 v Štrasburgu má rovnakú právnu silu ako zmluvy. Ustanovenia Charty nijak nerozširujú právomoci Únie vymedzené v zmluvách. Únia pristúpi tiež k EDĽP, ale bez dotknutia právomocí Únie vymedzených

1) Prvý krát T-54/99, T-177/01 a C-263/02 P

2) Napr. Šišková, N.: Ochrana ľudských práv jako součást procesu konstitualizace EU. In Právny obzor, roč. 87, 2004, č. 2, s. 153

v zmluvách. Na základe tohto ustanovenia nadobudla Charta základných práv, okamihom vstupu Lisabonskej zmluvy v platnosť, právnu záväznosť.

2. Pôsobnosť Charty

Treba zdôrazniť, že Charta nerozširuje rozsah pôsobnosti práva Únie nad rámec právomocí Únie, a ani nezakladá žiadnu novú právomoc ani úlohu pre Úniu, a ani nemení právomoci a úlohy vymedzené v zmluvách³⁾.

Pokiaľ ide o časovú a miestnu pôsobnosť Charty, výslovne v Charte upravené nie sú. Ako už bolo uvedené Charta sa stala právne záväznou vstupom Lisabonskej zmluvy v platnosť, teda 1. decembra 2009 a od tohto dátumu majú všetky nižšie uvedené subjekty povinnosť ju dodržiavať. Charta sa uplatňuje v celej Európskej únii, vo všetkých členských štátoch, avšak v zmysle protokolu č. 30 k Lisabonskej zmluve existujú určité interpretačné obmedzenia pre súdy Únie i pre vnútroštátne súdy pokiaľ ide o výklad Charty dotýkajúcich sa prípadov, ktoré majú vzťah k Spojenému kráľovstvu a Poľsku (po vstupe najbližšej prístupovej zmluvy k EÚ aj Českej republiky)⁴⁾.

Tradične sú štáty subjektmi povinnými zaručovať a chrániť ľudské práva a slobody, tak ako je tomu aj v prípade EDĽP. Pokiaľ však ide o ustanovenia Charty, tie sú v zmysle čl. 51 ods. 1 určené členským štátom výlučne vtedy, ak vykonávajú právo Únie⁵⁾. Toto pravidlo sa vzťahuje tak na ústredné orgány štátu, ako aj na regionálne a miestne orgány, a tiež na verejnoprávne subjekty. Primárne sú ustanovenia Charty určené pri dodržaní zásady subsidiarity pre inštitúcie, orgány, úrady a agentúry Únie.

Na rozdiel od EDĽP, ktorý v ňom zakotvené práva zaručuje každému, možno v Charte rozlíšiť viacero skupín oprávnených osôb. Časť práv a slobôd je zaručená rovnako ako v EDĽP každému. Najširší rozsah práv a slobôd prislúcha občanom EÚ. Časť oprávnení s nimi požívajú aj rezidenti, osoby trvale žijúce v niektorom z členských štátov Únie. Charta však obsahuje aj práva, ktoré sa zaručujú príslušníkom tretích krajín (napr. právo na azyl).

V zmysle čl. 52 ods. 1 akékoľvek obmedzenia výkonu práv a slobôd uznaných v Charte musia byť ustanovené zákonom a musia rešpektovať podstatu týchto práv a slobôd. Práva a slobody zakotvené v Charte možno obmedziť len vtedy, ak je to nevyhnutné a ak to skutočne zodpovedá cieľom všeobecného záujmu, ktoré sú uznané Úniou, alebo ak je to potrebné na ochranu práv a slobôd iných. Ide o formuláciu vychádzajúcu z judikatúry Súdneho dvora⁶⁾. Odsek 1 je všeobecné ustanovenie, ku ktorému sú nasledujúce

3) Čl. 51 ods. 2

4) Bližšie pozri Šturma, P.: Lisabonská smlouva a závaznost Listiny základných práv EU pro Českou republiku vzhledem k tzv. výjimce (opt-out). In Právní rozhledy, Roč. 18, 2010, č. 6, s. 191-194

5) Čl. 51 Charty

6) C-292/97 bod 24

odseky špeciálnou právnou úpravou. Odsek 2 stanovuje, že pokiaľ sú práva uznané v Charte predmetom obsiahnuté v niektorej zo zmlúv, vykonávajú sa za podmienok a v medziach vymedzených týmito zmluvami. Odsek 3 má potom za cieľ zabezpečiť potrebnú súdržnosť medzi Chartou a EDĽP a jeho protokolmi, pretože stanovuje, že v prípade, že práva uznané Chartou zodpovedajú právam zaručeným EDĽP, ich zmysel a rozsah vrátane prípustných obmedzení je rovnaký ako v prípade práv ustanovených EDĽP. EDĽP predstavuje totiž minimálny štandard ochrany ľudských práv, ktorý nie je možné znižovať. Širšia ochrana sa však pripúšťa, dokonca je vítaná. Charta nebráni členským štátom využiť čl. 15 EDĽP umožňujúci výnimky z práv zaručených EDĽP v prípade vojny alebo iného verejného ohrozenia štátnej existencie, keď prijímajú opatrenia v záujme národnej obrany v prípade vojny a na udržanie verejného poriadku v súlade s ich povinnosťami stanovenými v čl. 4 ods. 1 ZEÚ a čl. 72 a 347 ZFEÚ. Odsek 4 nakoniec ustanovuje pravidlá výkladu pre práva zaručené Chartou, ktoré vychádzajú zo spoločných ústavných tradícií. Podľa tohto pravidla by mali byť dotknuté práva Charty vykladané spôsobom zaručujúcim vysokú mieru ochrany náležite prispôsobenú právu Únie, ktorá je v súlade so spoločnými ústavnými tradíciami. Tým sa prekonáva pravidlo tzv. „najmenšieho spoločného menovateľa“⁷⁾. Odsek 5 vysvetľuje rozdiel medzi „právami“ a „zásadami“ upravenými v Charte. Na základe tohto rozdielu sú základné práva rešpektované a zásady sú dodržiavané. Zásady môžu byť vykonávané prostredníctvom legislatívnych alebo vykonávacích aktov a pre súdy sa stávajú významnými len pri výklade a preskúmaní týchto aktov. Nespôsobujú totiž vznik priameho nároku na pozitívne konanie zo strany inštitúcií Únie alebo orgánov členského štátu. Odsek 6 odkazuje na tie články Charty, ktoré v duchu subsidiarity odkazujú na vnútroštátne predpisy a prax. Konečne odsek 7 stanovuje, že súdy Únie a členských štátov náležite prihliadajú na vysvetlivky vypracované k Charte s cieľom poskytnúť usmernenia pri výklade Charty.

Čl. 53 stanovuje, že žiadne ustanovenie Charty sa nesmie vykladať tak, že obmedzuje alebo poškodzuje ľudské práva a základné slobody uznané v rámci príslušného rozsahu ich pôsobnosti právom Únie, medzinárodným právom a medzinárodnými zmluvami, ktorých zmluvnou stranou je únia alebo všetky členské štáty – najmä Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd ako aj ústavami členských štátov a v zmysle čl. 54 (zodpovedajúci čl. 17 EDĽP) ani tak, že zahŕňa právo vyvíjať činnosť alebo dopúšťať sa činov zameraných na poškodenie práv a slobôd uznaných v Charte alebo na ich obmedzenie vo väčšom rozsahu, ako je v Charte ustanovený.

7) Vid' vysvetlivky k Charte

3. Efektivita Charty

Charta poskytuje široký okruh práv, pričom možno sledovať inšpiráciu jej tvorcov mnohými nástrojmi ochrany ľudských práv. Právna doktrína preto niekedy spochybňuje prínos Charty a označuje ju za kompilát – napr. kapitoly Dôstojnosť, Slobody, Rovnosť a Spravodlivosť sú silne inšpirované EDĽP.

Aj keď sa s tým v zásade možno stotožniť, nemožno Charte uprieť určitý prínos:

- a) predovšetkým snahu „zaktualizovať“ niektoré práva známe z EDĽP – napr. zákaz otroctva a nútenej práce je výslovne rozšírený zákazom obchodu s ľuďmi, sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania slobodou vedeckého bádania,
- b) reflexiu súčasnej doby – moderné práva, ktoré priniesla súčasnosť – napr. právo na ochranu osobných údajov, zákaz reprodukčného klonovania,
- c) osobitne štruktúra samotnej Charty a z nej vyplývajúce netradičné členenie ľudských práv, resp. ich subsumácia pod chránené hodnoty Dôstojnosť, Slobody, Rovnosť, Solidarita, Občianstvo a Spravodlivosť. Z takého členenia môžu vznikať nové interakcie vzájomných práv.

Práve široký rozsah katalógu však priniesol výhrady niektorých členských štátov, najmä Spojeného kráľovstva, ku ktorému sa neskôr z rôznych príčin pridalo Poľsko a Česká republika. Ako už bolo spomenuté, tieto štáty si vymohli prijatie protokolu č. 30 k ZEÚ a ZFEÚ. Právna teória sa dnes už viac menej zhoduje v názore, že protokol nepredstavuje opt- out v pravom zmysle, a že protokol slúži len na obmedzenie interpretačnej voľnosti európskych i vnútroštátnych súdov. Dôvodom prijatia protokolu boli spočiatku obavy Spojeného kráľovstva ohľadom výkladu niektorých ustanovení Charty, predovšetkým jej štvrtej hlavy, ktorá obsahuje hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Neskôr sa k nemu pridalo i Poľsko, ktoré malo výhrady predovšetkým k rozsahu práva uzatvoriť manželstvo a založiť rodinu, pretože sa mu v zmysle vysvetliviek k Charte tohto práva zdal príliš široký. Poľsko a Spojené kráľovstvo si týmto protokolom želali zdôrazniť, že Chartou sa nerozširuje možnosť Súdneho dvora Európskej únie, ani iného súdu či súdneho orgánu Poľska alebo Spojeného kráľovstva, aby určil, či sú zákony, iné právne predpisy či administratívne ustanovenia, postupy alebo konanie Poľska alebo Spojeného kráľovstva v súlade so základnými právami, slobodami a zásadami, ktoré Charta opätovne potvrdzuje. Žiadne ustanovenie hlavy IV charty nevytvára práva, ktorých je možné sa súdne domáhať voči Poľsku alebo Spojenému kráľovstvu, okrem prípadov, keď sú tieto práva ustanovené vo vnútroštátnych právnych predpisoch týchto štátov. Česká republika mala zase obavy z možného opätovného otvárania otázky Benešových dekrétov.

Hoci protokol nevylučuje uplatňovanie Charty na Poľsko a Spojené kráľovstvo, obmedzuje možnosť výkladu ustanovení Charty. Podľa môjho názoru to Chartu ako právny nástroj ochrany ľudských práv oslabuje, pretože vznikol priestor pre pochybnosti – obdobné prípady nemusia byť v dôsledku neho nevyhnutne posudzované obdobne.

Ako najväčší nedostatok Charty však vnímam skutočnosť, že na rozdiel od EDĽP neobsahuje ustanovenia konštituujuce kontrolný mechanizmus jej dodržiavania. Neobsahuje ich vo svojom texte, čo je však závažnejšie, takéto ustanovenia neobsahuje ani primárne právo EÚ. Táto skutočnosť vyvoláva skepsu ohľadom toho, nakoľko je ochrana práv a slobôd zaručovaná Chartou ochranou efektívnou. Kým systém kontroly EDĽP je mimoriadne efektívny, pretože je otvorený individuálnym sťažnostiam, dovoliť sa ochrany práv zaručených Chartou nie je pred Súdnym dvorom také jednoduché, pretože jednotlivci majú obmedzený locus standi – patria k tzv. nepriviligovaným žalobcom a v zmysle ustanovení primárneho práva by mali preukazovať svoju individuálnu dotknutosť prijatým právnym aktom úniijného práva. Je pravda, že toto kritérium sa začína posudzovať voľnejšie⁸⁾, ale stav stále nie je ideálny. Druhou možnosťou jednotlivca dostať svoj prípad pred Súdny dvor je v rámci prejudiciálneho konania, čo tiež nie je celkom bezproblémové. Jednotlivec totiž nemá prostriedky, ktorými by donútil vnútroštátny súd iniciovať toto konanie.

Je teda nepochybné otázne, nakoľko je ochrana ľudských práv zaručených Chartou efektívna a nie je iluzórna v intenciách judikatúry ESĽP. Zatiaľ ESĽP označuje ochranu ľudských práv v EÚ za adekvátnu a postačujúcu. Vzťah Súdneho dvora a ESĽP je však potenciálne komplikovaný. Zatiaľ sa zväčša rešpektovali, avšak určité rozpory sa už objavili a nie je možné vylúčiť ich ani v budúcnosti. Navyše, pokiaľ EÚ pristúpi k Dohovoru, o čom existuje všeobecný konsenzus, získa ESĽP posledné slovo pri ochrane ľudských práv v EÚ. V záujme ochrany práv jednotlivca však v právnej doktríne panuje všeobecná zhoda o potrebe prístupu Európskej únie k EDĽP. Ide o už pomerne starú otázku, ktorá bola predmetom mnohých analýz. Nateraz stačí podoznieť, že Únia napokon na základe čl. 6 ods. 2 ZEÚ k Dohovoru pristúpiť môže. Potrebné kroky, ktoré by to umožnili, sa začali aj na strane Rady Európy prijatím a ratifikáciou protokolu č. 14 k EDĽP. Kedy však k samotnému prístupeniu dôjde je zatiaľ otvorené.

Napriek týmto nedostatkom som presvedčená o tom, že Charta základných práv Európskej únie má svoj význam pre ochranu ľudských práv v európskom priestore. Jej právna záväznosť je vítaná a môže byť novým podnetom na zvyšovanie štandardu ochrany práv jednotlivca v EÚ.

8) Viď napr. rozsudok Súdu prvého stupňa T-177/01 vo veci Jégo-Quéré et Cie SA v. Komisia zo dňa 3.5. 2002

Mgr. Nina Hujiková
interný doktorand Ústavu medzinárodného a európskeho práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

▣ Zoznam použitej literatúry

1. Blahož, J.: Sjednocující sa Evropa a lidská a občanská práva. 1. Vydanie. Praha: ASPI 2005. 260s. ISBN 80-7357-073-4
2. Craig, P., de Búrca, G.: EU Law, Text, Cases and Materials. 4th edition. New York: Oxford University Press 2003. 1302s. 978-0-19-927389-8
3. Strážnická, V.: Európska integrácia a právo Európskej únie. 1.vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o. 2009. 312s. ISBN 978-80-89447-00-8
4. Tichý a kol.: Evropské právo. 3.vydání. Praha: C. H. Beck 2006. 928 s. ISBN 80-7179-430-9
5. Strážnická, V.: Ochrana ľudských práv v Európskej únii v kontexte judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. In Právny obzor, roč. 89, 2006, č. 5, s. 426-434
6. Stromžiková, V. Změny v systému ochrany základních práv v Evropě – směrem k Chaosu nebo ve prospěch jednotlivce? (K čl. 7 návrhu ústavní smlouvy EU). In Právník, roč. 143, 2004, č. 6, s. 537-569
7. Šišková, N.: Ochrana lidských práv jako součást procesu konstitualizace EU. In Právny obzor, roč. 87, 2004, č. 2, s. 150-160
8. Šišková, N.: První ucelený katalóg základních práv Evropské unie – Charta. In Právník, roč. 140, 2001, č. 6, s. 587- 601
9. Šturma, P.: Lisabonská smlouva a závaznost Listiny základných práv EU pro Českou republiku vzhledem k tzv. výjimce (opt-out). In Právní rozhledy, Roč. 18, 2010, č. 6, s. 191-194

2010/C 83/02 Charta základných práv EÚ

2007/C 303/02 Vysvetlivky k Charte základných práv

www.curia.europa.eu

www.europa.eu

www.justice.gov.sk

<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>

Posledný vývoj práva nebyť mučený podľa judikatúry EŠĽP

Veronika Budayová

Abstrakt

Práca je zameraná na problematiku porušovania článku 3 Európskeho dohovoru, ktorý zakazuje mučenie, neľudské zaobchádzanie a trestanie, ako aj ponižujúce zaobchádzanie a trestanie. Zameriava sa však na porušovanie tohto článku v prípadoch vydania a vyhostenia, pretože tieto patria medzi najčastejšie. Súčasťou článku je aj analýza konkrétneho prípadu Európskeho súdu pre ľudské práva.

Kľúčové slová

mučenie, neľudské zaobchádzanie, ponižujúce zaobchádzanie, trestanie, absolútnosť, kolektívnosť.

Abstract

The thesis is focused on violations of Article 3 of the European Convention, which prohibits torture, inhuman treatment and punishment, and degrading treatment and punishment. It focuses especially on violations of this article in cases of extradition and deportation, because they are the most frequently cases in practice. Part of the thesis is also an analysis of a particular case of the European Court of Human Rights.

Keywords

torture, inhuman treatment, degrading treatment, punishment, absoluteness, collectivity.

Európska únia je založená na zásadách slobody, demokracie, rešpektovania ľudských práv a základných slobôd a zásadách právneho štátu. Tieto zásady sú spoločné všetkým členským štátom. Mučenie a zlé zaobchádzanie patria k najohavnejším porušeniam ľudských práv a ľudskej dôstojnosti. Podľa Všeobecnej deklarácie ľudských práv nikto nesmie byť mučený, alebo podrobený krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu. Medzinárodné právo nepripúšťa žiadne výnimky. Všetky krajiny sú povinné dodržiavať bezpodmienečný zákaz všetkých foriem mučenia a zlého zaobchádzania. Napriek úsiliu medzinárodného spoločenstva stále dochádza

k mučeniu a zlému zaobchádzaniu vo všetkých častiach sveta. V mnohých krajinách naďalej prevláda beztretnosť pre páchatel'ov mučenia a zlého zaobchádzania.

Článok 3 Európskeho dohovoru zakazuje mučenie, neľudské zaobchádzanie a trestanie, ako aj ponižujúce zaobchádzanie a trestanie. Tento zákaz vychádza z nevyhnutnosti zachovania fyzickej a psychickej integrity človeka, ktorá je predpokladom jeho humánneho zakotvenia v spoločnosti.

Mučenie či zlé zaobchádzanie môžu byť tak fyzického ako aj psychického rázu a môžu znamenať značné ohrozenia. Termín mučenie sa vo svojej podstate zvykne používať pri poukázaní na zlé fyzické zaobchádzanie, ktoré patrí napríklad medzi praktiky polície a cieľom vytiahnuť informácie alebo priznanie od zadržanej osoby. Na druhej strane sa používajú výrazy ako „neľudské, a“ degradujúce „zaobchádzanie na popis opatrovníckych životných podmienok, ako aj spôsobu, akým sa zaobchádza s jednotlivcami v praxi.

Článok 3 Európskeho dohovoru sa vyznačuje v porovnaní s ostatnými právami a slobodami vymedzenými v Dohovore svojou absolútnosťou a kolektívnou garanciou. **Absolútnosť** znamená, *že je aplikovateľné na všetkých ľudí, na každom mieste, v každom čase a hlavne nie je ničím limitované*¹⁾. Druhým dôležitým aspektom je kolektívna garancia, ktorá spočíva tiež v tom, že tohto práva sa môžu „dovoľávať cudzinci (aj z nečlenských štátov Rady Európy) v prípade vydaní a vyhostení štátom do krajiny, v ktorej im hrozí mučenie, neľudské zaobchádzanie alebo ponižujúce zaobchádzanie, či trestanie.“²⁾

Ako vyplýva z konštantnej judikatúry európskeho súdu, **neexistujú žiadne výnimky na ospravedlnenie konania štátu v rozpore s článkom 3 Dohovoru, a preto je irelevantná otázka, o akú osobu v danom prípade ide, či je napríklad daná osoba dôvodne podozrivá zo zločinov súvisiacich s terorizmom, alebo nie**. Garancie článku 3 Dohovoru patria „bez ohľadu na správanie osoby“³⁾ (Ahmed c. Rakúsko, Chahal c. Spojené kráľovstvo). „Ochrana sa priznáva bez ohľadu na okolnosti a správanie obeť“⁴⁾ (V. c. Spojené kráľovstvo. Appl. 24888/94, § 69; Labita v. Taliansko. Appl. 26772/95, § 119).

Podobne, ako aj pri iných článkoch Dohovoru, sú základné pojmy, resp. predmet ochrany, vyjadrené veľmi všeobecne, čo si vyžiadalo výklad Komisiou a Súdom. Postupne si Komisia a Súd vymedzili základné výkladové kritéria pojmov mučenie, neľudské zaobchádzanie alebo trest a ponižujúce zaobchádzanie alebo trest. Podľa týchto východísk potom Komisia v tzv. Greek case definovala pojmy obsiahnuté v článku 3 Dohovoru., ktoré zneli:

- 1) Svák, J.: Ochrana ľudských práv. Eurokódex. Bratislava 2006, str. 191.
- 2) Svák, J.: Ochrana ľudských práv. Eurokódex. Bratislava 2006, str. 191.
- 3) Svák, J.: Ochrana ľudských práv. Eurokódex. Bratislava 2006, str. 231.
- 4) Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Heuréka. Šamorín 2007, str. 179.

Mučenie: neľudské zaobchádzanie, ktorého cieľom je získanie informácií alebo priznania, alebo potrestanie.

Neľudské zaobchádzanie alebo trest: také zaobchádzanie, ktoré úmyslene spôsobuje závažné duševné alebo fyzické utrpenie a ktoré je v danom prípade neospravedlniteľné.

Ponižujúce zaobchádzanie alebo trest: zaobchádzanie, ktoré hrubým spôsobom poníža jednotlivca pred inými alebo ktoré ho núti konať proti svojej vôli alebo svojmu svedomiu.

Prípád od prípadu sa vyznačoval ďalšími charakteristickými okolnosťami, ktoré limitovali použitie všeobecných definícií pojmov obsiahnutých v článku 3 Dohovoru, pričom sa v nich definovali ďalšie špecifické pojmy ako napríklad „syndróm koloritu smrti“ v prípade Soering c. Spojené kráľovstvo⁵⁾.

Sociálne politický kontext posudzovania prípadov sa menil v priebehu evolučného vývoja spoločnosti od polovice 20. storočia. Tento sociologický parameter má vplyv na dynamiku interpretácie formálne nemenných pojmov. Platí tu základná myšlienka vyslovená v rozhodnutí Marckx c. Belgicko (rozhodnutie z 13. júna 1979) o adaptácii výkladu pojmov obsiahnutých v Dohovore „na podmienky dneška“. Tak aj definície základných pojmov vyslovené v tzv. Greek case sa po desiatich rokoch v prípade Írsko c. Spojené kráľovstvo (rozhodnutie z 1. októbra 1972)⁶⁾ upravili takto:

Mučenie: úmyselné neľudské zaobchádzanie spôsobujúce veľmi závažné a kruté utrpenie.

Neľudské zaobchádzanie alebo trest: spôsobenie intenzívneho duševného a fyzického utrpenia.

Ponižujúce zaobchádzanie alebo trest: zlé zaobchádzanie, ktoré má vzbudiť u obetí pocit strachu, úzkosti a podradenosti a ktoré je spôsobilé potupiť a ponížiť ich a prípadne zlomiť ich fyzický alebo morálny odpor.

Tieto definície vyplynuli z konkrétneho posudzovania sťažností Írska, ktorej obsahom boli okrem iného aj námietky voči praktikám používaným orgánmi Veľkej Británie pri vypočúvaní zatknutých príslušníkov Írskej republikánskej armády. Predmetom kritiky sa stalo najmä tzv. päť techník, medzi ktoré patrili držanie len o chlebe a vode, bránenie v spánku, niekoľkohodinové státie v jednej polohe, týranie hlukom. Súd posúdil tieto praktiky ako neľudské a ponížujúce zaobchádzanie nedosahujúce intenzitu mučenia.

Z hľadiska početnosti medzi najčastejšie oblasti porušenia článku 3 Dohovoru patrí (od najmenej početných k najpočetnejším):

- 5) Tento syndróm je vytvorený prostredím amerických cieľ smrti, kde odsúdení čakajú na výkon trestu smrti aj niekoľko rokov a sú vystavení jeho pôsobeniu.
- 6) Svák, J.: Ochrana ľudských práv. Eur kódex. Bratislava 2003, str. 165.

- Sociálna diskreditácia
- Rasová diskriminácia
- Medicínske pokusy a liečba
- Trestanie a telesné tresty detí a osobitne ako výchovný prostriedok v školách
- Zatýkanie a iné zásahy proti osobám podozrivým z trestnej činnosti
- Väzenie a pobyt v iných zariadeniach, kde je obmedzená osobná sloboda
- Vydania a vyhostenia

Medzi najčastejšie prípady porušovania článku 3 Dohovoru môžeme zaradiť vydania a vyhostenia. Podmienky väzby a režim vo väzenských a iných zariadeniach, kde sa obmedzuje osobná sloboda, patria spolu s prípadmi vyhostenia a vydania k najčastejším sťažnostiam na porušenie článku 3 Dohovoru.

Spojenie článku 3 Dohovoru s možnosťou štátu vydať alebo vyhostiť občana cudzieho štátu bez ohľadu na to, či ide o štát alebo občana z okruhu krajín Rady Európy, bolo prelomovým v európskom systéme ochrany ľudských práv. Európsky dohovor totiž neupravuje právo nebyť vydaný. Napriek tomu však štrasburské orgány ochrany práva pripustili, že ak by mali byť dôsledky rozhodnutia o extradícii zásahom do práva garantovaného Európskym dohovorom a ak by nešlo o dôsledky úplne nerelevantné, Európsky dohovor môže uviesť do chodu záväzky zmluvného štátu podľa ustanovenia garantujúceho takéto právo.⁷⁾ Spornou bola však otázka, či sa článok 3 Dohovoru môže aplikovať v prípade, keď sa dôsledky extradície prejavia, alebo sa môžu prejavíť mimo územia vydávajúceho štátu, a to ako výsledok trestov alebo zaobchádzaní, ktorým bude osoba vystavená v štáte určenia, a ktorý nemusí byť zmluvným štátom Rady Európy. Kladnú odpoveď Súd zásadne vyriekol v prípade *Soering c. Spojené Kráľovstvo*, pri ktorom uviedol, že môže byť založená zodpovednosť zmluvného štátu za porušenie článku 3 Dohovoru, ak existujú seriózne a preukázané dôvody, na základe ktorých je možné veriť, že sťažovateľ bude v prípade vydania vystavený reálnemu riziku mučenia alebo neľudského a ponižujúceho trestu alebo zaobchádzania. Ako uviedol Súd, vznik takejto zodpovednosti nevyhnutne zahŕňa posúdenie podmienok v krajine určenia podľa požiadaviek článku 3 Dohovoru. Tento princíp potom aplikoval aj na ďalšie konkrétne prípady. Existenciu rizika zlého zaobchádzania v prípade extradície je potrebné posúdiť predovšetkým s ohľadom na skutočnosti, ktoré boli alebo mali byť známe zmluvnému štátu v dobe extradície. Takisto je potrebné prihliadať na informácie, ktoré vyšli najavo až po extradícii, pretože

7) Svák, J.: Ochrana ľudských práv. Eur kódex. Bratislava 2003, str. 190.

takéto informácie môžu mať vplyv pri potvrdení alebo vyvrátení ohodnotenia vykonaného zmluvným štátom ako aj pri odôvodnenosti obáv vydávanej osoby.

1. Vydanie a vyhostenie

Konštantná judikatúra európskeho súdu vykladá čl. 3 Dohovoru v súvislosti s otázkou vydania osôb na základe extradičného konania alebo vyhostenia osôb, že **zmluvné štáty Dohovoru majú „záväzok nevydať/nevyhostiť danú osobu do krajiny, kde môže byť daná osoba vystavená riziku takého zaobchádzania**, ktoré je v rozpore s článkom 3 Dohovoru“ (*Ahmed c. Rakúsko*, § 39; *Soering c. Veľká Británia* §90-91; *Cruz Varas a iní c. Švédsko*, §69-70; *Vilvarajah a iní*, §103; *Chachal c. Veľká Británia*, §73-74). V tejto súvislosti európsky súd opakuje, že **dodržiavanie článku 3 Dohovoru je základnou hodnotou demokratickej spoločnosti a znamená absolútny zákaz mučenia alebo neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania bez ohľadu na správanie dotknutej osoby**. Na rozdiel od väčšiny ostatných základných práv článok 3 Dohovoru **nedáva žiadny priestor na výnimky, a preto žiadny zásah do práv garantovaných článkom 3 Dohovoru nie je dovolený, a to ani za výnimočných okolností ohrozujúcich život národa, ktoré predpokladá článok 15 Dohovoru** (*Ahmed c. Rakúsko*, § 40; *Írsko c. Veľká Británia* §163; *Tomasi c. Francúzsko*, §115; *Chachal c. Veľká Británia*, §79).

2. Saadi v. Taliansko

Nassim Saadi je štátny občan Tuniska žijúci v Miláne, otec osemročného syna, ktorého matka je talianskou štátnou občiankou. V roku 2005 bol v nepriprítenosti odsúdený súdom v Tunisku na 20-ročný trest odňatia slobody za trestný čin členstva v teroristickej organizácii pôsobiacej v zahraničí a za trestný čin podnecovania na terorizmus.

V decembri 2001 mu talianske úrady vydali povolenie na pobyt z rodinných dôvodov s platnosťou do októbra 2002, keď bol obvinený zo sprisahania spáchať násilné trestné činy v iných štátoch a tiež z falšovania dokumentov a prijímania kradnutých vecí.

V máji 2005 súd v Miláne prekvalifikoval trestný čin medzinárodného terorizmu na trestný čin sprisahania, a odsúdil ho na štyri roky a šesť mesiacov. Proti tomu rozhodnutiu sa odvolal a v auguste 2006 ho prepustili z väzby na slobodu. Vzápätí však minister vnútra použil ustanovenia práva „o neodkladných opatreniach v boji proti medzinárodnému terorizmu“ a nariadil jeho vydanie do Tuniska.

Dňa 11. augusta 2006 Saadi požiadal v Taliansku o politický azyl – čo zamietli. Taliansko sa potom uspokojilo so zárukami Tuniska, že garantuje Saadimu právo na spravodlivý proces. A bolo pripravené ho vydať. Do prípadu však vstúpil EŠLP.

Sťažovateľ uviedol, že jeho deportáciou do Tuniska by ho mohli vystaviť riziku mučenia alebo neľudského a ponižujúceho zaobchádzania v rozpore s článkom 3 Dohovoru (zákaz mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania). S odvolaním na článok 6 (právo na spravodlivý proces), sa ďalej sťažoval na zjavné odoprenie spravodlivosti, ktoré údajne utrpel v Tunisku z dôvodu, že bol odsúdený v jeho neprítomnosti. Podľa článku 8 (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života), tvrdil, že jeho vyhostenie do Tuniska, by zbavilo jeho manželku a jeho syna jeho prítomnosti a pomoci. Napokon, opierajúc sa o článok 1 Protokolu č. 7 (procesné záruky týkajúce sa vyhostenia cudzincov), sa sťažoval, že jeho vyhostenie nebolo nevyhnutné ani na ochranu verejného poriadku a ani na ochranu národnej bezpečnosti.

Pri posudzovaní extradície nejde o preukázanie skutočnej viny, ale o zistenie, či má daná osoba v materskej krajine zaručené právo na spravodlivý proces, či nebude vystavená mučeniu a inému neľudskému zaobchádzaniu – čo by bolo v rozpore s Dohovorom EŠLP.

Súd uznal, najmä na základe správ medzinárodných organizácií ako Amnesty International (AI) či Human Rights Watch (HRW), že v prípade vydania Saadiho do Tuniska by bol Dohovor porušený.

Z výskumov Amnesty International v Tunisku vyplýva, že mučenie a iné neľudské zaobchádzanie bezpečnostnými silami sú v krajine rozšírenou praxou. Jedná sa o praktiky mučenia akými sú vešanie na strop, vyhrážky znásilnením, elektrické šoky, bitie, popálenie cigaretami. „Priznania“ získané mučením sú bežne prípustné ako hlavné dôkazy v súdnych procesoch. Po nich zväčša nasledujú tresty dlhoročného odňatia slobody, no v horšom prípade i trest smrti. EŠLP na základe týchto skutočností rozhodol, že deportovanie Nassima Saadiho do Tuniska by bolo porušením Európskeho dohovoru o ľudských právach zo strany Talianska.

Talianske úrady tak chceli urobiť na základe zákona, ktorý bol prijatý v roku 2005 ako „nevyhnutné opatrenie na boj proti terorizmu“. Argumentovali, že Saadi predstavuje hrozbu pre bezpečnosť krajiny. Do procesu vstúpilo aj Spojené kráľovstvo, ktoré stálo na strane Talianska a spoločne argumentovali, že zákaz mučenia a neľudského zaobchádzania by nemal byť absolútny. Hrozba ublíženia, ktorej čelí osoba po vydaní do svojej krajiny, by podľa nich mala byť vyvažovaná mierou nebezpečnosti tejto osoby pre „hostiteľskú krajinu“. EŠLP však tieto argumenty jednoznačne zamietol s tým, že „koncept hrozby a nebezpečnosti sa nedá vyvažovať... Predpoklad, že by osoba mohla znamenať vážnu hrozbu pre komunitu, ak nebude vrátená do svojej krajiny,

nijakým spôsobom neznižuje mieru hrozby mučenia a neľudského zaobchádzania, ktorým by po návrate mohla čeliť.“

Súd konštatoval, že „**zákaz mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania je absolútny, a to bez ohľadu na správanie sa obete (Chachal vs. Veľká Británia).**“

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva (EŠLP) v prípade Saadi v. Taliansko potvrdilo absolútny zákaz mučenia a iného neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania a trestania.

„Toto rozhodnutie by malo pripomenúť všetkým krajinám, že nielenže sa samy nesmú uchýľovať k praktikám mučenia, ale je tiež zakázané, aby poslali kohokoľvek do štátu, kde by tejto osobe malo hroziť mučenie a iné zlé zaobchádzanie“.

Súd uznal, štáty majú nesmierne náročnú úlohu pri ochrane svojich občanov pred teroristickými činmi. Na druhej strane však potvrdil, že hrozba teroristických útokov nesmie spochybniť absolútnu povahu zákazu mučenia a neľudského zaobchádzania. V súčasnej atmosfére bolo toto jednohlasné rozhodnutie EŠLP vítaným medzníkom. Potvrdzuje, že opatrenia, ktoré štáty prijímajú na ochranu nás všetkých pred terorizmom, musia rešpektovať ľudské práva a vládu zákona.

Nový fenomén v jurisdikcii Súdu je však to, že článok 3 Dohovoru môže byť porušený aj pre nedostatok citovej a finančnej podpory a slabú úroveň zdravotníctva v prijímajúcej krajine, pretože táto nemohla zabezpečiť potreby jednotlivca v smrteľnom štádiu AIDS. Išlo o prípad D. c. Spojené Kráľovstvo (1997).

Vláda Spojeného kráľovstva rozhodla o jeho vyhostení na ostrov Svätého Kríštofa, kde sa sťažovateľ narodil a prežil tam väčšinu svojho života.

Sťažovateľ tvrdil, že jeho deportácia na ostrov ho odsúdi na strávenie zvyšku života v bolesti a utrpení v podmienkach izolácie, v špine a chudobe. Nemá na ostrove žiadnych blízkych príbuzných alebo priateľov, ktorých by navštívil, keď sa smrť priblíži. Nemá žiadne ubytovanie, žiadne finančné zdroje ani prístup k prostriedkom sociálnej podpory. Strata doterajšej možnosti liečby urýchlí jeho smrť, pretože na ostrove Svätého Kríštofa mu nebude možné poskytnúť takú zdravotnú starostlivosť, akú má v Spojenom kráľovstve. Jeho už oslabený imunitný systém nebude schopný odolávať množstvu infekcií, ktorým bude vystavený ako bezdomovec pri nedostatku primeranej diéty a pre slabú hygienu na ostrove. Možnosti nemocníc sú veľmi obmedzené a neschopné zastaviť šírenie infekcie, ktoré podporujú aj tvrdé životné podmienky, v ktorých bude žiť. To by urýchlilo jeho smrť v neľudských a ponižujúcich podmienkach.

V júni 1996 bola predpokladaná dĺžka jeho života 8-12 mesiacov dokonca aj v prípade, že doterajšia liečba bude pokračovať v Spojenom kráľovstve.

Od tejto doby sa jeho zdravie zhoršovalo. Teraz bol zjavne slabý a blízko smrti. Jeho deportácia v tomto vysokom štádiu choroby by len spečatila jeho osud.

Vláda žiadala Súd, aby rozhodol, že sťažovateľ nemá za daných okolností dôvod, na sťažnosť podľa čl. 3 Európskeho dohovoru, pokiaľ nebude v prijímaacej krajine vystavený niektorej z foriem zaobchádzania, ktoré by porušovali štandard obsiahnutý v čl. 3 Európskeho dohovoru. Očakávané ťažkosti a skrátenie života vyplývajú z jeho nevyliciteľnej choroby spojenej s nedostatočným zdravotníckym a sociálnym systémom v chudobnej, rozvojovej krajine. Ocitol by sa v rovnakej pozícii ako ostatné obeť AIDS na ostrove Svätého Krištofa.

Vláda tiež reagovala na tvrdenie sťažovateľa, že by ostal sám a bez akéhokoľvek prístupu k primeranej liečbe. Pripomenula, že sťažovateľ má najmenej jedného bratranca žijúceho na ostrove a že na ostrove Svätého Krištofa sú nemocnice poskytujúce starostlivosť chorým na AIDS vrátane tých, ktorí trpia bežnými chorobami.

Súd uznal, že zmluvné štáty majú právo kontrolovať vstup, pobyt a vyhostenie cudzincov. Súd zaznamenal závažnosť deliktu, ktorý sťažovateľ spáchal a bol si vedomý problémov, s ktorými sa zmluvné štáty stretávajú vo svojom úsilí čeliť škodám spôsobených spoločnosťou drogami dovezenými zo zahraničia. Nariadenie prísnych sankcií osobám zapleteným do obchodu s drogami, vrátane vyhostenia cudzích drogových dilerov ako je sťažovateľ, je spravodlivou odpoveďou na toto spoločensky nebezpečné konanie.

Avšak pri výkone práva vyhostiť takýchto cudzincov musia zmluvné strany dbať na dodržiavanie článku 3 Európskeho dohovoru, ktorý zahŕňa jednu zo základných hodnôt demokratických spoločností. Práve z tohto dôvodu Súd opakovane zdôrazňoval úradom, ktorých sa dotýka vyhostenie alebo deportácie jednotlivcov do tretích krajín, že článok 3 Európskeho dohovoru absolútne zakazuje mučenie alebo neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie, a že jeho garancie platia bez ohľadu na správanie osoby (pozri tiež rozsudok zo 17. decembra 1996 vo veci Ahmed c. Rakúsko, Reports of judgments and decisions 1996-VI, s. 2206, § 38; a rozsudok z 15. novembra 1996 vo veci Chahal c. Spojené kráľovstvo, Reports 1996-V, s. 1853, §73-§ 74).

Súd rozhodoval o tom, či existuje reálne riziko, že vyhostenie sťažovateľa by bolo v rozpore s článkom 3 Európskeho dohovoru z hľadiska jeho súčasných liečebných podmienok. Súd zhodnotil riziko na základe skutočností, ktoré mu boli predložené v čase rozhodovania o prípade, vrátane informácií týkajúcich sa zdravotného stavu sťažovateľa. Vyhostenie by urýchlilo jeho smrť. Existuje nebezpečenstvo, že podmienky, ktoré by ho očakávali na ostrove Svätého Krištofa, budú skracovať jeho už aj tak obmedzený čas života a spôsobia mu psychické a fyzické utrpenie. Hoci sťažovateľ má na ostrove bratranca, neexistuje dôkaz, ktorý by preukázal, že táto osoba bude chcieť

a vedieť poskytnúť starostlivosť smrteľne chorému človeku. Neexistuje žiaden dôkaz o akejkoľvek forme morálnej alebo sociálnej podpory ani nič, čo by preukázalo, že sťažovateľ bude mať zabezpečené lôžko v niektorej nemocnici na ostrove.

Z hľadiska týchto osobitných okolností a kritického štádia sťažovateľovej choroby, by vykonanie rozhodnutia vyhostiť ho na ostrov Svätého Krištofa zakladalo porušenie článku 3 Európskeho dohovoru zo strany žalovaného štátu.

Súd ešte na záver rozhodnutia osobitne zdôraznil, že cudzinci, ktorí boli odsúdení a majú byť vyhostení, v zásade nemajú subjektívne právo zostať na území zmluvného štátu, aby využívali zdravotné, sociálne alebo iné formy podpory poskytovanej štátom, ktorý ich vyhostí.

Napriek tomuto dôvetku sa objavuje stále viac nových sťažností, ktorých obsahom je porušenie článku 3 Európskeho dohovoru z dôvodu horšej zdravotnej starostlivosti v domovských, ekonomicky málo rozvinutých, krajinách (najmä afrických). Súd preto stanovil aj určité limity pre tieto sťažnosti.

Záver

Úsilie predchádzať všetkým formám mučenia a zlého zaobchádzania a odstrániť ich v rámci EÚ i v celosvetovom meradle predstavuje politický postoj, ktorý dôsledne zastávajú všetky členské štáty EÚ. Presadzovanie a ochrana tohto práva je prioritou politiky EÚ v oblasti ľudských práv. Úsilie Európskej únie predchádzať mučeniu a zlému zaobchádzaniu a odstrániť ich sa riadi príslušnými medzinárodnými a regionálnymi štandardami a normami, ktoré sa týkajú ľudských práv, výkonu spravodlivosti a vedenia ozbrojených konfliktov vrátane, okrem iného, noriem a štandardov obsiahnutých v nasledujúcich dokumentoch:

- Všeobecná deklarácia ľudských práv
- Medzinárodný pakt OSN o občianskych a politických právach (ICCPR) a jeho dva opčné protokoly
- Dohovor OSN proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (Dohovor proti mučeniu) a jeho opčný protokol
- Dohovor OSN o právach dieťaťa (CRC) a jeho dva opčné protokoly
- Medzinárodný dohovor OSN o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (CERD)
- Medzinárodný dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW) a jeho opčný protokol
- Medzinárodný dohovor OSN o ochrane všetkých osôb pred núteným zmiznutím

- Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím a jeho opčný protokol
- Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, jeho protokoly č. 6 a 13 a príslušná judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva
- Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (CPT)
- Štatút Medzinárodného trestného súdu
- Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu
- Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu
- Ženevské dohovory o ochrane obetí vojny a ich dodatkové protokoly, ako aj obvyklé pravidlá humanitárneho práva uplatniteľné počas ozbrojených konfliktov.

JUDr. Veronika Budayová
externý doktorand Ústavu medzinárodného a európskeho práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

▣ Zoznam použitej literatúry

1. Poloncová, J.: Justičná revue, Roč. 51, č. 4 (1999), 50 rokov Rady Európy - 10 rokov Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania.
2. Kerecman, P. - Petřík, M.: In: Justičná revue, Roč. 54, č. 10 (2002), Dianne Pretty vs. Spojené kráľovstvo - Právo na smrť pred Európskym súdom pre ľudské práva (sťažnosť č. 2346/02).
3. Repík, B.: Justičná revue, Roč. 60, č. 11 (2008), K otázke účinnosti dôkazov získaných na základe priznania vynúteného hrozbou mučenia.
4. Feťková, G.: Justičná revue, Roč. 60, č. 8-9 (2008), Porušenie základného práva zaručeného čl. 16 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 3 dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd v extradičnom konaní : Rozhodnutie Ústavného súdu SR.
5. Feťková, G.: Justičná revue , Roč. 57, č. 11 (2005), Rozhodnutia Ústavného súdu SR : Právo na ochranu pred mučením a ponižujúcim zaobchádzaním.
6. Bálintová, M.: Justičná revue, Roč. 61, č. 10 (2009), Zásada non-refoulement a právna úprava poskytovania medzinárodnej ochrany.
7. Svák, J.: Ochrana ľudských práv. Eurokódex. Bratislava 2006.

8. Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Heuréka. Šamorín 2007.
9. Svák, J.: Ochrana ľudských práv. Eur kódex. Bratislava 2003.
10. Internet

Zabít nebo zajmout - několik poznámek k otázce extrateritoriální aplikace Evropské úmluvy o lidských právech

Jaroslav Větrovský

Abstrakt

Článek pojednává o otázce extrateritoriální aplikace Evropské úmluvy o lidských právech. Jeho cílem je poukázat na příkladu dvou rozhodnutí velkého senátu – *Bankovič a Medvedyev* – na skutečnost, že interpretace čl. 1 štrasburským soudem působí nepřesvědčivě a může vést k absurdním důsledkům: stát, která zastřelí osobu nacházející se mimo jeho území může vyhovět požadavkům Úmluvy lépe než stát, který danou osobu zajme.

Klíčová slova

Evropská úmluva o lidských právech – extrateritoriální aplikace – jurisdikce států – test účinné kontroly – případ *Bankovič* – případ *Medvedyev*

Abstract

The article deals with the question of the extraterritorial application of the European Convention on Human Rights. On the basis of two decisions issued by the Grand Chamber – *Bankovič* and *Medvedyev* – I argue that the interpretation of art. 1 by the Strasbourg Court is unconvincing and can lead to an absurd result: a contracting state killing a person outside of its territory can satisfy the Convention exigencies better than a state that captures her.

Key words

European Convention on Human Rights – extraterritorial application – jurisdiction of states – effective control test – *Bankovič* case – *Medvedyev* case

Úvod

Extrateritoriální aplikace mezinárodních smluv o lidských právech představuje problematiku, která je poměrně často řešena jak v odborné literatuře, tak v rozhodnutích soudních či kvazisoudních orgánů mezinárodního

i vnitrostátního charakteru.¹⁾ Nejinak je tomu i v případě aplikace Evropské úmluvy o lidských právech z r. 1950 (dále též „Evropská úmluva“). S nárůstem počtu extraterritoriálních aktivit smluvních států, který nastal především v důsledku časté účasti ve vojenských konfliktech v zahraničí, a tedy i situací, kdy k porušování lidských práv dochází ze strany orgánů států za hranicemi vlastního území, nabývá otázka místní působnosti Evropské úmluvy na důležitosti. Čím dál tím častěji je Evropský soud pro lidská práva (dále též „Soud“) nucen řešit situace, kdy se ochrany práv zaručených Evropskou úmluvou dovolává osoba zadržená britskými vojáky v Iráku,²⁾ zbavená svobody na území bývalé Federativní republiky Jugoslávie na základě rozkazu norského důstojníka,³⁾ či zatčená na volném moři francouzskými námořními jednotkami.⁴⁾ O závažnosti těchto případů z hlediska interpretace Evropské úmluvy nejlépe svědčí skutečnost, že všechny zmíněné situace byly, nebo jsou, Soudem posuzovány ve velkém senátu.

Z dosavadní judikatury Soudu vyplývá, že v obecné rovině platí povinnost států šetřit práva chráněná Evropskou úmluvou i během jednání, ke kterému dojde mimo jejich území. Jak ale Soud neopomněl v této souvislosti zdůraznit, Evropská úmluva není určena k tomu, aby byla aplikována kdekoliv ve světě, byť ve vztahu k aktům smluvních států.⁵⁾ Naopak, čl. 1 Evropské úmluvy v tomto ohledu výslovně stanoví, že smluvní strany přiznávají práva a svobody uvedené v Hlavě I této smlouvy pouze tomu, *kdo podléhá jejich jurisdikci*. Klíčovým pojmem, se kterým Evropská úmluva spojuje hranice své místní i osobní působnosti, je tedy *jurisdikce* států.

Pojem jurisdikce je naukou mezinárodního práva obvykle definován jako mezinárodněprávní oprávnění státu k výkonu určitých pravomocí, zejména

- 1) COOMANS, F., KAMMINGA, M., T. *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties*. Antwerp-Oxford: Intersentia, 2004. MERON, T. *Extraterritoriality of Human Rights Treaties*. In *American Journal of International Law*, 1995, vol. 89. UK House of Lords, Regina v. *Immigration Officer at Prague Airport and another (Respondents) ex parte European Roma Rights Centre and others (Appellants)*, [2004] UKHL 55, rozsudek z 9.12.2004. U.S. Supreme Court, *Sale, Acting Comr, Immigration and Naturalisation Service v Haitian Centers Council Inc*, 509 US 155, rozsudek z 21.6.1993. Mezinárodní soudní dvůr (MSD), *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, posudek z 9.6.2004. Evropský soud pro lidská práva (ESLP), *Ilascu a ostatní v. Moldavsko a Rusko*, stížnost č. 48787/99, rozsudek velkého senátu z 8.7.2004 a další rozsudky ESLP uvedené v tomto článku.
- 2) ESLP, *Al-Saadoon a Mufdhi v. Velká Británie*, stížnost č. 61498/08, rozsudek z 2.3.2010, §139 (rozsudek momentálně přezkoumávan velkým senátem ESLP).
- 3) ESLP, *Behrami a Behrami v. Francie a Saramati v. Francie, Německo a Norsko*, stížnosti č. 71412/01 a 78166/01, rozhodnutí velkého senátu z 2.5.2007.
- 4) ESLP, *Medvedyev a ostatní v. Francie*, stížnost č. 3394/03, rozsudek velkého senátu z 29.3.2010.
- 5) ESLP, *Bankovič a ostatní v. Belgie a 16 dalších členských států NATO*, stížnost č. 52207/99, rozhodnutí velkého senátu z 12.12.2001, §80.

v oblasti legislativní, soudní a správní.⁶⁾ Je zřejmé, že z titulu své suverenity každý stát disponuje těmito pravomocemi především ve vztahu k vlastnímu území, resp. k osobám a věcem, které se zde nacházejí. Mezinárodní právo však nevylučuje, aby uvedené pravomoci, nebo jejich část, stát vykonával i mimo své území, tedy aby k výkonu jurisdikce docházelo i extrateritoriálně.⁸⁾ Povinnost států respektovat své mezinárodněprávní závazky vyplývající z Evropské úmluvy pak platí i v těchto případech.

Kritérium, na jehož základě Soud zkoumá, zda k extrateritoriálnímu výkonu jurisdikce došlo či nikoliv, je požadavek účinné kontroly (*effective control*). Na příkladu dvou rozhodnutí velkého senátu – *Bankovič* z r. 2001 a *Medvedyev* z r. 2010 – se nyní pokusím blíže poukázat na způsob, jakým Soud test účinné kontroly v praxi aplikuje, a na základě srovnání uvedených rozhodnutí upozornit na určitý paradox, ke kterému rozhodovací činnost Soudu v tomto ohledu vede. Závěrem svého článku se pak pokusím navrhnout i určité alternativní řešení tohoto paradoxu, které by podle mého názoru lépe odpovídalo účelu Evropské úmluvy jakožto hlavního nástroje ochrany lidských práv v evropském regionu.

1. Aplikace testu účinné kontroly Soudem – případ *Bankovič* a ostatní v. Belgie a dalších 16 států NATO

Rozhodnutí ve věci *Bankovič* bezesporu není prvním rozhodnutím, ve kterém by se Soud k otázce jurisdikce států vyjadřoval.⁹⁾ Uvedené rozhodnutí přesto zastává v jeho judikatuře významné postavení, neboť zde Soud vytyčil základní směr, kterým by se jeho rozhodovací činnost týkající se místní a osobní působnosti Evropské úmluvy měla do budoucna ubírat. Jeho výběr tedy z mé strany není náhodný.

Případ *Bankovič* se vztahuje ke skutkovým okolnostem, ke kterým došlo na jaře roku 1999. V té době probíhal na území bývalé Federativní republiky Jugoslávie vojenský konflikt mezi vládními vojsky a povstaleckými jednotkami kosovských Albánců. Do konfliktu rovněž aktivně zasáhla i vojska Seve-

6) BROWNLIE, I. *Principles of Public International Law*. 6. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 297. ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2003, s. 88.

7) „La souveraineté, dans les relations entre États, signifie l'indépendance. L'indépendance relativement à une partie du globe est le droit d'y exercer, à l'exclusion de tout autre États, les fonctions étatiques.“ Stálý rozhodčí soud, *Ile des Palmas (USA v. Nizozemí)*, 1928; citováno podle DAILLIER, P., FORTEAU, M., PELLET, A. *Droit international public*. 8e édition. Paris: L.G.D.J., 2009, s. 527.

8) Klasickým příkladem je vojenská okupace cizího území. Srov. DAILLIER, P., FORTEAU, M., PELLET, A., *op.cit.*, s. 536 a následující.

9) Srov. ESLP, *Drozd a Janousek v. Francie a Španělsko*, stížnost č. 12747/87, rozsudek z 26.6.1992. ESLP, *Loizidou v. Turecko*, rozsudek velkého senátu z 18.12.1996, stížnost č. 15318/89. ESLP, *Soering v. Velká Británie*, stížnost č. 14038/88, rozsudek z 7.7.1989.

roatlantické aliance (dále jen „NATO“), která v průběhu několika měsíců opakovaně podnikala letecké útoky na území Srbska. Během náletů byly bombardovány jak vojenské, tak i civilní objekty, přičemž jeden z náletů byl namířen i na budovu srbské televizní stanice. Tento útok si vyžádal několik obětí na životech a vícero osobám, které se v budově v té době nacházely, způsobil vážná zranění. Na Soudu tak bylo posoudit, zda útok provedený na budovu televize je slučitelný s požadavky stanovenými Evropskou úmluvou a především jejím čl. 2 zaručujícím právo na život. Podaná stížnost byla namířena proti všem 17 členským státům Rady Evropy, které v té době byly též členy NATO.

Soud však stížnost posoudil jako nepřijatelnou a zamítl ji. Vycházel přitom z premisy, že ačkoliv mezinárodní právo nevyklučuje výkon jurisdikce státy za hranicemi vlastního území, jurisdikce států je zásadně teritoriální.¹⁰⁾ Tuto „klasickou a zásadně teritoriální koncepci jurisdikce států“ podle Soudu odráží i čl. 1 Evropské úmluvy a extrateritoriální aplikace této smlouvy je proto možná pouze v případě, že existují zvláštní důvody, které by vzhledem k okolnostem případu extrateritoriální výkon jurisdikce ospravedlňovaly.¹¹⁾ Existenci takových důvodů však Soud dle svých vlastních slov uznává pouze výjimečně, a doposud tak učinil pouze v případě, kdy smluvní stát následkem vojenské okupace či se souhlasem druhého státu a v důsledku *účinné* kontroly nad územím a obyvatelstvem, které se zde nachází, zastává určité pravomoci, jejichž výkon za normálních okolností náleží veřejné moci tohoto státu.¹²⁾

Požadavek účinné kontroly podle Soudu implikuje, že ne každá osoba, na niž dopadají negativní účinky jednání, které je smluvnímu státu přičitatelné, nutně podléhá jeho jurisdikci.¹³⁾ Pouze za předpokladu, že kontrola státu nad cizím územím a jeho obyvatelstvem dosáhne určité intenzity, lze považovat jeho jednání za extrateritoriální výkon jurisdikce a podřídít jej požadavkům stanoveným Evropskou úmluvou. Takováto účinná kontrola srbského území ze strany žalovaných států však nebyla v případě *Bankovič* shledána a podle Soudu tak nebyla prokázáno jurisdikční pouto mezi oběťmi bombardování a dotýcnými státy. Soud proto dospěl k závěru, že v momentě namítného zásahu do svých práv stěžovatelé nepodléhali jurisdikci žalovaných států a stížnost jednomyslně zamítl jako *ratione personae* nepřijatelnou.¹⁴⁾

10) ESLP, *Bankovič a ostatní v. Belgie a 16 dalších členských států NATO*, op.cit., §59.

11) *Ibid.*, § 61.

12) *Ibid.*, §71. Soud zde měl na mysli rozsudky týkající se porušování práv kyperských Řeků žijících v severní části Kypru okupovaného tureckou armádou – viz ESLP, *Loizidou v. Turecko*, op.cit. a ESLP, *Kypr v. Turecko*, stížnost č. 25781/94, rozsudek velkého senátu z 10.5.2001.

13) ESLP, *Bankovič a ostatní v. Belgie a 16 dalších členských států NATO*, op.cit. §75.

14) *Ibid.*, §82.

2. Aplikace testu účinné kontroly Soudem – případ *Medvedev* a ostatní v. Francie

V případě *Medvedev* bylo stěžovateli několik osob různé národnosti (žádný z nich však nebyl Francouz), které tvořily posádku lodi plující pod kambodžskou vlajkou a převážející do Evropy větší množství drog. Na základě mezinárodní spolupráce byla tato loď identifikována a následně atakována a obsazena francouzskými námořními silami. Její posádka byla přinucena setrvat na lodi, nejprve zamčená v kabině a poté (alespoň tak tvrdila francouzská vláda) s možností pohybu po palubě lodi za dozoru francouzských vojáků. Celá posádka i s lodí byla následně dopravena do Brestu a zde byla během několika hodin předána soudci, který rozhodl o jejím vzetí do vazby. Vzhledem k velké vzdálenosti místa, kde k útoku došlo, od břehů Francie a rovněž vzhledem k velmi špatnému technickému stavu lodi však od okamžiku obsazení lodě do vydání rozhodnutí o vazbě zadržených osob uplynulo celkem 13 dní. Dotyční pak před Soudem namítali, že ke zbavení osobní svobody na vlastní lodi nedošlo v souladu s řízením stanoveným zákonem ve smyslu čl. 5 odst. 1 Úmluvy a zároveň, že bylo porušeno jejich právo být v přiměřené lhůtě předveden před soudce ve smyslu čl. 5 odst. 3 Úmluvy.

Jako první se Soud musel opět vypořádat s otázkou, zda Úmluvu vůbec lze na daný případ *ratione personae* aplikovat, tedy zda v okamžiku namítaného porušení práv stěžovatelé podléhaly jurisdikci Francie. Soud v této souvislosti uvedl: „Během obsazování paluby lodě *Winner* francouzští vojáci museli použít zbraně na svoji obranu a členy posádky následně zajistili pod svoji výlučnou kontrolou, zejména je donutili setrvat v průběhu celé cesty do Francie v jejich kajutách [...]. Soud se proto domnívá, že vzhledem k úplné a výlučné kontrole vykonávané trvale a nepřetržitě, alespoň *de facto*, nad lodí *Winner* a její posádkou od okamžiku obsazení plavidla, stěžovatelé podléhali jurisdikci Francie ve smyslu čl. 1 Úmluvy [...].“¹⁵⁾

Narozdíl od případu *Bankovič* tak Soud posoudil stížnost jako přijatelnou a byl nucen přistoupit k jejímu meritornímu projednání. Prvním problémem, který Soud musel řešit, byla námitka Francie, že za situace, kdy všechny zadržené osoby měly v zásadě volný pohyb po celé palubě lodi, nelze v daném případě o zbavení svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 vůbec mluvit. Tento argument Soud nepřijal a jednomyslně shledal, že jestliže směr, který musela kambodžská loď sledovat, byl prosazen francouzskými vojáky, je nutné situaci osob tvořící posádku této lodi považovat za zbavení svobody a to po celou dobu cesty až do Brestu.¹⁶⁾ Následně pak poměrem hlasů 10:7 rozhodl o porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy, neboť zbavení svobody stěžovatelů nemělo podle

15) ESLP, *Medvedev a ostatní v. Francie*, op.cit, §§66 a 67.

16) *Ibid.*, §74.

názoru většiny oporu v žádném zákoně ani jiné normě vnitrostátního nebo mezinárodního práva.

Druhým stížnostním bodem byla otázka porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy, tedy práva zatčené osoby být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci a právo být souzen v přiměřené lhůtě. Většinou jednoho hlasu (9:8) dospěl Soud k závěru, že vzhledem ke specifickým okolnostem případu čl. 5 odst. 3 porušen nebyl a to ani za situace, kdy k předvedení před soudce došlo až za více než 13 dnů od počátku zbavení svobody. Za rozhodující Soud považoval skutečnost, že k zajištění lodi a její posádky došlo několik tisíc kilometrů od francouzského pobřeží a vzhledem ke špatnému stavu kambodžského plavidla a nedobрым meteorologickým podmínkám nebylo možné zadržené osoby dopravit do francouzského přístavu dříve. S tímto názorem však nesouhlasila skupina disentujících soudců, kteří ve svém společném stanovisku sice nezpochybnili, že dopravit loď do brestského přístavu skutečně nebylo možné dříve než za 13 dnů, podle jejich názoru však nebylo před Soudem prokázáno, že by francouzské orgány alespoň zvažovaly, tím méně prozkoumaly, jiná vhodná opatření, která by stěžovatelům umožnila urychlené předvedení před soudce.¹⁷⁾ Podle soudců a soudkyň bylo především možné přemístit zadržené osoby z nevyhovujícího kambodžského plavidla na jinou francouzskou vojenskou loď, která byla v místě přítomna a která následně doplula do Brestu za necelých 6 dnů.¹⁸⁾ Stejně tak bylo podle disentujících soudců a soudkyň možné dopravit tyto osoby do Francie letecky.¹⁹⁾

Závěr

Ze srovnání rozhodnutí Soudu v případech *Bankovič* a *Medvedyev* vyplývá, že kritériem rozhodujícím o případném extrateritoriálním výkonu jurisdikce ve smyslu čl. 1 Evropské úmluvy není intenzita, s jakou státem použité prostředky zasáhnou do základních práv člověka, ale jejich schopnost podřídit dotyčného účinné kontrole ze strany příslušného státu. Paradox, ke kterému tento způsob aplikace Evropské úmluvy vede, je podle mého názoru zřejmý. Pokud by se totiž vojenská loď v případě *Medvedyev* rozhodla namísto obsazení podezřelé lodě zaútočit na dálku, např. střelbou z děla, a osoby nacházející se na palubě tímto způsobem usmrtila, odpovědnost Francie by nebyla z hlediska Evropské úmluvy založena. Stejně jako letecký útok na pozemní cíle v případě *Bankovič* by ani zde nebylo kritérium účinné kontroly naplněno. Oproti tomu situace, kdy Francie i za cenu možného ohrožení svých vojáků loď obsadila a posádku zajala, vedla k porušení čl. 5 odst. 1 Evropské úmluvy a povinnosti tohoto státu zaplatit každému stěžovateli 5000 eur za

17) ESLP, *Medvedyev a ostatní v. Francie*, op.cit. společné disentující stanovisko soudců a soudkyň Tulkens, Bonello, Župančič, Fura, Spielmann, Tsotsoria, Power a Poalelungi, §7.

18) Ibid., §9.

19) Ibid.

způsobenou nemajetkovou újmu. Takovýto způsob hodnocení odpovědnosti státu za jejich extrateritoriální činy se tedy nezdá být příliš motivující k tomu, aby práva chráněná Evropskou úmluvou byla i v těchto případech státy šetřena na v nejvyšší možné míře.

Způsob, jakým Soud test účinné kontroly vykonává, tedy zdaleka není optimální. Takovýto test totiž podle mého názoru nelze činit *in abstracto*, tedy jako test obecné kontroly státu nad cizím územím a jeho obyvatelstvem, ale vždy *in concreto* vzhledem ke konkrétnímu ustanovení Evropské úmluvy. Jinými slovy, otázku jurisdikce států nelze zkoumat ve vztahu k Evropské úmluvě jako celku, ale pouze ve vztahu k ustanovení, jehož porušení je stěžovatelem namítáno. Test účinné kontroly by pak spočíval v hledání přímé souvislosti mezi jednáním státu a tvrzeným zásahem do konkrétního práva jednotlivce. V uvedeném případě *Bankovič* by to tedy znamenalo posoudit, zda žalované státy v momentě útoku vykonávaly účinnou kontrolu nad jednotlivcem ve vztahu k jeho právu život, tedy zda bylo ve výlučné moci států ovlivnit, jestli jednatel bude svého života zbaven či nikoliv.

Aplikace takto nastaveného testu však ještě neznamená, že odpovědnost žalovaných států z hlediska čl. 2 Evropské úmluvy byla v případě *Bankovič* nutně založena.²⁰⁾ V jeho důsledku by nicméně jednání států, kterého se dopustily během leteckého útoku proti obyvatelstvu cizího státu, nebyla vyloučena z přezkumu Soudem *a priori*. Takovýto test by tedy nejen zamezil vytváření neopodstatněných rozdílů při aplikaci Evropské úmluvy na ozbrojené aktivity smluvních států v zahraničí, ale podle mého názoru také mnohem více odpovídal účelu této smlouvy, kterým je podle vlastní Preambule zajistit účinné uznávání a dodržování lidských práv a základních svobod.

Mgr. Jaroslav Větrovský

interný doktorand Ústavu mezinárodního a evropského práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

20) Za prvé, o leteckých útocích nerozhodovaly jednotlivé státy, ale NATO jako celek a je tedy otázka, zda porušení práva na život obětí náletů není přičitatelné spíše této mezinárodní organizaci. Za druhé, ne všechny žalované státy se útoku na televizní stanici bezprostředně účastnily. Např. úloha České republiky během těchto operací spočívala pouze v tom, že umožnila letadlům NATO přelet přes svůj vzdušný prostor. A za třetí, podle čl. 2 odst. 2 písm. a) Evropské úmluvy se zbavení života nebude považovat za neslučitelné s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, která je zcela nezbytná při obraně každé osoby proti nezákonnému násilí. Je tedy otázka, zda nálety směřující k ochraně kosovských Albánců není možné považovat právě za takovéto použití síly.

Úloha a postavenie národných parlamentov v práve EÚ

Ján Grman

Abstrakt

Cieľom uvedeného príspevku je priblížiť úlohu a postavenie národných parlamentov v práve Európskej únie. Článok postupne stručne rozoberá jednotlivé kroky, ktoré boli v rámci historického vývoja Európskych spoločenstiev a Európskej únie prijaté k určeniu miesta a úlohy národných parlamentov v práve EÚ a k ich zapojeniu do fungovania EÚ. Lisabonská zmluva predstavuje najvýraznejší pokrok, pokiaľ ide o priznanie úloh a právomocí národným parlamentom v činnosti Európskej únie. Lisabonská zmluva v záujme odstraňovania demoktatického deficitu priznáva národným parlamentom nové právomoci na kontrolu právnych predpisov EÚ, posilňuje ich úlohu v rozhodovacom procese EÚ a tak zlepšuje ich doterajšie postavenie a zapojenie do fungovania a záležitostí Európskej únie. Príspevok je rozdelený do štyroch kapitol. V rámci úvodu do problematiky je vo všeobecnosti priblížené postavenie a úloha národných parlamentov v EÚ a jednotlivé kroky, ktoré boli v priebehu historického vývoja prijaté k ich zapojeniu do fungovania EÚ. Prvá kapitola rozoberá právo národných parlamentov byť informovaný o návrhoch legislatívnych aktov a povinnosti inštitúcií EÚ zasielať im návrhy legislatívnych aktov. Následne v druhej kapitole je priblížená veľmi významná úloha národných parlamentov pri kontrole dodržiavania zásady subsidiarity, prostredníctvom ktorej sa zapájajú do legislatívneho procesu EÚ. V tretej kapitole je upravená účasť národných parlamentov na revízii zakladajúcich zmlúv. Napokon v poslednej štvrtej kapitole je rozobratá medziparlamentná spolupráca medzi Európskym parlamentom a národnými parlamentmi.

Kľúčové slová

Lisabonská zmluva, národné parlamenty, Európsky parlament, Európska komisia, kontrola subsidiarity

Abstract

The goal of this article is to describe the role and position of national parliaments in law of EU. The article describes each of the individual steps that have been adopted in the historical development of the European Union to determine the place and role of national parliaments in EU and their

involvement in the functioning of the EU. The Lisbon Treaty represents the most significant progress regarding the role and powers of national parliaments in the European Union's activities. The Lisbon Treaty in order to eliminate democratic deficit gives new powers to national parliaments to control legislation and to strengthen their role in EU decision-making. The article is divided into four chapters. In the introduction, the role and position of national parliaments in EU is characterized in general as well as the steps, which were adopted during the historical development and involvement of the national parliaments in the functioning of the EU. In the first chapter is discussed the right of national parliaments to be informed about proposals of legislative acts and obligations of EU institutions and bodies to send their proposals of legislative acts. Then the very important roles of national parliaments in monitoring of subsidiary principle, which is used to participate in the EU legislative process, are discussed in second chapter. The participation of national parliaments in the revision of treaties is mentioned in the third chapter. Finally the inter-parliamentary cooperation between the European Parliament and national parliaments are introduced in the fourth chapter.

Key words

▼ The Lisbon treaty, national parliaments, European parliament, European commission, control of subsidiarity

Úvod do problematiky

▼ Národné parlamenty začínajú hrať čoraz dôležitejšiu úlohu vo fungovaní EÚ v spolupráci s inštitúciami EÚ, najmä s Európskou komisiou, Európskym parlamentom ako aj navzájom medzi sebou. Hlavnou úlohou a funkciou Európskeho parlamentu a národných parlamentov je účasť na legislatívnom procese (legislatívna funkcia) a kontrola politických rozhodnutí na vnútroštátnej a európskej úrovni (kontrolná funkcia).

Spočiatku boli národné parlamenty stále viac vynechávané z rozhodovacieho procesu v EÚ a izolované od fungovania EÚ. Zavedením priamej voľby do Európskeho parlamentu v roku 1979 sa veľa národných parlamentov cítilo vylúčených z politiky vtedajšieho Európskeho spoločenstva, pretože vo svojich začiatkoch sa Európsky parlament skladal z členov národných parlamentov. Členovia národných parlamentov mali takzvaný „dvojitý mandát“, pretože boli súčasne členmi Európskeho parlamentu. Po zavedení priamych volieb do Európskeho parlamentu tak zostali národné parlamenty izolované od európskej normotvorby a politiky.

Národné parlamenty členských štátov mali spočiatku možnosť podieľať sa na európskom rozhodovaní v troch rovinách, ktorými boli kontrola formulovania európskej politiky národnou vládou, ratifikácia zmien a doplnení

zakladajúcich zmlúv EÚ a monitorovanie činnosti zástupcov členských štátov v orgánoch EÚ. Podľa všeobecne prevládajúceho názoru ich vplyv na tvorbu rozhodnutí na európskej úrovni bol pomerne malý, resp. minimálny, čo bolo jedným z dôvodov prehlbujúceho sa demokratického deficitu. Jedným z aspektov demokratického deficitu je transfer ťažiska rozhodovania o európskej legislatíve i politike na exekutívnu úroveň, t. j. tvorba európskej legislatívy a politiky v orgánoch Rady EÚ za rôzneho stupňa účasti Európskeho parlamentu. V týchto súvislostiach sa hovorilo aj o „dvojnásobnom deficite demokracie európskych inštitúcií“, keďže rozhodovanie Rady EÚ obchádzalo tak Európsky parlament, ako aj národné parlamenty. Odstraňovanie demokratického deficitu sa uskutočňovalo a uskutočňuje v dvoch rovinách a to na úrovni Európskeho parlamentu a na úrovni národných parlamentov členských štátov. Odstraňovanie demokratického deficitu na úrovni Európskeho parlamentu sa uskutočňovalo a uskutočňuje postupným posilňovaním právomoci Európskeho parlamentu v legislatívnom procese EÚ, najmä zavedením spolurozhodovacieho postupu, v ktorom má Európsky parlament rovnocenné postavenie s Radou EÚ, ako riadneho legislatívneho postupu¹⁾ a rozšírením oblastí politik Únie, kde sú legislatívne akty prijímané na základe riadneho legislatívneho postupu. Odstraňovanie demokratického deficitu na úrovni národných parlamentov sa uskutočňuje postupným zakotvením právomocí a úloh národným parlamentom, t. j. zapojením národných parlamentov do rozhodovacích procesov EÚ. Kľúčovým momentom je zabezpečenie mechanizmu kontroly rozhodovacích procesov EÚ demokraticky volenými orgánmi, t. j. národnými parlamentmi členských štátov.

V priebehu vývoja Európskych spoločenstiev a Európskej únie sa začali postupne prijímať kroky k určeniu miesta a úlohy národných parlamentov v práve EÚ a k ich zapojeniu do fungovania a činnosti EÚ. Krokom k možnému posilneniu úlohy národných parlamentov bolo pripojenie *Deklarácie č. 13 o úlohe národných parlamentov v Európskej únii* k Maastrichtskej zmluve (účinnnej od roku 1993), v ktorej národné vlády uznali význam zapojenia národných parlamentov do záležitostí EÚ. Deklarácia zároveň vyzvala vlády členských štátov, aby zaistili včasné predloženie legislatívnych návrhov Európskej komisie národným parlamentom tak, aby bolo umožnené ich preskúmanie. Keďže táto deklarácia nemala normatívnu a záväznú povahu a v tom období neexistoval ani žiadny iný záväzný predpis na európskej úrovni, ako upraviť postavenie národných parlamentov a ich vzťahy s národnými vládami, záležalo výlučne na parlamentoch členských štátov a ich vládach, ako túto deklaráciu implementujú a akým konkrétnym obsahom ju naplnia.

S cieľom povzbudiť väčšiu účasť vnútroštátnych parlamentov v činnostiach Európskej únie a zlepšiť ich schopnosť vyjadriť svoje názory na

1) Bližšie pozri článok 294 Zmluvy o fungovaní EÚ

záležitosti, ktoré pre nich môžu byť obzvlášť zaujímavé, bol *Protokol č. 9* pripojený k Amsterdamskej zmluve (účinné od roku 1999). Uvedený protokol v rámci Amsterdamskej zmluvy následne zaviedol bezodkladnú povinnosť postupovať všetky konzultačné dokumenty Komisie (zelené a biele knihy a oznámenia) národným parlamentom. Súčasne legislatívne návrhy právnych predpisov Európskej komisie sa museli sprístupniť v primeranom čase, aby vláda každého členského štátu mohla zabezpečiť ich riadne obdržanie pre vlastný parlament, ktorý potom v priebehu šiestich týždňov mohol legislatívny návrh preskúmať. Úlohou národných parlamentov sa ďalej zaoberalo vyhlásenie k Zmluve z Nice z roku 2000 a vyhlásenie Európskej rady v Laekene (Laekenská deklarácia) z roku 2001. Všetky vyššie uvedené opatrenia však predstavovali iba nepatrný pokrok a neznamenali výrazné posilnenie právomoci a úloh národných parlamentov v rámci EÚ.

Z dôvodu často kritizovaného a pretrvávajúceho demokratického deficitu boli následne prijaté ďalšie zmeny a doplnenia zakladajúcich zmlúv v Lisabonskej zmluve, ktorá vstúpila po úspešnej ratifikácii všetkých členských štátov do platnosti dňa 1. decembra 2009. Lisabonská zmluva má za cieľ posilniť právomoci a rozšíriť úlohy národných parlamentov v práve EÚ. Hoci je hlavná úloha národných parlamentov kontrola vlastnej vlády vrátane jej pozície v Rade EÚ, Európska únia prijala v rámci Lisabonskej zmluvy nové úpravy, ktoré znovu zapájajú predstaviteľov národných parlamentov do procesu politiky EÚ. Lisabonská zmluva predstavuje významný pokrok, pokiaľ ide o úlohu národných parlamentov v činnosti EÚ. Táto zmluva prináša národným parlamentom nové právomoci na kontrolu právnych predpisov EÚ a posilňuje ich úlohu v rozhodovacom procese EÚ, čo možno hodnotiť ako pozitívny prínos Lisabonskej zmluvy.

Lisabonská zmluva dáva po prvý krát jasný signál, že „*národné parlamenty aktívne prispievajú k dobrému fungovaniu Únie*“, a tým uznáva kľúčový význam národných parlamentov v demokratickom usporiadaní EÚ. Nová zmluva zdôrazňuje tento prístup tým, že objasňuje niekoľko osobitných krokov na posilnenie ich funkcie. Na rozdiel od predchádzajúcich revidujúcich zmlúv, Lisabonská zmluva obsahuje konkrétny článok, ktorý uznáva úlohu národných parlamentov v EÚ. V článku 12 Zmluvy o Európskej únii (v znení Lisabonskej zmluvy) je zakotvené, že národné parlamenty aktívne prispievajú k dobrému fungovaniu Únie tým, že:

- a) ich v súlade s Protokolom o úlohe národných parlamentov v Európskej únii inštitúcie Únie informujú o návrhoch legislatívnych aktov Únie, ktoré im zasielajú,
- b) dohliadajú na dodržiavanie zásady subsidiarity v súlade s postupmi ustanovenými v Protokole o uplatňovaní zásad subsidiarity a proporcionality,
- c) sa v rámci priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti zúčastňujú na mechanizmoch hodnotenia vykonávania politik Únie v tejto oblasti, v

súlade s článkom 70 Zmluvy o fungovaní EÚ²⁾ a že sa zapájajú do politickej kontroly Europolu a hodnotenia činnosti Eurojustu, v súlade s článkami 88 a 85 uvedenej zmluvy³⁾,

- d) sa zúčastňujú na postupoch revízie zmlúv, v súlade s článkom 48 tejto zmluvy,
- e) sa im oznamujú žiadosti o prístupenie k Únii, v súlade s článkom 49 tejto zmluvy,
- f) sa zúčastňujú medziparlamentnej spolupráce medzi národnými parlamentmi Európskym parlamentom v súlade s Protokolom o úlohe národných parlamentov v Európskej únii.

Osobitný Protokol o úlohe národných parlamentov v Európskej únii a Protokol o uplatňovaní zásad subsidiarity a proporcionality pripojený k Zmluve o Európskej únii a Zmluve o fungovaní Európskej únie obsahuje výpočet a spresnenie všetkých právomocí a úloh, ktoré národné parlamenty majú. Ich reálne uplatňovanie však závisí od miery aktivity jednotlivých národných zákonodarných zborov.

1. Informovanie národných parlamentov o návrhoch legislatívnych aktov

Európska komisia predtým ako navrhne legislatívny akt, uskutoční rozsiahle konzultácie. Ak je to vhodné, zohľadnia takéto konzultácie regionálny a miestny rozmer zamýšľaných opatrení. Európska komisia neuskutoční tieto konzultácie len v mimoriadne naliehavých prípadoch. Komisia je povinná zaslať všetky svoje konzultačné dokumenty a návrhy legislatívnych aktov národným parlamentom elektronicky, a to v rovnakom čase, ako ich zasiela Európskemu parlamentu a Rade EÚ. Európsky parlament má rovnako povinnosť postupovať svoje návrhy legislatívnych aktov, ako aj svoje zmenené a doplnené

- 2) Článok 70 Zmluvy o fungovaní EÚ: „Bez toho, aby boli dotknuté články 258, 259 a 260, môže Rada na návrh Komisie prijať opatrenia ustanovujúce podrobnosti, podľa ktorých členské štáty v spolupráci s Komisiou objektívne a nestranne hodnotia vykonávanie politik Únie uvedených v tejto hlave orgánmi členských štátov, najmä s cieľom presadzovať úplné uplatňovanie zásady vzájomného uznávania. Európsky parlament a národné parlamenty sú oboznamované s obsahom a výsledkami tohto hodnotenia.“
- 3) Článok 85 a 88 Zmluvy o fungovaní EÚ: „Poslaním Eurojustu je podporovať a posilňovať koordináciu a spoluprácu medzi vnútroštátnymi orgánmi zodpovednými za vyšetrovanie a stíhanie závažnej trestnej činnosti, ktorá sa týka dvoch alebo viacerých členských štátov alebo ktorá si vyžaduje trestné stíhanie na spoločnom základe, a to na základe operácií vykonávaných a informácií poskytovaných orgánmi členských štátov a Europolom. Poslaním Europolu je podporovať a posilňovať činnosť policajných orgánov a iných orgánov členských štátov presadzujúcich výkon práva, ako aj ich vzájomnú spoluprácu pri predchádzaní závažnej trestnej činnosti, ktorá sa týka dvoch alebo viacerých členských štátov, terorizmu a formám trestnej činnosti, ktoré zasahujú do spoločného záujmu, na ktorý sa vzťahuje politika Únie, a v boji proti nim.“

návrhy národným parlamentom. Rada EÚ tiež postupuje návrhy legislatívnych aktov pochádzajúce od skupiny členských štátov, Súdneho dvora, Európskej centrálnej banky alebo Európskej investičnej banky, ako aj zmenené a doplnené návrhy národným parlamentom. Návrhy legislatívnych aktov spadajúcich do rozsahu pôsobnosti mechanizmu kontroly uplatňovania zásady subsidiarity a návrhy legislatívnych aktov v oblasti spoločných právomocí sú zasielané národným parlamentom spoločne s oznámením o postúpení. Na konci každého týždňa Európska komisia zašle národným parlamentom súhrnný zoznam dokumentov, ktoré im boli v priebehu daného týždňa zaslané. Pre informáciu sa tieto súhrnné zoznamy zasielajú aj Európskemu parlamentu, Rade EÚ a sieti IPEX.⁴⁾ Ak národný parlament zistí, že mu neboli doručené všetky dokumenty uvedené na zozname, mal by o tom bezodkladne informovať Európsku komisiu, ktorá mu predmetné dokumenty opäť pošle. V prípade, že tak národný parlament neurobí do troch dní, Európska komisia považuje dokumenty uvedené na týždennom zozname za riadne doručené.

2. Dohliadanie na dodržiavanie zásady subsidiarity

Kontrolný mechanizmus dodržiavania zásady subsidiarity⁵⁾, ktorý sa zavádza Lisabonskou zmluvou, umožňuje národným parlamentom preskúmať návrhy legislatívnych aktov a predložiť odôvodnené stanoviská týkajúce sa subsidiarity. Prostredníctvom tohto postupu sa národné parlamenty priamo zapájajú do legislatívneho procesu EÚ.

Návrhy legislatívnych aktov sa musia odôvodniť so zreteľom na zásadu subsidiarity a zásadu proporcionality. Každý návrh legislatívneho aktu by mal obsahovať dôvodovú správu, na základe ktorej je možné vyhodnotiť jeho súlad so zásadami subsidiarity a proporcionality. Dôvody, ktoré vedú k záveru, že cieľ Únie sa dá lepšie dosiahnuť na úrovni Únie, sa podložia kvalitatívnymi, a kedykoľvek je to možné, kvantitatívnymi ukazovateľmi.

Národný parlament môže do ôsmich týždňov od prijatia legislatívneho návrhu vydať odôvodnené stanovisko, v ktorom uvedie, prečo sa domnieva, že návrh nie je v súlade so zásadou subsidiarity. Lehota ôsmich týždňov začína plynúť od doručenia oznámenia o postúpení, ktoré sa zašle v čase odosielania poslednej jazykovej verzie príslušného dokumentu. Európsky parlament, Rada EÚ a sieť IPEX budú o tejto skutočnosti informovaní v ten istý deň.

- 4) Vytvorenie elektronickej platformy pre výmenu informácií - internetovej stránky IPEX predstavuje veľký krok vpred, pretože tak možno v reálnom čase sledovať dokumenty EÚ na úrovni národných parlamentov aj na úrovni Európskeho parlamentu a pripadne ich transpozíciu do vnútroštátnych právnych predpisov zo strany národných parlamentov.
- 5) Podľa zásady subsidiarity koná Únia v oblastiach, ktoré nepatria do jej výlučnej právomoci, len v takom rozsahu a vtedy, ak ciele zamýšľané touto činnosťou nemôžu členské štáty uspokojivo dosiahnuť na ústrednej úrovni alebo na regionálnej a miestnej úrovni, ale z dôvodov rozsahu alebo účinkov navrhovanej činnosti ich možno lepšie dosiahnuť na úrovni Únie.

V prípade, že národnému parlamentu nebude dokument doručený, čo bude mať vplyv na uvedenú lehotu, Európska komisia zohľadní príslušné oneskorenie, stanoví nový dátum *ad hoc* a náležite o tom informuje národný parlament. V prípade ostatných národných parlamentov sa uplatňuje pôvodný dátum. Oznámenie o postúpení by sa malo o tejto skutočnosti systematicky zmieňovať.

Od sprístupnenia návrhu legislatívneho aktu národným parlamentom v úradných jazykoch Únie až do dňa, keď sa zaradí do predbežného programu rokovania Rady EÚ s cieľom jeho prijatia alebo prijatia pozície v rámci legislatívneho postupu, musí uplynúť osemtyždňová lehota. Výnimky sú prípustné v naliehavých prípadoch, ktorých dôvody sa uvedú v akte alebo v pozícii Rady EÚ. S výnimkou naliehavých prípadov, ktoré sú náležite odôvodnené, nesmie počas týchto ôsmich týždňov dôjsť k žiadnej dohode o návrhu legislatívneho aktu. Rovnako s výnimkou naliehavých prípadov, ktoré sú náležite odôvodnené, musí medzi zaradením návrhu legislatívneho aktu do predbežného programu rokovania Rady EÚ a prijatím jej pozície uplynúť desaťdňová lehota.

Počas tejto osemtyždňovej lehoty systému včasného varovania národné parlamenty aktívne a úzko spolupracujú s Výborom regiónov⁶⁾ s cieľom zintenzívniť vzájomnú výmenu informácií, analyzovať územný dosah legislatívnych návrhov a posúdiť, či by sa týmito návrhmi mala zaoberať národná, regionálna alebo miestna úroveň. Monitorovanie zásady subsidiarity Výborom regiónov by sa malo zameriavať na túto politickú činnosť. Národné parlamenty môžu na základe výsledku uvedenej spolupráce a dôsledného posúdenia návrhu legislatívneho aktu poslať predsedom Európskeho parlamentu, Rady EÚ a Európskej komisie odôvodnené stanovisko v prípade, že návrh legislatívneho aktu nie je v súlade so zásadou subsidiarity. Výbor regiónov môže vo svojich stanoviskách podporiť obavy národných parlamentov a tiež môže požiadať Európsku komisiu, aby prehodnotila svoje návrhy. Výbor regiónov môže ďalej rovnako požiadať Európsky parlament alebo Radu EÚ, aby zastavili prebiehajúci legislatívny proces, ak je výbor toho názoru, že návrh legislatívneho aktu porušuje zásadu subsidiarity.

Národným parlamentom sú pridelené hlasy, pričom každý parlament má dva hlasy. Ak ide o dvojkomorový parlamentný systém, každá snemovňa má jeden hlas. Ak v priebehu legislatívneho procesu odôvodnené stanovisko národných parlamentov predstavuje aspoň jednu tretinu všetkých hlasov pridelených národným parlamentom, inštitúcia, ktorá predložila legislatívny návrh, ho musí prehodnotiť a rozhodnúť, či návrh zachová, zmení a doplní alebo stiahne. Tento postup sa nazýva „udelenie žltej karty“, lebo núti Európsku

6) Výbor regiónov sa podľa článku 300 ods. 3 Zmluvy o fungovaní EÚ skladá zo zástupcov regionálnych a miestnych územných celkov, ktorí buď vykonávajú volenú funkciu regionálneho alebo miestneho územného celku, alebo sú politicky zodpovední volenému zhromaždeniu.

komisiu, prípadne inú inštitúciu, ktorá predložila návrh legislatívneho aktu, aby návrh opravila (zmenila alebo doplnila), pričom však nie je povinná ho stiahnuť. V prípade návrhu legislatívneho aktu týkajúceho sa priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a predloženého na základe článku 76 Zmluvy o fungovaní Európskej únie⁷⁾ je potrebná jedna štvrtina hlasov národných parlamentov.

Ak odôvodnené stanovisko národných parlamentov proti legislatívnemu návrhu je podané jednoduchou väčšinou hlasov pridelených národným parlamentom a ak sa Európska komisia, prípadne inštitúcia ktorá legislatívny návrh predložila, napriek tomu rozhodne návrh zachovať bez zmien, nasleduje osobitný postup. Európska komisia, resp. táto iná inštitúcia bude musieť vydať odôvodnené stanovisko, v ktorom vysvetlí dodržanie zásady subsidiarity. Toto stanovisko sa pošle legislatívnym orgánom, t. j. Európskemu parlamentu a Rade EÚ spolu s odôvodnenými stanoviskami národných parlamentov. Európsky parlament a Rada EÚ pred dokončením prvého čítania preskúma súlad legislatívneho návrhu so zásadou subsidiarity, pričom zohľadní najmä dôvody, ktoré vyjadrila a spoločne zastáva väčšina národných parlamentov, ako aj odôvodnené stanovisko Európskej komisie. Tieto dve inštitúcie potom môžu rozhodnúť (55 % členov Rady EÚ alebo väčšinou poslancov Európskeho parlamentu), či legislatívny proces o tomto návrhu legislatívneho aktu bude alebo nebude pokračovať, t. j. môžu návrh legislatívneho aktu zamietnuť. Tento postup sa nazýva „udelenie oranžovej karty“, lebo môže prinútiť Európsku komisiu, aby stiahla navrhovaný legislatívny návrh.

Lisabonská zmluva spresňuje vo svojom protokole o uplatňovaní zásady subsidiarity a proporcionality, že v rámci kontroly zákonnosti legislatívnych aktov podľa článku 263 Zmluvy o fungovaní EÚ⁸⁾, má Súdny dvor EÚ v právomoci vyjadriť sa v prospech žaloby pre porušenie zásady subsidiarity. Členské štáty, resp. národné parlamenty majú možnosť podať podľa článku 8 Protokolu o uplatňovaní zásad subsidiarity a proporcionality návrh na začatie konania o neplatnosti legislatívneho aktu v prípade nedodržania zásady subsidiarity pri prijímaní legislatívneho aktu EÚ. Výbor regiónov sa môže pridať k žalobe, ktorú na Súdny dvor Európskej únie podal niektorý členský štát, resp. jeho národný parlament alebo jedna z jeho komôr s cieľom dosiahnuť vyhlásenie neplatnosti právneho predpisu EÚ na základe porušenia zásady subsidiarity.

7) Článok 76 Zmluvy o fungovaní EÚ: „*Právne akty uvedené v kapitolách 4 a 5 spolu s opatreniami uvedenými v článku 74, ktoré zabezpečujú administratívnu spoluprácu v oblastiach uvedených v týchto kapitolách, sa prijímajú:*

a) na návrh Komisie alebo

b) na podnet jednej štvrtiny členských štátov.“

8) Článok 263 Zmluvy o fungovaní EÚ: „Súdny dvor Európskej únie preskúma zákonnosť legislatívnych aktov, aktov Rady, Komisie a Európskej centrálnej banky okrem odporúčaní a stanovísk a preskúma aj zákonnosť aktov Európskeho parlamentu a Európskej rady, ktoré majú právne účinky vo vzťahu k tretím stranám. Tiež preskúma zákonnosť aktov orgánov alebo úradov alebo agentúr Únie, ktoré zakladajú právne účinky voči tretím stranám.“

Súdny dvor Európskej únie následne na základe uvedenej žaloby preskúma zákonnosť legislatívneho aktu a v prípade porušenia zásady subsidiarity vyhlási daný legislatívny akt za neplatný.

3. Účasť národných parlamentov v rámci revízie zakladajúcich zmlúv

Národné parlamenty členských štátov sa zúčastňujú na revízii, t. j. na zmenách a doplneniach zakladajúcich zmlúv a to v rámci riadneho revízneho postupu ako aj zjednodušených revíznych postupov.

V rámci riadneho revízneho postupu Rada EÚ v súlade s článkom 48 ods. 2 Zmluvy o Európskej únii oznamuje podnety na revíziu zmlúv národným parlamentom. Účasť národných parlamentov v rámci riadneho revízneho postupu spočíva v tom, že členovia národných parlamentov sú spolu s hlavami a predsedami vlád členských štátov, členmi Európskeho parlamentu a Európskej komisie členmi osobitného orgánu – Konventu. Konvent preskúmava návrhy zmien a doplnení zakladajúcich zmlúv a konsenzom prijíma odporúčanie pre konferenciu zástupcov vlád členských štátov. Konferencia zástupcov vlád členských štátov rozhoduje vzájomnou dohodou o zmenách a doplneniach zakladajúcich zmlúv. Napokon účasť národných parlamentov v rámci záveru riadneho revízneho postupu spočíva v ratifikácii zmien a doplnení, ktoré nadobúdajú platnosť až po úspešnej ratifikácii vo všetkých členských štátoch.

V rámci zjednodušených revíznych postupov je možné konštatovať, že účasť a právomoc národných parlamentov je ešte väčšia. Každá iniciatíva Európskej rady v rámci zjednodušeného revízneho postupu na revíziu všetkých alebo niektorých ustanovení tretej časti Zmluvy o fungovaní Európskej únie týkajúcej sa vnútorných politík a činností Únie sa v súlade s článkom 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii oznámi národným parlamentom. Ak národný parlament oznámi svoj nesúhlas do šiestich mesiacov od tohto oznámenia, rozhodnutie Európskej rady o zmene a doplnení sa neprijme. V prípade, že národný parlament nevysloví nesúhlas, Európska rada môže rozhodnutie prijať. Na základe uvedeného majú v rámci zjednodušeného revízneho postupu národné parlamenty pomerne významnú právomoc pri prijímaní zmien a doplnení zakladajúcich zmlúv týkajúcich sa vnútorných politík a činností Únie, pretože v prípade vyjadrenia nesúhlasu národným parlamentom sa navrhovaná revízia nemôže prijať. Národný parlament môže svojim nesúhlasom zablokovať revíziu - prijatie zmien a doplnení tretej časti Zmluvy o fungovaní Európskej únie týkajúcej sa vnútorných politík a činností Únie.

4. Medziparlamentná spolupráca medzi Európskym parlamentom a národnými parlamentmi

Vzťahy medzi Európskym parlamentom a národnými parlamentmi zaznamenali za posledné roky celkom pozitívny vývoj, i keď zatiaľ nie v úplne dostatočujúcej miere, pretože vždy je čo vylepšovať. Všetky formy medziparlamentnej spolupráce by mali spĺňať dve základné zásady a to vyššiu efektívnosť a parlamentnú demokratizáciu. Európsky parlament a národné parlamenty spoločne v zmysle II. hlavy Protokolu o úlohe národných parlamentov v EÚ vymedzia organizáciu a podporu efektívnej a pravidelnej medziparlamentnej spolupráce v rámci Únie. O organizácii a podpore tejto účinnej a pravidelnej medziparlamentnej spolupráce v rámci Únie sa v zmysle článku 130 Rokovacieho poriadku Európskeho parlamentu rokuje na základe mandátu, ktorý udeľuje Konferencia predsedov parlamentov EÚ po konzultácii s Konferenciou predsedov výborov. Akékoľvek dohody o takýchto záležitostiach podliehajú schváleniu Európskym parlamentom.

Európsky parlament s národnými parlamentmi spolupracuje rôznymi spôsobmi.

Konferencia predsedov parlamentov Európskej únie združuje predsedov parlamentov členských štátov EÚ a predsedu Európskeho parlamentu. Ide o najvyššiu inštitucionalizovanú formu medziparlamentnej spolupráce v rámci EÚ. Konferencia predsedov parlamentov EÚ je fórom, prostredníctvom ktorého môže byť vedená diskusia medzi predstaviteľmi národných parlamentov a predstaviteľmi Európskeho parlamentu. Jej cieľom je zabezpečiť a podporovať úlohu parlamentov a vykonávať spoločnú prácu podporujúcu aktivity parlamentov. Konferencia dáva priestor na výmenu názorov, informácií a skúseností medzi predsedami. Konferencia prerokúva najmä otázky budúceho smerovania EÚ. Konferencia sa koná raz ročne na základe pozvania predsedu hostiteľského parlamentu. Predsedníctvo tejto konferencie sa neuskutočňuje súbežne s predsedníctvom EÚ, avšak je s ním mierne harmonizované. Konferencia predsedov plne rešpektuje rozdielne právomoci zverené jej členom. Okrem pravidelných výročných stretnutí predsedov jednotlivých parlamentov, čo predstavuje vrchol organizačnej štruktúry Konferencie, sa stretávajú zástupcovia parlamentov aj na nižších úrovniach. Na svojej výročnej schôdzi diskutujú o všeobecných záležitostiach EÚ a najmä o mimoparlamentnej činnosti EÚ. Rozhodnutia majú výlučne konsenzuálny charakter. Delegácie všetkých parlamentov, t. j. národných parlamentov ako aj Európskeho parlamentu disponujú hlasom rovnakej váhy, čo vychádza z princípu rovnocennosti. Konferencia predsedov parlamentov môže poveriť predsedu Európskeho parlamentu, aby dohodol poskytovanie vybavenia pre národné parlamenty členských štátov na základe vzájomnosti a navrhol iné opatrenia na uľahčenie kontaktov s národnými parlamentmi.

Konferencia výborov národných parlamentov Európskej únie pre európske záležitosti (Konferencia parlamentných výborov pre záležitosti Únie) – COSAC je ďalším dôležitým orgánom zoskupujúcim zástupcov národných parlamentov. Konferencia parlamentných výborov pre záležitosti Únie – COSAC vznikla z iniciatívy predsedu francúzskeho Národného zhromaždenia Laurenta Fabiusa v roku 1989 na zasadnutí v Madride, kde sa predsedovia parlamentov členských štátov EÚ dohodli na posilnení úlohy národných parlamentov v EÚ, a to prepojením ich výborov pre európske záležitosti. Protokol COSAC bol však oficiálne uznaný až v Amsterdamskej zmluve a nadobudol účinnosť 1. mája 1999. COSAC žiadala zavedenie medziparlamentného orgánu, zloženého z členov národných parlamentov, špecializovaných na európske záležitosti. K vytvoreniu COSAC viedol najmä pocit straty kontaktu s politikami členských štátov v mnohých národných parlamentoch po zavedení priamych volieb do Európskeho parlamentu v roku 1979 a rovnako pocit, že sa vytratil kontakt so zákonodarcami EÚ.

COSAC je konferencia, ktorá sa koná dvakrát ročne a jej úlohou je posilňovať spoluprácu v európskych záležitostiach medzi výbormi národných parlamentov a Európskeho parlamentu. Na stretnutiach COSAC každý národný parlament ako aj Európsky parlament zastupuje delegácia pozostávajúca zo šiestich členov. Každý národný parlament si určí zloženie svojej delegácie. Na návrh predsedu Európskeho parlamentu Konferencia predsedov parlamentov vymenuje členov delegácie Európskeho parlamentu pri COSAC a môže im udeliť mandát. Delegáciu Európskeho parlamentu vedie podpredseda Európskeho parlamentu zodpovedný za výkon úloh v oblasti vzťahov s národnými parlamentmi a predseda výboru príslušného pre inštitucionálne veci. Ostatní členovia delegácie Európskeho parlamentu sa vyberajú s ohľadom na záležitosti, ktoré sa majú prerokovať na schôdzi COSAC, a podľa možnosti ich tvoria zástupcovia výborov príslušných pre tieto záležitosti. Stretnutia sa zvyčajne konajú dvakrát ročne v hlavnom meste krajiny, ktorá práve drží rotujúce šesťmesačné predsedníctvo v EÚ.

COSAC umožňuje pravidelnú výmenu názorov bez toho, aby boli dotknuté právomoci parlamentných orgánov Európskej únie. Podľa protokolu môže COSAC adresovať inštitúciám EÚ akékoľvek podnety, ktoré považuje za potrebné. Konferencia parlamentných výborov pre záležitosti Únie môže do pozornosti Európskeho parlamentu, Rady EÚ a Európskej komisie predložiť všetky iniciatívy, ktoré považuje za vhodné. Táto konferencia okrem toho podporuje výmenu informácií a najlepšej praxe medzi národnými parlamentmi a Európskym parlamentom vrátane ich osobitných výborov. Môže organizovať aj medziparlamentné konferencie ku konkrétnym témam, najmä diskutovať o záležitostiach spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky vrátane spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky. Príspevky konferencie nie sú záväzné pre národné parlamenty a nie sú nimi dotknuté ich pozície. V budúcnosti

by mala byť politická úloha COSAC-u definovaná úzkou spoluprácou medzi Európskym parlamentom a národnými parlamentmi a COSAC by mal v súlade s Protokolom o úlohe národných parlamentov v Európskej únii naďalej zostať v prvom rade fórom na výmenu informácií a na diskusiu o všeobecných politických otázkach a osvedčených postupoch s ohľadom na kontrolu národných vlád.

Spoločné parlamentné stretnutia a Spoločné zasadnutia výborov sa tiež stali pravidelnou formou spolupráce medzi národnými parlamentmi a Európskym parlamentom. Spoločné parlamentné stretnutia (JPM) sú stretnutia k rôznym politickým témam, ktoré sú organizované a vedené parlamentom členského štátu, ktorý práve predsedá EÚ a Európskym parlamentom. Spoločné zasadnutia výborov (JCM) sú stretnutia zaoberajúce sa konkrétnymi sektorovými politickými témami. Organizuje ich a predsedá im zainteresovaný výbor, prípadne príslušný národný výbor parlamentu predsedajúcej krajiny EÚ a príslušný výbor Európskeho parlamentu.

Výbor Európskeho parlamentu môže priamo začať dialóg s národnými parlamentmi na úrovni výborov v rámci rozpočtových prostriedkov vyčlenených na tento účel. Toto môže zahŕňať vhodné formy spolupráce pred legislatívnym procesom a po ňom. Akýkoľvek dokument týkajúci sa legislatívneho postupu na úrovni Únie, ktorý národný parlament zasiela Európskemu parlamentu úradnou cestou, sa postúpi výboru, ktorý je príslušný pre predmet úpravy daného dokumentu.

Európsky parlament pravidelne informuje národné parlamenty členských štátov o svojej činnosti. Okrem toho, členovia národných parlamentov pravidelne navštevujú rôzne výbory Európskeho parlamentu podľa svojich záujmov. Európska únia tiež organizuje tematické pobyty pre členov národných parlamentov.

Záver

Národné parlamenty by sa mali v budúcnosti viac zapojiť do rozhodovania o európskych otázkach na domácej pôde predovšetkým prostredníctvom posilnenia kontrolných mechanizmov voči národným vládam reprezentujúcim záujmy členského štátu v orgánoch EÚ. Rovnako je potrebné, aby národné parlamenty aktívne využívali nové právomoci, ktoré im priznáva Lisabonská zmluva, najmä pokiaľ ide o zapájanie sa do legislatívneho procesu kontrolou dodržiavania zásady subsidiarity. Aby sa projekt Európskej únie viac priblížil ľuďom, potom sa nemôžu parlamentné diskusie prenášať do Európy, ale naopak, musí sa Európa prenášať do národných parlamentov členských štátov. Pravdou ostáva, že ak chce byť Európska únia „Európou občanov“, potom z rozhodovania nemožno vynechať národné parlamenty. Národným parlamentom sa tak zároveň vytvára priestor, aby svoj vplyv mohli reálne zužitkovať. Tak ako platí, že samostatný štát v globálnom svete veľa neznamená, tak isto

platí, že veľa neznamená ani samostatný národný parlament. Je preto potrebné uvedené aktivity koordinovať. Vďaka bližšej spolupráci môžu byť spoločné záujmy na európskych fórach presadzované efektívnejšie. Navyše, pokiaľ predsedovia parlamentov dokážu v národných parlamentoch rozpútať diskusiu o konkrétnych európskych témach, pomôže to aj väčšej demokratizácii celého integračného procesu a k väčšiemu záujmu verejnosti o európske otázky. Úloha národných parlamentov je kľúčová pri zvyšovaní efektivity a demokracie. Stav príprav na nové možnosti a ochota zákonodarných zborov členských štátov EÚ využívať nástroje, ktorými ich obdarila Lisabonská zmluva sú otáznе a čas ukáže či ich aj reálne využijú. Napokon, je to aj cesta k silnejšej a akcieschopnejšej Európskej únii. A jedine takáto Európska únia má šancu obstáť v globálnej konkurencii.

JUDr. Ján Grman

**interný doktorand Ústavu medzinárodného a európskeho práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava**

▣ Zoznam použitej literatúry:

1. Zmluva o Európskej únii a Zmluva o fungovaní Európskej únie - konsolidované znenie,
2. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko, Informačná brožúra vydaná pre potreby Ministerstva zahraničných vecí SR, ISBN 978-80-89406-02-9, 2009
3. Internetové zdroje – stránky: www.euractiv.sk, www.europa.eu, www.europskaunia.sk, www.foreign.gov.sk
4. SIMAN M., SLAŠŤAN M. : Primárne právo Európskej únie, EUROIURIS – európske právne centrum, o. z., 2010, 1097 s, ISBN 978-80-89406-06-7

Bratislava, september 2010

Novodobé tendencie v aplikácii sekundárneho práva EÚ

Ivana Hauerlandová

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá objasnením niektorých aspektov súčasných tendencií v aplikácii sekundárneho práva EÚ v rámci vnútroštátneho súdnictva všeobecne a s akcentom na Slovenskú republiku. Zameriava sa na význam aplikácie práva EÚ a vnútroštátneho práva pri prejednávaní a rozhodovaní súdov v SR významného z hľadiska aplikácie práva EÚ, v rámci ktorého vyvstáva potreba obrátiť sa na Súdny dvor s podaním žiadosti o výklad práva EÚ.

Kľúčové slová

aplikácia, sekundárne právo, smernica, Európska únia, Súdny dvor EÚ, prejudiciálne konanie, vnútroštátny súd

Abstract

The Contribution is thematically focused on the clarification of certain aspects of current trends in the application of secondary EU law within the national justice system in general and with emphasis on the Slovak Republic. It focuses on the importance of EU law and national law in the litigation and decision-making of the courts in Slovakia. The core analysis of the case work is significant regarding the application of EU law when it is necessary to initiate the preliminary ruling to the Court of Justice concerning the interpretation of EU law.

Key words

application, secondary law, directive, European Union, Court of Justice of the EU, preliminary ruling, national court

Úvodom

Problematika aplikácie sekundárneho práva Európskej únie (ďalej len „EÚ“) z hľadiska dnešných tendencií zo strany súdov je v súčasnosti veľmi aktuálna, je stredobodom záujmu nielen právnej doktríny, ale najmä praktikov a ľudí, ktorí s ňou prichádzajú dennodenne do kontaktu.

Je nesmierne dôležité ovládať základné princípy fungovania právneho systému vnútroštátneho, ale aj úniijného preto, aby bolo možné každému zaradiť právo na súdnu a inú ochranu, ktoré je garantované na vnútroštátnej i európskej úrovni.

Príspevok si kladie za cieľ podať obraz o právnej úprave vybraných javov, na základe ktorých dochádza k aplikácii sekundárneho práva EÚ. Aby bol však tento priebeh skutočne bezproblémový, musia byť vopred stanovené jednoznačné pravidlá fungovania, ktoré môžu slúžiť ako opora pri tak zložitej činnosti, akou je dozaista správna aplikácia vhodného predpisu pri reálnom zohľadnení najvhodnejších interpretačných metód.

Cieľom príspevku je rovnako objasniť kvalitatívny proces aplikácie a jeho zhodnocovania v rámci súdneho konania s tým, že svoju pozornosť upriamuje na konkrétny význam prejudiciálneho konania pred luxemburským súdom, ktorý významnou mierou ovplyvňuje celkový proces pri posudzovaní právnej veci na vnútroštátnej úrovni.

Príspevok s využitím teoretických úvah na príklade konkrétneho prípadu vysvetľuje jedinečnosť interakcie súdnych orgánov v rámci EÚ, ktorej význam spočíva najmä v tom, že právo EÚ dostáva jednotnú interpretáciu, ktorá sa má na podobné prípady aplikovať vo všetkých členských štátoch EÚ.

1. Temporálny rozmer aplikácie sekundárneho práva EÚ

V súvislosti s uplatňovaním práva EÚ sa vynára otázka momentu, odkedy sú súdne inštalácie a iné orgány povinné aplikovať právo EÚ. Je zjavné, že v súčasnosti prebiehajú na všeobecných súdoch konania aj z takých právnych vzťahov, ktoré vznikli pred pristúpením SR k EÚ, pričom v danom prípade je nutné vziať do úvahy skutočnosť, že vnútroštátne právne predpisy boli pred vstupom Slovenskej republiky do EÚ zosúladowané s právom EÚ v dlhšom časovom horizonte.

Ustanovenia Aktu o podmienkach pristúpenia SR a ostatných štátov a o úpravách zmlúv, na ktorých je EÚ založená, tvoria neoddeliteľnú súčasť Zmluvy o pristúpení SR a ostatných štátov k EÚ a spolu s príslušnou judikatúrou Súdneho dvora reflektujú tzv. „teóriu okamžitého účinku práva EÚ“ na území nedávno pristúpených členských štátov. Táto skutočnosť znamená, že ak nie je uvedené inak, okamihom pristúpenia k EÚ sa na všetky právne vzťahy, ktoré vznikli pred pristúpením SR k EÚ a nezankli, vzťahujú ustanovenia práva EÚ, čo prirodzene platí aj o právnych vzťahoch, ktoré vznikli po pristúpení SR k EÚ.

V tejto súvislosti by bolo možné uvažovať aj o tzv. nepravej retroaktivite, nakoľko aplikáciou „nového“ práva môže v podstate dôjsť k zmene právneho vzťahu založeného predchádzajúcou právnou úpravou.

Na druhej strane, otázka súvisiaca s okamihom začatia aplikácie úniijného práva, teda aj sekundárneho práva, nie je jednoznačná a táto je mnohokrát považovaná dokonca za mierne rozporuplnú. Ako príklad možno uviesť situáciu, kedy Súdny dvor EÚ, napriek vyššie uvedenému, na žiadosť maďarského súdu zo dňa 10. júna 2004 o zodpovedanie prejudiciálnych otázok týkajúcich sa nekalých podmienok v spotrebiteľských zmluvách, zavedených Smernicou 93/13/EHS, a jej aplikácie na vnútroštátny spor, ktorý vznikol pred prístupím Maďarskej republiky k EÚ, pričom táto smernica už bola do právneho poriadku Maďarskej republiky prenesená, stručne skonštatoval, že „keďže v danom prípade okolnosti skutkového stavu konania vo veci samej predchádzali prístupiu Maďarskej republiky k EÚ, Súdny dvor nemá právomoc výkladu smernice, t.j. zodpovedať na prejudiciálne otázky vnútroštátneho súdu.“¹⁾

V neprospech uvedeného záveru Súdneho dvora vystupujú argumenty²⁾, ktoré zastávajú názor, že pokiaľ je ustanovenie vnútroštátnej legislatívy zhodné s obsahom ustanovenia aktu EÚ, tieto musia dostať rovnaký výklad bez ohľadu na to, či k prístupiu členského štátu k EÚ došlo pred, alebo po zosúladení vnútroštátnej legislatívy daného štátu s právom EÚ.

2. Personálny rozmer aplikácie sekundárneho práva EÚ

Zohľadňujúc novodobý vývoj v aplikácii sekundárneho práva EÚ, tento je nutné vidieť v súvislosti s viacerými okolnosťami a faktormi, ktoré ho ovplyvňujú a s ktorými sa musí vnútroštátny sudca pri prejednávaní a rozhodovaní o vnútroštátnom spore vysporiadať.

Jedným z aspektov, ovplyvňujúci súčasný vývoj a kvalitu aplikácie práva EÚ, je určite aj personálne obsadenie súdov, keďže je prirodzené, že so vstupom Slovenskej republiky do EÚ vzrástlo množstvo potenciálne aplikovateľného úniijného práva pri zachovaní rovnakého obsadenia súdov.

S ohľadom na povahu a právne účinky práva EÚ vo vnútroštátnych právnych podmienkach by mal vnútroštátny súd alebo orgán, pri prejednávaní a rozhodovaní sporu alebo inej právnej veci zisťovať, či niektorý z aspektov posudzovanej veci nespadá do predmetu úpravy na úrovni EÚ. Je potrebné zdôrazniť, že právo EÚ ako také je značne fragmentované, čo znamená, že nie vždy je jednoduché zistiť, či daná právna vec spadá do oblasti upravenej právom EÚ.

Ak určité otázky posudzované na vnútroštátnom orgáne spadajú do predmetu úpravy európskeho práva, je nevyhnutné stanoviť, či relevantné normy

1) Blížšie k tejto otázke pozri SLAŠŤAN, M. *Analýza súčasného stavu aplikácie komunitárneho práva súdnymi orgánmi Slovenskej republiky*. s. 116-123 a s. 133-134.

2) Konkrétne možno v danom kontexte spomenúť stanovisko Lotyšskej vlády.

práva EÚ sú, alebo nie sú bezprostredne aplikovateľné, pričom podmienky a kritériá bezprostrednej aplikovateľnosti určuje samotné právo EÚ, bez ohľadu na vnútroštátne právne predpisy.

V prípade, ak sú normy práva EÚ priamo aplikovateľné, sú vnútroštátne súdy a iné orgány povinné ich priamo a prednostne použiť, pričom nesmú aplikovať žiadne vnútroštátne pravidlá nezlučiteľné s právom EÚ a pred použitím ktoréhokoľvek vnútroštátneho predpisu by mali najskôr zisťovať, či nie sú v rozpore s priamo aplikovateľným aktom EÚ.

Ak ide o právne predpisy EÚ, ktoré nepoživajú priamy účinok, vnútroštátne súdy a iné orgány ich aplikujú nepriamo, teda najmä sprostredkované pomocou príslušných vnútroštátnych noriem, do ktorých boli normy EÚ transponované, pričom v praxi môže dochádzať buď k náležitému transponovaniu, alebo k nesprávnemu prebratiu práva EÚ, alebo dokonca k transponovaniu nedôjde vôbec.

V súvislosti s uvedeným možno konštatovať, že v prvom prípade súdy prirodzene aplikujú vnútroštátne právo výhradne s podmienkou, že pri ich aplikácii sú obmedzené eurokonformným výkladom. V druhom prípade síce rovnako súdy aplikujú vnútroštátne normy ale s tou podmienkou, že súdy majú povinnosť tieto normy interpretovať v najvyššej možnej miere v súlade s priamo neaplikovateľnými aktmi EÚ.

Ak vnútroštátne normy nie sú plne spôsobilé na eurokonformný výklad, napriek tejto skutočnosti sú súdy nútené tieto aplikovať, avšak s tým rizikom, že ak pri tejto aplikácii vznikne jednotlivcovi škoda, tento má nárok požadovať náhradu od štátu.

V súvislosti s požiadavkou eurokonformného výkladu vnútroštátnych noriem je nutné zdôrazniť, že súdy by pri výklade mali používať také metódy, ktoré používa Súdny dvor a mali by ich aj rovnakým spôsobom používať.

V prípade, ak by v praxi nastala situácia, pri ktorej by bolo príliš zložené posúdiť, či konkrétne pravidlo práva EÚ je priamo alebo nepriamo účinné, alebo či vnútroštátny predpis správne transponuje nepriamo účinný právny akt, alebo akou metódou má štátny orgán interpretovať právo EÚ, prípadne pri pochybnostiach, či je daný akt EÚ platný, je možné a niekedy priam nutné obrátiť sa na Súdny dvor so žiadosťou o výklad alebo posúdenie platnosti aktu EÚ.³⁾

3. Interakcia súdnych orgánov pri aplikácii práva EÚ

Postavenie vnútroštátnych súdov je v rámci súdneho systému EÚ interaktívne a budované skôr na vzájomnej spolupráci a dôvere, než na hierarchickej štruktúre. Pretože cieľom je jednotné uplatňovanie práva EÚ vo všetkých

3) KRÁL, R. *Zásady aplikace komunitárního práva národními soudy*. s. 81-83.

členských štátoch, túto charakteristiku úplne odráža aj prejudiciálne konanie podľa čl. 267 ZFEÚ⁴⁾, v rámci ktorého možno v súčasnej aplikáčnej praxi pozorovať relatívne zvýšenú aktivitu.

V tomto kontexte je nutné zdôrazniť, že vzhľadom na kratšie časové obdobie oproti iným členským štátom, žiadosti o podanie výkladu úniijného práva ešte nie sú natoľko rozšírené, aby bolo možné vyvodiť konkrétne závery ohľadom správnej aplikácie sekundárneho práva EÚ v SR.

Pokiaľ ide o súdne orgány Slovenskej republiky – Najvyšší súd Slovenskej republiky, ako súd poslednej inštancie, proti ktorého rozhodnutiam nie sú prípustné opravné prostriedky, tento v zmysle čl. 267 ZFEÚ v roku 2009 inicioval konanie o prejudiciálnej otázke týkajúcej sa priamej aplikovateľnosti Aarhurského dohovoru⁵⁾, ktorý síce nie je normou sekundárneho práva, ale týka sa takej vlastnosti práva EÚ, ktorá je spoločná aj pre normy sekundárneho práva EÚ, a to priamej aplikovateľnosti.

V tomto kontexte ani aktivita krajských súdov ako odvolacích súdov, proti ktorým nie je možné podať riadny opravný prostriedok, nie je zanedbateľná. Krajský súd v Prešove v roku 2010 inicioval pred Súdnym dvorom prejudiciálne konanie v otázkach týkajúcich sa exekučného konania a ochrany spotrebiteľa⁶⁾.

Pre aplikáciu prax významné prejudiciálne konanie inicioval Najvyšší súd SR vo veci týkajúcej sa preskúmania zákonnosti rozhodnutia žalovaného, ktorým žalovaný správny orgán nevyhovel žiadosti žalobcu o zrušenie registrácie platiteľa dane⁷⁾.

Je zrejmé, že konaní začatých z iniciatívy súdov je v SR neporovnateľne menej, ako v iných členských štátoch s dlhšou tradíciou a skúsenosťami s európskym právom, čo však neznamená, že tento stav bude pretrvávať.⁸⁾

Uvedené možno vo vnútroštátnom súdnictve Slovenskej republiky pozorovať napriek skutočnosti, že rozšírenie v rokoch 2004 až 2007 o dvanásť členských štátov predznamenal až dvojnásobný nárast počtu prejudiciálnych otázok položených Súdnemu dvoru, pričom nevyužívanie inštitútu

- 4) SLAŠŤAN, M. *Analýza súčasného stavu aplikácie komunitárneho práva súdnymi orgánmi Slovenskej republiky*. s. 132.
- 5) Návrh na začatie prejudiciálneho konania podaný NS SR z 03.07.2009 vo veci *Lesoochránárske zoskupenie VLK v. Ministerstvo životného prostredia SR* (C-240/09).
- 6) Návrh na začatie prejudiciálneho konania podaný KS v Prešove z 09.02.2010 vo veci *POHOTOVOŠŤ s.r.o. v. Iveta Korčovská* (C-76/10).
- 7) Rozsudok NS SR z 24.09.2008 (č. k. 1 Sžo KS/61/2005).
- 8) Pre porovnanie možno uviesť Rakúsko, kde od januára 1995 do januára 2010, t.j. za pätnásť rokov, odkedy Rakúsko pristúpilo k EÚ, bolo rakúskymi súdmi podaných 157 žiadostí o začatie konania o prejudiciálnej otázke (z ktorých viac ako polovica bola podaná zo strany rakúskeho najvyššieho súdu), zatiaľ čo za šesť rokov od mája 2004 do mája 2010 Slovenská republika podala na Súdny dvor len vyššie uvedené žiadosti o prejudiciálne konanie (GROSS, I. *The role of Supreme Courts*. Schloss Seggau : IGLP WORKSHOP, 16.08.2010).

konania o prejudiciálnej otázke nemožno pripisovať neaplikácii práva EÚ. V danom kontexte by sa dokonca dalo uvažovať o dokonalejšej orientácii v právnom systéme, na základe čoho je výklad Súdnym dvorom pre vnútroštátne súdy zbytočný. Takéto tvrdenie je však vzhľadom na reálny stav spôsobilá overiť až prax nasledujúcich rokov.

Súdne štatistiky novoprijatých členských štátov ukazujú, že vzťah medzi vnútroštátnymi súdmi a Súdnym dvorom sa ešte len formuje a prístup vnútroštátnych súdov je skôr opatrný až zdržanlivý⁹⁾, zatiaľ čo v štátoch s dlhoročnou skúsenosťou s aplikáciou sekundárneho práva majú súdne orgány s luxemburským súdom dlhoročné vzťahy, založené na bežnej praxi a dôvere.¹⁰⁾

4. Prípád Karol Mihal v. Daňový úrad Košice V (C-456/07)

Všetky požiadavky, ktoré vyžaduje ZFEÚ pri postupe vo vnútroštátnom súdnom konaní, možno demonštrovať na vyššie zmienenom prípade C-456/07, týkajúceho sa zrušenia registrácie platiteľa dane z pridanej hodnoty.

Pokiaľ ide o stručný skutkový stav uvedeného prípadu, súdny exekútor pán Mihal dňa 7. júla 2004 požiadal Daňový úrad Košice V o zrušenie svojej registrácie ako platiteľa DPH od 1. mája 2004. Táto žiadosť bola rozhodnutím zo dňa 20. júla 2004 zamietnutá z dôvodu, že dotknutá osoba je zdaniteľnou osobou v zmysle zákona č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty.

Dňa 6. októbra 2004 podal pán Mihal na Krajskom súde Košice žalobu, ktorou sa domáhal zrušenia uvedeného rozhodnutia. Táto žaloba bola zamietnutá dňa 9. marca 2005. Z tohto dôvodu podal následne odvolanie na Najvyšší súd SR, pričom sa dovoľával priameho účinku Šiestej smernice a osobitne jej článku 4 ods. 5.

Žiadosť o konanie o prejudiciálnej otázke bolo nevyhnutné vzhľadom k tomu, že Najvyšší súd Slovenskej republiky je štátny orgán súdnej moci, proti ktorého rozhodnutiam nie je možné podať opravný prostriedok, a preto v tomto konaní bol tento orgán súdnej moci povinný obrátiť sa na Súdny dvor EÚ s otázkou týkajúcou sa výkladu a účinku normy sekundárneho práva.

Prípád sa dostal pred správne kolégium Najvyššieho súdu SR po tom, čo krajský súd ako prvostupňový súd nevyhovel žiadosti žalobcu o zrušenie registrácie platiteľa dane z pridanej hodnoty a žalobu, ktorou sa žalobca

9) Uvedené môže byť spôsobené nižším stupňom informovanosti účastníkov konania a ich právnych zástupcov, ktorí nepožadujú, aby súdy predkladali prejudiciálne otázky. Rovnako môže táto skutočnosť prameniť z nedostatku odborných zdrojov, vrátane oficiálnych a teda záväzných jazykových verzií sekundárneho práva a judikatúry Súdného dvora, či vnútroštátnej judikatúry ostatných členských štátov, aplikujúcich tie isté predpisy sekundárneho práva.

10) SLAŠŤAN, M. *Analýza súčasného stavu aplikácie komunitárneho práva súdnymi orgánmi Slovenskej republiky*. s. 133.

domáhal preskúmania zákonnosti rozhodnutia daňového úradu, zamietol. Proti tomuto rozhodnutiu sa žalobca v zmysle príslušných procesných ustanovení odvolal.

Najvyšší súd SR preskúmal odôvodnenosť odvolania žalobcu, pričom sa zaoberal jednak rozhodnutím a odôvodnením rozsudku krajského súdu ako súdu prvého stupňa, ako i námietkami žalobcu v rozsahu podaného odvolania.

Už krajský súd vo svojom rozsudku konštatoval, že pre rozhodnutie v danej veci bolo potrebné vyriešiť základnú otázku, ktorou bolo, či Šiesta smernica Rady 77/388/EHS zo 17. mája 1977 o zosúladiení právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa daní z obratu – spoločný systém dane z pridanej hodnoty: jednotný základ jej stanovenia (ďalej len „Šiesta smernica“ alebo len „smernica“) bola riadne implementovaná do zákona č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty. Ďalšia otázka súvisela s uplatnením priamych účinkov tejto smernice.

Faktom je skutočnosť, že Šiesta smernica bola do nášho právneho poriadku implementovaná včas, konkrétne do zákona o dani z pridanej hodnoty, a teda je súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky. Okrem toho, že Krajský súd v danom prípade vychádzal z textu Šiestej smernice, pri svojom rozhodovaní plne zohľadnil a na daný prípad aplikoval aj konkrétne rozhodnutie Súdneho dvora¹¹⁾, ktorého predmetom bolo, či notári konajúci na základe zmocnenia štátu sú osobami podliehajúcimi dani z pridanej hodnoty a či sa na nich vzťahuje výnimka uvedená v článku 4 ods. 5 Šiestej smernice¹²⁾.

Krajský súd po právnom zhodnotení ustanovení Šiestej smernice a vyššie uvedeného rozhodnutia Súdneho dvora vyvodil záver, že súdny exekútor má byť subjektom dane z pridanej hodnoty v súlade so Šiestou smernicou a zákonom o dani z pridanej hodnoty, do ktorého bola táto smernica implementovaná.

Krajský súd si v tomto prípade osvojil závery Súdneho dvora a tieto závery v plnom rozsahu aplikoval v predmetnom rozhodnutí. Toto svoje tvrdenie odôvodnil tým, že súdni exekútori vykonávajú svoju činnosť ako slobodné povolanie za rovnakých podmienok ako notári, preto podľa jeho názoru výnimku

11) Rozsudok *Komisia v. Holandsko* (325/85).

12) Čl. 4 ods. 5: „Štátne orgány, orgány regionálnej a miestnej správy a iné orgány riadiace sa verejným právom sa nepovažujú za osoby podliehajúce dani vzhľadom na činnosti alebo plnenia, ktorých sa zúčastňujú ako verejné orgány ani vtedy, keď v súvislosti s týmito činnosťami alebo plneniami inkasujú dávky, poplatky, príspevky alebo platby. Ak sa zúčastňujú takýchto činností a plnení, považujú sa osoby podliehajúce dani v súvislosti s týmito činnosťami a plneniami v tých prípadoch, keď by zaobchádzanie s nimi ako osobami nepodliehajúcimi dani viedlo k výraznému narušeniu voľnej súťaže. V každom prípade sa budú tieto orgány považovať za osoby podliehajúce dani ... za predpokladu, že sa neuskutočnia v takom malom rozsahu, že sú zanedbateľné. Členské štáty môžu považovať činnosti týchto orgánov, ktoré sú oslobodené od dani na základe článku 13 alebo 28, za činnosti, ktorých sa zúčastňujú ako verejné orgány.“

uvedenú v článku 4 ods. 5 smernice nemožno aplikovať na činnosti, ktoré môžu byť vykonávané súkromnými osobami v rámci slobodného povolania, ktoré tieto osoby vykonávajú za účelom dosiahnutia zisku a následne uviedol, že uvedená výnimka sa vzťahuje len na orgány riadiace sa verejným právom, keď konajú v rozsahu svojej činnosti.

Na základe vyššie uvedeného krajský súd vyvodil záver, že v danom prípade nepôjde o aplikáciu priameho účinku článku 4 ods. 5 smernice, keďže smernica bola riadne a včas implementovaná do zákona o dani z pridanej hodnoty.

V tomto smere možno konštatovať, že krajský súd považoval výklad ustanovenia článku 4 ods. 5 Šiestej smernice za nesporný a nepovažoval za potrebné obrátiť sa na Súdny dvor s otázkou týkajúcou sa výkladu a aplikácie priameho účinku jej ustanovení, a preto na tomto základe žalobu súdneho exekútora o preskúmanie zákonnosti rozhodnutia daňového úradu rozsudkom v celom rozsahu zamietol.

Proti tomuto rozsudku sa súdny exekútor, ako subjekt daňovej povinnosti, odvolal, keďže podľa jeho názoru krajský súd použil na postavenie súdneho exekútora takú interpretáciu právnej normy, ktorá v danom kontexte nezodpovedá postaveniu súdneho exekútora v systave orgánov verejnej moci.

Nespornou v tomto prípade bola dozaista skutočnosť, že súdny exekútor vykonáva úlohy zverené zákonom osobne vo svojom mene, a nie v mene iného orgánu, zúčastňuje sa na výkone súdnej moci vykonávajúc úlohy štátneho orgánu, a preto ho nemožno vylúčiť spod režimu uvedeného v článku 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky¹³⁾ vzťahujúceho sa na štátne orgány¹⁴⁾.

Žalobca sa v konaní na krajskom súde ako súde prvého stupňa, a predtým aj v predchádzajúcom správnom konaní pred daňovým úradom, domáhal aplikácie priamych účinkov Šiestej smernice, osobitne článku 4 ods. 5, na základe ktorého požadoval, aby krajský súd konanie prerušil a požiadal Súdny dvor o rozhodnutie o prejudiciálnej otázke, keďže podľa názoru žalobcu na výklad aktov orgánov EÚ je príslušný Súdny dvor a nie národný súd.

5. Prejudiciálne konanie

V danom prípade je podstatnou skutočnosťou fakt, že žiadosť o začatie prejudiciálneho konania inicioval Najvyšší súd Slovenskej republiky, ktorý uznesením zo dňa 24. mája 2007 prerušil odvolacie konanie v súvislosti s prekážkou postupu v konaní a navrhol Súdnemu dvoru začatie

13) Podľa čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

14) Uvedené súd podporil aj nálezom Ústavného súdu SR, PL. ÚS 46/03.

prejudiciálneho konania podľa článku 234 ZES¹⁵⁾, ktoré sa týkalo interpretácie a priameho účinku Šiestej smernice.

Predmetný návrh obsahoval otázky adresované Súdnemu dvoru v tom smere, či je možné vykladať článok 4 ods. 5 prvý pododsek Šiestej smernice tak, že sa vzťahuje len na orgány riadiace sa verejným právom – právnické osoby, inými slovami povedané, že za nezdaniteľné osoby sa považujú výhradne právnické osoby, zatiaľ čo orgány riadiace sa verejným právom – fyzické osoby v zmysle danej smernice možno bezpochyby považovať za osoby zdaniteľné.

Najvyšší súd smeroval tiež k zisteniu priamej uplatniteľnosti článku 4 ods. 5 Šiestej smernice a požadoval odpoveď na otázku, či je možné považovať fyzickú osobu akou je súdny exekútor za zdaniteľnú osobu.

Siedma komora Súdneho dvora v uvedenej veci C-456/07 rozhodla uznesením zo dňa 21. mája 2008 tak, že činnosť vykonávaná exekútorom ako činnosť vykonávaná jednotlivcom nie je oslobodená od dane z pridanej hodnoty iba z dôvodu, že pozostáva z uskutočňovania úkonov, ktoré patria do právomoci orgánov verejnej moci. Súdny exekútor podľa názoru Súdneho dvora nevykonáva týmito úkonmi činnosť prostredníctvom orgánu riadiaceho sa verejným právom, keďže nie je integrovaný do organizácie verejnej správy, ale jeho činnosť je uskutočňovaná vo forme nezávislej hospodárskej činnosti v rámci slobodného povolania. Z tohto dôvodu sa na súdneho exekútora nemôže vzťahovať oslobodenie od dane z pridanej hodnoty stanovené v článku 4 ods. 5 prvom pododseku Šiestej smernice.

Súdny dvor sa vo svojom rozhodnutí priamo odvolal na svoju predchádzajúcu judikatúru¹⁶⁾, pričom okrem analýzy predmetného článku 4 ods. 5 zohľadnil aj cieľ samotnej smernice a k predmetnej problematike nezdaňovania rovnako uviedol, že v danej súvislosti musia byť vždy kumulatívne splnené dve podmienky, ktorými sú výkon činnosti orgánom spravujúcim sa režimom verejného práva, pričom tento výkon činnosti musí byť realizovaný z pozície orgánu verejnej moci.

Pokiaľ ide o prvú podmienku výkonu činnosti orgánom riadiacim sa verejným právom, Súdny dvor odvolávajúc sa na svoju konštantnú judikatúru uviedol, že činnosť, ktorú vykonáva jednotlivec, nie je oslobodená od dani z pridanej hodnoty iba z toho dôvodu, že túto činnosť tvoria úkony, ktoré patria do právomoci orgánov verejnej moci.

Ďalej Súdny dvor uviedol, že ak fyzická osoba vykonáva také úkony nezávisle v rámci výkonu slobodného podnikania ako jej hospodárskej činnosti,

15) Teraz čl. 267 ZFEÚ.

16) Súdny dvor sa vo svojom rozhodnutí *Karol Mihal v. Daňový úrad Košice V.* (C-456/07) odvolal na rozsudok *Komisia v. Nemecko* (10/84), rozsudok *Komisia v. Holandsko* (235/85), rozsudok *Ayuntamiento de Sevilla* (C-202/90) a rozsudok *Götz* (C-408/06).

nemožno takúto osobu považovať za orgán riadiaci sa verejným právom, pretože takáto fyzická osoba nie je integrovaná do organizácie verejnej správy a z tohto dôvodu sa na takúto fyzickú osobu nemôže vzťahovať oslobodenie predpokladané ustanoveniami Šiestej smernice.

Podľa názoru Súdneho dvora, ak súdni exekútori nie sú vo vzťahu hierarchickej podriadenosti voči orgánu verejnej moci na základe skutočnosti, že nie sú integrovaní do orgánov verejnej správy, vykonávajú činnosť súdneho exekútora vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť, sami si vyberajú odmenu, ktorá je zdrojom ich príjmu. Túto činnosť vykonávajú nezávisle, pričom skutočnosť, že podliehajú disciplinárnej kontrole, alebo že ich odmena, tvoriaca súčasť trov exekúcie, je určená na základe zákona, nemôže oslabiť tento argument a preto nie je v tomto smere rozhodujúca.

Súdny dvor sa vo svojom rozhodnutí rovnako vysporiadal s príslušnými ustanoveniami zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok), ktoré priznávajú súdnym exekútorom postavenie verejného činiteľa tak, že aj keď sa týmto priznáva postavenie verejného činiteľa, títo nijakým spôsobom nevykonávajú svoju činnosť vo forme orgánu riadiaceho sa verejným právom, keďže nie sú integrovaní do organizácie verejnej správy, ale svoju činnosť vykonávajú vo forme nezávislej hospodárskej činnosti uskutočňovanej v rámci slobodného povolania.

Z vyššie uvedených argumentov Súdny dvor vyvodil jednoznačný záver, že napriek skutočnosti, že súdni exekútori vykonávajú právomoci verejnej moci, ktoré im boli zverené na základe zákona, nemôže sa na nich vzťahovať oslobodenie od dane z pridanej hodnoty v zmysle článku 4 ods. 5 prvého pododseku Šiestej smernice.

Najvyšší súd SR, ako súd poslednej inštancie a ako vnútroštátny súd aplikujúci normy sekundárneho práva EÚ v poslednom stupni, prostredníctvom vnútroštátnych právnych predpisov, do ktorých boli tieto normy implementované, alebo na základe priamo účinných právnych noriem EÚ, vychádzal z rozhodnutia a bezprostredných právnych záverov Súdneho dvora.

Najvyšší súd SR si argumenty Súdneho dvora osvojil a o tieto sa priamo opieral pri odôvodnení svojho rozsudku, ktorým uzavrel otázku výnimiek v oblasti zdaňovania fyzických osôb daňou z pridanej hodnoty a následne svojim rozhodnutím potvrdil pôvodný rozsudok krajského súdu ako vecne správny.

Krajský súd ako prvostupňový súd žalobu o preskúmanie zákonnosti rozhodnutia žalovaného zamietol. Následne Najvyšší súd SR ako súd odvolací dospel k záveru, že krajský súd pri aplikácii zákona o dani z pridanej hodnoty interpretoval vnútroštátne právo vo svetle znenia a účelu Šiestej smernice s cieľom dosiahnuť výsledok požadovaný právom EÚ.

Čo sa týka právneho posúdenia veci a celkového zhodnotenia právnych záverov, je možné konštatovať, že v danom prípade krajský súd vo svojom

rozhodnutí správne vyložil zákon o dani z pridanej hodnoty a rovnako správne konštatoval, že súdny exekútor má byť subjektom dane z pridanej hodnoty a tento právny predpis právne aj technicky správne aplikoval v súlade s jednotlivými ustanoveniami Šiestej smernice, s čím sa následne Najvyšší súd SR v plnom rozsahu stotožnil.

Na základe týchto skutočností možno konštatovať, že predmetným rozsudkom bola jednoznačne potvrdená aj správnosť rozhodnutia daňového úradu ako správneho orgánu, ktorý nevyhovel žiadosti žalobcu, ktorou sa domáhal zrušenia platiteľa dane z pridanej hodnoty odvolávajúcu sa na priame účinky Šiestej smernice. Preto je v tejto súvislosti nespochybniteľným faktom, že aj samotný správny orgán na predmetnú vec správne aplikoval ustanovenia zákona o dani z pridanej hodnoty, teda konkrétny právny predpis, do ktorého boli riadne a včas prenesené a implementované požiadavky a ciele Šiestej smernice ako sekundárneho predpisu EÚ.

Záverom

Aktuálnosť spracovanej problematiky možno postrehnúť nielen zo samotnej nevyhnutnosti včasnej a správnej implementácie sekundárneho práva EÚ, ale najmä z povinnosti súdneho orgánu členského štátu podať prejudiciálnu otázku v prípade, ak proti rozhodnutiu tohto orgánu nie je možný riadny opravný prostriedok.

Dôležitosť predmetnej problematiky rovnako pramení z kvalitatívneho aspektu jednotnej interpretácie práva EÚ, ktorá spočíva predovšetkým v skutočnosti aplikácie obdobných prípadov vo všetkých členských krajinách únie.

Predložený príspevok poukazuje na dôležitosť temporálneho rozmeru aplikácie sekundárneho práva EÚ, pre ktorého aplikáciu je nesmierné dôležité časové rozlíšenie momentu povinnosti súdnych inšancií konkrétneho členského štátu aplikovať jednotné právo EÚ. Táto skutočnosť pramení nielen zo záväzných ustanovení prístupových aktov, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou konkrétnych zmlúv o pristúpení, ale i z príslušnej judikatúry Súdneho dvora, celého *acquis communautaire*, ktorého významnou súčasťou je práve komplexná harmonizácia práva EÚ.

Novodobé trendy venujú významnú pozornosť aj personálnemu rozmeru aplikácie sekundárneho práva EÚ a to najmä z pohľadu značnej fragmentácie práva EÚ, ktorá predznamenáva mnohokrát náročnú úlohu toho ktorého súdu členského štátu v konkrétnej prejednávacej veci zisťovať, či niektorý z aspektov prejednávanej veci neobsahuje bezprostrednú dimenziu priamej európskej aplikovateľnosti, ktorej kritéria určuje predovšetkým samotné právo EÚ odhliadnuc od vnútroštátnej legislatívy.

V prípade priamej aplikovateľnosti sa môžu súdy členských štátov obmedziť na výhradne eurokonformný výklad, zatiaľ čo v prípade nepriamej

aplikovateľnosti majú povinnosť tieto normy aplikovať v súlade s priamo neaplikovateľnými aktmi EÚ. V tejto súvislosti sa však zároveň vynára otázka prípadnej náhrady škody, ktorú môže konkrétny jednotlivец požadovať priamo od štátu, ak jeho vnútroštátne normy nie sú plne spôsobilé na eurokonformný výklad.

Pokiaľ ide o nevyhnutnosť vzájomnej interakcie súdnych orgánov pri aplikácii práva EÚ, ako východiskovej dimenzie aplikácie tohto práva, je nevyhnutné prihliadať na konkrétne interaktívne postavenie vnútroštátnych súdov v súdnom systéme EÚ, ktorá systematicky vychádza z jednotnej aplikácie práva EÚ všetkými členskými štátmi. Túto nevyhnutnosť zreteľne odráža aj samotné prejudiciálne konanie ustanovené v čl. 267 ZFEÚ, ktoré možno považovať za významný efektívny nástroj aktuálnych a relevantných novodobých tendencií aplikácie práva EÚ.

Samotný fakt nie príliš častého využitia tohto významného prostriedku aplikácie a harmonizácie sekundárneho práva EÚ v novoprijatých členských štátoch EÚ oproti podielu tohto prostriedku v štátoch s vyspelou demokraciou a dlhoročnou skúsenosťou s aplikáciou sekundárneho práva, však možno jednoznačne pripísať skôr neskúsenosti, opatrnosti či zdržanlivosti, než nedostatočnému uvedomeniu si dôležitosti tohto nástroja.

Pokiaľ ide o budúce trendy v aplikácii samotných aktov sekundárneho práva EÚ a možnú reálnu predikciu vývoja ich využitia, možno dozaista konštatovať, že využívanie prejudiciálneho konania sa stane v blízkej budúcnosti čoraz viac využívaným prostriedkom a priama iniciácia prejudiciálneho konania súdnymi inštanciami členských štátov nadobudne bezpochyby výrazný podiel a význam jednej z priamych možností komplexnej aplikácie jednotlivých aktov sekundárneho práva EÚ.

Mgr. Ivana Hauerlandová
interný doktorand Ústavu medzinárodného a európskeho práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

Odborná literatúra

- [1] GROSS, I. *The role of Supreme Courts*. Schloss Seggau : IGLP WORKSHOP, 16.08. 2010.
- [2] KRÁL, R. *Zásady aplikace komunitárního práva národními soudy*. Praha : C.H.BECK, 2003. 101 s. ISBN 80-7179-799-5.
- [3] KRÁL, R. Znovu k zakotvení vnitrostátních účinků komunitárního práva v Ústavě ČR. In *Právní rozhledy : Časopis pro všechna právní odvětví*, 2004. č. 3, s. 110-112.

- [4] KUNOVÁ, V. Účinok práva ES/EÚ na slovenský právny poriadok. In *SEP - Časopis o slovenskom a európskom práve*, 2002, č. 3-4, s. 3-7.
- [5] MAZÁK, J. "Mihal". In *Výber z rozhodnutí Súdneho dvora Európskych spoločností 4/2008*. Bratislava : IURA EDITION. 80 s. ISSN 1336-5312.
- [6] SLAŠŤAN, M. Analýza súčasného stavu aplikácie komunitárneho práva súdnymi orgánmi Slovenskej republiky. In *Komunitárne právo na Slovensku - päť rokov "po". 1. vydanie*. Bratislava : SLOVENSKÁ ASOCIÁCIA EURÓPSKEHO PRÁVA, 2009. 184 s. ISBN 978-80-89406-04-3.
- [7] SLAŠŤAN, M. Aplikácia práva Európskej únie vnútroštátnymi súdmi a faktor temporality. In *Justičná revue*, 2007, č. 4, s. 593.
- [8] SLAŠŤAN, M. *Prisrecentná judikatúra Súdneho dvora ES k aplikácii práva EÚ*. Banská Bystrica : PF UMB. 7 s.

Judikatúra

- [1] Uznesenie *Karol Mihal v. Daňový úrad Košice V.* (C-456/07) zo dňa 21.05.2008
- [2] Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 24.09.2008 (č. k. 1 Sžo KS/61/2005).

Právne predpisy

- [1] Zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok).
- [2] Zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty.
- [3] Šiesta smernica Rady 77/388/EHS zo 17. mája 1977 o zosúladení právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa daní z obratu

Otázka novej úpravy maďarského občianstva v kontexte medzinárodného, európskeho a slovenského práva

Viktor Ewerling

Abstrakt

Príspevok poskytuje informácie o novej úprave nadobúdania štátneho občianstva Maďarskej republiky pre nerezidentov maďarského pôvodu, ako aj o tomu zodpovedajúcej reakcii Slovenskej republiky. Predmetom analýzy sú viaceré aspekty národného, medzinárodného a európskeho práva.

Kľúčové slová

Štátne občianstvo; štátna príslušnosť; nadobúdanie a strata občianstva; dvojaké, dvojité, viacnásobné občianstvo; bipolarita; apolita; uznanie občianstva; občianstvo Európskej únie; zákon o štátnom občianstve SR; zákon o maďarskom štátnom občianstve; Európsky dohovor o občianstve; Trianonská zmluva; Nottebohm.

Abstract

The article provides information on the new regulation of obtaining nationality of the Hungarian Republic for non-residents of Hungarian origin as well as on the corresponding reaction of the Slovak Republic. Various aspects of national, international and European law are analyzed.

1. Vznik spornej situácie.

Úvodom príspevku je vhodné predostrieť informácie o okolnostiach vzniku spornej otázky novej úpravy maďarského občianstva a s tým spojených diplomatických konfliktov. Národné zhromaždenie Maďarskej republiky¹⁾ v máji 2010 začalo prerokúvať novelu zákona č. LV./1993 o maďarskom štátnom občianstve, ktorej cieľom bolo o.i. umožniť osobám s maďarským pôvodom alebo pravdepodobnosťou maďarského pôvodu zjednodušene nadobudnúť štátne občianstvo MR. Proti tomuto zámeru vystúpila slovenská diplomacia a osobitne predseda vlády s upozornením, podľa ktorého takýto krok má byť provokačný a neakceptovateľný. Pohrozil zavedením protiopatrení, ak dôjde k prijatiu zákona bez dohody so slovenskou stranou. Súčasne bol

vyslaný ďalší diplomatický signál vo forme povolania slovenského veľvyslanca v MR na konzultácie.

K tejto otázke rýchlo zaujala stanovisko Národná rada Slovenskej republiky na svojej mimoriadnej 52. schôdzi zvolanej z tohto dôvodu na návrh poslancov z 24.05.2010, na deň 25.05.2010. NR SR prijala počtom hlasov 113 z prítomných 113 uznesenie k návrhu novelizácie zákona o štátnom občianstve, o ktorom rokuje NZ MR²⁾. V skutočne ostrom texte uznesenia vyjadrila „svoje hlboké znepokojenie nad iniciatívou (NZ MR), ktorej cieľom je novelizáciou zákona o štátnom občianstve umožniť udeľovanie dvojakého občianstva aj občanom Slovenskej republiky“, upozornila, že ide o „jednostranný krok smerujúci k vytváraniu inštitucionálnych väzieb medzi Maďarskom a príslušníkmi menšín na území Slovenska formou získania štátneho zväzku“ a na možné porušenie medzinárodného práva a hodnôt EÚ, s odkazom na osem medzinárodných dokumentov a nešpecifikované rozhodnutia medzinárodných súdnych orgánov. Výslovne varovala pred „opätovným spochybňovaním Trianonskej mierovej zmluvy z roku 1920 a povojnového územného usporiadania Európy“ a poverila predsedu NR SR, aby toto uznesenie zaslal na vedomie predsedovi NZ MR. Minister zahraničných vecí SR súčasne informoval o výhradách aj vysokého komisára OBSE pre otázky národnostných menšín.³⁾

Napriek uvedenému, čerstvo zvolené maďarské Národné zhromaždenie prijalo takmer jednomyselne v nasledujúci deň predmetnú novelu zákona. Podľa nového ustanovenia § 4 ods.3 zákona možno za splnenia podmienky bezúhonnosti a absencie rozporu s verejnou alebo národnou bezpečnosťou, na základe žiadosti „*zvýhodnene naturalizovať osobu, ktorá nie je maďarským občanom, a jej predok bol maďarský občan alebo dokáže pravdepodobnosť svojho pôvodu z Maďarska, a preukáže znalosť maďarského jazyka.*“ Nevyžaduje sa splnenie inak všeobecných podmienok predchádzajúceho pobytu v trvaní 8 rokov, živobytím na území Maďarska ani skúška zo znalosti ústavného systému⁴⁾. Okrem toho zákon prináša aj ďalšie zmeny.⁵⁾

1) Ďalej aj „NZ MR“ a „MR“.

2) Prerokované pod číslom parlamentnej tlačie 1543 (IV. volebné obdobie).

3) [http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ministerstvo&NCH=Y&OpenDocument=Y&LANG=SK&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/%28vw_ByID%29/ID_3D4D4E355A00E75CC125772F00299E83_/Stav k 05.09.2010/](http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ministerstvo&NCH=Y&OpenDocument=Y&LANG=SK&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/%28vw_ByID%29/ID_3D4D4E355A00E75CC125772F00299E83_/Stav%20k%2005.09.2010/)

4) Inak vyžadované podľa ust. § 4 ods. 1 písm. a), c), e). Rovnako, podľa nového ust. § 5 zákona, možno „*späťne naturalizovať osobu, ktorej zaniklo maďarské občianstvo a preukáže znalosť maďarského jazyka.*“

5) Napr. podľa ust. § 4 ods. 5 sa požiadavka trvalého pobytu nemusí uplatňovať pri žiadosti maloletých podanej spolu s rodičom alebo v nadväznosti na rodičom získané občianstvo.

Slovenská reakcia prišla v ten istý deň – NR SR ráno odsúhlasila skrátené legislatívne konanie a už podvečer aj prijala prevažnou väčšinou hlasov⁶⁾ novelu zákona č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve SR, publikovanú pod č. 250/2010 Z.z. s účinnosťou od 17.07.2010. Podľa nového ust. § 9 ods. 1 sa občianstvo, okrem prepustenia zo štátneho zväzku na vlastnú žiadosť, stráca „*nadobudnutím cudzieho štátneho občianstva na základe výslovného prejavu vôle.*“ Strata nastáva podľa ods. 16 priamo na základe zákona *ipso facto* dňom dobrovoľného nadobudnutia cudzieho občianstva najmä na základe žiadosti, vyhlásenia alebo iného úkonu s týmto cieľom. Výnimkou je len prípad nadobudnutia občianstva štátu manželského partnera v súvislosti s uzatvorením a za trvania manželstva.⁷⁾ Ďalšia výslovná výnimka, podľa ktorej k uvedenej strate nedôjde, ak sa cudzie občianstvo nadobudne narodením⁸⁾, sa javí nadbytočnou. Narodenie totiž nemožno subsumovať pod hypotézu odseku 1 a 16 vyžadujúcu výslovný prejav vôle.

Dňom straty občianstva súčasne zaniká aj prípadný štátnozamestnanec-ký pomer, služobný pomer alebo obdobný právny vzťah zakladajúci funkciu, zamestnanie alebo povolanie, výkon ktorých je podmienený slovenským štátnym občianstvom. Stratu občianstva je bývalý občan povinný nahlásiť príslušnému obvodnému úradu pod hrozbou pokuty vo výške 3.319,- Eur.

Táto novela je protiopatrením SR proti novele maďarského zákona s cieľom zamedzenia vzniku situácie dvojitého štátneho občianstva a zrejme aj s implicitným cieľom odradiť slovenských občanov od nadobúdania maďarského občianstva. Dôvodová správa pritom tento zámer len nepriamo naznačuje keď uvádza: „*negatívne dôsledky dvojakeho štátneho občianstva sa znásobujú, ak nejde o ojedinelé prípady, ale dochádza k hromadnému udeľovaniu cudzieho štátneho občianstva.*“ Samozrejme, uvedený zákon sa nediskriminačne vzťahuje aj na nadobudnutie občianstva akéhokoľvek iného štátu, ak medzinárodná zmluva neustanovuje inak.

2. Štátne občianstvo.

Občianstvo býva definované ako trvalý právny vzťah jednotlivca a štátu, s ktorým sú spojené určité vzájomné práva a povinnosti. Ide pritom o „*vzájomnú väzbu*“ vyplývajúcu z „*vernostného zväzku*“ občanov k štátu.⁹⁾ Jedna osoba má spravidla jedno štátne občianstvo. Sú však aj prípady, keď nemá občianstvo žiadne (bezdomovec, apolita), prípadne má naopak súčasne dve (bi-polita) alebo dokonca viacero občianstiev.

6) Zo 115 prítomných poslancov hlasovalo 90 za, 7 proti, zvyšok sa zdržal alebo nehlasoval.

7) Ust. § 9 ods. 17 zákona.

8) Ust. § 9 ods. 18 zákona.

9) Seidl-Hohenveldern, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vydanie. ASPI Praha, 2006. Str. 225.

Práve riziko vzniku bipolitizmu prináša nová maďarská úprava, ba dokonca si bipolitizmus kladie za cieľ. Ten najmä v minulosti, avšak i doteraz, so sebou môže prinášať mnohé komplikácie spojené najmä s uplatnením diplomatickej ochrany takejto osoby, jej postavením v prípade vojny, nekompatibilitou daňových predpisov, uplatnením kolíznych noriem medzinárodného práva súkromného a pod. V súčasnosti sa tieto negatívne aspekty zmierňujú, jednak stabilizáciou medzinárodných vzťahov a jednak zmluvnou úpravou. Stále však platí, že bipolitizmus vo veľkom rozsahu je viac nežiaducim javom a mal by zostať skôr výnimkou ako pravidlom. Aj na tomto východisku je založená Dohoda o znížovaní počtu prípadov viacnásobnej štátnej príslušnosti a vojenskej povinnosti v prípade viacnásobnej štátnej príslušnosti prijatá na pôde Rady Európy 06.05.1963.¹⁰⁾ Slovensko ani Maďarsko však k tejto dohode nepristúpili.

3. Nadobúdanie, strata a uznanie občianstva.

Právna veda i prax sa, dokonca i historicky¹¹⁾, zhodujú v tom, že určenie kto je občanom štátu, a teda aj podmienky pre nadobudnutie a stratu občianstva, sú vecou vnútroštátnych úprav.

To však neznamená, že by medzinárodné právo nemalo v tejto oblasti žiadne uplatnenie, aj keď jeho pôsobnosť je skutočne obmedzená a limitovaná, a to najmä na posúdenie, či predmetný spôsob nadobudnutia nie je v rozpore s medzinárodným právom. Týmto rozporom by mohlo byť porušenie zásady rešpektovania štátnej suverenity a princípu nezasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov, z čoho vyplýva, že úprava „*musí v plnom rozsahu rešpektovať identické právo iných štátov a nemôže sa dotýkať ich občanov.*“¹²⁾ Prijatá úprava sa týchto zásad dotýka, nakoľko jej cieľom je udelenie občianstva občanom najmä susedných štátov, a to vo veľkom rozsahu. Úmysel vytvárať stav bipolitizmu pritom nie je nijak zakrývaný - podľa odôvodnenia zákona je jeho cieľom výslovne „zabezpečenie získania tzv. „dvojakého štátneho občianstva“, t.j. zabezpečenie zjednodušeného a zvýhodneného získania štátneho občianstva pre zahraničných Maďarov.“ Nakoľko však nejde o hromadné (automatické) udeľovanie občianstva bez ohľadu na žiadosť alebo vôľu adresátov, nejde o tak zjavné porušenie medzinárodného práva, ako tomu bolo v minulosti napr. v Mexiku.¹³⁾

10) Z preambuly: „cases of multiple nationality are liable to cause difficulties and that joint action to reduce as far as possible the number of cases of multiple nationality, as between member States, corresponds to the aims of the Council of Europe“.

11) Viď Oppenheim, L.: *International Law. Volume I – Peace*. 2. vydanie. Longmans, Green and Co. Londýn, 1912. Str. 369/§293.

12) Klučka, J., Pecho, P.: *Občianstvo v medzinárodnom a európskom práve*. In: *Právny obzor* 2007, č. 3, str. 206.

13) Prípád Pinson (1982) – udelenie občianstva všetkým cudzincom vlastniacich v Mexiku nehnuteľnosť. Cit. podľa diela v poznámke č. 9, str. 228.

Podmienku súladu s medzinárodným právom obsahuje aj Návrh článkov o diplomatickej ochrane pripravených Komisiou pre medzinárodné právo v roku 2006.¹⁴⁾ V poznámkach k nim ju vysvetľuje aj odkazom na článok 3 Európskeho dohovoru o občianstve.¹⁵⁾ Podľa neho „každý štát vo svojom právnom poriadku ustanoví, kto sú jeho občania“, pričom podľa ods. 2 „túto právnu normu ostatné štáty akceptujú, ak je v súlade s platnými medzinárodnými dohovormi, obyčajovým medzinárodným právom a všeobecne uznávanými princípmi práva týkajúcimi sa občianstva.“ Platí pritom prezumpcia platnosti občianstva a štát, ktorý chce spochybniť určité občianstvo, nesie dôkazné bremeno.¹⁶⁾ K spochybneniu občianstva udeleného určitým štátom tak bude medzinárodné právo pristupovať opatrne a umožní ho len vo výnimočných prípadoch.

Často sa poukazuje na prípad Nottebohm¹⁷⁾, v ktorom sa MSD zaoberal otázkou uznania občianstva, „skutočného a efektívneho charakteru občianstva“ a „reálnou väzbou medzi naturalizovanou osobou a naturalizujúcim štátom.“¹⁸⁾ Nemecký občan žijúci v Guatemale pred vypuknutím druhej svetovej vojny požiadal o udelenie občianstva Lichtenštajnska. To mu bolo udelené na základe priznanej výnimky zo všeobecnej požiadavky pobytu v určitej dĺžke, za čo zaplatil značnú čiastku. Hneď nato sa vrátil do Guatemaly, kde bol počas druhej svetovej vojny bol zatknutý a väznený v USA. Po skončení vojny mu bol návrat do Guatemaly odmietnutý a jeho tamojší majetok skonfiškovaný.

Lichtenštajnsko v rámci diplomatickej ochrany uplatnilo nároky pána Nottebohma na MSD. Ten vyslovil, že Lichtenštajnsko nemôže účinne uplatňovať diplomatickú jeho ochranu voči Guatemale, nakoľko občianstvo nadobudnuté uvedeným spôsobom a za uvedených okolností sa nejavilo ako skutočné, vyplývajúce z reálneho vzťahu medzi Lichtenštajnskom a Nettebohmom. Nedošlo k začleneniu sa pána Nottebohma do Lichtenštajnskej populácie, nezdržiaval sa tu, ani nemal tieto úmysly, nevykonával žiadne aktivity a so štátom nemal žiaden skutočný efektívny vzťah. Vzťah s Nemeckom ako aj samotnou Guatemalou bol omnoho silnejší a skutočnejší. Jediným účelom nadobudnutia občianstva malo byť, aby počas vojny nebol príslušníkom vojnového, ale neutrálneho štátu – s cieľom využitia jeho ochrany. Preto MSD uzavrel, že od

14) (ďalej len „**Návrh článkov**“). Článok 4: „*For the purposes of the diplomatic protection of a natural person, a State of nationality means a State whose nationality that person has acquired, in accordance with the law of that State, by birth, descent, naturalization, succession of States, or in any other manner, not inconsistent with international law.*“

15) Z 06.11.1997 v Štrasburgu, zverejnené v Zbierke zákonov pod č. 418/2000 Z.z., ďalej len „**Európsky dohovor o občianstve**“).

16) Poznámky k článku 4 – bod 7.

17) Rozsudok Medzinárodného súdneho dvora (ďalej aj „**MSD**“) z 06.04.1955. I.C.J. Reports 1955, p. 4.

18) „*Real and effective character of nationality*“ a „*real link between the naturalized person and the naturalizing state*“.

Guatemaly nemôže byť vyžadované, aby „uznala občianstvo udelené za takýchto okolností.“ Platnosť udelenia občianstva ako takého však popretá nebola. V dôsledku absencie skutočného spojenia/väzby (*genuine link*) však bola spochybnená „medzinárodnoprávna efektívnosť“ takéhoto občianstva¹⁹⁾ a MSD naznačil rozpor so všeobecnými právnymi zásadami týkajúcimi sa občianstva.²⁰⁾ Presnejšie však v závere konštatoval, že občianstvo „bolo udelené bez ohľadu na koncept občianstva prijatý v medzinárodných vzťahoch.“²¹⁾ Preto Lichtenštajnsko nebolo oprávnené voči Guatemale uplatňovať diplomatickú ochranu. MSD však tieto účinky výslovne priznal len vo vzťahu ku (vis-à-vis) Guatemale a s odkazom na dané okolnosti.

Uvedené rozhodnutie MSD nebolo prijaté jednomysleňne²²⁾ a dodnes je podrobované kritike. Napr. Seidl-Hohenveldern uvádza, že „*tento rozsudok odporuje medzinárodnému obyčajovému právu.*“²³⁾ Výklad rozsudku však často smeruje k tomu, že nedemonštruje všeobecné pravidlo medzinárodného práva, ale skôr výnimočné riešenie konkrétnej špecifickej situácie, medzi dvoma takto dotknutými štátmi, a preto samotný fakt udelenia občianstva bez skutočného a efektívneho vzťahu neodporuje všeobecnému medzinárodnému právu. To ostatne konštatuje aj Komisia v poznámkach k Návrhu článku²⁴⁾ a dodáva, že najmä v dnešnom svete globalizácie a migrácie by striktné uplatňovanie zovšeobecnených záverov prípadu Nottebohm malo negatívny dopad na milióny ľudí. Na druhej strane sú relevantné názory, ktoré považujú túto podmienku za všeobecnú požiadavku, ktorá sa stala súčasťou obyčajového práva.²⁵⁾ Miera ani znaky skutočnej väzby však nie sú presne a všeobecne určené.

Pri akceptovaní výkladu Komisie maďarská vnútroštátna úprava občianstva, vyžadujúca menší stupeň skutočnej väzby žiadateľa o občianstvo a štátom neodporuje súčasnému všeobecnému medzinárodnému právu. Preto nezakladá oprávnenie pre iné štáty z tohto dôvodu, vo všeobecnosti, takto udelené občianstvo neuznať. Vyžadované prepojenie je však skutočne slabé, prakticky čisto etnické a jazykové; integrácia do efektívnej populácie, ani znalosť základných údajov o štáte sa, na rozdiel od neetnických žiadateľov, nevyžaduje. Pri pripustení všeobecnej aplikácie prípadu Nottebohm by tak dostatočnosť a skutočnosť tohto prepojenia (*genuine link*) mohla byť do určitej miery spochybiteľná.

19) Čepelka, Č., Šturma, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. C.H.Beck Praha, 2008. Str. 331.

20) Str. 23.

21) Str. 26.

22) Odlišné stanoviská pripojili sudcovia Klaestad, Read a Guggenheim.

23) Seidl-Hohenveldern, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vydanie. ASPI Praha, 2006. Str. 231.

24) Poznámky k článku 4 – bod 5, s odkazom aj na rozhodnutie Taliansko-Americkej Zmluvy komisie vo veci Flegenheimer. In: ILR, vol. 25 (1958), p. 148.

25) Napr. dielo v poznámke č. 12 alebo 19.

Výraznejším sa tento rozpor javí pri reflexii článku 5 ods. 1 Európskeho dohovoru o občianstve, podľa ktorého normy „*týkajúce sa občianstva nebudú obsahovať rozdiely ani zahŕňať prax, ktoré predstavujú diskrimináciu na základe (...) národného, alebo etnického pôvodu.*“ Maďarský zákon stanovuje zvýhodnené podmienky naturalizácie osobám s maďarským pôvodom ako osobám s iným pôvodom. Obavy v tomto smere predbežne vyjadril aj vysokého komisára OBSE pre otázky národnostných menšín.²⁶⁾

4. Neuznanie maďarského občianstva?

Uvedená otázka bola predmetom rokovania aj pri prijímaní novely zákona o štátnom občianstve ako pozmeňujúci návrh skupiny poslancov pod vedením Mikuláša Dzurindu. Podľa neho sa zánik slovenského občianstva v dôsledku nadobudnutia cudzieho mal nahradiť „jednoduchým“ neuznaním občianstva nadobudnutého na základe predmetnej novely maďarského zákona o občianstve a tiež stanovením všeobecných podmienok pre neuznanie občianstva iného štátu.²⁷⁾

Týmto návrhom sa mala odstrániť tvrdosť prijatej úpravy, ktorej súlad s medzinárodným a ústavným právom bol spochybňovaný. Na tomto mieste je vhodné uviesť, že prijatá úprava nie je v rozpore s Ústavou SR ani medzinárodným právom, čo bývalo mediálne spochybňované. Podľa čl. 5 ods. 2 Ústavy „*nikomu nemožno odňať štátne občianstvo Slovenskej republiky proti jeho vôli.*“ Prijatá právna úprava vychádza z akceptovaného záveru²⁸⁾, že vôľa osoby žiadajúcej o cudzie občianstvo je preukázaná samotnou skutočnosťou podania žiadosti, najmä za stavu, keď si musí byť vedomá, že s tým je spojená strata jej domovského občianstva.²⁹⁾ Strata sa však v súlade s medzinárodnými požiadavkami viaže až na moment udelenia cudzieho občianstva, aby sa

26) Vyhlásenie po stretnutí s ministrom zahraničných vecí SR v Haagu 25.mája 2010: „*varoval som štáty pred udeľovaním občianstva iba na základe etnických, národnostných, jazykových, kultúrnych alebo náboženských väzieb a vyzval som ich, aby plne zväžili dôsledky takéhoto udeľovania občianstva. Osobitne to platí v prípade, ak je občianstvo udelené osobám s pobytom v susedných štátoch, kde tieto osoby žijú v značnom počte.*“ Zdroj: http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ministerstvo&NCH=Y&OpenDocument=Y&LANG=SK&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/%28vw_ByID%29/ID_3D4D4E355A00E75CC125772F00299E83/k.09.09.2010/.

27) Podľa pozmeňujúceho návrhu malo ísť o novú piatu časť zákona s názvom „Podmienky neuznania štátneho občianstva iného štátu“, obsahujúcu § 9c a 9d.

28) Viď čl. 7 ods. 1 písm. a) Európskeho dohovoru o občianstve.

29) Otázka môže byť ale otázka retroaktivity tohto zákona vo vzťahu k získaniu cudzieho občianstva udeleného sice po účinnosti zákona, avšak na základe žiadosti alebo iného úkonu vykonaného skôr. Pri dodržaní princípu ústavne konformného výkladu právnych noriem by aj tento potenciálny problém mal byť prekonaný.

tak predchádzalo vzniku nežiaduceho bezdomovectva (apolitizmu)³⁰⁾. Takáto úprava nie je neobvyklá a možno ju nájsť aj vo viacerých štátoch EÚ.³¹⁾

Naproti tomu uvedený pozmeňujúci návrh naráža na viaceré problémy. Okrem spomínaných sporov ohľadom výkladu a záväznosti prípadu Nottebohm a možnosti neuznania občianstva podľa medzinárodného práva, tento prístup výrazne komplikuje až vylučuje európske právo najmä v dôsledku inštitútu európskeho občianstva viažuceho sa na národné občianstvo. Európska judikatúra už konštantne vyslovuje, že členský štát „*nemôže obmedziť účinky nadobudnutia štátneho občianstva iného štátu vyžadujúc dodatočnú podmienku na uznanie tejto štátnej príslušnosti so zreteľom na uplatňovanie základných slobôd*“.³²⁾ Neuznanie maďarského občianstva resp. jeho účinkov, by preto nebolo súladné s právom EÚ. Rozpor by bol najmarkantnejší v situácii, keď by slovenský občan po nadobudnutí maďarského občianstva prišiel (na svoju žiadosť) o to slovenské.

Pre prijatie protiopatrení proti kontroverznému maďarskému zákonu sa ako najefektívnejšie a právne súladné riešenie javí práve postup zvolený Slovenskou republikou. Napriek tomu je treba mať na pamäti, že táto úprava môže spôsobiť ťažkosti iným slovenským občanom žijúcim v zahraničí, najmä mimo EÚ, pre ktorých získanie občianstva iného štátu môže byť skutočnou a zásadnou potrebou a nie len prostriedkom vyjadrenia politického postoja. Taktiež treba mať na pamäti, že „*naturalizácia nie je záležitosťou, ktorá by mala byť braná na ľahkú váhu*“.³³⁾

Mgr. Viktor Ewerling

**interný doktorand Ústavu medzinárodného a európskeho práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava**

30) Napr. New Yorkský dohovor z 30.08.1961 o redukovani počtu osôb bez štátnej príslušnosti zverejnený pod č. 182/2001 Z.z.

31) Napr. ust. § 13 písm. b) a § 17 českého zákona č. 40/1993 Sb. o nabyvaní a pozbývaní statního občanství ČR; § 17 ods. 1 bod 2 a § 25 nemeckého Staatsangehörigkeitsgesetz - nevzťahuje sa však na prípady nadobudnutia občianstva iného štátu EÚ a umožňuje získanie predchádzajúceho povolenia nemeckých orgánov; §26, ods. 1, § 27 a 29 rakúskeho Bundesgesetz über die österreichische Staatsbürgerschaft, rovnako s určitými výnimkami a možnosťou povolenia.

32) Rozsudok Súdneho dvora C-269/90 Mario Vicente Micheletti a ďalší. Obdobne napr. C-200/02 Kunqian Catherine Zhu a Man Lavette Chen.

33) „Naturalization is not a matter to be taken lightly.“ Rozsudok vo veci Nottebohm (poznámka č. 17, str. 24.

Zneužitie dominantného postavenia odmietnutím poskytnúť licenciu v EÚ

Tomáš Mészáros

Abstrakt

V príspevku sa venujem stretu právneho odvetvia ochrany hospodárskej súťaže s ochranou práv duševného vlastníctva v rámci práva Európskej Únie. Tento stret rozoberám iba vo výseku, keď dochádza k zneužitiu dominantného postavenia odmietnutím poskytnúť licenciu. Snažím sa poukázať na to, že napriek rozporu zjavnému *prima facie*, existuje presah v cieľoch týchto odvetví, a teda je možná a želaná ich rozumná koexistencia.

Kľúčové pojmy

ochrana hospodárskej súťaže, právo duševného vlastníctva, dominantné postavenie, licencia, výnimočné okolnosti, sekundárny trh, nový produkt.

Abstract

Article deals with a conflict of competition law with protection of intellectual property rights within EU. The conflict is dealt with only particularly, *in concreto* when refusal to supply constitutes an abuse of dominant position. I try to point out a possible synergic effect of both branches of law, despite of *prima facie* incompatibility.

Keywords

protection of competition, law of intellectual property, dominant position, license, exceptional circumstances, secondary market, new product.

Úvod

Súťažné právo (SP) a právo duševného vlastníctva (PDV) sa historicky vyvíjali ako dva oddelené systémy práva. Každé z týchto odvetví má vlastné legislatívne zámery a vlastné spôsoby ich naplňovania. V cieľoch týchto odvetví je ale značný **presah**, pretože obe smerujú k **podpore inovácií a ekonomického rastu**. Taktiež však dochádzalo ku konfliktom pri dosahovaní daných cieľov. PDV vo všeobecnosti poskytuje právo na exkluzívne použitie a využitie práva pre jeho vlastníka. Predstavuje odmenu pre inovátora, vytvára motiváciu a podnet pre ďalších inovátorov a prináša verejnosti informácie, ktoré by inak

mohli ostať obchodným tajomstvom. Ale na druhej strane predstavuje aj obmedzenie tretích strán vo vzťahu k chránenému exkluzívnemu právu.

Právo hospodárskej súťaže sa naopak snaží o odstránenie akýchkoľvek prekážok voľného obchodu na trhu. A to sa týka aj prekážok, ktoré môžu vzniknúť za určitých podmienok aj výkonom práv duševného vlastníctva. Vlastník PDV môže vykonávať svoje právo tým, že odmietne poskytnúť licenciu. Toto správanie je za bežných okolností úplne legitímne. Z judikatúry Súdneho dvora EÚ (SDEÚ) však vyplýva, že existujú výnimočné okolnosti, kedy takéto konanie bude v rozpore s právom ochrany hospodárskej súťaže v EÚ. Prispevok teda skúma za akých podmienok je možné obmedziť držiteľa PDV, resp. uložiť mu povinnosť poskytnúť licenciu. Inak povedané: Kedy odmietnutie bude z pohľadu práva EÚ považované za zneužitie dominantného postavenia.

Základná hmotnoprávna úprava zneužitia dominantného postavenia je v samotnej Zmluve.¹⁾

Článok 102 ZFEÚ:

Akékoľvek zneužívanie dominantného postavenia na vnútornom trhu či jeho podstatnej časti jedným alebo viacerými podnikateľmi sa zakazuje ako nezlučiteľné s vnútorným trhom, ak sa tým ovplyvní obchod medzi členskými štátmi.

Takéto zneužívanie môže zahŕňať najmä:

- a) priame alebo nepriame vynucovanie neprímeraných nákupných alebo predajných cien alebo iných obchodných podmienok;*
- b) obmedzovanie výroby, odbytu alebo technického rozvoja na úkor spotrebiteľov;*
- c) uplatňovanie nerovnakých podmienok voči obchodným partnerom pri rovnakých plneniach, čím ich v hospodárskej súťaži znevýhodňujú;*
- d) podmieňovanie uzatvárania zmlúv prijatím dodatočných záväzkov, ktoré svojou povahou alebo podľa obchodných zvyklostí nesúvisia s predmetom týchto zmlúv.*

Písmená b) a c) môžu zahŕňať odmietnutie poskytnúť licenciu. V poslednej dobe kladie SDEÚ a Komisia dôraz na ochranu spotrebiteľov (písmeno b), viac ako na ochranu súťažiteľov.²⁾

Treba zdôrazniť, že rozoberané konanie sa týka iba podnikov s dominantným postavením. Ako presne je definované dominantné postavenie v rámci súťažného práva EÚ, nie je ľahko objasniteľné a preto iba stručne načrtnem

1) Zmluva o Fungovaní Európskej únie, znenie platné k 1. decembru 2009.

2) Korah, V. Intellectual Property Rights and the EC Competition Rules, Hart Publishing Oxford, 2006.

isté hranice. Dominantné postavenie sa dá nájsť už od 40% podielu na relevantnom trhu, ale berú sa do úvahy ďalšie faktory ako: prekážky vstupu na trh, sieťové účinky, fragmentácia trhu apod. Na určenie, či je daný podnik v dominantnom postavení je spravidla nutná hlbšia analýza, aj keď podnik s 90% podielom na trhu sa dá automaticky pokladať za podnik s dominantným postavením.

1. Výber z relevantnej judikatúry

Volvo³⁾

Prípád Volvo je prvý, ktorý sa týka odmietnutia poskytnúť licenciu k právam duševného vlastníctva. Spoločnosť Volvo odmietla dodávku náhradných dielov neautorizovanému servisu áut. Argumentovala exkluzívnymi právami k dizajnu pre kridlo predného panela.

SD uviedol, že majiteľ práva k designu môže obmedziť tretie strany vo vzťahu k jeho právu keďže to tvorí podstatu jeho exkluzívnych práv. Preto SDEÚ vyžadoval nejaký ďalší faktor v spojení s obmedzením súťaže vyplývajúcej s výkonu exkluzívneho práva PDV. Uviedol, že za určitých podmienok môže byť takýto výkon práv PDV zakázaný a to keď je v spojení s určitým zneužívaním správaním ako napríklad: svojvoľné odmietnutie dodávky náhradných dielov, stanovenie neférových cien na náhradné diely, alebo rozhodnutie nevyrábať náhradný diel na určitý model aj keď je ešte množstvo áut daného modelu v obehú. V tomto prípade je to iba odmietnutie poskytnúť licenciu spoločne s odmietnutím dodávky náhradných dielov, apod., čo konštituuje zneužitie dominantného postavenia.

Prípád ukazuje, že vlastník PDV nemá úplnú moc nad výkonom svojich exkluzívnych práv na sekundárnom trhu odvodenom od primárneho trhu, kde má podnik dominantné postavenie.

Magill⁴⁾

Tri TV stanice mali autorské právo k vlastnému programu – boli jediným zdrojom informácií ktoré boli nevyhnutné pre producenta TV programového sprievodcu. TV stanice úspešne žalovali ochranu PDV na vnútroštátnom súde. SDEÚ uviedol, že išlo o zneužitie dominantného postavenia na trhu programových informácií. Potvrdil svoje stanovisko, že PDV automaticky nezakladá dominantné postavenie. V prípade chýbajúcej harmonizácie je oblasť

3) Prípád 238/87 *AB Volvo v Erik Beng* [1988] E.C.R. 6211.

4) Prípady C-241-242/91 *P, RTE & ITP v Commission* [1995] E.C.R. I-743 v odvolaní na Prípady T-69-70/89, 76/89, RTE, ITP, BBC v EC Commission [1991] E.C.R. II-485, v odvolaní na *Magill TV Guide* [1989] O.J. L78/43.

ochrany PDV vecou vnútroštátneho práva, ale za **výnimočných okolností** môže **výkon** výlučného práva predstavovať zneužitie.

Tento test výnimočných okolností kladie tri podmienky:

- a) držiteľ PDV bráni vzniku **nového produktu**, pre ktorý existuje **potencionálny dopyt** spotrebiteľov
- b) držiteľ PDV si vyhradzuje **sekundárny trh** pre seba tým, že vylúči akúkoľvek súťaž na tomto trhu
- c) odmietnutie poskytnúť licenciu nie je **objektívne ospravedlniteľné**

Aj napriek takejto konkretizácii zostáva mnoho otázok nevyjasnených a to napríklad: Čo presne sú výnimočné okolnosti a čo znamená objektívne ospravedlniteľné? Sú tieto podmienky kumulatívne? Sú tieto podmienky vyčerpávajúce alebo môžu existovať ďalšie?

Oscar Bronner⁵⁾

Prípád sa týka odmietnutia prístupu k doručovateľskej službe pre distribúciu novín v Rakúsku. Táto služba nebola chránená PDV ale rozhodnutie bolo dôležité a citované v ďalších kľúčových prípadoch⁶⁾

Súd uviedol, že či už sa jedná o PDV alebo nie, pre nového súťažiťela nestačí tvrdiť, že prístup k tovaru alebo službe chránenej PDV je žiadúci. Musí preukázať jeho **nevyhnutosť**. Keďže existovali iné možnosti distribúcie novín a ostatní vydavatelia boli schopní vytvoriť podobné služby, nebolo poskytnutie prístupu do existujúcej distribučnej siete Bronnerovi nevyhnutné. A Súd sa už ani nemusel venovať otázke, či išlo o dostatočne nový produkt.

IMS⁷⁾

Podnik IMS Health vlastnil PDV, ktoré prakticky predstavovalo priemyselný štandard pre zber a spracovanie dát týkajúcich sa predaja farmaceutických produktov.

Súd v rozhodnutí uviedol, že podmienky stanovené v prípade Magill sú kumulatívne a taxatívne. Ďalej Súd doplnil, že nejde o zneužitie ak podnik požadujúci licenciu má **v úmysle** obmedziť sa iba na **duplikovanie** produktov už ponúkaných na trhu. Súd akceptoval, že pre vznik povinnosti poskytnúť licenciu sú potrebné dva trhy a to primárny a odvodený, ale pridal, že stačí ak je tento odvodený trh potencionálny alebo hypotetický.

5) Prípád C-7/97 *Oscar Bronner GmbH & Co KG v Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag GmbH & Co KG and Others* [1998] E.C.R. I-7817.

6) IMS, Syfait, Microsoft

7) Prípád C-418/01 *IMS Health GmbH & Co OHG v NDC Health GmbH & Co KG* [2004] 4 C.M.L.R. 1543.

Po tomto prípade zostávajú naďalej nejasnosti ako: Čo sa presne rozumie pod slovom úmysel? Naďalej zostáva nejasné, čo by mohlo byť objektívnym ospravedlnením.

Microsoft⁸⁾

Spoločnosť Microsoft odmietla poskytnúť potrebné softvérové informácie týkajúce sa Windows operačných systémov pre servery pre pracovné skupiny. Tieto „interoperability information“ sú nevyhnutné pre súťažiteľov na vytvorenie produktu, ktorý by bol takpovediac kompatibilný s produktami Microsoftu a zároveň by bol novým produktom, nie iba kópiou. Microsoft preniesol svoju trhovú silu, ktorú mal na trhu užívateľských operačných systémov na komplementárny trh so systémami pre servery tak, že operačné systémy tretích strán nefungovali s Windows servermi a užívateľskými systémami.

Trhy s informačnými technológiami sa vyznačujú určitými špecifikami. Spravidla existujú závažné prekážky vstupu na takýto trh. Taktiež na trhu operačných systémov pôsobia sieťové účinky. To znamená napríklad, že spotrebitelia sú motivovaní používať Microsoft Windows, aby mohli ich počítače komunikovať s čo najviac ľuďmi. Spotrebitelia chcú produkt tým intenzívnejšie, čím je viac ostatných spotrebiteľov, ktorí používajú daný produkt. Častokrát na takomto trhu hovoríme, že ide o súťaž o trh a nie na trhu, keďže produkty spolu nesúťažajú, ale sa úplne nahrádzajú.

Komisia a Súd zmenili svoj postoj prezentovaný v prípade IMS a uviedli, že podmienky výnimočných okolností z prípadu Magill nie sú taxatívne a Súd sa ani vyslovene nesnažil prípad napasovávať do tých podmienok. Microsoft má špeciálnu zodpovednosť vyplývajúcu z jeho postavenia na trhu s operačnými systémami natoľko rozšírenými po celom svete.

V tomto prípade bola udelená rekordná pokuta 497 miliónov Eur a neskôr za neplnenie povinností z rozhodnutia ďalších 899 miliónov Eur, čo naznačuje úmyselné konanie (nekonanie) zo strany Microsoftu a nedostatočný odstrašujúci efekt pokuty. Ani tento prípad nevyriešil nejasnosti, ktoré pri strete dvoch oblastí právnej ochrany vyvstali. Je naďalej potrebné sledovať akým smerom sa bude uberať politika a judikatúra EÚ.

Záver

Aplikácia konceptu povinných licencií na duševné vlastníctvo je skôr nežiadauca, lebo negatívne pôsobí na motiváciu firiem investovať do inovácií. Preto treba, aby bol tento koncept aplikovaný s veľkou rozvahou a na základe analýzy všetkých okolností konkrétneho prípadu.

8) Prípad T-201/04 *Microsoft v Commission* (2007) ECR II-000.

Využívanie regulačného pôsobenia súťažného práva na oblasť PDV však nie je automatické a neuvážené. Európske rozhodovacie orgány sa snažia riešiť problém spolužitia týchto dvoch systémov. Najvážnejšia a najzložitejšia úloha je definovanie **jasných hraníc** medzi výkonom práv k duševnému vlastníctvu a možným narušením hospodárskej súťaže. Judikatúra Súdneho dvora EÚ vykazuje známky konzistentnosti, ale sú otázky, kde **zostávajú nejasnosti** a výsledok posudzovania prípadov nie je ešte úplne predvídateľný.

Napriek možným konfliktom oba systémy ochrany práva majú podobné ciele a ja si myslím, že pri uváženom prístupe rozhodovacích a legislatívnych orgánov sa podarí vytvoriť *modus vivendi*, ktorý zabezpečí čo najlepšiu hospodársku súťaž (s dôrazom na ekonomickú efektivitu a prospech spotrebiteľov), a že sa podarí vytvoriť synergický efekt s pozitívnym výsledkom pre trh.

Mgr. Tomáš Mészáros

**interný doktorand Ústavu medzinárodného a európskeho práva
Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava**

Bibliografia

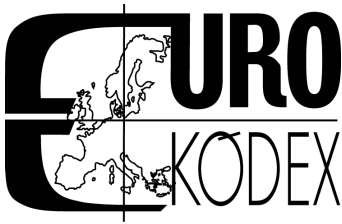
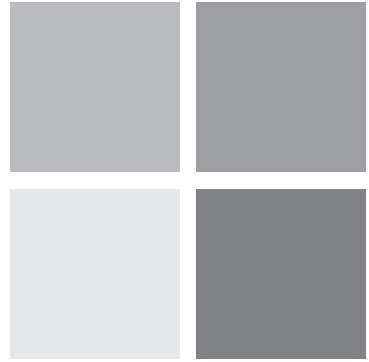
1. Anderman, S. D. *The Interface between Intellectual Property Rights and Competition Policy*, Cambridge University Press Cambridge, 2007.
2. Ezrachi, A. *EC Competition Law. An Analytical Guide to the Leading Cases*. Hart Publishing Portland USA, 2008.
3. Ghadini, G. *Intellectual Property and Competition Law*, Edward Elgar Publishing Cheltenham, 2007.
4. Jones, A. Sufrin, B. *EC Competition Law* 3rd ed. Oxford University Press. Oxford, 2007.
5. Korah, V. *Intellectual Property Rights and the EC Competition Rules*, Hart Publishing Oxford, 2006.
6. Whish, R. *Competition Law*. Oxford University Press. Oxford, 2008.
7. Utěšený, P. *Tržní moc a duševní vlastnictví v evropském soutěžním právu*, C. H. Beck Praha, 2005.

☐ Poznámky:

○ Poznámky:

Prehľad vydanej odbornej literatúry

www.eurokodex.sk

PREHLAD VYDANEJ ODBORNEJ LITERATÚRY

názov publikácie	cena	mesiac/rok vydania
autor/i vydaných publikácií		

PRÁVNICKÉ PUBLIKÁCIE

ČIERNE EUROKÓDEXY

Advokát pred európskymi súdmi SVÁK, J. a kol.	420 Sk	13,94 €	4/2004
Konkurzné právo na Slovensku a v Európskej únii 2. prepracované a doplnené vydanie ĎURICA, M.	1 202 Sk	39,90 €	11/2010
Ochrana ľudských práv, II. vydanie SVÁK, J.	1 967 Sk	65,29 €	5/2006
Pojmy dobrého práva BARÁNY, E.	595 Sk	19,75 €	9/2007
Pracovné právo v zjednotenej Európe Kolektív	416,50 Sk	13,82 €	12/2004
Právnická bibliografia 1993 – 2000 BLAHO, P., SVÁK, J.	2 049 Sk	68,01 €	2001
Právnická bibliografia 2001 – 2004 BLAHO, P., SVÁK, J.	2 126,50 Sk	70,58 €	2005
Právo Európskej únie PROCHÁZKA, R., ČORBA, J.	1 380,50 Sk	45,82 €	2/2007
Rozsudky Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva SVÁK, J. a kol.	2 570,50 Sk	85,32 €	9/2006
Slovenské a európske pracovné právo BARANCOVÁ, E.	1 571 Sk	52,14 €	9/2004
Súdny systém EÚ SIMAN, M., SLAŠŤAN, M.	1 008 Sk	33,45 €	8/2008

SCRIPTA IURIDICA QUAE MANSERUNT

Corpus Iuris Civilis, Digesta (Tomus I.) BLAHO, P., VAŇKOVÁ, J.	1 499 Sk	49,75 €	9/2008
Súd a tvorba práva RATICA, J.	752,85 Sk	24,99 €	12/2009
TRIPARTITUM ŠTENPIEN, E.	1 299 Sk	43,11 €	12/2008

UČEBNICE

PRÁVNICKÉ

Antológia z politickej a právnej filozofie 3. rozšírené vydanie CHOVANCOVÁ, J.	482,02 Sk	16,00 €	12/2009
--	-----------	---------	---------

Prehľad vydaných odbornej literatúry

<i>názov publikácie autor/i vydaných publikácií</i>	<i>cena</i>	<i>mesiac/rok vydania</i>
Civilné právo procesné ŠTEVČEK, M. a kolektív	1 378,60 Sk	45,76 € 5/2010
Európska integrácia a právo EÚ STRÁŽNICKÁ, V.	599,51 Sk	19,90 € 11/2009
Europeizace trestního práva FENYK, J., SVÁK, J.	398 Sk	13,21 € 4/2008
Európske právo/European Law , 3. vydanie FISCHER, P.	365 Sk	12,11 € 9/2009
Finančné právo , 2. vydanie BALKO, L., BABČÁK, V. a kol.	1 376 Sk	45,67 € 10/2009
Forenzná psychológia pre psychológov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie – 3. prepracované a rozšírené vydanie HERETIK, A.	1 059,53 Sk	35,17 € 9/2010
International Commercial Arbitration / Medzinárodná obchodná arbitráž CHOVANCOVÁ, K.	350 Sk	11,61 € 2/2009
Medzinárodná arbitráž investičných sporov/ International Arbitration of Investment Disputes – dvojazyčná publikácia CHOVANCOVÁ, K.	512,14 Sk	17 € 12/2009
Legal English , revised edition KUMMEROVÁ, S., URBÁNKOVÁ, D., POTÁSCH, P.	669 Sk	22,20 € 4/2009
Legal English , 3. edition KUMMEROVÁ, S. – URBÁNKOVÁ, D. – POTÁSCH, P.	669 Sk	22,20 € 12/2010
Legal Sources of Private International Law – Pramene medzinárodného práva súkromného a procesného VERSCHRAEGEN, B., HAŤAPKA, M.	1 054,41 Sk	35 € 2/2010
Maloletí v slovenskom rodinnom práve, Právne postavenie rodiča vo výchove maloletého dieťaťa , 2. časť PAVELKOVÁ, B.	171,72 Sk	5,70 € 6/2009
Občanské právo hmotné I. HURDÍK, J., LAVICKÝ, P., TELEČ, I.	224 Sk	7,44 € 9/2008
Ochrana ústavnosti Ústavným súdom Slovenskej republiky DRGONEC, J.	1 009,22 Sk	33,50 € 09/2010
Penológia FÁBRY, A.	497,67 Sk	16,52 € 10/2009
Právne dejiny Slovenska , 2. prepracované vydanie KOLÁRIK, J.	252 Sk	8,36 € 9/2010
Právne dejiny Slovenska II. VOJÁČEK, L.	251 Sk	8,33 € 4/2008
Právo životného prostredia , 2. zmenené a rozšírené vydanie KOŠÍČIAROVÁ, S. a kol.	753,20 Sk	25 € 3/2009
Prokuratúra SR – orgán ochrany práva HOFFMANN, M.	174,73 Sk	5,80 € 10/2010
Prvky európskej právnej kultúry , I. diel OGRIS, W., OLECHOWSKI, T.	280,17 Sk	9,30 € 2/2009

<i>názov publikácie</i> <i>autor/i vydaných publikácií</i>	<i>cena</i>	<i>mesiac/rok</i> <i>vydania</i>
Prvky európskej právnej kultúry , II. diel OGRIS, W., OLECHOWSKI, T.	280,17 Sk	9,30 € 4/2009
Soudní lékařství DOGOŠI, M.	399 Sk	13,24 € 11/2008
Správne právo – osobitná časť SOBIHARD, J. a kolektív:	599,50 Sk	19,90 € 12/2010
Súdne inžinierstvo BRADÁČ, A., PORADA, V. a kol.	370 Sk	12,28 € 11/2008
Svetové právne systémy ŠTEFANOVIČ, M.	268 Sk	8,89 € 6/2007
Teória a prax legislatívy , II. vydanie SVÁK, J., KUKLIŠ, P.	476 Sk	15,80 € 1/2009
Teória práva , 3. vydanie VEČERA, M., GERLOCH, A., SCHLOSSER, H., BERAN, K., RUDENKO, S.	491 Sk	16,29 € 10/2009
Teorie a praxe mezinárodních vztahů 2. rozšírené vydání NOVOTNÝ, A.	557,40 Sk	18,50 € 2/2009
Ústavné právo SR – Osobitná časť , 4. rozšírené vydanie SVÁK, J., CIBULKA, L.	1 389 Sk	46,10 € 11/2009
Ústavné právo SR (Všeobecná časť) , 3. vydanie SVÁK, J., KLÍMA, K., CIBULKA, L.	1 364,15 Sk	45,28 € 11/2009
Všeobecné správne právo , 4. vydanie MACHAJOVÁ, J. a kol.	775 Sk	25,70 € 10/2009
Všeobecné správne právo , 5. aktualizované vydanie MACHAJOVÁ, J. a kolektív:	775 Sk	25,70 € 12/2010
Voľný pohyb osôb v EÚ KUNOVÁ, V., SVITANA, R.	243 Sk	8,07 € 8/2008
Vybrané správne procesy (teoretické a praktické aspekty) POTÁŠCH, P. a kolektív	720,10 Sk	23,90 € 4/2010
Základy masmediálneho práva DRGONEC, J.	1 095 Sk	36,35 € 9/2008
EKONOMICKÉ		
Celostný manažment PORVAZNÍK, J.	707 Sk	23,46 € 9/2007
Dane podnikateľských subjektov HARUMOVÁ, A., KUBÁTOVÁ, H.	564 Sk	18,72 € 10/2006
Kreativní ekonomika – vybrané ekonomické, právni, masmediální a informatizační aspekty KLOUDOVÁ, J. a kolektív	403,40 Sk	13,39 € 3/2010
Makroekonomie , 3. vydanie KLOUDOVÁ, J.	373 Sk	12,38 € 11/2009
Medzinárodné podnikanie DVOŘÁČEK, J.	328,50 Sk	10,90 € 12/2006
Sociální kompetence MIKULÁŠTÍK, M.	682 Sk	22,64 € 5/2008

<i>názov publikácie autor/i vydaných publikácií</i>	<i>cena</i>	<i>mesiac/rok vydania</i>
Základy marketingovej komunikácie LABSKÁ, H., TAJTÁKOVÁ, M., FORET, M.	392,84 Sk	13,04 € 11/2009
Úvod do mikroekonomickej STIASNY, A.	546 Sk	18,12 € 1/2008
Základy statistiky SOUČEK, E.	339 Sk	11,25 € 5/2006
MASMEDIAĽNE		
Ako sa robia noviny TUŠER, A.	659,80 Sk	21,90 € 7/2010
Marketing kultúry: Ako osloviť a udržať si publikum TAJTÁKOVÁ, M. a kol.	394,65 Sk	13,10 € 10/2010
Od tamtamov po internet BREČKA, S. a kol.	587,50 Sk	19,50 € 3/2009
Praktikum mediálnej tvorby TUŠER, A. a kol.	692,90 Sk	23 € 2/2010
Psychológia médií HRADISKÁ, E., BREČKA, S., VYBÍRAL, Z.	607,64 Sk	20,17 € 11/2009
ZBORNÍKY		
Ekonomická kríza - nové podnety pre ekonomickú teóriu a prax Kolektív	421,77 Sk	14,00 € 12/2010
Diela v ohrození Kolektív	255,20 Sk	8,47 € 7/2010
Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe ZÁHORA, J. (ed.)	141,90 Sk	4,71 € 3/2008
Forecasting Crime Development and Control of Crime in Central and Eastern European Countries Kolektív	297 Sk	9,85 € 5/2008
Ľudský faktor v spravodajských službách Kolektív	60,30 Sk	2,00 € 6/2008
Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva LAZAR, J. (ed.)	218 Sk	7,24 € 9/2008
Obete kriminality Kolektív	391,65 Sk	13,00 € 12/2010
Pluralizmus moci a práva LENGYELOVÁ, D. (ed.)	346,45 Sk	11,50 € 9/2009
Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti ZÁHORA, J. (ed.)	266 Sk	8,82 € 6/2008
Rímska rodina Kolektív	98 Sk	3,25 € 6/2007
Správne delikty a správne trestanie v stredoeurópskom právnom priestore - súčasnosť a vízie POTÁSCH, P. (ed.)	362 Sk	12 € 1/2011

názov publikácie autor/i vydaných publikácií	cena		mesiac/rok vydania
Terorizmus a medzinárodné právo Kolektív	278 Sk	9,22 €	11/2007
Trestná zodpovednosť právnických osôb Kolektív	286,20 Sk	9,50 €	2/2010
Zmeny v spravodajských službách CIBULA, I. (ed.)	68 Sk	2,25 €	3/2008
Spravodajské služby v demokratickej spoločnosti CIBULA, I. (ed.)			1/2009

ČASOPISY

Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2007	313 Sk	10,38 €	1/2007
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2008	190 Sk	6,30 €	5/2008
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2008	313 Sk	10,38 €	12/2008
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2009	181 Sk	6,00 €	4/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2009	181 Sk	6,00 €	6/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – III/2009	181 Sk	6,00 €	11/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – IV/2009	181 Sk	6,00 €	12/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2010	181 Sk	6,00 €	4/2010
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2010	181 Sk	6,00 €	4/2010
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – III/2010	181 Sk	6,00 €	4/2010
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – IV/2010	181 Sk	6,00 €	4/2010

Pripravujeme:

KERECMAN, P. – MANIK, R.: **História advokácie na Slovensku**

PLOS, J., HUTTA, V. – **Stavebné právo**

SVÁK, J. – **Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch**

NOVOTNÝ, A. – **Teorie a praxe mezinárodních vztahu**, 3. vydání

VEČEŘA, M. a kolektiv – **Teória práva**, 4. vydanie

POTÁŠCH, P., HAŠANOVÁ, J. – **Vybrané správne procesy**, 2. vydanie s judikaturou

Uvedené publikácie si môžete zakúpiť na predajných miestach:

Predaj a EuroKódex , Tomášikova 20, Bratislava	02/ 434 26 815
Predaj a EuroKódex , Fučíkova 269, Sládkovičovo	031/ 789 99 29
Predaj a EuroKódex , Tematínska 10, Bratislava	02/ 682 03 655
Predaj a distribúciu pre ČR zabezpečuje Aleš Čeněk, s. r. o. www.alescenek.cz, tel. č.: +420 222 311 629	

viac na: www.eurokodex.sk

konverzný kurz 1 EUR = 30,1260 SKK

Mgr. Martin Bezák, Mgr. Ivana Hauerlandová, JUDr. Martin Vlha (eds.)

AKADEMICKÉ AKCENTY

odborný seminár
doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov

POD ZÁŠTITOU DEKANA FAKULTY PRÁVA
PANEURÓPSKEJ VYSOKEJ ŠKOLY

Prof. JUDr. Jaroslava Ivora, DrSc.

Zborník príspevkov z odborného seminára
s medzinárodnou účasťou konaného dňa 9. septembra 2010

Vydavateľ:

2011

Paneurópska vysoká škola

www.eurokodex.sk

EUROKÓDEX, s. r. o.
Martina Rázusa 23 A
010 01 Žilina
IČO: 44 871 384
DIČ: 2022865999

Grafické spracovanie:

Zuzana Jurigová

Miroslava Šamánková

Sadzba dodaná do tlače:

február 2011

**POLYGRAFICKÉ
CENTRUM**
www.polygrafcentrum.sk

Vytlačil:

Polygrafické centrum

Tomášikova 26

821 01 Bratislava

balaz@polygrafcentrum.sk

www.polygrafcentrum.sk

ISBN 978-80-89447-39-8

ISBN 978-80-89447-39-8

